

પરોપકારાય સતાં વિમૂતય·
શાંતસુધારસ ભાવના

અને

શ્રીમત્ ચિદાનંદજી વિરચિતા

પ્રત્નોત્તર રત્નમાળા,

મૂળ અને મરજી વ્યાખ્યા, તથા શ્રીમદ્
ગજથ દ્રવ્ય કેટલાક પત્રો

ભવામિમા બળતા ભવ્યાત્માઓને પરમ શાંત
અમૃતરસનું પાન કરાવવા નિમિત્તે
શેઠ જ્ઞેશગભાઈ ઉજ્જમશીભાઈ તરફથી આ
પુસ્તક તેમના મૃત, કાકા શા મહાસુખભાઈ
મહાશયદના પુણ્યાર્થે ભવ્ય હોવાને
શ્રવણ મનન નિદિધ્યાશન અર્થે ભેટ

—૭૫૭—

છપાવી પ્રમિદ્ધ કર્તા,

રોડ જ્ઞેશગભાઈ ઉજ્જમશીભાઈ.

હીંપાપોળ—અમદાવાદ

સ વત્ ૧૯૭૭ વીગમ વત્ ૨૪૮૭ સને, ૧૯૨૧ કી. ફી

સૂચના

આ પુસ્તકને જ્યાં ત્યાં જેમ તેમ રખેડતુ મૂકી
આશાતના કરવી નહિ ઉઠાડે મૂખે વાચતુ નહિ
ત્વમેવ દુઃખ નરકસ્ત્વમેવ ત્વમેવ શર્માપિ શિવ ત્વમેવ ।
ત્વમેવ કર્માણિ મનસ્ત્વમેવ જહીશ્ચિદ્રામવેદિ ચાત્મન્ ॥૧॥
તમેવ સેવસ્વ ગુરુ પ્રયત્ના-દધીપ્ત જાસ્રાણ્યપિ નાનિ વિદ્મન્ ।
તદેવ તત્ત્વ પરિભાષયાત્મન્ યેભ્યો ભવેત્ સામ્યસુગોષભોગ ॥૨॥
સમપ્રસન્નજાત્વમર્હ્યવંભ્ય સમુદ્રતઃ સામ્યસુધારસોઽય ।
નિષીયતાઃ વિરુધા લભન્તે-મિદાપિ મુક્તે મુગ્ધવર્ગિણા યત્ ॥૩॥

અયાત્મકલ્પદ્રુમ.

“હે આત્મન્ ! તુંજ હું ખા, તુંજ નરક, તુંજ સુખ,
અને મોક્ષ પણ તુંજ, વળી તુંજ કર્મ, અને મન પણ તુંજ,
અવિદ્યાને તજી દે અને આવધાન થા !

તેજ ગુફની પ્રયત્નથી સેવા કર, તેજ શાઓનો અધ્યાસ
કર અને હે આત્મન્ તેજ તત્ત્વનું તું ચિતવન કર કે જે
નાથી તને સમતારૂપ અમૃતનો સ્વાદ આવે

આ સમતા અમૃતનો રમ મોટા મોટા મમન શાસ્ત્ર
સમુદ્રોમાંથી ઉદ્ભવે છે હે ‘પડિત’ જનો ! તમે તે રસ
પીચો અને મોક્ષ સુખની વાનકી પણ મેળવો !”

ધી. મુનિયન પ્રી ટામ પ્રેસ કંપની લીમીટેડમાં-થા મોહનવાલ
ચીમનનાને ગાધ્ય ટકતાગ-અમદાવાદ

પ્રસ્તાવના

આ લઘુ ગ્રંથમા ત્રણ મહાપુરુષોની કૃતિઓ આપ
વામા આવી છે (૧) શ્રીમાન વિનય
ત્રણનિ વિજયજીનો શ્રીચાતુર્ધારસ ગ્રંથ (૨)
શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના કેટલાક પદો અને
(૩) શ્રીમાન વિદ્યાનંદજીના કેટલાક પદો

શ્રીમાન વિનયવિજયજી બે સૈકા પૂરે થઈ ગયા
તેઓ એક જાતમાર્થી સાધુ હતા એ
વિનયનિ તેમની આ વૈરાગ્ય મુખકૃતિ શ્રી શાન
વિજયજી સુધારસથી પ્રતીત થાય છે આ કૃતિ
મમ્કૃતમા રચાયેલી છે, છતાં એની
બહારની એક ખાસ ખુશી એ છે કે બધી ભાવનાઓ સારી
રીતે ગાઈ રાગાય એવી સુદર અને મનહર ઢાળોમા આપેલી
છે શ્રી લોકપ્રકાશ, આરાધના સ્તવન, શ્રીપાળ રસ, વર્તમાન
ચોવીશ તીર્થકરના સ્તવનો, પદો, સંસ્કૃત વ્યાકરણ આદિ
બીજી અનેક આ મહાપુરુષની કૃતિઓ પ્રસિદ્ધ થયેલી છે
શ્રીમાન જ્ઞાનદધનજી અને યશોવિજયજી આદિના એ
સમકાલીન હતા

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર તે હમણાજ યઈ ગયા શતાવધાની

કવિ શ્રી રાજચંદ્ર રવજીભાઈના નામથી

રાજચંદ્ર જોળખાતા અવેગતના વ્યાપારી આ

ગૃહસ્થ ગૃહસ્થી છતા પરમ ગૃહસ્થ

યોગી હતા આત્માર્થની ઉંચ ટેએ પહોંચેલા આ પુરુષની

દશા વિશેષનું જ્ઞાન જોમતા મોક્ષમાળા, જાવનાબોધ, આત્મ

સિદ્ધિ, પથાસ્તિકાય તથા અનેક પરમાર્થ વિષયક પત્રાદિથી ,

આપણી યોગ્યતાનુસાર સહેજે આપણને થાય જોમ છે

જો મોક્ષમાળા આદિ તથા પત્રોના સમૂહરૂપ જોક શ્રદ્ધા

પ્રસિદ્ધિ પામ્યો છે શોધિત-વર્ધિત તેની બીજી આવૃત્તિ

ફરી પ્રસિદ્ધ થવાની છે જો શ્રદ્ધામા જો પુરુષનું

આત્મર જીવન, તેનું ચરિત્ર, તેની વિચારણા જોત પ્રેમ છે

મ મ જિજ્ઞાસુને જો જ્ઞાનદ સાથે પરમાર્થ લાભ આપે છે

ગમ્મ મતલોદ અને મત મતાતર ટળી જીએનો લક્ષ આ મ

ધર્મ । મૂળ માર્ગ જાણી વળે જો શ્રીમદ્ના ઉદ્દેશ-ઉપદેશ

હતા જોવીજ શૈલીમા તેમણે ઘણા પત્રો લખ્યા છે પ્રજા

શક મહાદાયને શ્રીમદ્નો પરમ ઉપકાર હતો, અને આ

પત્રોને લોકોપકારક ગણી તેમાના કેટલાક અત્રે આવ્યા છે

શ્રીમાન ચિદાનંદજી, બીજું નામ કર્પૂરચંદ્રજી પણ

આ વર્તમાન સૈકામા વિદ્યમાન હતા

ચિદાનંદજી તેઓ ઉત્કૃષ્ટ પુરુષાર્થશાળી પરમ

આત્માર્થી સાધુ હતા સાધક દશાથી

સાધ્ય વસ્તુની સિદ્ધિ થતા પ્રાકૃત જનને અવશ્ય જરૂર
 યોગ્ય એવા બાહ્ય સાધક વ્યવહાર, ક્રિયાદિની અપેક્ષા
 તેમને ન રહી તેથી લોક સર્ગ લાજ તેઓએ ગિરિ,
 વન, ગુહાનો આશ્રય લીધો તે પશુ એ હેતુએ કે પોતે
 લોકસર્ગમાં રહે અને સાધુ છતાં, ત્યાગી છતાં, સાધુ
 ત્યાગીનો બાહ્યવ્યવહાર લોક સમૂહ ન દેખે તો લોક
 વિભ્રમમાં પડે કે આ સાધુ તો પતિત-બ્રહ્-શિથીજ થઈ
 ગયા છે, અથવા આવા ઉત્કૃષ્ટ મનાતા સાધુ ક્રિયા આદિ
 કરતા નથી તો ક્રિયા આદિની જરૂર નથી આમ લોક
 મિથ્યા વિભ્રમમાં પડી બે પ્રકારે હાનિ પામે એક તો
 જેણે આત્માર્થ સિદ્ધ કર્યો છે એવા પુરૂષને માટે તે બ્રહ્-
 પ્રતિત-શિથીજ થયાની કપના-ભ્રાતિ તે જ્ઞાનિની મહાન
 આસાતના, નિમિત્ત હોઈ નિબિડકર્મજનક છે અને
 બીજું સાધક અવસ્થામાં સાધક બાહ્યક્રિયા આદિની
 આવશ્યકતા છતાં પોતાની દૃશ્ય જાણ્યા વિના અન્ય ઉત્કૃષ્ટ
 દશાવાનું કે જેને સાધ્ય સિદ્ધ થતા બાહ્ય ક્રિયાદિની ઓછી
 અપેક્ષા હોય તેનું દેખી પોતે ક્રિયા આદિ બાહ્ય વ્યવ-
 હાર છાડી દે, તો તેને કાર્ય સિદ્ધ થવાનો અવકાશ ન
 આવે, આમ લોક સર્ગથી લોક મિથ્યા વિભ્રમમાં પડી
 હાનિ પામે એવા કારણે શ્રી ચિદાનંદજીએ ગિરનાર આદિ
 નિજાંત વાસ સેરેલો આમ આ ઉત્કૃષ્ટ દશામ પત્ર મહા

પુરુષનું લોકહિતચિત્તક, લોકહિતકર વર્તન બહુ વિચારણીય, આદરણીય છે. વનમા પશુ એ પુરુષ અનેક આધ્યાત્મિક, અનુભવના ઉદ્દગાર રૂપે લોકગણહિતકર પદોની રચના કરતા ગયા. તેમાના કેટલાક આ અથમા આખ્યા છે. આમ એ ત્રણે પુરુષો ઉપકારી રહ્યા ગયા. તેમની પ્રમાદી આમા આપી છે. પરોપકાર એજ સત્પુરુષોનો વેલવ છે.

આ લઘુ અથમા શાતમુધારસ મુખ્ય અથ છે
 જ્ઞાન વિના મોક્ષ નથી, વૈરાગ્ય વિના
 શાતમુધાર જ્ઞાન નથી, સદ્વિચાર વિના વૈરાગ્ય
 મનો ઉદ્દેશ નથી સ્થિરતા વિના સદ્વિચાર નથી
 આ શાતમુધારસની ભાવનાઓનો ઉદ્દેશ
 જીવને સ્થિરચિત્ત કરી, સુવિચારદશામા લાવી, વૈરાગ્ય
 ઉપજાવી જ્ઞાન આપવાનો છે. સમયગ્ન જ્ઞાનની આવત્યકતા,
 સદ્વિચારના મહાત્મ્ય, અને ભાવનાઓની ઉપયોગિતા
 વિષે આ શાતમુધારસના ઉપોદ્ધાતમા કર્તાપુરુષ શ્રી વિનય
 વિજયજીએ વિસ્તારથી કહેલું છે. અત્માર્થજિએ એ ફરી
 ફરી લક્ષમા લઇ આદરવાયોગ્ય છે.

જ્ઞાનિઓએ આ સસારને અધ્રુવ, અશાશ્વત, નાશવત
 કહ્યો છે, તે કેવળ સત્ય છે અદ્રુવ

જ્ઞાનિઓ અને અને અચાન્નિત વસ્તુ સત્સુખ કયાથી
 વૈરાગ્ય આપે ? નજ આપે સસારના માયિક
 પ્રપન્નો કેવળ મિથ્યા છે અને દુખદાયી
 છે ઉજ્જવળ આત્માઓને આ વાત ન્હાણે છે આ
 સસારમા અનેક પ્રકારના જીવો છે, તેમા મનુષ્યો પણ છે.
 મનુષ્યોમા પણ અનેક પ્રકારના આત્માઓ છે ક્ષયોપશમ
 ભેદ તેમા તારતમ્ય છે કોઈ નિર્મળ જુદિવાળા ઉજ્જવળ
 આત્માઓ છે કોઈ મલિન વૃત્તિવાળા / માયિક દુઃખમા
 ફસેલા આત્માઓ છે નિર્મળ જુદિવાળા ઉજ્જવળ આત્મા-
 ઓનો સ્વત વેગ વૈરાગ્યમા ઝપલાવવા રૂપ છે પોતાના
 આત્માની ઉજ્જવળતાને લઈ, હૃદયની નિર્મળતાને લઈ,
 નિર્હયપણાને લઈ તેઓને સ્વાભાવિક વૈરાગ્ય રહુ છે, તે
 ઓની સહવિચારદયા જગૃત રહે છે અને સારાસારને,
 સત્સુખ, દુખનો તેમને ભાસ થાય છે, તેઓને વસ્તુસ્થિતિ
 સારી રીતે સમજાય છે, અને અસત્ પ્રવૃત્તિ ભણીને તે
 ઓનો વેગ દૂર થઈ, નિવૃત્ત થઈ સત્પ્રવૃત્તિ ભણી વળે છે
 જગત્મા પૂર્વે જોટવા મહાત્માઓ થઈ ગયા છે, તેઓના
 ચરિત્રથી આપણને આ સમજાય છે તેઓએ જગત્મા
 સુખને ક્ષણિક, ઔકાલિક દુખદાયી, અને જ્યાન્વિત જાણ્યા
 છે, અનુભવ્યા છે, નિર્ધાર્યા છે તેઓએ ફરી ફરીને વિચા-
 રીને, અનુભવીને, પડે ઠોકર ખાઈને નિશ્ચય કર્યો છે, કે

નામરૂપ તે બધું અસત્ અર્થાત્ નાશવત છે, સ સાર કેવળ
 દુઃખમય છે, ખેદમય છે, અનાથ, અચરણ, અનિત્ય છે
 તેમા કયાઈએ લેશમાત્ર સુખ નથી વિવેક વિચારે આ
 નિશ્ચય આપણને સાવ સાચો લાગે છે

કેમકે આ જગત્મા મુખ્ય ગણાતા સુખો વિષયો ૧,
 ધનપ્રાપ્તિ, સુરૂપવર્ણ, ઉચ્ચ કુળ, માન
 સ્ત્રાગતા મુખ્ય પ્રતિષ્ઠા, બગવાનપણું, નિશીગી કાય,
 ગણાતા સુખ વિદ્વતા, એ વગેરે છે, પણ વિચારિયે
 ભયવાળા વેરા તો આ સુખમાથી એવું એક પણ સુખ
 વ્યજ અભય નથી કે જે બચરહિત હોય અને જે
 સુખના પરિણામે પછી ભય દુઃખ રદ્દા
 હોય તે સુખ નહીં પણ દુઃખજ તે 'પશ્ચાદ્દુઃખ તે સુખ નહિ'
 વિષયલોગના પરિણામે રોગનો ભય રહેવો છે ધન હોય તો
 ભા કે ચોર પ્રમુખ હરી લેશે એવો ભય રહે છે, ઉચ્ચ
 કુળ હોય તો રખેને એને કવક લાગશે એવો ભય રહે છે
 સ્વરૂપવાનુ કાંતિ હોય તો ઓપુરૂષ આદિનો, હરણનો
 ભય રહે છે, અર્થાત્ રૂપથી મોહીને શીને કોઈ હરી
 જશે એવો ભય રહે છે, માનપ્રતિષ્ઠા હોય તો તે
 સાચવી રાખવા, વધારવા અથવા રખે હવે હોંટ પડે પડે
 એવી ચિંતા રહે છે, બગવાનપણું દાખવ્યું હોય તો શત્રુ
 ઉત્તા થાય છે, તેની ચિંતા મનને બાળે છે હું વિદ્વાન છું

એવું શુભાન આવે તો વાદનિવાદનો પ્રસંગ આવે છે, જે ચિત્તને કલેશજ આપે છે. લલે કાંયા કદાચ નિરોગી હોય, પણ ઉવટ તેને મરણનો ભય તો રહેલોજ છે. આમ આ બધી વસ્તુઓ જે જગત્મા મુખ્યપણે મુખના કારણરૂપ મનાય છે તે પણ ભયવાળી છે, ચિતા ઉત્પન્ન કરાવનારી છે, અને ભય અને ચિતા એ દુષ્ણજ છે તો પછી આ જગત્મા મુખ, નિર્ભયપણુ, નિશ્ચિતપણુ કયા રહ્યું ? મુખ, નિર્ભયપણુ નિશ્ચિતપણુ એક વૈરાગ્યમાજ છે અર્થાત્ જ મત્તા ભાવોને, નામરૂપને, મન તથા ઇન્દ્રિયગોચર સર્વ ભાવને નાશવત, ક્ષણિક, ક્ષણે ક્ષણે રૂપાતર પામતા જાણી

તેથી વિરક્ત થવું, તેથી ઉદાસીન થવું,
ભતૃહરિનો તેની મૂર્છા ત્યાગવી એમા છે, જેણે એ
વૈરાગ્ય ઉપર જણાવેલા જગત્ના બાધથી જણાના
 મુખો લોગવી એને સર્વથા ભયવાળા જા-

ન્યા એવા રાજેશ્વર યોગીંદ્ર ભતૃહરિ કહિ ગયા છે કે —

“ લોગે રોગભય, ક્રુવે મ્યુતિભય, વિત્તે નૃપાલાઈ ભય ।

“ માને દૈત્યભય, બને રિપુભય, રૂપે ભરૂણ્યા ભય ॥

“ શાન્ત્રે વાદભય, શુણે ખલભય, કાચે કૃતાતાઈ ભય ।

“ સર્વ વસ્તુ મયાન્વિત ભુવિ નૃણા વૈરાગ્ય એવા ભય ॥ ”

યોગીંદ્ર ભતૃહરિ જેવા એક તત્ત્વવેદતાએ આ સ્વાનુભવની વાત કહી છે, પોતાનું વિતત્ત્વ ગાયુ

દુ ખનુ ભાન છે ! જગતના બધા જીવો આ અનુભવ
કાને થાય છે ? કરી રહ્યા છે, પણ વિરલાજ એનું સ્વરૂપ
જાણે છે, કેમકે પ્રાચી યોગી ભાગ સમૃદ્ધ

દશામા ॥ કેમકે જીવ માત્ર પ્રાચ દુ ખ લોગવી
રહ્યા છે, છતાં ઘણાને તે તેનું ભાનજ નથી, એથી ચઢિ
યાતા કેટલાક ઉ કે જેને સહજ દુ ખનો ભાસ થાય ॥
પણ તેમને તેના પ્રતીકારની અથવા મુખના સ્વરૂપની ગમ
નથી, ત્યારે એથી વધારે ચઢિયાતા ઉજ્જવળ આત્માએને
દુ ખનુ ભાન થાય છે, તે દુ ખના કારણો જાણે છે અને
તે ટળવાના ઉપાય પણ જાણે છે, મુખનુ સ્વરૂપ જાણે
॥ યોગીદ્ર ભટ્ટકરિ આવા ઉજ્જવળ આત્મા હતા તેઓએ
દુ ખનુ સ્વરૂપ જાણ્યું, ભયવાળી અનિત્ય વસ્તુપર મોહ,
આશક્તિ એજ દુ ખનુ કારણ છે તે તેઓના સમજવામા
આવ્યું, વૈરાગ્ય એજ મુખનુ કારણ છે એમ તેઓને પ્રતીતિ
થઈ રાજર્ષિ ભટ્ટકરિ જેવા અને તેથી ચઢિઆતા અનેક
મહાત્મા પુરૂષો ઘઈ ગયા છે, તે બધાએ

વૈરાગ્યનુ મ સારનું, તેના ભાવોનું અનિત્ય, દુ ખ-
મહાત્મ્ય જેઠરૂપ સ્વરૂપ ભટ્ટી વૈરાગ્યનો આશય કર્યો

છે, વિચારદશામા જાગૃત રહી જગતનું જેઠ
મય સ્વરૂપ જાણી તે પ્રતિ વૈરાગ્ય આણી છ ખડ પૃથ્વીના
ધણી રાજેન્દ્ર ચક્રવર્તીઓ પણ એ અસ્થિર ચિદ્ધિને તથા-

ખવાની પેઠે છોડી, તેના મોહ ગર્વ ઉતારી ચારિત્ર અગ્નિ-
 કાર કરી સિદ્ધિ પામી ગયા છે એવા ખેદમય સસરમા
 મુખ બુદ્ધિ કે મોહ મમત્વ વિવેકી હવ કરેજ નહીં સસાર
 તાપથી બચાવનાર વૈરાગ્યજ પરમ આપદ છે આમ
 આપણને વિવેક વિચારે લાગે છે, સદ્ વિચારના બળે એ
 આપદનું મહાત્મ્ય સમજાય છે, સ્થિરતા વિના સદ્વિચાર
 સ્પુરતો નથી પણ આ અથ યાત્રાસુધારક વાચનારાઓને,
 વિચારનારાઓને સ્થિર થવાનું સાધન િ જ્યાં મુખી
 હવને વૈરાગ્ય સ્પુરતો નથી ત્યાં મુખી તેને તત્ત્વનું જ્ઞાન
 પ્રાપ્ત થતું નથી

તે હવ બલે સિદ્ધાંત જ્ઞાનનું શ્રવણ, વાચન કે
 મનન કરે, પણ તે તેના અતરમા પ્રવેશ
 સિદ્ધાંત જ્ઞાન પામી શકતું નથી તેના અતરમા
 માટે કરતું નથી એક કાનેથી સાલળી બીજે
 વૈરાગ્યની કાનેથી કાઢી નાખ્યા જેવું થાય િ જ્યાં
 જરૂર મુખી વૈરાગ્યમુખી રેચક દ્રવ્યથી ચિત્તવૃ-
 ત્તિનો મલિન વાસનારૂપ, મોહ મમત્વ-

રૂપ, અનિત્યમા નિત્યપણાની બુદ્ધિરૂપ મળ સાફ થયો નથી
 ત્યાં મુખી હવને સિદ્ધાંત બોધરૂપ તત્ત્વ જ્ઞાનરૂપ તત્ત્વ જ્ઞાન-
 રૂપ રસાયણ-પૌષ્ટિક આપદ શુભ ન કરે, નિષ્ફળ જાય અથવા
 ચિત્ત ચચળતા રૂપ, કે બહુપણાના મિથ્યા અભિમાનરૂપ

વિકાર ઉપજવે, બ્યાસુધી વૈરાગ્ય જળના સિંચનથી ચિત્ત
ભૂમિ યથેચ્છ બીજાઈ ન હોય, ત્યાસુધી તત્ત્વજ્ઞાનરૂપ
સિદ્ધાંતબોધનું બીજ તેમાં કયાથી વાવી શકાય ? નજ વાવી
શકાય છતાં તે ત્યાં પ્રવેષવામાં આવે તો તે ઠરે નહીં,
અર્થે જાય આમ તત્ત્વજ્ઞાન અર્થે વૈરાગ્યની બહુ જરૂર છે
પાત્રતા વિના જ્ઞાન પ્રાપ્ત થતું નથી, પરિણામ આવતું
નથી, તત્ત્વજ્ઞાનની પ્રાપ્તિને અર્થે જીવને વૈરાગ્ય પાત્રતા
આપે છે આમ આ સંસારમાંથી છુટવા ઇચ્છતા જીવોને
સુસુષુક્ષ્મોને વૈરાગ્ય પરમ સાધન છે —

“ ત્યાગ વૈરાગ્ય ન ચિત્તમા ધાય ન તેને જ્ઞાન ”

શ્રી આત્મસિદ્ધિ

જેના ચિત્તમાં લેશમાત્ર ત્યાગ-વૈરાગ્ય નથી તેને
તત્ત્વજ્ઞાન ન ધાય, એમ સત્પુરૂષો કહે ॥ તે કેવળ સત્ય છે
નિરાગી સત મહાત્માએને આ દયા ભર્યો ઉપદેશ
બહુ વિચારવા જેવો છે શ્રી શાંતસુધારસ
ઉપમહાર એ ઉપદેશનો એક દાખલો છે મધ્યકાર
મહાપુરૂષ જીવોને ફરી ફરી શાંતભાવે,
કરુણાભાવે વૈરાગ્યભાવના ચિત્તવશ વિનવે છે, સૂચવે છે,
ઉપદેશે છે, જાગૃત કરે ॥ જે પ્રકારે જીવોનું પરમકલ્યાણ
ધાય, કુ બધી તેઓ છુટે એજ સાધનોના ઉપદેશનો એમાં
ઉદ્દેશ છે, એ ભાવનાઓ ખચીત કન્યાલુકારી છે આત્મા

થાંએ એ ફરી ફરી અનુપ્રેક્ષણ યોગ્ય છે આ ભાવના
 એના અનુપ્રેક્ષણથી, ફરી ફરી ચિત્તવનથી ગમી તેવો જીવ
 કુણો, સરળ ધર્મ, ન-અપવૃત્તિવાળો યથ તત્ત્વજ્ઞાનનો અ
 ધિકારી થાય છે, તે પામે છે, અને તેનું પરમ ક'યાણ
 થાય છે રાજરાજેશ્વર ભરત મહારાજ આ ભાવનાએ
 થી જ અરિસાભવનમા કેવળજ્ઞાન પામ્યા; આત્મ-આદર્શમા
 પોતાનું સ્વરૂપ નિહાળી શક્યા, -જેમ, ભગ્ની, પ્રગતી
 શમ્યાર મહાકલ્યાણનો કરનારો ઉત્તમાપી હૃદયકારો જેવો
 પણ આ ભાવનાઓથી આત્મકલ્યાણ સાધી શક્યો આમ
 આ ભાવનાઓ પરમકલ્યાણકારી છે તે બધાનું કલ્યાણ કરે
 હું કેણુ છું ? કયાથી થયો ? શું સ્વરૂપ છે મારું
 ખરું ? કેના સબધે વળગણુ છે રાખુ કે એ પરિહરું ?
 એનો વિરોધપૂર્વક વિચાર, શાતભાવે વિચાર આ
 શાતમુધારસમાની ભાવના વડે થઈ શકે, અને તેથી આત્મા
 મળી સર્વ જ્ઞાનનું સિદ્ધાંત હસ્તગત થાય ॥ ઇતિ શ

ત્રી મોરશી

લી સંત ચરણજી

૫૫૫૭—૧૯૦૬

મનમુખનાવ કિરણ્યક મહેતા.

અનુક્રમણિકા

નંબર	વિષય	પૃષ્ઠ
૧	શીતસુધારસ બાવના	૧ થી ૧૨
૧	પ્રરતાવના	૧
૨	મગનાચરણ	૭
૩	પહેની અનિત્ય બાવના	૧૭
૪	મીઠા અચરણ બાવના	૧૮
૫	ત્રીજી સેસાર બાવના	૨૪
૬	ચોથી એકત્ર બાવના	૩૧
૭	પાંચમી અ યત્વ બાવના	૩૫
૮	છઠ્ઠી અશુચિ બાવના	૪૨
૯	સાતમી આશ્રિત બાવના	૪૮
૧૦	આઠમી સેવર બાવના	૫૧
૧૧	નવમી નિર્જગ બાવના	૬૩
૧૨	દશમી ધર્મ બાવના	૬૯
૧૩	અગ્યાત્રમી તોડવરૂપ બાવના	૭૬
૧૪	બા મી બોધી દુર્ગ બાવના	૮૨
૧૫	મિત્રી બાવના	૯૪
૧૬	દમોદ બાવના	૯૭
૧૭	કાર્ણવ બાવના	૧૦૬
૧૮	માધ્યમ્ય બાવના	૧૧૪
૧૯	૦૫મ દાર	૧૨૦
૨	અનિત્યાનિ જાર બાવનાઓની સજ્જાઓ	૧૨૫ થી ૧૫૩
૩	શ્રી ચિત્રાનંદકૃત પ્રભાતર રત્નમાળા	૧૫૪ થી ૨ ૧
૪	શ્રીમદ્ રાજ્યદ્ર પ્રણીત કેટલાક તાત્વીક પત્રો	૨૬૨ થી ૨૮૯

સામાન્ય ઉપદેશ

લાનણી (મુઝે છાકયવા બનઝારા)

વૃદ્ધિ વર્મની થાવા કળે, સદગુરૂ મદયા આળે. એ રેક
 તમે સામાયિક શુભ કરજો, પ્રત પચ્ચખાણુ નિયમ મન ધરજો,
 તેમ પ્રતિક્રમણુ કરો માળે, સદગુરૂ મદયા આળે. પૃષ્ઠ ૨
 જીવ છકાયની રથા વિચારો, તેમ ધર્મ યાન ચિત્ત આણો,
 નિયમ નારો પ્રભાતે, મદગુરૂ મદયા આળે. પૃષ્ઠ ૩
 વળી મુન સિદ્ધાત મન ધારો, બોલચાલનુ જ્ઞાન વધારો,
 પછી ક્રમ ની સામો બજો, સ ગુરૂ મદયા આળે. પૃષ્ઠ ૩
 તમે નાગ રૂપ કંગે નાહો, માન મનથી મૂઝે ભાગ,
 અહો ! મનક્ર માફ દાઝે, મદગુરૂ મદયા આળે. પૃષ્ઠ ૪
 તમે મ પચ્ચ છુદ્ધિ ગણો, મુન સિદ્ધાત રસને ચાખો,
 જે ભાગ્ય છે જનરાજે, સદગુરૂ મદયા આળે. પૃષ્ઠ ૫
 તુ મોહિનીમા કેમ અહિયો, ચાર નિદ્રામા કેમ પહિયો,
 તુજ શિવ ઉપર કાળ ગાળે, સ ગુરૂ મદયા આળે. પૃષ્ઠ ૬
 અરે ઉગ્રાકે આખ તારી, કેમ ગજ મતિ તારી મારી,
 ધર્મ યાન હરે તુ ધાળે, મદગુરૂ મદયા માળે. પૃષ્ઠ ૭
 પદારા તમે પગહરજો, એના વિચાર તમે બહુ કરજો,
 તેથી ક્ષણ તમારૂં લાજે, સ ગુરૂ મદયા આળે. પૃષ્ઠ ૮
 અન તવાર થયેલી માને, સ્ત્રીરૂપ આજ તુ ગણે,
 અન્ધિય બાણીને અળગ રહેજે, સદગુરૂ મદયા આળે. પૃષ્ઠ ૯
 તુ અન્ધિય તનુ લે નામ, આત્માનુ થવા શુભ કામ,
 તાવ તુ સમજી બાળે, સદગુરૂ મદયા આળે. પૃષ્ઠ ૧૦
 દિવગીર છે જુઠાનાલ, નથી સ સારમા કાંઈ માલ,
 કરજોડી -હે પ્રભાતે, સદગુરૂ મદયા આળે. પૃષ્ઠ ૧૧

(રાગ સીતાલના મહિનાનો)

પ્રગટી બારમતની ટીપ અમતને અટકાવવા,
 કરવા પ્રત અને પચ્યાખાણ કર્મને છટકાવવા. ૧
 આકરે ઉપવાસને છઠ્ઠ અઠમ ભડી ભાતથી,
 થોકડીની કમી રાખો નહીં બને જે જાતથી. ૨
 સમદ્રષ્ટિ શિયળના નિયમ કરે તમે પ્રિતથી
 ઠાકરા તીથિના કરે માન જરૂર જાણી નિતથી. ૩
 તમે કદમૂળ ને પરનારી તલ્લેરે પ્રમથી,
 (વળી) વિનોનીને અભયદાન આપે બહુ ઝેહેમથી. ૪
 શુભ ભાવે ભલે ભગવતને કર્મ ખપાવના,
 કરે કાકગમતના માન આત્માનું કામજ થવા. ૫
 સદ્ગુણી જાતો આ અનસર ફરી ફરી નહી મળે,
 તો કરશે રૂડા પ્રમાણ જનમ મરણ રળે. ૬
 છકાપ છનના સ્વરૂપને જાણી અનુકંપા આજરો,
 આત્માનું થશે કલ્યાણ અનુપમ સુખ માજરો. ૭
 દિવગીર છુ અહો મારા કનાથ કાળનું નમદાતમ જેષ,
 અભિમાને ચડીને અભાગી તત્વને સમજ્યો નહીં ૮
 કઠોર કર્મ પ્રભુ દગા દીધો નાખ્યો પચમ કાળમા,
 ઉચ આલ્યો નહીં સદ્ધર્મ પચો જગજગમા. ૯
 અરજ દાસની લિપમા ધારી કથન વિચારજો
 ફરી પ્રત પચ્યાખાણ નિયમ કયા તમે આપાજો ૧૦
 શુભ સવત એમણીની સાવ પીગતાળીસ ઉપર રહ્યા,
 તત્વ સમજ્યા વિના અહોભાહ વચ્ચે સહ એવો વાપા ૧૧
 (જુઠાભાઈ જીજ્ઞમશી દત)

● અરિહુતદેવ + પાચમા આરાતો પ્રભાવ લેતો

અથ શાન્તસુધારસ માવના

પ્રસ્તાવના.

માવના ખેવનાશિની શાન્ત પ્રમિદ્દ દ્વાદશ અનુપ્રેક્ષા (ભાવના) તેમજ મેત્રી પ્રમુખ ચાર ભાવના અને દરેક મુહા મતની પાચ પાચ મળીને પચીસ ભાવના અથવા એ ભાવનામય જ્ઞાન આત્માને અત્યંત હિતકારી છે, તેણે જ્ઞાન યશોવિજય મહારાજ કહે છે તેમ સમુદ્રમાથી નહિ ઉત્પન્ન થયેલું અમૃત એટલું અલિપ્ત અમૃત છે, એવધ વિનાનું ગમાયન છે, અને તેની અપેક્ષા નહિ ગણનાર અદિતીય ઐશ્વર્ય છે, એમ શાસ્ત્રકાર (પંડિત પુરૂષો) નો અભિપ્રાય છે.

શાસ્ત્રોક્ત—દ્વાદશ ભાવનાનું અતિ નક્ષિત પાત્ર મ બીર અનગલિત શાંતેવટે પ્રગમગતિકાએ (વાચકે સુખ્ય શ્રી ઉમા સ્વાતિશુભે) આ પ્રમાણે નિરૂપણ કરેલું છે.

૧. 'અનિત્ય, ઇદં જન સ યોગ, સમૃદ્ધિયુક્ત વિપય સુખ સ પદા, તથા આગેચ્છ, દેહ, યોવન અને હવિત એ ગર્વ અનિત્ય છે. (ગાથા ૧૫૧)

૨. 'અગમ્ય, જન્મ, જરા અને મરણના લયથી વ્યાપ્ત અને વ્યાધિ વેદનાથી ગ્રસ્ત એવા લોકને વિષે શ્રીજિનેશ્વર લગવાનના વચન થકી અન્યત્ર વ્યાય શરણ નથી (૧૫૨)

૩. 'એકત્વ, મ સારથ્યકમા કરતા એકલાને જન્મ મ-

રહા કરવા પટે છે, અને શુભાશુભ ગતિમા જવુ પટે છે, તેથી આત્માએ એકલા પોતે જ પોતાનું અક્ષય આત્મહિત સાધી લેવું
(૧૫૩)

૪ ‘અન્યત્ર, હું સ્વજનથી, પરજનથી વેલવથી અને શરીરથી જુદો છું એવી જેની નિશ્ચિત મતિ છે તેને શોક-સતાપ સભવતો નથી
(૧૫૪)

૫ ‘અશુચિત્વ, અશુચિથી ઉત્પન્ન થયેલા, અશુચીથી વૃદ્ધિ પામેલા અને અ યને પણ અપવિત્ર કરનાર એવા દેહનો અશુચિભાવ હરેકે સ્થાને ચિ નવવો
(૧૫૫)

૬ ‘અમા’, માતા થઇને પુત્રી, ખ્હેન અને ભાઈ આ અસારને વિષે થાય છે, તેમજ પુત્ર થઇને પિતા, ભાઈ અને શત્રુ પણ થાય છે
(૧૫૬)

૭ ‘આશ્રય, જે મિથ્યાહૃદિ, અવિરતિ, પ્રમાદી અને કષાય યોગને વિષે રૂચિવત છે, તેનામા કર્મનો પ્રવાહ વ્યાપ્યો આવે છે તે માટે તેનો નિરોધ કરવા ચત્ન કરવો
(૧૫૭)

૮ ‘અવર, પુન્ય પાપને નહિ મહણ કરવામા જે મન, વચન કાયાની વૃત્તિ તે આપ્ત પુરુષોએ ઉપદેશેલો અત્યંત સમાધિવાળો અને હિતકારી સંવર સારી રીતે ચિતવવા યોગ્ય છે
(૧૫૮)

૯ ‘નિર્જરા, જેમ વૃદ્ધિ પામેલો દોષ લઘનયકી ચત્નવટે ક્ષીણ થાય છે, તેમ એકલા થયેલા કર્મ સંવરયુક્ત પુરુષ તપવટે કરી ક્ષીણ કરી નાખે છે
(૧૫૯)

૧૦ 'લોકસ્વરૂપ, ઉર્ધ્વ, અધો અને તીર્થી લોકનુ
સ્વરૂપ, તેનો વિસ્તાર, સર્વત્ર જન્મ મરણરૂપી દ્રવ્ય અને
ઉપયોગનું ચિતવન દરવું (૧૬૦)

૧૧ 'સત્ત્વર્થસ્વરૂપ ચિતન, -જેમણે અતરંગ
શત્રુઓને છૂટ્યા છે એવા જિનેશ્વરોએ જગતના હિતને માટે
આ ચારિત્રધર્મ ખાસી રીતે પ્રરૂપેલો છે તેમા જે રક્ત થયેલા છે
તે સંસાર સમુદ્રને લીલાભાત્રમા પાર પામેલા સમજવા (૧૬૧)

૧૨ 'સમ્યક્ત્વબોધિ દુર્લભતા, મનુષ્યપણું, કર્મ-
ભૂમિ, આર્યદેશ, ઉત્તમ કુળ, આરોગ્યતા, અને દીર્ઘાયુ ય
પ્રાપ્ત થયે છે તેમજ શ્રદ્ધા, સદ્ગુણ યોગ, અને શાસ્ત્રશ્રવાનુ
આદિ સામગ્રી વિદ્યમાન છે તે પણ સમ્યક્ત્વ અતિ દુર્લભ છે
(૧૬૨)

જે કંટો ભવે એવું દુર્લભ સમ્યક્ત્વ પામીને પણ મોહથી
શગથી, કુમાર્ગ દેખવાથી અને ગૌરવના વરાથી ચારિત્રપાત્ર
થવું અતિ દુર્લભ છે (૧૬૩)

તે ચારિત્રરત્ન પામીને ઇન્દ્રિય, કષાય, ગૌરવ અને પરી
પહરૂપ શત્રુથી વિરૂદ્ધ થયેલા જીવને વેરાગ્ય માર્ગમા વિજય
મેળવવો એ અત્યંત કઠિન છે (૧૬૪)

તેમજ મેત્રી પ્રમુખ ચાર લાવનાનું સક્ષિપ્ત સ્વરૂપ
અધ્યાત્મ કટપદ્ધત્તમ કર્તા શ્રી સુનિમ્બ દરશ્વરિશ્વર મહા-
રાજાએ તથા યોગશાસ્ત્રકાર શ્રીમન્ હેમચ દ્રમૂગીશ્વરજી
પ્રમુખે આ પ્રમાણે કહેલું છે

મૈત્રીપ્રમુખ લાવનાચતુષ્ટય

૧, હે આત્મનૃ! તુ જગતના સમસ્ત જતુઓ ઉપર મિત્રતા ધારણ કર, સમસ્ત ગુણીજનો ઉપર પ્રમોદ-મુહિતા લાવ ધારણ કર, સમારમ્ભ બધી દુઝોથી પીડિત પ્રાણીઓ ઉપર નહા કંઠણાલાવ ધારણ કર અને નિર્ગુણી-દુષ્ટ જનો ઉપર પણ મહાય મધ્યમ લાવને ધારણ કર

૨, સમસ્ત અય પ્રાણીવર્ગ ઉપર હિતબુદ્ધિ ધારી રાખવી તે મૈત્રીભાવ, ગુણીજનો ઉપર ગુણ પક્ષપાત-દંઢ ગુણાનુરાગ તે પ્રમોદભાવ, સસારિક પીડાથી પીડિત જનો ના ૮ બ કાષવાની તમીહા તે કંઠણાભાવ અને અસાધ્ય દોષવત જનો વિષે ઉપેક્ષા (રાગદ્વેષ રહિત બુદ્ધિ) તે મધ્યસ્થભાવ બાલુગે.

૩, પરહિત ચિતવતારૂપ મત્રી પરદુષ્ટ વિનાશ કર નારી કંઠણા, પરમુખથી સ્તોષ ધરમે તે મુહિતા અને પરદોષની ઉપેક્ષા કરવી તે મધ્યસ્થભાવ સમજવો.

૪, કોઈ પણ પ્રાણી માય ન કરો! કોઈ પણ પ્રાણી દુષ્ટી ન ધાઓ! અને આ આખું જગત સમન્ત દુષ્ટથી મુક્ત થાઓ એવી મતિ મૈત્રીભાવ કહેવાય છે

૫, પ્રાણીઓના મન વચન અને કાયાનાદ્રોહ કારી રાગરોષાદિક રોગો ઉપશાન્ત થાઓ! મતવગ સર્વને ત્રિવિધ શાન્તિ સપ્રાપ્ત થાઓ! સર્વ કાંઈ મમતા રસનો આરવાદ કરો! અને મર્વ નર્વત્ર મુખી થાઓ!

૬ સર્વ જગતનું કલ્યાણ થાઓ ! પ્રાણીવર્ગ પરોપ
કારગનિવ બનો ! દોષમાત્ર દૂર થાઓ ! અને લોકો સર્વને
સુખી થાઓ !

૭ મર્વ શબવર્ગને હું ખમાવું છું, સર્વે જીવો મને
સમા કરો ! મર્વ પ્રાણી વર્ગ માથે હું મિત્રતા-મૈત્રી ધારણ
કરું છું, માટે કોઈ સાથે વેર વિરોધ નથી

૮, બહારે પુરાણોના સાગમાથી માર ઉદ્ભવેલો એ છે
કે પરોપકાર પુણ્યને માટે છે, અને પરપીડા તે પાપને માટે
છે, મનલભ્ય કે પરોપકારથી પુણ્યપ્રાપ્તિ, અને પરપીડા-પર
દ્રોહથી પાપવૃદ્ધિ થાય છે

૯, જેમણે સમસ્ત દોષને દૂર કર્યા છે અને જે વ્રતનું
સ્વરૂપનું (યવાર્થ) અવનોકન કરનાર છે એવા શુદ્ધીજનોના
શુભમા જે પક્ષપાત (દહાનુ ભ) તે પ્રમોદ યા સુદિતા-
ભાવ કહેવાય છે

૧૦, દીન આત (હુ ખી) ભયભીત અને શૂન્યની
ચાચના કરનાર જીવોના તે તે હુ ખો ટાળવાની જે બુદ્ધિ
તે કંડણાભાવ કહેવાય છે

૧૧ જે ભવ્યજનો એવી રીતે પરદુષ્ટ છેદવા પોતાના
ઉદયમા યોગ્ય વિચાર કરે છે તે પરિણામે અતિ સુદર
નિર્વિમાન મુખ પામે છે

૧૨, નિર્ભય કાયોમા નિ જ કપણે પ્રવર્તનાર ઉપર, તેમ-
જ દેવગુરૂની નિર્ભય કરનાર ઉપર, અને આપવખાણ કરનાર

ઉપર રાગદોષરહિતપણે સમભાવ નખવામા આવે તે મધ્ય સ્થેભાવ કહ્યો છે

મહાત્મતની પવિત્ર ભાવનાઓ આચારાગ સૂત્ર પ્રમુખમા કહેલી છે, એવી રીતે અનેક ઉત્તમ શાસ્ત્રોનો પવિત્ર આશય હર્ષ શ્રીમાન્ વિનયવિજયજી મહારાજએ આ ન્યાન્તમુધારમ અથમા પૂર્વોક્ત દ્વાદશ અને ચાર મગી ૧૬ ભાવનાઓ મેળ પ્રકારો વડે નિરૂપી ॥ દરેક ભાવનાની શરૂઆતમા કેટલાક શ્લોકોથી તેનું વર્ણન કરી પછી એક એક ઉત્તમ ગીત-ગઝલ વડે તે તે ભાવનાનું હૃદયવીણાથી એકુ તો ઉત્તમ ગાન કર્યું છે કે તેથી સહૃદય વિદ્વાન જનો ઉપર તેની અજબ અસર થાય છે

આ ગાતમુધારમઅથ કર્તાએ ગાધાર નગરમા ન વત ૧૭૨૩ મા નિર્માણ કરેલ છે ઈત્યાદિક બીના અથના અતે ૬૫૬ જણાવેલી છે

કર્તાનું જીવન અગ્નિ તથા તેમણે કરેલી અનેક કૃતિઓ માટે અન્ય મથિમા દિલ્લેખ થયેલો ॥ ત્યાંથી જોઈ લેવા લક્ષમણ છે

ઉક્ત સંપૂર્ણ અથ નરુન પરામલ્લ હોવાથી સ્વપર હિત અર્થે તેનું સર્વ શુભરાત્રી ભાષામા ભાષાતર કર્યું છે, જેથી ભાવનાપ્રત્યોધને ઈચ્છનારા અન્ય ભાવ્યજનો પણ તેનો લાભ લેવા ભાગ્યશાળી બની શકે જે શુભ આશયથી આ કાર્ય કરવામા આગ્યુ છે તે શુભાશય સત્ત્વર સિદ્ધ થાઓ (નધાસ્તુ)

महोपाध्याय श्रीमद् विनयविजय विरचिता
शातसुधारसभावना व्याख्यासमेता.

शार्दूल विक्रीडितं घृतं.

नीरधे भवकानने परिगलत्पचाश्रवाभोधरे ।
नानाकर्मलतावितानगहने मोहांधकारोद्धुरे ॥
भ्रान्तानामिहदेहिना हितकृते कारुण्य पुण्यात्मभि
स्तीर्थेणै प्रथिता सुधारसकिरो रम्या गिर पातु व १

॥ द्रुतविलम्बित घृतं. ॥

स्फुरति चेतसि भावनया विना ।

न विदुषामपि शातसुधारस ॥

न च सुख कृशमप्यमुना विना ।

जगति मोहविषादविषाकुले ॥२॥

यदि भवभ्रमखेदपराङ्मुख ।

यदि च चित्तमनतमुखोन्मुख ॥

शृणुत तत्तत्सुधिय शुभभावना-

मृतरस मम शांतसुधारस ॥३॥
 सुमनसो मनसि श्रुतपावना
 निदधता छ्यधिकादशभावना ॥
 यदिह रोहति मोहतिरोहिता-
 द्रुतगति रिदिता समतालता ॥४॥

रथोध्यता वृत्त
 आर्तरौद्रपरिणामपावक- ।
 प्लुष्टभावुकविवेकसौष्ठवे ॥
 मानसे विषयलोलुपात्मना ।
 क्वच प्ररोहतितमा शमाकुर ॥५॥

वसततिलका वृत्त,
 यस्याशय श्रुतकृतातिशय विवेक- ।
 पीयूषवर्परमणीय रम श्रयते ॥
 सद्भावना सुरलता नहि तस्यदूरे ।
 लोकोत्तरप्रशमसौरयफलप्रसूति ॥६॥

અનુદ્વુષ્ ધૃત્તં.

અનિત્યત્વાઝરણતે, ભવમેકત્વમન્યતા ।

અશૌચમાશ્રવ ચાત્મનૂ, સવર પરિભાવય ॥૭॥

કર્મણો નિર્જરા ધર્મસૂક્તતા લોકપદ્ધતિ ।

વોધિદુર્લભતામેતા, ભાવયન્મુચ્યસે ભવાત્ ॥૮॥

મગદ્ધાયરણુ.

૧, જેમા પાંચ આશ્રયોડપ મેધ અવિહિતપત્તે વર્ષા રહ્યો છે, અને જે વિવિધ કાલતાના વિસ્તારથી ગહન તેનજ મોહ અધારથી ઉદ્દેગવાયુ છે, એવા આ ઘાટા ભવવનમા બૂલા પડેલા પ્રાણીઓના હિતને માટે કરૂણાથી પવિત્ર અત-કરણવાળા તીર્થકદોએ ઉપદેશેની, અમૃતને ઝરનારી રમણિક વાણીઓ તમારૂં રક્ષણ કરે !

‘અથપ્રયોજનાદિ’

૨, શુભ ભાવના વિના વિદ્વાનના પણ મનમા શાન્ત સુધારણ સ્પુરતો નથી, અને એ શાન્તસુધારણ વિના મોહ વિષ દરૂપ વિપથી આકુળ એવા આ જગતમા લેશમાત્ર સુખ નથી

■ જો તમારૂં ચિત્ત લવણમણુજન્ય ખેદથી ઉદ્વિગ્ધ થયું હોય અને (મોક્ષમળધી) અનત સુખ મેળવવા તત્પર થયું હોય તો શુભભાવના (ફળ અમૃત) રસથી ભરેલો આ અમારો આ તસુધાગ્રસ ત્રય સાક્ષી

૪, ૧ વિત્ર મનનાળા (વિદ્યાન જનો) શ્રવણ કરવાથી પાવન કરનારી દ્વાદશ (બાર) જાવનાઓ પોતાના અત કરણુમા ધારણુ કરે ! જેથી અત કરણુમા પ્રસિદ્ધ મમતા-હતા કે જેની અદ્ભૂત ગતિ મોહવડે આચ્છાદિત થઇ ગઇ છે તેનો પ્રાદુર્ભાવ થાય એટલે પ્રગટ જાવને પામે

૫, આત્મ, શેદ્ર ધ્યાનના માઠા પરિણામરૂપ અભિવડે જેમાથી વેધક વિવેકતુ શોભનિષ્પત્તુ નહ થઈ ગયુ છે એવા વિષયલોહુથી આત્માના મનમા સમતાનો અકુર શી રીતે ઉગીજ શકે ?

૬, શ્રુત-મિદાન્તના અધ્યાસથી ઉત્પતિ પામેલા અને વિવેકરૂપ અમૃતવૃદ્ધિથી સુશોભિત થયેલા જેના અત કરણુનો સદ્ભાવના આશ્રય કરે છે તેનાથી અઢોકિક પ્રશમ સુખ રૂપ રૂળને પ્રમવનાર કદપલતા દૂર નથી મતલબકે જેમના ચવિત્ર હૃદયમા સદ્ભાવના સ્ફુરી રહી છે તેમનું સર્વોત્તમ સમીહિત સધાવું સહજ છે સ્વગ અને મોક્ષ પણ તેમને કરતલગત છે

૭, અનિત્યત્વ, અશરણત્વ, સમાર, એકત્વ, અન્યત્વ અગ્રુચિ, આશ્રવ તેમજ સવર, જાવનાને હે આત્મનૃ ! તું વિચાર

૮, ઈર્મનિર્જરા, ધર્મસુકૃત, લોકસ્વરૂપ અને જોધિદુર્લભતા એ (દ્વાદશ) જાવનાઓને જાવતો છતો તુ ભવ-પ્રપચથી સુખ થઈશ

पुष्पिताग्रा वृत्त.

वपुरिव पुरिद् विदभ्रमलीला-
परिचितमप्यतिभगुरं नराणा
तदतिभिदुरयौवनाविनीत,
भवति कथं विदुषा महोदयाय ॥९॥

शार्दूल चिक्रीडित

आयुर्वायुतरत्तरगतरल लम्बापद. सपद ।
सर्वेर्षाद्रियगोचराश्च चटुला सध्याभ्ररागादिवत् ।
मित्रस्त्रीस्वजनादिसगमसुख स्वप्नेद्रजालोपम ।
तत्किं वस्तु भवे भवेदिह मुदामालयनं यत्सता ॥१०॥
प्रातर्भ्रातरिहावढात रुचयो ये चेतनाचेतना ।
दृष्टानिश्चमनो विनोदविबुराभावा स्वत सुंदरा. ॥
तास्तत्रैवदिने निपाक विरसान् हा नश्यत. पश्यत-
श्चेत प्रेतहत जहाति न भवप्रेमानुबध मम ॥११॥

“અનિત્યભાવના”

પ્રથમ શરીરનું અનિત્યપાત્ર બતાવે છે

૬, આ મનુષ્યોનું શરીર અતિ ઉન્માદની હીલાના ચરિત્ર્યવાળું હતા પણ પાણીના પરચોગજેલું ભેત ભેતામા વિનાશ પામવાવાળું છે તે શરીર અતિ ચપળ યોવન વડે અવિનીત (ઉન્માદવાળું ટોવાથી) વિદ્વાન લોકોના મહો દયને માટે શીસીતે થાય ?

‘ હવે મ સારનું અનિત્યપાત્ર બતાવે છે ’

૧૦, (જગતમા પ્રાણીઓનું) આયુષ્ય પવનથી ચ ચગ ઘમેલા જળના તરંગ જેવું, સખલ વિપદા સાથે મળેલી, ઇદ્રિયોના સકળ વિષયો સમ્યાના રંગ જેવા ચપળ, તેમજ મિત્ર, મી અને સ્વજનાદિક સગમનું મુખ સ્વપ્ન કે ઇદ્રવળ જેવું (અસ્થિર) જણાય છે તો પછી આ સમાજમા એવી કંઈ વસ્તુ છે કે જે મત્સુકોને હાઈના સાધનરૂપ થાય ?

૧૧ હે ભાઈ ! પ્રભાતમા જે સજીવ-નિર્જીવ પદાર્થો દેહીધમાન કાન્તિવાળા પ્રાણીઓના મનને પ્રભેદ કરનારા અને સ્વત શોભનિક જણાયા તેજ પદાર્થો ભેતભેતામા નષ્ટ થતા ભેતા છતાં માત્ર મૃદ મન સચાર સજધી તગરગને તજતું નથી તે ખરેખર ખેદની વાત છે

प्रथम भावनाष्टकम्
रामगिरि रागेण गीयते

मूढ मृह्यसि मुधा मूढ मृह्यसि मूधा ध्रुवपदम् ।
 विभवमनुचिंत्य हृदि सपरिवार ॥
 कुशशिरसि नीरमिव गलदनिकपित ।
 विनयजानीहि जीवितमसार ॥ मू० ॥ १ ॥
 पश्य भगुरमिदं निषयसुखसौहृद ।
 पश्यतामेव नश्यति सहास ॥
 एतदनुहरति ससाररूप रया—
 जलदजलवालिकारुचि विलास ॥ मू० ॥ २ ॥
 हतहतयौवनं पुच्छमिव शौवन ।
 कुटिलमति तदपि लघुदृष्टनष्टं ॥
 तेन चत परवशाप्रवशा हतधिय ।
 कटुकमिह किन्नः कलयति कष्ट ॥ मू० ॥ ३ ॥
 यदपि पिण्याकतामगमिदमुपगत ।

भूवनदुर्जयजरापीतसार ॥

तदपिगतलज्जमुघ्रति मनो नागिना ॥

वितथमति कुथितमन्मथविकार ॥ मू० ॥ ४ ॥

सुरमनुत्तरसुरागधि यदतिमेदुर ।

कालतस्तदपि कलयति विराम ॥

कतरदितरत्तदा वस्तु सासारिक ।

स्थिरतर भवति चितय निकाम ॥ मू० ॥ ५ ॥

यै समक्रीडिता ये च भृशमीडिता ।

यै सहाकृप्महि प्रीतिवाद ॥

तान् जनान् निक्ष्य वत भस्मभूयगतान् ।

निर्विशकास्म इति धिक् प्रमाद ॥ मू० ॥ ६ ॥

असकृदुन्मिष्य निमिषति सिधू ।

मिंवच्चेतनाचेतना सर्वभावा ॥

इंद्रजालोपमा स्वजनधनसगमा—

स्तेषु रज्यन्ति मूढस्वभावा ॥ मू० ॥ ७ ॥

કવલયત્ર વિરતં જગમાજગમ ।

જગદહો નેવ તૃપ્યતિ કૃતાત ॥

મુખગતાન્ સ્વાદતસ્તસ્ય કરતલગતે—

ર્ન કથ મુપલપ્સ્યતેઽસ્માભરત ॥ મૂ૦ ॥ ૮ ॥

નિત્યમેક ચિદાનંદ મયમાત્માનો—

રૂપમભિરૂપ્ય સુખમનુભવેય ॥

પ્રશમરસ નવ સુધાપાન વિનયોત્સવો ।

ભવતુ સતત સતામિહ ભવેઽય ॥ મૂ૦ ॥ ૯ ॥

આખ્યા

૧ હે મુખ્ય આત્મનૃ! તું (તારા) મનમા પોતાના
(કટિગત) પરિવાર સહિત વેશવને વારવાર ચિતવીને બ્યથા
મોહ પામે છે હે આત્મનૃ! તું પોતાનું શુભિત-પ્રાયુધ્ય
જેવું રાણના અન્નભાગવિપદ રહેલું જળાભિદુ પવને કે પાણ્ય
છતું જલદી ટપકી જાય તેવું અમાર-ક્ષણિક જાણુ મતલબ
કે તેનો ભરોસો ન રાખીશ

૨ તું તપાસી જો કે વિષયમુખનો મળ્યો દેરો કાણુ-
ભગુર છે? તે જોતજોતામા હાથતાળી દબને જાય તેમ જતું
રહે છે! આ અસારની આયા વેગથી વીજગ્રીના ઝળમરના

વિલાસને અનુસરે છે, અર્થાત્ સચાર પ્રપચ વીજળીના વિલાસ જેવો હા નહ ધર્મ જાય છે તેથી તે વિશ્વાસ કરવા યોગ્ય નથી

૩ ખેદની વાત છે કે (આ) હૃદય યૌવન કુતરાની પુછડી જેવું અતિ કુટિલ છતું પણ જોતજોતામાં વેગે વિનાશ પામી જાય છે તે યૌવનવદે (કામિની) સીએને પરવડાયેલા નહ પુદ્ધિવાળા (લોકો) જગતમાં કદુક રસવાળા કદને કેમ કળી શકેતા નથી? આ એક ભારે આશ્ચર્યની વાત છે

૪ જો કે આ દેહ જગતમાં અતિ દુર્જય જરાથી સત્વહીન થયો છતો ક્ષીણ ધર્મ ગયે (હાય) તોપણ પ્રાણી એવું નિર્જન્ય મન કુપુદ્ધિવાળા અને કુત્સિન એવા કાન વિકારને તજતું નથી એ બહુ શરમની વાત છે

૫ અનુત્તર વિમાનના દેવ મુખીના જે અતિ ભારે મુખ છે તે પણ કાળે કરીને પૂરા ધર્મ જાય છે તોપણ બીજી કંઈ મસારી વસ્તુ સ્થિરતર હોઈ શકે તેનો પુખ્તો વિચાર કરી જો

૬ જેમની સગાએ આપણે રમ્યા, જેમને આપણે બહુ વખાણતા અને જેમની સાથે આપણે પ્રીતિવાદ કરતા તે લોકોને ભરમ થયેલા જોઈને (પણ) આપણે નિશ્ચયપણે વર્તીએ છીએ એ આશ્ચર્યની વાત છે માટે એવા પ્રમાણને ધિક્કાર હો

૭ સમુદ્રના કવોલની પેઠે સકળ નજીવ અને નિર્જીવ

પડાયો વારવાર ઉપજે છે અને વિવિધ પોમે છે ઈંદ્રિયગતી
જેવા સ્વજનના અને દ્રવ્યના સયોગ મળેલા છે તેમા મૃદ
જનોજ રગાઈ જાય છે મતલબ કે ક્ષણિક દૃષ્ટ નટ થતા
મયોગોમા મુંઝાઈ ન જણુ જોજ સાર છે વસ્તુ સ્વરૂપ વિ
ચારી જે તેવા મયોગમા મુઝાતા નથી તે પુરૂષો ધન્ય છે

૮ અહો આશ્ચર્યનીવાત છે કે જગમ અને સ્થાવ-
જગત્ માત્રને સદાય લક્ષણ કરતો કાળ (કલાપી) તૃપ્ત થતો
જ નથી પોતાના મુખમા રહેલા સહુને લક્ષણ કરત એવા
મગના હાથે ચઢેલા આપો (પણ) હુકો થવાનો નથી એ
કાળ આપો કોણીઓ ન કરી જાય એટલામા ચેતી શનય
તા ચેતી વેગમાજ માર છે પછી હાગી જાણ હાથ રહી
જ કે તેમ નથી

૯ (તેમાટે) નિત્ય એક અને વિદ્યાનદમય એવુ આ-
ત્માનુ સ્વરૂપ લખી-(લક્ષી) આગખીને માટે (સ્વાભાવિ-
ત્રિમ નહિ એવા) મુખનો જ અનુભવ કરવો જોઈએ (એન
અથકતી શ્રી વિનયવિજયજી મહારાજ કહે છે અને આશ્ચિ
ર્વા આપે છે કે) પ્રશમરમ રૂપ અસિનવ અમૃત-પાનવડે
વિનયોત્સવ આજ જવમા મત્પુરૂષોને સદાય હોને

ઈતિ મરોપાધ્યાય શ્રી કીર્તિવિજયમણિ ગિર્યો પા-
ધ્યાય શ્રી વિનયવિજયગણિ વિરચિતે શાનસુધાર-
મગેયકાવ્યે અનિત્યભાવના વિભાવનોનામ પ્રથમ
પ્રકાન ॥

मारुणीरागेणगीयते.

स्वजनजनो बहुधा हितकाम प्रीतिरसैरभिराम ।
 मरणदशावशमुपगतवत् रक्षति कोपि न सत ॥
 विनयप्रिधीयता रे श्रीजिनधर्मशरणं ।
 अनुसधीयता रे शुचितरचरणस्मरण ॥१॥ध्रुवपद
 तुरगरयेभनरावृत्तिकलित दधत बलमस्वलित ।
 हरति यमो नरपीतिमपि दीन

मैनिक इव लघुमीन वि० ॥२॥

प्रतिशति वज्रमये यदि सठने तृणमथ घटयति वदने
 तदपि न मुचति हतसमवर्ती

निर्दयपौरुषनती ॥ वि० ॥३॥

त्रियामत्रमहोपधिसेना धृजतु वशीकृतदेवा ।
 रसतु रसायनमुपचयकरण

तदपि न मुचति मरणं ॥ वि० ॥४॥

वपुषि चिर निरुणद्धि समीर पतति जलधिपरतीर ।

शिरसि गिरेरधिरोहति तस्मा

तदपि स जीर्यति जरसा ॥ वि० ॥५॥

सृजती मीमताशिरोरुहललित

मनुजशिर सितपलितं ।

को विदधाना भूवनमरस

प्रभवति रोधु जरस ॥ वि० ॥६॥

उद्यत उपरुजा जनकाय कस्यात्तत्र सहाय ।

एकोऽनुभवति विधुरपराग

विभजति कोपि न भाग ॥ वि० ॥७॥

शरणमेकमनुसर चतुरग परिहर ममता सग ।

विनय रचय शिवसौरयनिधान

शातसुधारसपान ॥ वि० ॥८॥

इतिश्री शातसुधारसगेयस्नान्ये अशरणभावना
विभावनो नाम द्वितीय प्रकाशः ॥

“ द्वितीय भावनाष्टक ”

१.-कैथ यत्तु भवन्त वर्ग, यत्तु करीने (योताना)

હિતસ્વી અને પ્રીતિપાત્ર સાગ માણસને મરણ દયાને પ્રાપ્ત થતા રહી શકતા નથી તેથી હે આત્મનૃ! તું મહા મ ગ બકારી શ્રીસર્વજ્ઞ વીતરાગપ્રણીત અહિંસા, સયમ અને તપ લક્ષણ ધર્મનુંજ શરણ કર, અને નિર્મળ-વિશુદ્ધ ચારિત્રનું શરણ કર, તેજ તને સસારસમુદ્ધથી તારી શકનાર છે તેનાજ પ્રબળ આલબનથી અનેક જીવો નિસ્તારી ગયા છે

૨, ઘોડા, રથ, હાથી અને પાળાથી પરવરેલા તેમજ અશ્વસિત બળને ધારણ કરવાવાળા નરપતિને પણ યમ જેમ મચ્છીમાર નાના મચ્છને (જેત જેતામા) પકડે છે, તેમ પકડી લે છે, તેની પાસે કોઈનું કંઈજ આલતુ નથી

૩, મ્હાય તો કોઈ વજ્રમય ભુવનમા પેશી જાય અથવા તો કોઈ સુખમા તૃણને ધારણ કરે તોપણ સહુને એકસરખી રીતે હણી નાખનાર એવો નિર્દય કાર્ત્ત્વ્ય ક્રુરી થનાર કાળ કોઈને મૂકતો નથી મ્હાય- દેવ દા નવ માનવ ગમે તે હોય પણ તેમાથી કોઈ છટકી જઈ શકતુ નથી, તેથી કે ઇંજે ખોળે ગર્વ કરવાનુ કશુ કારણ નથી ગમે તેવા અખવ ગર્વને ધારણ કરનારનો પણ ગર્વ યમે ગાળ્યોજ છે

૪, જેને દેવતાઓ આધીન છે એવી વિદ્યા, મત્ર અને ઔપધીની સેવા કરો, અથવા પુષ્ટિકારક રસાયન આ- રાગો તોપણ મરણ મૂકવાનુ નથી મતલબ કે પ્રભાવિક વિદ્યા,

મન ઔપધીઓની સેવાથી કે રસાયણના પ્રયોગથી પણ મૃત્યુ અટકી શકતું નથી મૃત્યુજ્વળનો ઉપાય તો આરજ છે

૫, સ્કાય તો ગ્રાઇ શરીરમાં ચિરકાળ વાયુને રોકી રાખે, સમુદ્રને પેલે પાર જઈ નહે, અથવા પર્વતના શિખર ઉપર જોરથી જઈ ચઢે તોપણ તે જરાથી છૂટી થાય છે મતલબ કે માનકમે શરીર ભાજૂ થયા વિના રહેતુંજ નથી

૬, કાળા કેશોથી શોભતા મનુષ્યના મસ્તકને સફેદ કેશવાળું કળી અને શરીરને શુક્રે કરી નાખનારી જરાને રોકવાને કોણ સમર્થ છે ? મતલબ કે વસ્તુસ્વભાવને રોકવાને કોઈ સમર્થ થઈ શકતું નથી

૭, જ્યારે મનુષ્યની કાયા ઉપર રોગોથી બ્યાસ થાય ત્યારે તેને કોણ સ્કાય થાય ? ચદ્ર ઝોકલોજ રાહુની પીડા મહે છે કોઈ પણ તેનો ભાગ પાડી લેતા નથી મતલબ કે જીવ જેવી ચારી નરતી કરણી કરે છે તેવા તેના ફળ પણ પોતેજ ભોગવે છે

૮, (એમ સમજીને) હે આ મન ! હાન, શીલ, તપ અને ભારૂપ ચાર ૪ પ્રકારના ધર્મનુજ્ઞ એક શરણ તુ અગીકાન કર ! સમતાની શત્રુરૂપ મમતાનો અગ હુ તજી દે અને શિવસુખના નિધાનરૂપ શાન્ત સુધારનનુ પાન કર્યા કર ! એમ શ્રી વિનયવિજયજી મહારાજ લેખ્ય ગેને ઉપદિશે છે

अथ तृतीयजावना

शिखरिणी धृत अयम् ।

इतो लोभ क्षोभ जनयति दुरंतो द्रव ड्यो-
 हसहाभाभोभि कथमपि न शक्य गमयितु
 इतस्नृष्णाऽक्षाणा नुदति मृगतृष्णेन विफला ।
 कथं स्वस्थे स्थैय त्रिनिधयभीमे भववने ॥१॥
 गलत्येकाचिता भवनि पुनरन्या तदधिका ।
 मनोवाक्काये हा विवृतिरतिरोपात्तरजस ॥
 निपटर्तापते अटिति पतयालो प्रतिपद ।
 न जतो ससारे भवति कथमप्यतिरिति ॥२॥
 सहित्ता सतापानशुचिजननीकुक्षिकुहरे ।
 ततो जन्म प्राप्य प्रचुरतरकष्टक्रमहत ॥
 सुखाभासे यावत् स्पृशति कथमप्यतिरिति ।
 जरा तावत् काय कललयति मृत्यो सहचरी ॥३॥

લપજાતિ ધૃત્.

વિભ્રાતચિત્તો વત વભ્રમીતિ,
પક્ષીવ રુદ્ધસ્તનુપજરેણી ।
નુન્નોનિયત્યાજનનુકર્મતતુ
સદાનિત સન્નિહિતાંતકૌતુ -

અનુદ્વય ધૃત્

અનતાન્ પુદ્ગલાવર્તાનનતાનંતરૂપમૃત્ ।
અનતશો ભ્રમત્યેવ જીગોજ્ઞાદિ ભવાર્ણવે ॥૫॥

“ત્રીણ મ આગલાવના.”

૧, એક તરફ દુર ત દાવાનળની જેવો દોલ વધના જતા લાભરૂપ જળોવડે કોઈ રીતે શમાવી શકાતો નથી અને બીજી તરફ મૃગતૃષ્ણા (જાંઝવાના જળ) ની જેવી ખેડની વિષયતૃષ્ણા પ્રાણીઓને ખીડા કળી રહી છે આવી રીતે વિવિધ લયથી લયકર ભાવવનમા શી રીતે સ્વસ્થ-નિશ્ચિત થઈ રહી ગયાય ?

૨, અતિ રોગવક્રી રજોગુણને પામેલા અને પગલે પગલે આપવાના ઉંડા ખાડામાં જલદી પડી જનારા જ તુના દુ ખનો શી રીતે જીતે જીત આવે ? (તેની) એક ચિંતા મટે

છે ત્યાં તેથી અધિક અનેરી ચિંતા ઉભી થાય છે એમ મન, વચન અને કાયામાં વિકૃતિ (વિકાર) સ્ફુરે છે એ એકની વાત છે

૩, અશુચિમય માતાના ઉદરમાં અનેક સતાપને સહી પછી અનુક્રમે મોગા મોટા કદને વેદી જન્મ પામી ક્ષણિક અને ક્ષણિક મુજોવડે જોવામાં પોતે કોઈ કોઈ રીતે હુ ખનો આરો આળ્યો માને છે તેવામાં મૃત્યુની બેનપણી જરા અવસ્થા આવીને કાયાનો કોળીઓ કરી જાય છે - તેથી બાપડા સસારી જીવોને કયાય પણ કરીને ઠામ બેમ વાનો વખત આવતોજ નથી

૪, ભવિત-ન્યતાવડે પ્રેરાયલો, બારે કર્મરૂપી દોરથી બધાયેલો અને કાળરૂપી બિલાડાની મમીયે રહેલો જીવ દિનમૂઠ્ઠ છતો પખીની પેરે ફેડ-પજરમાં ભમ્યાજ કરે છે

૫, અનતાનત ફેડને ધારણ કરતો જીવ અનત પુરુષ પરાવર્તન પર્યંત અનાદિ જીવ સમુદ્રમાં અનતી વાર અમણ કયો જ કરે છે

તૃતીય ભાવનાષ્ટકં કેદારારાગેણ ગીયતે ।

શાતસુધારસકુહમા એ દેશી. ॥

કલય સસારમતિદારુણ જન્મમરણાદિભયમીતરે ।
મોહરિપુણેહ સગલગ્રહ

प्रतिपद विपदमुपनीतरे ॥ क० १ ॥

स्वजनतनयादिपरिचयगुणैरिह मुधा वध्यसे मूढरे ।
 प्रतिपद नवनवैरनुभवे परिभवैरसकृदुपगूढरे ॥ क० २ ॥
 घटयसि कचन मदमुन्नते, कचिदहोहीनतादीनरे ।
 प्रतिभव रूपमपरापर वहसि ,

वत कर्मणाधीनरे ॥ क० ३ ॥

जातु शैशवदशापरवशो जातु तारुण्यमदमत्तरे ।
 जातु दुर्जयजराजर्जरो जातु
 पितृपतिकरायत्तरे ॥ क० ४ ॥

व्रजति तनयोपि ननु जनकता
 तनयता व्रजति पुनरेतरे ।

भावयन्विहृतिमिति भवगतेस्त्यजतमा
 नृभवशुभशेपरे ॥ क० ५ ॥

यत्रदु स्यातिगददवलवैरनुदिन दक्षसे जीवरे ।
 हत तत्रैव रज्यसि चिर मोहमदिरामदक्षीवरे ॥ क० ६ ॥

દર્શયન્ કિમપિ સુખમેભ્ય સહસ્તદથ સહસૈવ રે ।

વિપ્રલભયતિ શિશુમિત્ર જન

કાલઘટ્ટકોઽયમત્રૈરં ॥ કં ૭ ॥

સકલસસારભયભેદક જિનચ્ચો મનાસિ નિવધાનરો

ચિનય પરિણમય નિ શ્રેયસ ત્રિહિત

શમરસસુધાપાનરં ॥ કં ૮ ॥

ઈતિશ્રી શાતમુધારસગેયકાવ્યે સસાર ભાવનાત્રિમા-

વનો નામ તૃતીય પ્રકાશ ॥

ત્રીજી ભાવના અષ્ટક.

૧, મોહરિપુએ બહિ (પ્રમત) ગળે પડીને પગલે પગલે વિપદાને પમાડેલા હે જીવ ! તુ આ સત્મા ને જન્મ મરણાદિકે ભયથી ભરેલો બહિ ધીરુદામનો નમ ।

૨, હે મૂઠ આત્મન ! ત્વજન પુત્રાદિમ્ના પરિચયરૂપ બધતથી તુ શા માટે વ્યથા બધાય છે ? પગલે પગલે નવ નવા અનુભવવડે અને પરાભવવડે તુ વારંવાર વ્યાસ થયેલો છે (તે તપામ !)

૩, અહો કવચિત્ તુ સંપત્તિનો મદ કરે છે અને કવચિત્ દાગિરથી નીન બને છે, (વગી) ખેદની વાત છે

કે પ્રતિભાવ કર્મ વચવર્તી તુ નવ નવા રૂપને ધારણ કરે છે મનવજ કે આ સસાર રૂપ રંગભૂમિમા તુ ઝર્મને આ ધીન બની નવા નવા પ્રકારના નાટકીયાના જેવા વેગ ધરે છે

૪, કવચિત્ તુ જાન્ય અવસ્થાને આધીન હોય છે, કવચિત્ તદ્વપુ વયના મદ્યથી માતો હોય છે, કવચિત્ દુર્જય જરાથી જર્જરિત થયેહો હોય છે, અને કવચિત્ યમના હાથે ચરે હોય છે આમ તારા વિધવિધ રૂપ રંગ થયા કરે છે

૫, પુત્ર પણ (દેવવશાત્) ખરેખર પિતાપણે ઉપજે છે અને પિતા વગી પુત્ર પણે અવતરે છે, એવી રીતે સાર સ્થિતિની વિષમતા આવતો હતો હે ભાઈ ! આ મનુષ્ય ભવરૂપ ગુભ સામગ્રી પામી કરી (હરે મ પૂર્ણ પુરુષાર્થવતે) મ સાળના દુ ખને તુ તિલાંજલિ દે

૬, ડે છવ ! જેમા તુ અનેક પ્રકારના દુ ખ સળધી ચિતા અને અનેક પ્રકારના રોગરૂપ અગ્નિજ્વાલા વડે પ્રતિ દિન પચાય છે, (ખળ્યાજ કરે છે) તેમા જ તુ મોહ મદિગના મતથી મત થયો થકો લાભો વખત રાગ ધરે છે, જો મહા બેદની વાત છે ચતુર માણસ તો એવી દુ ખ દોહાલીથી મુક્ત થવા એક ક્ષણ પણ પ્રમાદ કરે નહિ, મ પૂર્ણ પુરુષાર્થથી ગમસ્ત દુ ખનો અંત કરવાજ મત્ત કરે તંત્ર વડા સ્થિતિમા કેવળ ઝાયર બની પ્રમાદ નેવના-

તો ગમારજ ગણાય જ્ઞાની-વિવેકી તો અકમ વીર્યથી પો
તાના આત્માને આવી દુ ખદાયી સ્થિતિમાંથી પ્રથમ (પદે જ)
મુક્ત કરે અને અન્યને પણ યથાયોગ્ય મદ્દાય આપે

૭, આ કાલજનદુકે અહીંજ ક'ઈકે સુખ મમૃદિ ખતાવી,
તે જ સુખ મમૃદિને (એકી જ) સાથે સહરી તઈ લેા
લેને એકે જાણકની જેમ ઠગી લે છે

૮, સકળ સસાર મખધી જાયને લેહી જાખનારા બિન
વચનને તુ તારા મનમા ધારણુ કર અને શમરમ રૂપ અ
મૃતપાન કરી હે આત્મનૃ! તુ નમરન દુ ખના સંપૂર્ણ
વિલયરૂપ અને એકાત સુખના મ્થાત રૂપ મેાક્ષને પ્રાપ્ત
કર! એમ શ્રીમાનુ વિનય વિજયજી મદ્દારાજ બિપદિશે છે

ઇતિ તૃતીય ભાવનાર્થ

અથ ચતુર્થજાવના

સ્વાગતાવૃત્ત

एक एव भगवानयमात्मा, ज्ञानदर्शनतरंगसरग
सर्वमन्यदुपकल्पितमेतत्

व्याकुलीकरणमेव ममत्वम् ॥ १ ॥

प्रबोधता वृत्तत्रय.

अनुधै परभावलालसालसेदज्ञानदशावशात्मभि ।

૨, પરવસ્તુ પ્રત્યેની લાલસાથી જાગતી અજ્ઞાન દશાને વશ પડેલા અબુદ્ધજનો હતા ! છતિ જેટલે વિષય મળી આવેશ (અભિનિવેશ-આગ્રહ) ને વશ થઈ જવાથી પર પુદ્ગલિક વસ્તુઓમા પોતાપણની બુદ્ધિની કલ્પના કરી લે છે

૩, જેમ પુણ્યવત આત્માને પરસ્ત્રીને વિષે 'સ્વહારા' એકુ ચિતવન વિપત્તિને માટે થાય છે, તેમ વિવિધચિતા અને લયને ઉત્પન્ન કરનાર પરવસ્તુ પ્રત્યેનો મમત્વભાવ વિપત્તિને માટે થાય છે

૪, હરે ! હે ચિત્ત ! ત્યારે બાજુથી વીંટળાએલી એની પરભાવની સવૃત્તિ તુ હરી લે જેથી ક્ષણવાર આત્મ વિચારરૂપ અદ્વન વૃક્ષના પવનની લહેંગીના રમમને રૂપરંગે

૫, સમતાથી વ્યાપ્ત એવી આ એકત્વ ભાવનાને હે આત્મનું તુ બિન્વાર ! અને નભિગજધિની પેરે પરમાનંદ સપાને પ્રાપ્ત કર !

ચતુર્વિધનાટક

પરજીયા રાગેણ ગીયતે

વિનય ચિત્તગ વસ્તુતત્ત્વ જગતિ નિજમિહ કસ્ય કિા
ભવતિ મતિરિતિ યસ્ય હૃદયે

દુરિતમુદયતિ તસ્ય કિ ॥ ત્રિ૦ ૧ ॥

एक उत्पद्यते तनुमानेक एव विपद्यते ।

एक एव हि कर्मचिनुते सैकक फलमश्नुते ॥वि० २॥

यस्य यागान् परपरिग्रह निविधममतागीग्रहः ।

जलधिविनिहितपोतयुस्त्या पतति तावदसावध ॥३॥

स्वस्वभावा मयमुदितो भुवि विलुप्य विचेष्टते ।

दृश्यता परभावाघटनात् पततिविलुठति जृभनेपि ॥४॥

पश्य काञ्चनमितरपुद्गलमिलित मचति का दशा

केवलस्य तु तस्य रूप मिदित मेव भवाद्दशा ॥वि० ५॥

एवमात्मनि कर्मयशानो भवति रूपमनेकधा ।

कर्ममलगहिते तु लगति नासते काञ्चनविधा ॥वि० ६॥

ज्ञानदर्शनचरणपर्यन्त परिशुत परमेश्वर ।

एक एवानुभवसदने स समतामनिश्वर ॥वि० ७॥

अचिरसमतामृतरम क्षणमुदितमास्वादय मुदा ।

विनयप्रियातीतसुखरसरतिस्दचतु ते सदा ॥वि० ८॥

इति श्री शातसुधारसज्ञेयकाव्ये एकत्वभायनाविभा-
वनो नाम चतुर्थः प्रकाशः ॥

“ચતુર્થે ભાવનાપદે.”

૧, વિનય વિજયજી મહારાજ કહે છે કે આ આત્મનું તુ તારા વસ્તુસ્વરૂપનો વિચાર કર કે આ જગતમાં કોણ કોણ છે? આવી મતિ જેના હૃદયમાં ઉપજે છે તેને દુરિત (દુઃખ) નો ઉદય કેમ થાય? (અર્થાત્ ન જ વાય)

૨, દેહધારી (જીવ) એકલોજ ઉપજે છે અને એકલોજ સ્થાયે છે (મરણ પામે છે) તે એકલોજ ઠમ્ ઝાધે છે અને એકલોજ તેના કૃણ ભોગવે છે

૩, વિવિધ પ્રકારની મમતારૂપ બોજાવાળો જેને જે દેહો પરિવ્રજે હોય છે તે મમુદ્રમાં રહેલા વહાણની યુક્તિથી તેદેહો નીચે (તળીયે) જાય છે

૪, જેમ મદિરાપાનથી ઉન્મત્ત બનેલો જીવ સ્વસ્વ ભાવ (મૂળ પ્રકૃતિ) ને તણ દધને જીવાજ પ્રકારની ચેષ્ટા કરવા મડી જાય છે તેમ પરભાવના સગથી જીવ સ્વભાવ સુકીને મસાર ચક્રમાં પડે છે, લોટે છે (અરહો પંરહો અયહાય છે-રગદોળાય છે અને) ભવવૃદ્ધિ કરે છે

૫, જો! કાચન (સુવર્ણ) બીજા ધાતુની સાથે મળ્યું છતું કેવી દશાને પામે છે? અને કયા પ્રકારના ભોગ વગરના વિશુદ્ધ કાચનનું સ્વરૂપ તો તમારી જેવા તુ અને મુવિદિતજ છે

૬, જોમ આત્માને વિષે કર્મના સયોગથી અનેક પ્ર-
કાશના રૂપ થાય છે, અને કર્મમળ રહિત આત્મા-પરમા-
ત્માને વિષે તો વિશુદ્ધ કાચનની જેમો ચોખ્ખો જ અનુભવ
થાય છે, અર્થાત્ વિશુદ્ધ આત્માનું તો જોકજ અખંડ, અ-
વિચળ-નિર્વિકલ્પ-રૂપજ હોય છે

૭, જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રગુણથી વ્યાપ્ત જોવા આ
અવિનશ્વર (અક્ષય) વીતગલ પરમાત્મા જોકલાજ (સ્વતત્ર
પત્રે) અનુભવ સદન (મહેલ)મા રમતુ કરો!

૮, હે! આત્મનૂ આ મહેજે પ્રાપ્ત થયેલા મનોહર
શાન્ત સુધારસર્ગ તુ પ્રેમ પૂર્વક પાન કરા અને તે વિષ-
યાલીત (અર્તીદ્રિય) સુખ રમનો સ્વાદ લેવામા રતિ સદા
ઉદય પામે જાગૃત રહે! ઇતિચતુર્થ ભાવનાર્થ.

અથ પંચમ જાવના.

उपजाति हृत.

पर प्रमिष्ट कुरुते विनाशं ।

लोकोक्तिरेषा न मृपेति मन्ये ॥

निर्विद्रय कर्माणुभिरस्य किं कि ।

ज्ञानात्मनो नो समपादि कष्ट ॥૧૧॥

૪, મ સારચક્રમા પરિભ્રમણ કરતા તે ઠેટલી બધી માઠી કષ્ટ-કેદરનાઓ સહી છે? તેમ જ નરક તિર્યચ સ બધી યોનિઓમા તુ વારવાર વિહંગિત થયો છો છેદન લેદન પામ્યો છે તે સર્વ પરપુણ્ણલસગનો દુષ્ટ અનુભવ વિસરી જઈને તેમાજ રાગ ધરતો હે મૂઢ! તુ મુઝાર્જ જાય છે, અને તેનેજ શ્રેવતો છો કેમ (લગારે) લાજતો નથી

૫, જ્ઞાન, કર્શન અને ચારિત્ર લક્ષણ ચેતના વિના બાદીતુ બધું પર છે, એવો દૃઢ નિશ્ચય કરીને હે આત્મનૃ! તુ સ્વકૃત આત્મિને માટે પ્રયત્ન કર !

પચમ ભાવનાષ્ટકમ

શ્રીરાગેણગીયતે ॥ તુજગુણ પાર નહિ સૂઅણો ત દેશી-

વિનય નિમાલય નિજ ભવન

તનુધનસુતસદનસ્વજનાદિપુ ।

કિ નિજમિહ કુગતેસ્વન ॥

॥ વિ૦ ૧ ॥

યેન સહાશ્રયસે ઽતિવિમોહાદિદમહમિત્યવિભેદ ।

તદપિ શરીર નિયતમધીર

ત્યજતિ ભવન ધૃતસેદ ॥ વિ૦ ૨ ॥

जन्मनि जन्मनि विविधपरि-

ग्रहमुपचिनुपे च कुटुब ।

तेषु भवत परभवगमने

नानुसरति कृशमपि सुव ॥ वि० ३ ॥

त्यज ममतापरितापनिदान परपरिचयपरिणाम ।

भज निस्सगतया विशदीकृत-

मनुभवसुखरसमभिराम ॥ वि ४ ॥

पथि पथि विविधपथे पथिके

सह कुरुते क प्रतिबंध ।

निजनिजकर्मवशे स्वजने

सह कि कुरुपे ममतावध ॥ वि० ५ ॥

प्रणयविहीने दधदाभिपग सहते बहुसताप ।

त्रयि निप्रणये पुद्गलनिचये

वहसि मुधाममताताप ॥ वि० ६ ॥

त्यज सयोग नियतवियोग कुरु निर्मलमवधान

નહિવિદધાન કથમપિ તૃપ્યસિ

મૃગતૃપ્ણાઘનરસપાન ॥ વિ૦ ૭ ॥

મજ જિનપતિમસહાયસહાય શિવગતિસુગમોપાય !

પિવ ગદગમન પરિહૃતવમન

જ્ઞાતસુધારસમનપાય ॥ વિ૦ ૮ ॥

इति ज्ञातसुधारसगेयकाव्ये अन्यत्वभाषनावि-
भाषनो नाम पचम प्रकाश ॥

“પચમ ભાવનાષ્ટક” ,

૧, હે આત્મનૃ! તું પોતાનું ઘર મહાજા ! શરીર, ધન, પુત્ર, ઘર અને સ્વજનાદિકમા તારૂં શું છે ? કે જે હુગતિથી તારો ખચાવ કરી શકે

૨, અતિ મોહથી જો તે હું એવા અભેદ નબધી જેની માથેજ સદા વસે છે તે શરીર પણ નિશ્ચે ચપળ છતુ ખેદયુત તને તણ દે છે જતા તું તેના ઉપર કેટલો મોહ રાખે છે ?

૩, જન્મ જ મમા વિવિધ પ્રકારના પરિમહને અને કુટુંબને તું ઘોરે છે પરંતુ પરભવ જતા તેમાથી એક તવ માત્ર પણ તને સ્થાયરૂપ થતુ નથી

૪, માટે પરપરિવ્યય પરિણામ કે જે મમતાયોગે પ-
રિતાપને જે પેદા કરે છે તેને તુ તજ અને નિમજપણે
નિમજ અને અદ્ધાદકારી અનુભવ સુખ રસતુ તુ સેવન
કર એજ તને અત્યંત હિતકારી થશે

૫, જુદા જુદા માર્ગે જનારા વટેમાર્ગીઓ સાથે ઠેકાણે
ઠેકાણે ઠેકાણે પ્રતિમધ કરે? કોઈ ન કરે - તેમ જ્ઞ સ્વકર્મ
વશ વર્તી સ્વજનો સાથે તુ શામાટે મમતા બાધે છે તે
મમતાબંધન તને અત્યંત હુ ખકારી થશે

૬, ગગરહિત માણસ ઉપર આસક્ત થનાર જેમ બહુ
સતાપને મહે છે, તેમ તારે વિષે રાગગ્રહિત એવા જડ
પદાર્થો ઉપર ફોગટ મમતા રાખી તુ શામાટે સતાપને મહે
છે તે જડ પદાર્થોથી બંધે તારૂં કશું વળવાનું નથી જ

૭, (એમ અમજીને) જેનો નિશ્ચય યોગ થવાનો જ
છે એવા સ્વયોગ (મયોગિ, ભાવ-વસ્તુઓ) નો તુ ત્યાગ
કર અને નિર્મળ આત્મ લક્ષ્ય ખાસ કરે! (તે વિના)
મૃગતૃષ્ણા (જીજ્ઞાસા) ॥ જાણતું જાન કરે! (કરવા મંવતો)
તું કદાપિ તૃપ્તિને પામી શકીશ નહિ

૮ દીનબધુ એવા જિનેશ્વરને તું ભજ અને સુખે
શિવગતિ આપે, સદ્ગુણ આપવાને કાપે અને સર્વ બાધિઓને
શમારે એવા શાન્ત સુધારસર્વ તું રૂચિપૂર્વક પાન કરે!

ધર્મિય જ્ઞાનનાથ

अथ पष्ठ भावना.

शार्दूलविक्रीडित वृत्त.

सच्छिद्रो मदिराघट परिगलत्तद्देशसगाशुचि. ।
 शुच्या मृदमृदा वहि स बहुशो धोतोपि गगोदके. ।
 नाधत्ते शुचिता यथा तनुभृतां कायो निकायो महा
 बीभत्सास्थिपुरीषमुन्नरजसा नायं तथा शुद्ध्यति ॥१॥

मदाक्रान्ता वृत्त.

स्नाय स्नाय पुनरपि पुन स्नाति शुद्धाभिरग्नि-
 वारवारं धत मलतनु चदनैरर्चयते ॥

मूढात्मानो वयमपमला प्रीतिमित्याश्रयते ।
 नो शुध्यते कथमवकर शम्यते शोधुमेव ॥२॥

शार्दूलविक्रीडित वृत्त.

कर्पूरादिभिरर्चितोपि लशुनो नो गाहते सौरभ
 नाजन्मोपकृतोपि हत पिशुन सौजन्यमालवते ॥

देहोप्येव तथा जहाति न नृणा
स्वाभाविकीं विसृतां ।

नाभ्यक्तोपि विभूषितोपि बहुधा
पुष्टोऽपि विश्वस्यते ॥ ३ ॥

उपेन्द्रवज्रा वृत्त.

यदीय ससर्गमवाप्य सद्यो,
भवेच्छुचीनामशुचित्वमुच्चै ।
अमेध्ययोर्नृवपुपोस्य शौच
सकल्पमोहोयमहो महीयान् ॥

स्वागता वृत्त.

इत्यवेत्य शुचिवादमतथ्य,
पव्यमेव जगदेकपवित्र ।
शोधन सकलदोषमलाना,
धर्ममेव हृदये निदधीथा ॥ ५ ॥

“छडी अशुचि भावना”

१, जेभ छिःसुग भदिराने घडे तेभाथी टपडना

મહિરાના ટીપાના સગથી અશુચિ થયેલો હોવાથી મહિરાના ભાગમાં પવિત્ર માટીથી મસજીને તેને ગમાજની બહુવાર ઘોયો છતાં તે પવિત્ર થઈ શકતો નથી, તેમ પ્રાણીઓની કાયા મહા બિજલસ (દુગ્ધ છનીય) હાડકા, વિટા, મૂત્ર અને રજસના ઢગલારૂપ હોવાથી ગમે તેટલા ઉપચારથી પણ શુદ્ધ થઈ શકતી નથી.

૨, ૩, મોહમૂત્રપ્રાણીઓ વારવાર શુદ્ધ જગથી અત્યંત સ્નાન કરે છે, અને મલથી ભરેલાં દેહને ચઢનમાં ચઢ્યે છે અને એમ કરીને આપણે નિર્મળ થયા એમ માની ખુશી ધાય છે, પણ તે શુદ્ધ થઈ શકતા નથી, કેમકે ઉત્તરકો એમ ગી રીતે માફ થઈ શકે? જેમ ઝપૂર વિગેરે મુગધિ દ્રવ્યોથી વામિત કરેલું પણ લમણ મુગધિ થતું નથી અને જન્મપર્યંત ઉપકાર ડ્યો છતાં પણ દુર્જન સત્જનતાને પામતો નથી, તેમ આ મનુષ્યોનો દેહ પણ પોતાની સ્વાભાવિક અશુચિને તજતો નથી બહુ પેરે મુગધિ તેવ વિગેરેથી મસજી છતાં, વગ્ધાલકારથી વિભર્ષિત કયાં છતાં અને ખાનપાનથી પુષ્ટ કર્યાં છતાં, તે વિશ્વામ ડરવા યોગ્ય થતો નથી મતલબકે ગમે તેટલા ઉપચારથી પણ દેહ પોતાનો અતિસ્વભાવ તજતો નથી.

૪, જેનો મસજી (મયોગ) પામીને પવિત્ર વસ્તુઓ પણ જલદી અપવિત્ર થઈ જાય છે, તેમ જતા આહો! એવા

અશુચિના કારણરૂપ શરીરને શુચિ કરવાનો ક્ષમ છોવાને
કેવો ભારે ખીડકારક છે !

પ, એવી રીતે શરીરશોચનો પક્ષ ખોટો બાણીને સકળ
દોષરૂપ નળને સાફ કરનાર, પથ્ય (હિતકર) અને જગતમા
પરમ પવિત્ર એવા ધર્મનેજ હે આત્મન', તુ તારા હૃદયમા
નિશ્ચયપૂર્વક- ધારણ કર !

પઠમાવનાટક

આમારો રાગેણ ગીયતે । કાગા રે તનુ ઘુનિ ઘુનિ
જાતે (૪ દેશી)

ભાગ્ય રે વપુરિદમતિમલિન,
પિતૃય ત્રિવોધય માનસનલિન ।
પાવનમનુચિતય ત્રિભુમેક,
પરમમહોમયમુદિતવિવેક ॥ ભા૦ ૧ ॥
દગ્ધતિરેતોસ્થિરનિવર્તે,
કિ શુભમિહ સલકશ્મલગર્તે ।
મૃગમપિ પિહિત સ્થવતિ વિરૂપ,
કા વહુમનુનેઽવસ્કરકૂપ ॥ ભા૦ ૥૨૥

भजति सचद्र शुचितावुल,
 कर्तुं मुखमारुतमनुकूल ।
 तिष्ठति सुरभि कियत काल,
 मुखमसुगधिजुगुप्सितलाल ॥ भा० ॥३॥
 असुरभिगधवहोत्तरचारी,
 आपरितु शम्यो न विकारी ।
 वपुरुष जिघ्रसि वारवार,
 हसति बुधस्तन शौचाचार ॥ भा० ॥४॥
 द्वादश नव रथाणि निकाम,
 गलदशुचीनि न याति प्रियाम ।
 यत्र वपुषि तत्कलयसि पूत,
 मन्ये तव नूतनमाकृत ॥ भा० ॥५॥
 अशितमुपस्करसस्कृतमन्न,
 जगति जुगुप्सा जनयति हन्न ।
 पुस्तवन धैनवमपि लीड,
 भवति विगर्हितमति जनमिद ॥ भा० ॥६॥

કેવલમલમયપુદલનિચયે,
 અશુર્ચકૃતશુચિભોજનસિચયે ।
 વપુસિ વિચિતય પરમિહસારં,
 શિવસાધનસામર્થ્યમુદાર ॥ ભા૦ ॥૭॥
 યેન વિરાજિતમિદમતિપુણ્ય,
 તર્ચિતયચેતનનેપુણ્ય ।
 વિશદાગમમધિગમ્ય નિપાન,
 વિરચય શાતસુધારસપાન ॥ ભા૦ ॥૮॥

इतिश्री शातसुधारसगेयकायै अशौचभायना-
 विभायनो नाम षष्ठ प्रकाशः

“ ૫૪૬ ભાવનાષ્ટકે ”

૧, હે આ મન! આ દેહ અતિ અપવિત્ર છે એમ તું
 વિચાર અને તારા હૃદયકમળને વિકસિત કર જેથી સકલ
 આપદાને વગી તું પરમ મહોદયને પામી શકીશ

૨, સી પુરૂષના રૂઢિર અને વિચારના વિકાર-પરિણા-
 મરૂપ આમલમય અશુચિ ખાડમા શું સાફ છે, બહુ ચ-
 લાથી તેનું મુખ જાણે કયાં છતાં તેમાવી દુર્ગંધ નિકળ્યા-
 કરે છે આવી અશુચિથી ભરેલા કુવાનો દોષ અતિ આદર

કરે? જ્ઞાની-વિવેકી તો નજ કરે કેવળ મૂઢ-ગમાર હોય તેજ ડરે

૩, મુખને સાડ મુગધિત કરવાને કોઈ ઠપૂરયુગ્મ તાબુય ખાય છે, તોપણ દુગ્ધનીક લાજથી મુકા તે ફિક્કુ મુખ કેન્દ્રાક કાળ મુગધિ રહે ॥

૪, શરીરની અદર કુન્તો ખગળ વિકારી વાયુ એમ કંઈ રોકી શકાતો નથી તેમ જતા તું વારવાર શરીરને મુગધિ દ્રવ્યો લેપી મુખ્યા કરે છે આ તારો શોચાચાગ (અપવિ. દેહને પવિ. ણનાવવાનો પ્રયત્ન) મુગ વિવેકી જનો હમી કા? છે, ડેમડે તે જધો તારો ફાગટ પ્રયત્ન ૧, અથવા તો તે ડવળ ભ્રમરૂપજ છે

૫, જે ગરી મા અત્યંત અગ્રુચિને વહેતા સ્ત્રીના દ્વા શ અને પુરૂષના નવ દાર દ્વાવવાર પશુ વિરામ પામતા નથી, તે ગરીરને તુ પવિત્ર ગણે છે, એ તારો ડેઈ અભિનવ (વિચિ.) પ્રસિપ્રાય જણાય છે

૬, અનેક જાતના ઉપચારથી નીપજનેલુ અન ખાધુ છતુ વિદારૂપ થઈ જગત્મા બુગુપ્ત (દુગ્ધ.) ઉપજાવે છે અને વીર્યને વધારનારૂ મજેનું ક્ષધ પીધુ છતું જારે દુગ્ધનિક મૂત્રના પરિણામને પામે છે

૭, માટે હે આત્મન! પવિત્ર વસ્ત્ર સોજનને અપવિત્ર કંગ નાખનારા કેવળ મળયુગ્મ પુદ્ગૈગના પુજવાળા દેહમા

જે મોક્ષ માધનનું ઉદ્ધાર સામર્થ્ય રહેલું તેનેજ પરમ-
આત્મીય સમજ !

૮, જેતાવડે શોધિતું હતું આ શરીર અતિ પવિત્ર
અને એવી નિપુણતાનો છે શ્રેયસ્કર્તા ! તું વિચાર કર ! અને
નિર્માણ મિદાન્તરૂપ જગાશય પાત્રીને તું શાન્ત મુદ્રાન્સનું
ધ્યાન કર ! એજ તને કલ્યાણકારી છે

ઇતિપ્રથમ સાવનાર્થ.

અથ સપ્તમ ભાવના.

મુજગપ્રયાતં વૃત્ત

યથા સર્વતો નિર્જરૈરાપતન્નિ,
પ્રપૂર્યેત સય પયોભિસ્તટાક ।
તથૈરાશ્રયે કર્મભિ સમૃતોગી,
ભવેદ્વાકુલશ્ચચલ પકિલશ્ચ ॥૧॥

શાર્દૂલચિક્રીડિત વૃત્ત.

યાગકિચિદિવાનુભૂય તરસા કેમેહ નિજીયતે ।
તાવચ્ચાશ્રવશત્રનોઽનુસમય સિંચતિ મૃયોપિ તત્ ॥

हा कष्ट कथमाश्रवप्रतिभटा शम्या निरोधु मया ।
 नसारादतिभीषणान्मम हहा मुक्ति कथ भाविनी । २ ।

प्रहर्षणी वृत्त.

मिथ्यात्वविरतिकपाययोगसज्ञा—
 श्रत्वार सुकृतिभिराश्रवा प्रदिष्टा ॥
 कर्माणि प्रतिसमय स्फुटेरमीभिर्वध्नतो ।
 भ्रमजशतो भ्रमति जीवा ॥ ३ ॥

रथोद्धता वृत्त

द्विष्याव्रतकपाययोगजा
 पच पच चतुरन्वितास्त्रय ।
 पचविंशतिरसक्रियाइति
 नेत्रवेदपरिसरययाऽप्यमी ॥ ४ ॥

ईद्वचज्ञा वृत्त.

इत्याश्रवाणामधिगम्य तत्त्व,
 निश्चित्य सत्त्व श्रुतिसन्निधानात् ।

एषां निरोधे विगलद्विरोधे,
सर्वात्मना द्राग् यत्तितव्यमात्मन् ॥५॥

“આત્મી આશ્રવભાવના,”

૧, જેમ મર્વ બાબુથી આવે પડતા પાણીના નિઝ રણાવડે તળાવ તરત ભરાઈ જાય છે તેમ સતત આવતા કર્મોવડે વ્યાપ્ત થયેલો જીવ વ્યાકુળ અંચળ અને પાપપ્રકથી ચીકણો થાય છે

૨, જેટલામા ઘોડું ૮ કર્મ અનુભવિને હું કાય કદ હું કે તરત આશ્રવ શત્રુઓ મમયે નમયે તે કર્મને પુનઃ પાછા સિધે છે હા! કદની વાત છે કે આ આશ્રવશત્રુઓને મારે શી રીતે અટકાવવા? અને હા! હા! આ અતિ ભયકર ભવચક્રવી થકી મ્હારો ગી રીતે છુટકો થઈ રાકે?

૩, મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કપાય અને યોગ (મન, વચન અને કાયા અજધી વ્યાપાર) નામના ચાર આશ્રવો પડિતોએ કહ્યા ■ એ પ્રમદ ચાર હેતુઓવડે ભ્રમવશતઃ પ્રતિ સમય કર્મબાધતા જીવો ભ્રમણ કરે છે

૪, ઇન્દ્રિય, અવ્રત કપાય અને યોગના (અનુક્રમે) પાચ, પાચ ચાર, અને ત્રણ તેમજ ૨૫ (પચીસ) અસત્ ક્રિયા મળીને આશ્રવોના ૪૨ લેહ થાય છે

૫, એવી રીતે આશ્રવોનું તત્ત્વ જાણી, શાંત પરિચ

यथा तेभन् अस्तित्व निर्धारिने विदेश-रहीत तेभने नि
 देश करवाभा छे आत्मन् । तु सर्व शक्तिथी शीघ्र यत्न छ

सप्तमभावनाष्टक धनाश्रीरागेणगीयते

भोल्लिडा रे हसारे विषय न राचिये (ए देशी)

परिहरणीया रे सुकृतिभिराश्रवा ।

हृदि समतामवधाय ॥

प्रभवत्येते रे भृशमुच्छृखला ।

विभुगुणविभववधाय ॥ परि० ॥ १ ॥

कुगुरु नियुक्तारे कुमतिपरिप्लुता ।

शिवपुरपथमपहाय ॥

प्रयतते भी रे क्रियया दुष्टया ।

प्रत्युत शिवविरहाय ॥ परि० ॥ २ ॥

अविगतचित्तारे विषयवशीकृता ।

विपहते विततानि ॥

इह परलोके रे कर्मविपाकजान्य-

विरलदु खशंतानि ॥ परि० ॥ ३ ॥
 करिझवमधुपा रे शलभमृगादयो ।
 निपयविनोदरसेन ।
 हत लभते रे विविधा वेदना वत ।
 परिणतिमिरसेन ॥ परि० ॥ ४ ॥
 उदितकंपाया रे निपयवशीकृता ।
 याति महानरकेषु ॥
 परिवर्त्तते रे नियतमनतशो ।
 जन्मजरामरणेषु ॥ परि० ॥ ५ ॥
 मनसावाचा रे वपुषा चचला ।
 दुर्जयदुरितभरेण ॥
 उपलिप्यते रे तत आश्रवजये ।
 यतता कृतमपरेण ॥ परि० ॥ ६ ॥
 शुद्धायोगा रे यदपि यतात्मना ।
 स्रवते शुभकर्माणि ॥

કાચનનિગડા સ્તાન્યપિ જાનીયાત્ ।

હતનિર્ઠત્તિશર્માણિ ॥ પરિ૦ ॥ ૭ ॥

મોદસ્વેન રે સાશ્રવપાપ્મના ।

રોધે ધિયમાધાય ॥

શાતસુધારસપાનમનારત ।

પિનય વિધાય વિધાય ॥ પરિ૦ ॥ ૮ ॥

ઈતિશ્રી શાતસુધારસગેયકાન્યે આશ્રવમાવના-
વિમાવનો નામ સસમ પ્રકરશ

“ સસમ ભાવના અષ્ટક ”

૧ પ્રવચશાળી—૫ કિત પુરુષોએ હૃદયમા સમતા ધારણ કરીને આશ્રવો પરિહરવા ચોખ્ખ છે કેમકે એ (આશ્રવો) અત્યંત ઉચ્છ્રાબળ છતાં આત્માની શુભ લક્ષ્મીનો લોપ કરવા સમર્થ થાય છે

૨, કૃશુષ્ણે જોડેલા અને કુમતિથી પ્રેરાયેલા એ આશ્રવો મોક્ષ માર્ગને તણ દુષ્ટ ક્રિયાવડે ઉતરા મસારવૃદ્ધિને માટે અધિક ચલ કરે છે

૩ વિષયને વશ થયેલા વિરતિ શુન્ય જીવો આલોકમા તેમજ પરલોકમા કર્મ વિષાક જન્ય અવિચિત્ત

વિસ્તાર પામેલા સેકડો દુ જોને સહ્યા કરે છે

૪, હાથી, મચ્છ, મધુકર, અને મૃગાદિક બાપડા પરિણામે વિરસ જોવા વિષય વિનોદમા રસવટે વિવિધ વેદનાને સહ ન કરે છે જ્યારે તે બાપડા એક એક ઇન્દ્રિયા વિષયને વશ પડી વિરબના પામે છે તો જે પાચે ઇન્દ્રિયોને આધીન બની રહ્યા છે તેમના કેવા હાલ—હવાલ થશે ? એમ વિચારી વિચક્ષણ ભવભિરૂ જનોને વિષય સુખમા આસક્ત થવું ઘટતું નથી

૫, વિષયને વશ થએલા પ્રાણીઓ કષાયથી વ્યાપ્ત બની (મહાનરમહિકમા) ભય છે અને નિદ્રે અનતી વખત જન્મજરા અને મરણની ઘટનાળામા ભગ્યા કરે છે

૬, મન વચન અને કાયાવટે ચચા થયેલા જીવો આકરા પાપ પકડી ચીતરક લેપાય છે માટે (ચતુર) માણસે આશ્રવ જય કરવા મન કરવો બીજા કાર્યથી મર્યું

૭, જો કે મયમી જીવોના શુદ્ધ મન, વચન કાયાના યોગો (વ્યાપારો) શુભ કર્મ (પુણ્ય ફળ) આપે છે તો પણ તેમને મોઘે સુખના પ્રતિબંધક સોનાની બેડી જેવા ભણવા, એટલે કે તેવા શુભ કર્મમા પણ સુખાવુ નહિ, સુસુ જનોએ સમસ્ત કર્મની નિર્જરારૂપ કેવળ મોક્ષજ શુદ્ધ સાધ્ય રાખવું

૮, એવી રીતે આશ્રવ શુદ્ધ પાપનો નિરોધ કરવામા

शुद्धिने स्थायी शात सुधारसन् सतत (अविच्छिन्नपदे)
 पान करो करीने छे आत्मन् ! तुं अनेक धाम !
 इति सप्तम शावत्तार्थः.

अथ अष्टम जावना

स्वागता वृत्तं द्रव्यम्.

येन येन य इहाश्वरोध सभगेन्नियतमौपयिकेन॥
 आद्रियस्व विनयोद्यतचेतास्तत्तदातरदशा

परिभाव्य ॥ १ ॥

सयमेन त्रिपयाविरत्ने दर्शनेन त्रितथाभिनिवेश॥
 ध्यानमार्तमथरौद्रमजस्र चेतस स्थिरतया च
 निरुध्या ॥ २ ॥

गालिनी वृत्तं

क्रोध क्षात्या मार्दवेनाभिमान ।

हन्यामायामार्जवेनोज्वलेन ॥

लोभ वाराराशिर्रौद्र निरुध्या ।

सतीपेण प्राशुना सेतुनेव ॥ ३ ॥

સ્વાર્ગતા ઘૃત્ત.

ગુતિભિસ્તિસૃભિરેવમજય્યાન્ ।
 ગ્રીન્ વિજિત્ય તરસાઽધમયોગાન્ ॥
 સાધુસવરપથે પ્રયત્તથા ।
 લંપ્સ્યસે હિતમનાહતમિદ્વ ॥ ૪ ॥

મદાક્રાંતા ઘૃત્ત.

एव रुद्धेष्वमलहृदयैराश्रवेण्यास्तवाभ्य-॥
 श्रद्धाचंचत् सितपटपटु सुप्रतिष्ठानशाली ॥
 शुद्धैर्योगैर्जवनपवनै प्रेरितो जीवपोत ॥
 न्नोतस्तौर्त्वा भर्जलनिधेर्याति निर्वाणपुर्यो ॥५॥

“ આઠમી અવરભાવના ”

૧, આત્મેનુ । જે જે ઉપાયોવડે જરૂર આશ્રવનો
 શેષ થાય તે તે ઉપાય અંતરહૃદયવડે વિચારી ઉદ્ભવિત
 ભાવથી તું આદર

૨, મયમવડે વિષય અને અવિરતિનો નિગ્રહ કર,
 મમ્યકલ્પવડે ખોટા હઠ કદાચહનો નિશેધ કર અને ચિત્તની
 ચિચરતાવડે આસંધ્યાને તથા શેષ ધ્યાનનો તું નિગ્રહ કર

૩, ક્ષમાવડે ક્રોધને, નમતાવડે અભિમાનને, અને ઉજવળ આજીવ (સરલતા) વડે માયાને હુણી નાખ, તેમજ સમુદ્રજેવા દુસ્તર લોભને ઉઘા સેતુ (પાજ) જેવા સ્તોત્રવડે નિરૂધી છે મતલબ કે તે તેસદુપાયોવડે ક્રોધાદિક આદિ વિષમ કપાયોનો વિનાશ કર

૪, વળી ત્રણ ગુણિઓવડે જ દુર્જય એવા અધમ ત્રણ યોગ (મન વચન કાયા) ને સત્વર (શીઘ્ર) છૂટી લઈને સાધુ યોગ્ય સવર માગમા તું પળળ પ્રયત્ન કર ! જેથી તું અખડ અને ઉઘા પ્રકારનું હિત (મોક્ષ-સુખ) મેળવી શકીશ (એ વાત યોગ્યસ મમજ)

૫, આવી રીતે શુદ્ધ હૃદયવડે આશ્રવોનો શાપ કયે છોડે આત્મ (સર્વજ્ઞ) વચનમા શ્રદ્ધારૂપ શોભતા શ્વેત વશ્ર (સદ-વાણી) વડે સુદર અને મજબૂત પ્રતિષ્ઠાન (રથ ભ) વાગુ છવરૂપ જહાજ શુદ્ધ યોગ્યરૂપ ચચળ પવનવડે પ્રનાયેલુ આ સસારસમુદ્રના પ્રવાહને તરી મોક્ષ પુરીમા લાય છે મતલબ કે શુદ્ધ હૃદયથી મમસ્ત આશ્રવને રૂધી, પવિત્ર જિનવચનમા શ્રદ્ધાયુક્ત ખરે શ્વેતાખર શુદ્ધ કર લીધી ભવજળ તરીને મોક્ષપુરીમા લાય છે

અષ્ટમભાવનાષ્ટક, નટરાગેણ ગીયતે.

મહાવીર મેરો લાલન (૮ દેશી)

શૃણુ શિવસુખસાધન સદુપાય સદુપાયરે સદુપાય

शृणु शिवसुरसाधनसदुपाय ॥
 ज्ञानादिकपात्रनरत्नत्रय—
 परमाराधनमनपाय ॥ शृ० ॥ १ ॥
 विषयविकारमपाकुरु दूर ।
 क्रोध मान सह मायं ॥
 लोभ रिपु च निजित्य सहेल ।
 भज सयमगुणमकपाय ॥ शृ० ॥ २ ॥
 उपशमरसमनुशीलय मनसा ।
 रोषदहनजलदशायं ॥
 कलय निराग धृत परभाग ।
 हृदि विनय नाय नाय ॥ शृ० ॥ ३ ॥
 आर्त रौद्र ध्यान मार्जय ।
 दह निकल्परचना नाय ॥
 यदि यमरुद्धा मानसवीथी ।
 तत्त्वविदपथा नाय ॥ शृ० ॥ ४ ॥

सयमयोगैरवहितमानस-
 शुभ्याचरितार्थय कार्य ॥
 नानामतरुचिगहने भुवने ।
 निश्चिनु शुद्धपथ नाथ ॥ शृ० ॥ ५ ॥
 ब्रह्मव्रतमगीकुरु विमल ।
 विभ्राणं गुणसमवाय ॥
 उदित गुरुवदनादुपदेश ।
 सगृहाण शुचिमिव राय ॥ शृ० ॥ ६ ॥
 सयमवाङ्मयकुसुमरसैरति-
 सुरभय निजमध्यनसाय ॥
 चेतनमुपलक्षय कृतलक्षण-
 ज्ञानचरणगुणपर्याय ॥ शृ ॥ ७ ॥
 वदनमल कुरु पावनरसन ।
 जिनचरित गाय गाय ॥
 सविनय शातसुधारसमेन ।

ચિર નંદ પાય પાય ॥ શુભ ॥૮ ॥

હતિશ્રી શાંતસુધારસયગોયકાવ્યે સંવરભાવના-
વિભાવનો નામ અષ્ટમ પ્રકાશ

“ અષ્ટમ ભાવનાસાષ્ટક ”

૧, હે આત્મન ! શિવસુખ મેળવી આપના સહિપાય
તને જણાવુ છું તે તું સામળ ! સામળ ! તારે નિરોધ
જ્ઞાનાદિક પવિત્ર રત્નત્રયીનું ઉત્કૃષ્ટ આરાધન કરવું (આ
પ્રમાણે કાળજી રાખવી)

૨, હે ભગ્ય ! તું વિષયવિકારને દૂર કર, તેમજ
માયાસહિત ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ રિપુને જલદી
છતી લઈ નિષ્કપાય થઈ સયમશુશ્રુતુ સેવન કર !

૩, ક્રોધરૂપી અગ્નિને શમાવવા મૈદમમાન ઉપશમ
રસ (શાન્ત-સમતારમ) તું તું સહસાવધી સેવન કર ! અને
હે ભગ્ય ! તાગ હૃદયમાં ધારી રાખેલા પર (પુણ્યવાદિ)
સગને ટાળી ટાળીને, તું વેદાચ્ચને ધારણ કર ! મતલબ કે
સમતાવટે ક્રોધાગ્નિને હાર અને જોડી મમતાને, મુકી વેરા
ચ્ચને આદર !

૪, હે સદા ! આર્તધ્યાન અને રોદધ્યાન તું માજીન
કર, તેવા માહા ધ્યાનને, પરિહાર કર, તેમજ સઠવ્ય વિક-

પોની જાળને જાળી નાખ કેમકે મનને મોકળુ મુકવું એ
સાનીને આગં નથી પરંતુ પ્રમગ યોગજગથી મનને રોધ
કરી નિવિકલ્પ મુખમમાધિ પ્રાપ્ત કરવી એજ ક્ષિતકર છે

૫, સયમ યોગવડે પ્રાપ્ત થએલી મનશુદ્ધિથી કાયાને
તું કૃતાર્થ કર! મતલબ કે શુદ્ધ મનથી તપ જપ મત
નિયમોનું સેવન કરી ગ્વદેહને આર્થક કર, અને વિવિધ
મનની ક્રિયોથી વ્યાસ આ જગતમા પ્રમાણ મુખ્ય (શુદ્ધ
સત્યાતન) માર્ગનો તું નિશ્ચય કર!

૬ શુભ ગણને ધારણ કરતું (મહાશુભવાણુ) નિર્મળ
બ્રહ્મમત (બ્રહ્મચર્ય) ને તું અગીકાર કર, અને મહાશુદ્ધના
મુખથી નીકળેલા સદુપદેશને પવિત્ર નિધાનની જેમ સાચવી
રાખ! જેમ નિર્ધન પોનાને પ્રાપ્ત થતા નિધાનની ઉપેક્ષા ન
કરે તેમ મહાશુદ્ધના અપૂર્વ સદ્બોધની તું ઉપેક્ષા કરીશ નહીં

૭, હે ભવ્યાત્મન! નયમને પ્રુષ્ઠિ આપનારી સર્વજ્ઞના
વચનરૂપ પુષ્પના રસવટે તારા અધ્યવસાયને સુચાસિત કર!
અને જ્ઞાન ચરણ (ચારિત્ર) શુભ પર્ચાય લક્ષણવાળા ચેતન
(સ્વચ્ચાત્મા) ને તું સારી રીતે જોળખી લે!

૮, જિનેશ્વર પ્રભુના શુભ ગાઈગાઈને પવિત્ર રસના
મુક્ત વદનને તું અલકૃત કર અને આ શાન્ત સુધારસનું
વિનયમુક્ત પાન કરી કરીને હે ભવ્યાત્મન! તું ચિરકાળ
મુખી થા એવે પરમાર્નદમા નિમગ્ન થા! ધૃતિયમ્
ધૃતિ અદમ લાવનાર્થ

अथ नवम ज्ञावना.

इन्द्रवज्रा वृत्त.

यन्निर्जरा द्वादशधा निरुक्ता

तत् द्वादशाना तपसा विभेदात् ॥

हेतुप्रभेदादिह कार्यभेद ।

स्यात्तत्र्यतस्त्वेकमिधैव सा स्यात् ॥१॥

अनुष्टुप् वृत्तद्वयम्.

काष्ठोपलादिरूपाणा निदानाना विभेदत ॥

बहिर्यथैकरूपोपि पृथग् रूपो विवक्ष्यते ॥ २ ॥

निर्जरापि द्वादशधा तपोभेदे स्तयोदिता ॥

कर्मनिर्जराणात्मा तु सैक रूपैव वस्तुत ॥३॥

उर्वेन्द्रवज्रा वृत्त.

निकाचितानामपि कर्मणा य-

द्वरीयसा भूधरदुर्धराणां ।

विभेदने वज्रमिवातिनीत्र

नमोस्तु तस्मै तपसेऽद्भुताय ॥ ४ ॥

ઉપજાતિ દત્ત.

કિમુચ્યસે સત્તપ્સ પ્રભાવ
કઠોરકર્માર્જિતકિલ્બાસોપિ ।

દૃઢપ્રહારીવ નિહત્ય પાપ
યતોઽપવર્ગ લભતે ચિરેણ ॥ ૫ ॥

યથા સુવર્ણસ્ય શુચિસ્વરૂપ
દાસ કૃશાનુ પ્રકટીકરોતિ ।

તથાત્મન કર્મરજાં નિહત્ય
જ્યોતિસ્તપસ્તદિકદીકરોતિ ॥ ૬ ॥

સગધરા દત્ત.

વાહ્યેનાભ્યનરેણ પ્રથિત વદુભિદા જીયતે યેન શત્રુ-
શ્રેણીવાહ્યાતરંગા ભરતનૃપતિનદ્ધાગલલ્લધદ્રઢિમ્ના ।
યમ્માત્રપ્રાદુર્ભવેયુ પ્રકટિતભિભવા લલ્લધય સિદ્ધયશ્ચ
વદે સ્પર્ગાપવર્ગાર્પણપ્રદુ સતત, તત્તપો વિશ્વવથા ॥ ૭ ॥

“ નવમિ નિર્જગા ભાવના ”

૧, નિર્જગાના ને ગાર પ્રકાર કહ્યા છે તે તપના લેદથી

સમજવા કેમકે કારણ લેદથી કાર્ય લેદ લેખાય છે સ્વતત્રપણે
તેા નિર્જંગ એકજ પ્રકારની છે

૨-૩, કાષ્ટ અને પાપાણુદિક કારણોના લેદથી જેમ એક
પ્રકારનો અગ્નિ પણ અનેક પ્રકારનો લેખાય છે, તેમ તપના ભિન્ન
ભિન્ન પ્રકારથી નિર્જરા પણ બાર પ્રકારની કહી છે પણ વસ્તુતઃ
કર્મનિર્જરાસ્વરૂપ તેા એકજ પ્રકારે છે

૪, બારે મોટા દુધંદ પર્વતોને વિદ્યારનાર વજ્રની પેરે નિ
કાચિત કર્મને પણ તોડવા જે અતિ તીક્ષ્ણ છે તે અતિ આકરા
અદ્ભૂત તપને અમારો નમસ્કાર છે

૫, એ તપનો પ્રભાવ કેટલો કહીએ ? કે જેથી કઠાર
કર્મવડે નિબિડ પાપવાળા એવા દંઢપ્રહારી જેવા પણ પાપનો
ક્ષય કરીને શિષ્ય શિવપદને પામે છે

૬, જેમ પ્રજ્વલિત કરેલો અગ્નિ મુવર્ણના શુદ્ધ સ્વરૂ-
પને પ્રકટાયે છે, તેમ આત્માની સાથે લાગે ની કર્મરજ સર્વથા
ક્ષયકરી (તીન) તપ આત્મજયોતિને પ્રગટારે છે-આત્માને
નિર્મળ કરે છે

૭, પ્રમિદ્ધ એવા બહુ પ્રગરના બાહ્ય અને અભ્ય તર
જે તપ વડે ખરી દંઢતાથી ભગ્ત મહારાજની પેરે બાહ્ય
તથા અતરંગ શત્રુવર્ગ છૂતી શકાય છે, તથા જેનાથી
પ્રગટ પ્રભાવવાળી અનેક લગ્ધિઓ અને સિદ્ધિઓ પ્રગટે
છે તે સ્વર્ગ અને મોક્ષ મુખ આપવાને પ્રવીણ જગત્ વદ્ય
તપને સદા હુ વદુ છુ

अथ नवम भावनाष्टक-सारंग रागेण गीयते

जिणदराय सरण तिहारे आयो (८ देशी.)

विभवय विनय तपोमहिमान ध्रुवपद

बहुभवसंचितदुष्कृतममुना लभते

लघुलघिमान ॥ वि० १॥

याति घनापि घनाघनपटली खरपत्रनेन विराम ।

भजति तथा तपसा दुरिताली

क्षणभगुरपरिणाम ॥ वि० २ ॥

वाञ्छितमाकर्षति दूरीदपि रिपुमपि व्रजति वयस्य

तप इदमाश्रय निर्मलभावादा-

गमपरमरहस्य ॥ वि० ३ ॥

अनेशनमूनोदरतां वृत्तिह्रासं रसूपरिहारं ।

भज सालीन्य कायक्लेश तपइति

वाह्यमुदारं ॥ वि० ॥ ४ ॥

प्रायश्चित्त वैयावृत्यं स्वाध्यायं विनयं च कायोत्सर्गं

શુદ્ધં ધ્યાન આભ્યંતરમિદમંચ' ॥ વિ૦ ॥ ૫ ॥
શમયતિ તાપં ગમયતિ પાપ રમયતિ માનસહસ
હરતિ વિમોહં દૂરારોહં તપડતિ

વિગતાશસં ॥ વિ૦ ॥ ૬ ॥

સયમકર્મલાકાર્મણમુજ્જ્વલશિવસુખસત્યકાર
ચિંતિતચિંતામણિમારાધય તપ

ઈહ વારવાર ॥ વિ૦ ॥ ૭ ॥

કર્મગદૌપધમિદમિદમસ્ય ચ જિનપતિમતમનુપાન
વિનય સમાચાર સૌખ્યનિધાન શાંતસુ-

ધારસપાન ॥ વિ૦ ॥ ૮ ॥

इतिश्री शातसुधारसंगेयकाव्ये निर्जरभावना-
विभावनी नाम नवमः प्रकाशः

“નવમ નિર્જરા અંશકે”

૧, ૨, હે આત્મન ! તુ તપનો મહિમા જો !
એથી ખહુ ઓવ સચિત પાપ જલદી હલકા પડી જાય છે
જેમ પ્રખર પવનના થોળે ઘાટી પંજુ મેઘધટ્ટા વિખરાઈ
જાય છે તેમ તપ વડે (જો તેવી ઘાટી) પાપ પડ્યા કણ-
વારમા વિસરાઈ થઈ જાય છે

૩, જે દૂર થકી પણ વાંછિત અર્થને જોયી હાવે છે, અને તેથી થતુ પણ મિત્ર થઈ બાંધ છે, તે આગમના પરમ રહસ્ય રૂપ તપને નિર્મળ લાવથી તુ લજ !

૪, અનશન, ઊણાદરી, વૃત્તિસ ક્ષેપ, (નિયમિત ખાન પાનાદિક) રસત્યાગ, સહીનતા (કુર્મ-કાચળાની પેરે અગો પાગને સકેલી રાખવા તે), અને કાયકલેશ, (જાણી નો ધને દેહદમન કરવુ તે), એવી રીતે છ પ્રકારનું ઉદાર બાહ્ય તપ કહેલ ■

૫, પ્રાયશ્ચિત્ત (દોષ શુદ્ધિ કરવી તે), વૈયાવૃત્ય (સત સુસાધુ પ્રમુખની સેવા વ્યાકરી) સ્વાધ્યાય (શાસ્ત્ર પઠનાદિક), વિનય (રુદ્રગુણી પ્રત્યે બહુમાનાદિક), કાર્યોત્સર્ગ (શરીરાદિક ઉપરની મૂર્છાનો ત્યાગ), અને શુદ્ધ ધ્યાન એ છ પ્રકારના અભ્યતર તપની હે આત્મનૃ ! તું સેવા કર !

૬, કોઈ પણ પ્રકારની ઈન્છા (સ્પૃહા) રહિત કરેલો તપ (ત્રિવિધ) તપને શમાવે છે, પાપનો લય કરે છે, મન રૂપ હંમને આનંદ આપે છે, અને હૃલ્લેખ્ય મોહને દૂર નિવારે છે

છ જે સયમ લક્ષ્મી વશ કરે છે અને નિર્મળ શિવ-મુખને સાટે આપે છે તેવા ચિંતામણિરત્ન મદ્ય તપની વારવાર હે ભદ્ર તું આરાધના કર !

૮, હે આત્મનૃ ! કર્મ રોગને હણવા એ તપ ઔષધ

મમાન છે, તેનું અને શ્રીજિનેશ્વર દેવે માન્ય કરેલ સુખ-
નિધાન એવા શાન્તસુધારસપાનરૂપ અનુપાનનું તું સેવન
કર ! મતલબ કે જો તું કર્મરોગ ટાળવા ઇચ્છે છે તો
વિશુદ્ધ તપ અને શાન્તસુધારસભાવનાનું સેવન કર !

‘ ઇતિ નવમનિર્જરા ભાવનાર્થ ’

અથ દશમ ભાવના

ઉપજાતિ વૃત્ત.

દાન ચ શીલ ચ તપશ્ચ ભાવો,
ધર્મશ્ચતુર્ધા જિનવાધવેન ॥

નિરૂપિતો-યો જગતા હિતાય,
સ માનસે મે રમતામજસ્ર ॥ ૧ ॥

શ્રદ્ધવજ્રાવૃત્ત અપમ્ ।

સત્ય-ક્ષમા-માર્દવ-શૌચ-સગ-।
ત્યાગાર્જવ-ત્રહ્ય-ત્રિમુક્તિયુક્ત ॥

ય સયમ. કિ ચ તતોપગૂઢ-।
શ્વારિત્રધર્મોદશધાયમુક્ત ॥ ૨ ॥
યસ્ય પ્રભાવાદિહ પુષ્પદતૌ ।

विश्वोपकाराय सदोदयेते ॥

ग्रीष्मोष्मभीष्मामुदितस्तडित्वान् ।

काले समाश्वासयति क्षितिं च ॥ ३ ॥

उल्लोलकल्लोलकलाविलासैः-

नासावयत्यनुनिधि क्षितिं यत् ॥

न भ्रति यत् व्याघ्रमरुदवाद्या ।

धर्मस्य सर्वोप्यनुभाव एषः ॥ ४ ॥

शार्दूल विक्रीडित वृत्त द्वयम् ।

यस्मिन्नेव पिता हिताय यतते भ्राता च माता सुतः ।

सैन्यं दैन्यमुपैति चापचपल यत्राफल दौर्बल ॥

तस्मिन् कष्टदशाविपाकसमये धर्मस्तु सर्वमित ॥

सज्ज सज्जन एष सर्वजगतस्त्राणाय बद्धोद्यम ॥५॥

त्रैलोक्य सचराचर विजयते यस्य प्रसादादिदं ।

योत्रामुत्रहिताग्रह स्तनुभृता सर्वार्थसिद्धिप्रद ॥

येनानर्थकदर्थना निजमहस्सामर्थ्यतो व्यर्थिता ।

तस्मै कारुणिकाय धर्मविभवे भक्ति प्रणामोऽस्तु मे ६

મંદાક્રાંતા દુષ્ટે.

પ્રાજ્યં રાજ્યં સુભગદયિતા નદનાનંદનાનાં ।

રમ્યં રૂપં સરસકવિતા ચાતુરી સુસ્વરત્વ ॥

નીરોગત્વ ગુણપરિચય સજ્જનત્વ સુબુદ્ધિ ।

કિંતુ ઘુમ ફલપરિણર્તિ ધર્મકલ્પદ્રુમસ્ય ॥૭૥॥

, હરામી ધર્મ બાવળા

૧, જ્ઞાન, શીલ, તપ્ત અને બાવ એ ચાર ૪ પ્રકારના છે. ધર્મ જન્મતાના કિલ્લના માટે જગત બધું જિનેશ્વર પ્રભુએ ઉપદ્રિયો છે, તે મારા મનમાં ચલાય નસી રહ્યો ।

૨, સત્ય, શ્રદ્ધા, માદંવ (નમ્રતા) શૌચ (મત - શુદ્ધિ પ્રમુખ), સ્વયં ત્યાગ (પશ્ચાત્ત નિરાશ નાપ), આ-જ્ઞાન (સરસતા), પ્રજ્ઞાચર્ય, નિસીલતા, સ્વયમ અને અકિચનતા એ સહિત ચારિત્ર ધર્મ હયા પ્રકારનો કહ્યો છે.

૩, -૪, જેના પ્રભાવથી જન્મતાના વિશ્વોપકારને માટે સૂર્ય અને ચંદ્રમા મહા ઉદય પામે છે, તેમજ ગ્રીષ્મ ઋતુના તાપથી અતિ તપ થયેલી પૃથ્વીને (વર્ષા) કાળે ઉદય પામેલો મેઘ શાન્ત કરે છે, વળી ઉંચા ચઢતા ઠંડોલની ફીકાવડે સમુદ્ર પૃથ્વીને જોળી કેતો નથી, અને વાદ્ય, વાયુ અને અગ્નિઆદિક આકરો ઉપદ્રવ કરતા નથી તે સર્વ ધર્મનોજ મહિમા મમજવો

૫, કષ્ટકારી દશા લોગવવાના સમયે જ્યારે પિતા, માતા, માતા અને પુત્ર પણ અહિતને માટે ઉદ્યમ કરે છે, સૈન્ય દીન થઈ જાય છે તેમજ મનુષ્યની જેસું ચપળ ભૂત બળ નિષ્ફળ થાય છે, ત્યારે આ ધર્મરૂપ સત્જનન સંલક્ષ્ણ બની સર્વ જગતના રક્ષણને માટે પુરુષાર્થવત્ત છતો સત્જન હોય છે

૬, જેના પમાયથી આ ચરાચર પદ્ધતી સહિત સમ' સ્ત લોક વિજય પામે છે, જે આ લોક તેમજ પરલોકમા હિતકારી છતો આણીઓને સર્વાર્થ સિદ્ધિને આપે છે, અને જેણે પોતાના પરાક્રમથી (આણીઓની) અનર્થ કલ્પના દૂર કરી છે તે ધર્મ કષ્ટાવત્ત ધર્મ મહારાજને બક્ષિતથી મારો પ્રણામ હો !

૭, વિશાળ રાજ્ય, પ્રિય વસંતા, આનંદકારી પુત્રના પણ પુત્ર, સુદર રૂપ, સરસ્વ કવિતા કરવાની ચતુરાઈ, મધુ રસવર, નીરાગતા, શુણ્ણનો અભ્યાસ, મનનતા, અને શુણ્ણિદ્ધિ એ બધા ધર્મ રૂપ કલ્પવૃક્ષના જ ફળનો પરિપાક છે

અથ દશમ જાવનાટક

વસત રાગેણ ગીયતે ॥

મનિ તુમે વદોરે હીરવિજય સૂરિ રાયા એ દેશી,
પાલય પાલય રે પાલય મા જિનધર્મ ।

मगलकमलाकेलिनिकेतन करुणाकेतन धीर
शिवसुखसाधन भवभयवाधन

जगदाधार गभीर पा० १

सिंचति पयसा जलधरपटलीभूतलममृतमयेन ।
सूर्याचद्रमसाबुदयेते तव महिमातिशयेन पा०२॥
निरालयमियमसदाधारा तिष्ठति वसुधा येन ।
त विश्वस्थितिमूलस्तम्भ त सेवे विनयेन पा० ३॥
दानशीलशुभभावतपोमुखचरितार्थीकृतलोक ।
शरणस्मरणकृतामिह भविना दूरीकृतभयशोक पा०४
क्षमासत्यसतोपदयादिकसुभगसकलपरिवार ।
देवासुरनपूजितशासन कृतबहुभवपरिहार पा०५ ॥
वधुरवधुजनस्य दिवानिशमसहायस्य सहाय ।
आभ्यति भीमे भवगहनेंगी त्वा वाधवमपहाय पा०६
द्रंगति गहन जलति कृशानु
स्थलति जलधिराचिरेण ॥

તવકૃપયાઽખિલકામિતસિદ્ધિર્વહુનાં કિંતુ પરેણ પા૦
 હહ ચચ્છસિ સુચ્છમુદિતદશાગ પ્રેત્યેદ્રાદિપદાનિ ।
 ક્રમતો જ્ઞાનાદીનિ ચ વિનરસિ નિ શ્રેયસસુખદાનિ॥
 સર્વતત્રનવતીતસનાતન સિદ્ધિસદ્ગતસોપાન ।
 જયજય વિનયવતાં પ્રતિલલિતશાંતસુધારસપાન પા૦
 - હિતિશ્રી શાંતસુધારસગેયકાવ્યે ધર્મભાવનાધિ-
 ભાવનો માત્ર દશમ પ્રકાશઃ

દશમ ધર્મ ભાવના અષ્ટક.

૧, હે જૈન ધર્મ! આજ પાલન કર! મળગ કમળા
 (લક્ષ્મી) ને કીડા કરવાના ઘર ! જવ જમ ટાળક !
 જગદાધાર અને જળીર જોવા હે જિનધર્મ આજ કંઈક
 નિકેતન (સ્થાન) ખીરા શિવમુખ દાણ પાલન કર ! ! !

૨, મેલ ઘટા અમૃત મધ જળથી ભૂમિ તળને સિંચે
 છે, અને સૂર્ય અદ્ભુત ઉદયને પામે છે તે હે ધર્મ ! તે
 તારા મહિમાના અતિશય વડે

૩, જેના વડે આ આધાર વિનાની પૃથ્વી નિરાલખ
 પથે (અધર ટકી રહી છે તે જગત્ મર્યાદાના મૂળ સ્થળ
 રૂપ ધર્મને હું વિનય બહુમાનથી સેવું છું

૪, ઘન, શીલ, શુભભાવ અને તપ પ્રમુખથી જોયે

લોકને કૃતાર્થ કરેલા છે તથા ચારણ અને સ્મરણ કરનાર
ભવ્ય હવેના ભય અને શોકને જેણે દૂર કરેલા છે

૫, ક્ષમા, સત્ય, સતોષ અને દયાદિક જેનો સ્વકળ
પરિવાર રૂઠો (જણાય) છે, સુર, અસુર અને મનુષ્યો
જેનું શાસન માન્ય કરે છે તેમજ જેણે બહુ પેરે ભવ્ય-
મણિ નિવારેલું છે, અર્થાત્ જે ભવ્યભાવિતને ટાળવા સમર્થ છે,

૬, સહાય બધું રહિતનો તુ બધું છે, અને સહાય
રહિતનો તુ સહાયભૂત છે (નિષ્કરણ) બધું એવા તારા
સગ તણને હવે ભય કરે ભવાટવીમા (ભૂલો) ભમે છે
મતલબકે તારાવડે જ જ્યારે ત્યારે જેવા તેવા પણ ભવ્ય
જનોનો ઉદ્ધાર થાય છે

૭, તારી કૃપાથી અટવી નગર, સમાન થઈ, ભય છે
અભિ જળ રૂપ થઈ ભય છે અને સમુદ્ર સ્થળ સ્થળ રૂપ
થઈ ભય છે, ખીજી વધારે કહેવાથી શું ? પણ તારી કૃપાથી
સમસ્ત વાંછિત અર્થની મિદિ થઈ શકે છે

૮ આ લોકમા ઉત્તરોત્તર અધિક સુખને દુઃખ આપે
છે અને પરલોકમા ઈન્દ્રાદિક ઉત્તમ પદ્મિઓ સમરે છે,
તેમજ અનુક્રમે શિવસુખ દાયક મમ્યગૂણ અને દર્શન
તેમજ ચારિત્ર પ્રમુખ ગુણો પણ દુઃખ બક્ષે છે

૯ સર્વ શાસ્ત્રના નિયોગ સમાન મોક્ષ મહેલના
સોપાન (સીડી) સમાન । અને વિનીત (વિનયી)

जनोने शान्त सुधारसनु पान करववा प्रविष्ट ! जेवा हे
धर्म ! तुसदा जयवतो वर्त ! जयवतो वर्त ! !

इति दशम धर्मसाधनार्थ.

अथ एकादश जावना

मालिनी वृत्त.

सप्ताधोधो विस्तृता या पृथिव्य-
 उच्छ्राकारा सति रत्नप्रभाया ।
 ताभि पूर्णो योस्त्यधोलोक एतौ
 पादौ यस्य व्यायतो सतरज्जु ॥ १ ॥
 तिर्यग्लोको विस्तृतो रज्जुमेका
 पूर्णोद्विपेरर्णनातेरसरये ।
 यम्य ज्योतिश्चक्रकाचीकलाप
 मध्ये कार्श्य श्रीविचित्र कटित्र ॥ २ ॥
 लोकोऽथोर्ध्वे ब्रह्मलोके बुलोके
 यस्य व्याप्तौ कूर्परौ पंच रज्जू ।
 लोकास्थातो विस्तृतो रज्जुमेकां

सिद्धज्योतिश्चित्रको यस्य मौलिः ॥ ३ ॥

यो वैशाखस्यानकस्याधिपाद

श्रोणिदेशे न्यस्तहस्तद्वयश्च ।

कालेऽनादौ शश्वदूर्ध्वदमत्वा-

च्छिन्नाणोपि श्रातमुद्रामखिन्न ॥ ४ ॥

सोय ज्ञेय पूरुषो लोकनामा

पद्मव्यात्माऽकृत्रिमोऽनाद्यनत ।

धर्माधर्माकाशकालात्मसज्ञे-

द्रव्यै पूर्णं सर्वत पुद्गलैश्च ॥ ५ ॥

रगस्थान पुद्गलाना नटाना

नानारूपे नृत्यतामात्मता च ।

कालोद्योगस्वस्वभावादिभात्रै

कर्मातोद्यै नर्तिताना नियत्या ॥ ६ ॥

एव लोको भाव्यमानो विविक्त्या

विज्ञाना स्यान्मानसस्थैर्यहेतु ।

સ્થૈર્ય પ્રાપ્તે માનસે ચાત્મનીના સુપ્રાપ્યેવાધ્યાત્મસૌરયપ્રસૂતિ. ॥ ૭ ॥

અગ્યારમી લોકસ્વરૂપ ભાષના.

૧ નીચે નીચે જતા વિસ્તાર પામેલી છત્રાકારે રત્ન
ભાદિક જે સાત પૃષ્ઠીઓ છે તેનાથી પરિપૂર્ણ સપ્તરશ્મિ
પ્રમાણુ જે અધોલોક તે રૂપી જેના બે પહોળા પગ છે
(અગ્રખ્યાત ભ્રજન પ્રમાણુ એક રશ્મિ સમજવું)

૨ જેના મધ્યમા અસખ્યદીપ અમુદ્રજડે વ્યાપ્ત એક
રશ્મિ પ્રમાણુ વિસ્તારવાળો તીર્થો લોક ॥ જેનો જ્યોતિષ
ચક્રરૂપ કાથી કલાપે ગુપ્ત-કૃશતાથી શોભિત ક દોરો છે

૩ અને ઉર્ધ્વલોકમા બ્રહ્મદેવ પર્યંત પાંચ રશ્મિ
પ્રમાણુ જેના બે હાથની કોણીયો વિસ્તરેલી ॥ તથા એક
રશ્મિ પ્રમાણુ વિસ્તાર પામેલ લોકના અતરૂપ સિદ્ધિ જ્યો-
તિથી શોભિત જેનો મુકુટ છે

૪ વૈશાખ સ્થાનક જેવા જેના સ્થાયિ ચરણુ છે
જન્મે હાથ જેણે કેડ ઉપર રાખેલા છે, અને અનાદિ કાલ
મયા જે સદાય ઉચો દમ વાળીને ઉભો છતાં એક રહિત
શાન્ત મુદ્રાને ધારણુ કરી રહેલો છે

૫ તે આ પદ્મવ્યાત્મક અનાદિ અનંત સ્થિતિવાળો
અકૃત્રિમ લોક નામા ગુરૂપ બાણુવો તે ધર્માસ્તિકાંચ, અ

ધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય, કાળ, અંબ અને પુદ્ગલોવડે સર્વરથળે પરિપૂર્ણવ્યાપ્ત છે

૬ નિયતિ (સંવિતવ્યતા) વડે કાળ, ઉદયમ અને સ્વભાવાદિકે ભાવ યોગે કર્મ બાજિત્રની સહાયથી નચાવેલા હોવાથી અનેક રૂપે કરી નાચતા જીવોની પુદ્ગલોની આ (સંપૂર્ણ લોક પુદ્ગલ) રંગભૂમિ છે

૭ જો, પ્રમાણે નિવેકયી લોકનુ સ્વરૂપ વિચાર્યે છતે વિજ્ઞાનવતને તે ચિત્ત સ્થિરતાને માટે થાય છે અને ચિત્ત સ્થિર થયે છતે આત્મહિતે કરી અધ્યાત્મભ્રમણની પ્રાપ્તિ સુખે (સુલભ) થાય છે

અથ એકાદશ ભાવનાષ્ટક

કાફી રાગેણ ગીયતે

આજ સખી મનમોહનો (એ દેશી) ॥

વિયન વિભાવય શાશ્વત હૃદિ લોકાકાશ

સકલચરાચરધારણે પરિણમદવકાશ ॥વિ૦ ॥૧॥

લસદલોકપરિવેષિતં ગણનાતિંગમાનં ।

પચમિરપિ ધર્માદિભિ સુઘટિતસીમાન ॥વિ૦॥૨॥

સમવઘાતસમયે જિને પીરાપૂરિતદેહ ।

असुमदणुकविविधक्रियागुणगौरवगेहं ॥वि० ॥३॥
 एकरूपमपि पुद्गलै कृतविविधविवर्त ।
 काचनशैलशिखरोन्नत कचिदवनतगर्त ॥वि०४॥
 कचन तत्रिपमणिमदिरैरुदितोदितरूप ।
 घोरतिमिरनरकादिभि कचनातिविरूप ॥वि० ॥५॥
 कचिदुत्सवमयमुज्ज्वल जयमंगलनाद ।
 कचिद मदहाहारव पृथुशोकविषाद ॥ वि० ॥६॥
 बहुपरिचितमनतशो निखिलैरपिसत्त्वै ।
 जन्ममरणपरिवर्तिभि कृतमुक्तममत्त्वै ॥वि० ॥७॥
 इह पर्यटनपराङ्मुखा प्रणमत भगवंत ।
 शातसुदारसपानतो धृतमिनयमवत ॥ वि० ॥८॥
 इति श्री शातसुधारसगेयकान्ये लोकस्वरूपभा-
 वना विभावनी नामैकादश प्रकाश ॥

ओ३।६५। लोकस्वरूप भावना अष्टके

१ हे आत्मन् ! तू तारा हृदयभा शास्वत लोक
 काशने विचार कर । जेभा सकल यशस्य पदार्थो धारण
 केवा सामर्थ्य रहेतु हे

૨ જે અસખ્ય યોજન પ્રમાણુવાળુ અને અલોકથી પરિવેષિત છતુ શેલી ગ્હુ છે તેમજ ધર્મોદિક પચાન્તિકાય વડે જેની મર્યાદા મારી રીતે અકિત થયેલી છે

૩ કેવળી સમુદ્ધાત વખતે કેવળી ભગવાન પોતાના સમસ્ત પ્રદેશથી જેને પૂર્ણ કરી દે છે અને જે જીવ અને પુદ્ગલ સખધી વિવિધ ક્રિયાના ગુણુ ગૌરવનુ સ્થાન છે મતલબ કે જેમા જીવ અને પુદ્ગલોની ક્રિયા બની ગ્હી છે

૪ તે લોકાકાશ એક રૂપ છતા પુદ્ગલો વડે જેમા વિવિધ ફેન્દાર કરાએલા છે, કોઈક સ્થળે તે મેરુ ગિરીના ચિખરવાળુ ઉત્તર છે અને કવચિત વળી નીચી પડેલી ગર્તા (ખાડ) વાળુ (નીચુ) છે

૫ કોઈક સ્થળે દેવતાઓના મણિમય મંદિરો વડે અધિકાધિક શોભાવાળુ છે, અને કવચિત મહાઅધકારમય નકોદિકવડે અતિ ભયંકર છે

૬ કવચિત જય મગવના નાદથી બ્યાસ ઉત્સવ મયે ઉત્તવળ જણાય છે, અને કવચિત બહુ મોટા શોકે વિશાદ મુકા ભારે હાહાકારવાળુ જણાય છે

૭ અનતી વાર જન્મ મરણમા ફરનારા સમસ્ત જીવોવડે મમતાથી ભરજર કરવાથી જે બહુ પરિચિત છે

૮ આ લોકાકાશ (સગર) મા પર્ચાટન કરવાથી

उदाजेला छे लव्य जनो, तमे विनय पूर्वक शान्त मुधा
रमनु पान करी त्रासु शरषुदायक लजवतने प्रह्वाम करे !

धृति ओकादरा लोकस्वप्न भावनार्थ

अथ द्वादश बोधी दुर्लभ भा वना

मदाक्राता वृत्त

यस्माद्विस्मापयितसुमन स्वर्गसपद्विलास-

प्राप्तोच्छासा पुनरपि जनि सत्कुले मूरिभोगे ॥

ब्रह्माद्वैतप्रगुणपदवीप्रापक निःसपत्न ।

तद्वुप्राप भृशसुरुधिय सेव्यता बोधिरत्न ॥१॥

सुजगप्रयात वृत्तत्रय

अनादी निगोदाधकूपे स्थिताना-

मजस्रं जनुर्मृत्युदु खार्दिताना ॥

परीणामशुद्धि कुतस्तादृशीस्या-

व्यया हत तस्माद्विनिर्घाति जीवा ॥ २ ॥

ततो निर्गतानामपि स्थावरत्वं ।

असत्य पुनर्दुर्लभ देहभाजा ॥

त्रसत्वेपि पञ्चाक्षपर्याप्तसङ्गि-
 स्थिरायुष्यन्तु दुर्लभं मानुषत्वं ॥ ३ ॥
 तदेतन्मनुष्यत्वमाप्यापि भूढो ।
 महामोहमिथ्यात्वमायोपगूढः ॥
 भ्रमन्दूरमतो भवागाधगते ।
 पुनः कः प्रपद्येत तद्वोधिरत्नः ॥ ४ ॥

शिर्यरिणी वृत्तं.

विभिन्ना पथान् प्रतिपदमनल्पाश्च मतिनः ।
 कुयुक्तिव्यासंगे निजनिजमतो ह्यासंगसिका ॥
 न देवा सान्निध्यं विदधति न वा कोप्यतिशय-
 स्तदेव कालेस्मिन् य इह हृदयर्मा स सुरुती ॥ ५ ॥

शार्दूलविक्रीडितं.

यावद्देहमिदं गदेर्न मृदितं नो वा जराजर्जरं ।
 यावत्पञ्चकदम्बकं स्वविषयज्ञानाजगाहक्षसं ॥
 यावच्चायुरभंगुरं निजहिते तावद् बुद्ध्यैत्यता

કાસારે સ્ફુટિતે જલે પ્રચલિતે પાલિ

કથ વધ્યતે ॥ ૬ ॥

અનુદ્વપ્ વૃત્ત.

વિવિધોપદ્રવ દેહ-માયુશ્ચ ક્ષણભગુર ।

કામાલવ્ય ધૃતિં મૂઢે , સ્વશ્રેયસિ વિલવ્યતે ॥૭॥

બારમી બોધિ દુર્લભ ભાવના

૧, હે વિશાળ શુદ્ધિવત જનો ! જેના પ્રભાવથી દેવ તાઓ પણ વિસ્મય પામે એવા સ્વર્ગ સંપદાનો વિલામ પ્રાપ્ત થાય છે તેવી સંપદાથી ઉદ્દીપિત છતાં તમે જેથી પુનઃ વિશાલ ભોગવાણા કુળમાં જન્મ મળે છે એવું અસાધ્ય રહ્યું (અનુપમ) અને પરમાત્મ સંબંધી પરમ પદની પ્રાપ્ત કરી આપનાર બોધિ રત્ન ને સેવો !

૨, અનાદિ નિગોદરૂપ અધર્મમારહેનારા અને જન્મ મરણના દુળથી સદાય પીડિત થયેલા જીવોને તેવી પરિણામની શુદ્ધિ કયાથી થાય ? કે જે વડે તે નિગોદરૂપ અધર્મમાથી જીવો નીકળવા પામે !

૩, (ભાગ્ય યોગે) તેમાંથી નીકળેલા જીવોને પણ સ્થાવરપણું પ્રાપ્ત થાય છે, કેમકે પ્રાણીઓને ત્રમપણું પામવું તો ફાલિલું છે, તે ત્રમપણું થયે છતાં પણ પચેદ્રિયપણું,

સરીપણ, સ્થિર (દીર્ઘ) આયુષ્ય અને મનુષ્યપણ પ્રાપ્ત થવું થણું દુર્લભ છે

૪, તેવું મનુષ્યપણ પામીને પણ મહા મોહ મિથ્યા ત્વ અને માયાથી વ્યાપ્ત થયેલો મૂઠ પ્રાણી ભૂલો ભમતો મનારૂપ અજાણ બાકામાં એવો તો પડી નિમગ્ન થઈ જાય છે કે તે બોધિ રત્નને શી રીતે મેળવી શકે ?

૫, આ દુ પમ કાળમાં જ્યારે અનેક જૂદા જૂદા પથ વર્તે છે, પગલે પગલે કુચુક્તિના અભ્યાસથી નિજ નિર્જનતા વધારવા રસિદ્ધ એવા અનેક મતવાદીઓ છે, દેવ તાઓ (તથા પ્રકારની ચોખ્ખતાવિના) મહાથ કરતા નથી, તેમજ કોઈ ઋણ (લઘિ સિદ્ધિ પ્રમુખ) અતિરાય નજરે પડતો નથી ત્યારે જે તત્ત્વ ધર્મમાં અતિ દૃઢ છે તેજ ખરો પુરુષાત્મા છે.

૬, જ્યાં સુધી આ દેહ રોગ પ્રસ્ત થયો નથી તેમજ જરા અવસ્થાથી જાજગે થયો નથી, જ્યાં સુધી ંધી ઇંદ્રિયો સ્વ સ્વ વિષય સંબધી નાનને ગ્રહણ કરવા સમર્થ છે, અને જ્યાં સુધી આયુષ્યઅખંડ છે (તૂટ્યું નથી) ત્યાં સુધી સુર જનોએ આત્મ પિત કરવા ઉપમ કરવો જોઈએ, પણ મરોબર ફૂટીને જલ વહી ગયા પગી પાળ બાધવી શુ કામની ? મતલબ કે એવું હોય તો એતી વ્યો, દેવ બાળ્યા પગી ફૂંચો ખોદ્યો નખમો છે, નહિ એતો તો પછી બહુ પરતાશે

૭, રામાદિક અનેક ઉપદ્રવો દેહને નટે છે અને આ
 સુધ્ય પાણીના પરપોટાની જેરે સજ્જવિનાશી છે, તે પડી
 કંઈ વસ્તુ ઉપર વિશ્વાસ રાખીને મૂઠ જનો સ્વશ્રેય સાધી
 લેવામા વિલબ કરે છે ?

અથ દ્વાદશ માયનાષ્ટકં
 ધનાત્રીરાગેણ ગીયતે ।

હીચેરે હીંચેર પીમા દિટોલમે (૧ દેશી)
 બુધ્યતા બુધ્યતા વોધિરતિદુર્લભા ।
 જલધિજલપતિતસુરરત્નયુક્ત્યા ॥
 સમ્યગારાધ્યતા સ્વહિતમિહ સાધ્યતા ।
 વાધ્યતામધરગતિરાત્મશમ્યયા ॥૧૦ ॥ ૧ ॥
 ચક્રિભોજ્યાદિલિ નરભવો દુર્લભો ।
 ભ્રામ્યતા ધોરસસારકક્ષે ॥
 વહુનિગોદાદિકાયસ્થિતિવ્યાયતે ।
 મોહમિવ્યાત્વમુસચોરલક્ષે ॥ ૧૦ ॥ ૨ ॥
 લબ્ધ ઇહ નરભવોઽનાર્યદેશેષુ ય ।
 સ ભવતિ પ્રત્યુતાનર્થકારી ॥

जीवहिंसादिपापाश्रवव्यसनिना ।
 माधवत्यादिमार्गानुसारी ॥ बु० ॥ ३ ॥
 आर्यदेशस्पृशामपि सुकुलजन्मना
 दुर्लभा विविदिषा धर्मतत्त्वे ॥
 रत्नपरिग्रहभयाहारसंज्ञार्तिभि-
 र्हत मग्न जगदुत्थित्वे ॥ बु० ॥ ४ ॥
 विविदिषायामपि श्रवणमतिदुर्लभं ।
 धर्मशास्त्रस्य गुरुसन्निधाने ॥
 वितथविकथादितत्तद्रसावेशतो ।
 विविधविक्षेपमलिनेऽवधाने ॥ बु० ॥ ५ ॥
 धर्ममाकर्ण्य सवुध्य तत्रोद्यम ।
 कुर्वतो वैरिः वर्गोऽतरग ॥
 रागद्वेषश्रमालस्यनिद्रादिको ।
 बाधते निहतसुकृतप्रसंग ॥ बु० ॥ ६ ॥
 चतुरशीतावहो योनिलक्षेण्विय ।

ક ત્વયા કર્ણિતા ધર્મગત્તા ॥

પ્રાયશો જગતિ જનતા મિથો ।

વિવદતે ઋદ્ધિરસશાતગુરુગૌરવાર્તા ॥ વુ૦ ॥ ૭ ॥

एवमतिदुर्लभात् प्राप्य दुर्लभतम ।

बोधिरत्न सकलगुणनिधान ॥

कुरु गुरुप्राज्यविनयप्रसादोदित ।

शातरससरसपीयूषपान ॥ वु० ॥ ૮ ॥

इति श्री शात सुधारसगेयकाव्ये बोधिभावन-
विभावનો नाम द्वादशः प्रकाश

દ્વાદશ બોધિ દુર્લભ ભાવના અષ્ટક

૧, હે આત્મનૃ ! સમુદ્રના ઉડા જળમા પડી ગયેલા
ચિ તામણિ રત્નના દષ્ટાતે બોધિરત્ન (સમ્યક્ત્વ રત્ન, વીત
રાગ દર્શનની પ્રાપ્તિ) અતિ દુર્લભ છે એમ સમજ । સમજ ।
અને બોધિ રત્નની દુર્લભતા સમજીને તેનું મમ્યગૂ આરાધન
કર । એમ કરીને જેન શામન પામી રવહિત સાધી લે અને
આત્મશક્તિ ફેરવી દુર્ગતિને ફેડી દે ।

૨, નિગોદાદિકે કાય સ્થિતિવડે બહુજ નિશાળ અને
મોહમિથ્યાત્વ પ્રમુખ લાજો ગમે ચોરાથી વ્યાપ્ત એવા આ

અતિ લયાનક ભવારુચમા ભૂલા ભમતા જીવોને ચક્રવર્તી-
ના લોચનની પેરે નરભવ મળ્યો મુશ્કેલ છે

૩, આ લોકમા અનાય દેશમા નરભવ પ્રાપ્ત વયો
હોય તો તે ઉલટો અનર્થકારી થાય છે ઠેમકે તે જીવહિ-
સાદિક પાપને પુષ્ટિકારી બ્યસનોના સેવનાગ્ને તમ તમા
નામની સાતમી નકં પ્રમુખ નીચ માર્ગે લઈ જનાર થાય
છે મતલબકે અનાય દેશમા અનાય પ્રવૃત્તિ કરનાર જરૂર
નીચી ગતિમા ઉતરી જાય છે એ વાત આય દેશમા ઉત્તમ
માનવ ભવની દુર્લભતા મિદ્ધ કરી આપે છે

૪, આય દેશમા ગહેનાર અને ઉત્તમ કુળમા અવતાર
લેનારને પણ ધર્મતત્ત્વ જાણવાની ઈ છા થવી દુર્લભ છે,
કારણકે મેથુન, પરિવ્રજ, ભય અને આહાર મજાકૂપ પીડાથી
જગત્ દુર્લભમા દુખી ગયું છે,

૫, તત્ત્વ જાણવાની ઈ છા થયા છતાં ખોટી વિકલ્પ-
દિક્ષા રસમા લુબ્ધ થવાથી અનેક વિશેષવડે મન મક્ષીન
હોય છે તો તે શુદ્ધનો યોગ મળ્યો હોય તોપણ ધર્મશા-
સ્ત્રનું શ્રવણ થવું અતિ દુર્લભ છે મતલબ કે વિકલ્પાદિક
પ્રમાદ ધર્મ શ્રવણ કરવામા પ્રતિબંધક થાય છે

૬, ધર્મ શ્રવણ કરી, જરાજર સમજી ધર્મસેવનમા
ઉદ્યમ કરનારને પણ સુદૃઢનો લોપ કરી નાખનારા રાગ,

દેવ, ખેદ (પરિશ્રમ) આગસ અને નિદ્રાદિક અતઃગત
વૈરીઓ બાધ કરે છે મતલબકે તે ધર્મસેવનમાં રખાવના
ઉપગમે છે

૭, અહો ! આત્મન ! ચોરાશી લાખ જીવા યોગીમાં
બમતા તે ધર્મની વાતો કયા મોંઘણી છે ? પ્રાય જંગલ
ના જીવો રૂઢિગારવ, રમગાન્વ અને શાતા ગારવથી પીડાયા
છતા પરસ્પર વિવાદ કર્યો કરે છે, (પણ ધર્મ સેવન કર-
તા નથી,)

૮, એવી રીતે અત્યંત દુર્લભ અને સુકળ ગુણના
આધાર રૂપ બ્રાહ્મી રત્ન પામીને શુદ્ધ મહારાજ પ્રત્યે કરવામાં
આવતા ભારે વિનયની પ્રસાદીરૂપ ઉત્તમ શા ત મુધારગતુ
તમે પાન કરો !

ઇતિ બ્રોધિ દુર્લભ ભાવનાર્થ.

અનુષ્ટુપ્ શ્લોક.

સદ્ધર્મધ્યાનસધ્યાન-હેતુ શ્રી જિનેશ્વરૈ ॥

સૈત્રીપ્રભૃતય પ્રોક્તા-શ્વતસ્તો ભાવના પરા ॥૧॥

તથાહ

સૈત્રીપ્રમોદકારણ્ય-માધ્યાસ્થાનિ નિયોજયેત્ ॥

ધર્મધ્યાનમુપસ્કર્તુ તદ્વિ તસ્ય રસાયન ॥ ૨ ॥

उपजाति वृत्तं.

मैत्री परेषां हितचित्तन यत् ।
 भवेत् प्रमोदो गुणपक्षपात ॥
 कारुण्यमार्तागिरुजा जिहीर्षे-
 त्युपेक्षणा दुष्टधियामुपेक्षा ॥ ३ ॥
 सर्वत्र मैत्रीमुपकल्पयात्मन् ।
 चित्त्यो जगत्यत्र न कोपि शत्रु ॥
 कियद्दिनम्यायिनि जीवितेऽस्मिन् ।
 किं सिद्ध्यते वैरिधिया परस्मिन् ॥ ४ ॥
 सर्वेऽप्यमी बहुतयानुभूताः ।
 सहस्रशोऽस्मिन्भवता भवाब्धौ ॥
 जीवास्ततो बधव एव सर्वे ।
 न कोपि ते शत्रुरिति प्रतीहि ॥ ५ ॥
 सर्वे पितृभ्रातृपितृव्यमातृ-
 पुत्रागजास्त्रीभगिनीस्तनुपात्वं ॥

જીવા પ્રપન્ના વહુઝસ્તદેતત્ ।

કુટુવમેવેતિ પરો ન કશ્ચિત્ ॥ ૬ ॥

હ્રવજ્ઞાવૃત્તદય.

એકેદ્રિયાયા અપિ હત્ત જીવા ।

પચેદ્રિયત્વાદ્યધિગત્ય સમ્યક્ ॥

વૌધિ સમારાધ્ય કદા લભતે ।

મૂયો ભવભ્રાતિભિયા તિરામ ॥ ૭ ॥

યા રાગરોપાદિરુજો જનાના ।

શામ્યતુ વાક્કાયમના દ્રુહસ્તા ॥

સર્વેષ્યુદાસીનરસં રસતુ ।

સર્વત્ર સર્વે સુરિનો ભવતુ ॥ ૮ ॥

મૈત્રી આદિચાર ભાવના

૧, મહર્મ ધ્યાનમાં સારી રીતે જોડવા માટે શ્રી જિનેશ્વરજીએ મૈત્રી પ્રમુખ ચાર શ્રેષ્ઠ ભાવનાઓ કહેલી છે તે ચાર ભાવનાઓ કઈ કઈ ? તે કહે છે

૨, મૈત્રી, પ્રમોદ, કાઉષ્ઠ્ય અને આદ્યસ્થિય જી ચાર ભાવનાઓ ધર્મ ધ્યાનના સંધાનને માટે મદાય સેવવી

જરૂરની જ કેમકે તે તેનું ખરૂં રસાયન છે

૩, પરજીવોનું હિત ચિતવવું તે મૈત્રી ભાવના છે, ગુણનો પક્ષ ગ્રહણે તે પ્રમોદ ભાવના છે, દુઃખી પ્રાણીઓના દુઃખ મટાડવાની ઈચ્છા (બુદ્ધિ) તે કરુણા ભાવના છે અને દુઃખ બુદ્ધિવાળા જીવોની ઉપર પણ રાગદ્વેષ રહિતપણે વર્તવું તે માધ્યસ્થ (ઉપેક્ષા) ભાવના છે

૪, હે આત્મન ! સર્વ જીવો ઉપર મૈત્રી ભાવ ધારણ કર ! આ જગતના દેહોને શત્રુ લેખવો નહિ, થોડાક દિવસે ટળવાવાળા આ જીવિતમા પર ઉપર વેગ ભાવ રાખી તું શા માટે ખેડને વહે છે ?

૫, આ સસારસમુદ્રમા પર્યટન કરતા તે આ સર્વ જીવોને હનારોવાર બાધુપણે અનુભવેલા છે, તેથી એ સર્વ બાધુઓ છે પણ કોઈ ગતુ નથી, એમ મનમા નિશ્ચય કરી રાખ !

૬, સર્વ જીવો (સસારમા) પિતા, ભાઈ કાકા, માતા, પુત્ર, પુત્રી, સ્ત્રી, બહેન અને પુત્રવધુપણાને બહુવાર પ્રાપ્ત થયેલા છે તેવી આ બાધુ તારૂં કુટુંબ જ છે કોઈ પગથોડો દુરમન નથી

૭, વળી હે આત્મન ! તું એવી રૂઢી ભાવના રાખ કે એકેન્દ્રિયારિક જીવો પણ પચેન્દ્રિયપણું વિગેરે વિશિષ્ટ મામત્રી પાત્રી યોધિ રત્નને સમ્યક્ રીતે આરાધી ભવશ્રમણની લીલિને ક્યારે નિવારશે ?

૮, પ્રાણીઓના વાણી, કાયા અને મનને દુ ખદાયી
(ચતુરુપ) સગ દેવાદિકે સમસ્ત દેગ શાન્ત થાઓ !
શર્વ છયો સમતારસનું પાન કરો અને સર્વ છયો સર્વત્ર
મુખી થાઓ !

અવ ત્રયોદશ ભાવનાષ્ટક

દેશાત્પરાગેણ મીયતે, રે જીવ જિનધર્મ કીજિયે
(૮ દેશી.)

વિનય વિચિત્રય મિત્રતાં ત્રિજગતિ જનતાસુ ।
કર્મરિચિત્રનયા ગતિ ત્રિપિધાગમિતાસુ ॥વિ૦॥૧॥
સર્વે તે પ્રિયવાધગા નહિ રિપુરિહ કોપિ ॥
માકુરુ કલિકલુપ મનો નિજસુકૃતવિલોપિ ॥વિ૦॥૨॥
યદિ કોપ કુરુતે પરો નિજકર્મવશેન ।
અપિ ભવતા કિ મૂયતે હૃદિ રોષવશેન ॥ વિ૦॥૩॥
અનુચિતમિહ કલહં સતા ત્યજ સમરસમીન ।
ભજ વિવેકકલહસતા ગુણપરિચય પીન ॥વિ૦ ॥૪॥
શત્રુજના સુચિન સમે સત્સરમપહાય ।
સત, ગતુમનસોપ્યમી શિવસૌર્યશ્ચહાય ॥વિ૦॥૫॥

સકૃદપિ યદિ સમતાલ્લવ હૃદયેન લિહતિ
 વિદિતરસાસ્તત ડહ રતિં સ્વત ઇવ વહંતિ ॥વિ०॥૬॥
 કિમુત કુમતમદમૂર્છિતા દુરિતેષુ પતતિ ॥
 જિનવચનાનિ કથહહા ન રસા દુપયતિ ॥વિ० ॥૭॥
 પરમાત્મનિ વિમલાત્મના પરિણમ્ય વસતુ ॥
 વિનય સમામૃતપાનતો જનતા વિલસતુ ॥વિ०॥૮॥

इति श्री शातसुधारसंगेय कान्ये मैत्री भावना
 विभावना नाम त्रयोदशः प्रकाशः

ત્રયોદશ મૈત્રી ભાવના અષ્ટક.

૧, હે આત્મન કર્મની વિચિત્રતાથી વિવિધ ગતિને
 યામનારા જગતમાના સમસ્ત પ્રાણીઓ ઉપર તુ મૈત્રીભાવ
 ધારણ કર !

૨, એ સર્વે વારા પ્રિય બાધવો છે, એમા કોઈ તારૂ
 દુશ્મન નથી એમ સમજીને સ્વ સુદૃઢને શોષ કરનાર
 કવેશ કહ્યુપિત મન કરીશ નહિ

૩, કદાચ કોઈ નિજ કર્મ પરવશતાથી ક્રોધ કરે તો
 તુ પણ હૃદયમા ક્રોધને અવકાશ આપાડે આપે છે ? આ-
 પણે ક્રોધને વશ નહિ ચાર્તા તેનેજ સ્વવશ કરવો !

૪, હે શાન્ત સમરસને સેવનાર બબ્બે ! જગતમા સત

પુરુષો કલહથી દૂર જ રહે છે, તેમને કલેશ પ્રિય હોતોજ નથી એમ સમજી સદ્ગુણના પરિચયથી પુણ્ય એવી વિવેક-કળાનુ તુ સેવન કર ! તુ વિવેકી હૃદય જની જા, અને આવી સફલાવનાનો સદા આશ્રય કરકે—

૫, સમસ્ત શત્રુજનો મચ્છરભાવ તણ દઇને સુખી થાઓ ! તેમજ તેઓ મોક્ષપદવી પામવા માટે પણ ઇન્તેજાર થાઓ ! મતલબકે તેમને મન, વચન તથા ગયાની શુદ્ધિ અને પરમ પવિત્ર પદવી પ્રાપ્ત કરવાની પણ કામના જાગૃત થાઓ ! જેથી તેઓ શીઘ્ર સમસ્ત દુષ્ણનો અંત કરી શાન્તિ સુખ પામે !

૬ એ પ્રાણીઓ માયા ભાવથી લેશ માત્ર સમતા રમને એકવાર પણ આસ્વાદે તો પછી તેનો સ્વાનુભવ થવા થી તેમને તેમા સ્વત પ્રીતિ ઉપજે

૭, પ્રાણીઓ શા માટે કુમત રૂપ મદિરા પાનથી મૂર્ચ્છિત થઇને નર્કોદિક દુર્ગતિમા પડે છે ? હા ! હા ! ! તેઓ શા માટે જિન વચનામૃતનુ પ્રેમથી પાલન કરતા નથી ? જિન વચનામૃતનુ પાન કરનાર દુર્ગતિને દળી નાખી સદ્ગતિને શાધી શકે છે, તેથી અન્ય વાગ્જનજાને તણ જિન વચનનુ જ સેવન કરવું જોઈએ

૮, નિર્મળ આશયવાળા જીવોના મન પરમાત્મસ્વરૂપ-

भा परिबुभी ग्छे । तथा जगतना ज्वे विनयसहित
शभाभृतनु पान करी सदा सुभी थाजो

धति भेत्री सावनार्थ

अथ चतुर्दश प्रमोद भावना

खगूधरा वृत्त.

धन्यास्ते वीतरागा क्षपकपथगतिक्षीणकर्मोपरागा-
खैलोम्ये गधनागा सहजसमुदित-

ज्ञानजाग्रद्विरागा ॥

अध्यासह्यात्मशुद्ध्या सकलशशिकला-

निर्मलध्यानधारा ।

मारान्मुक्ते प्रपन्ना कृतसुकृतशतोपार्जिता-

हृत्यलक्ष्मीं ॥ १ ॥

तेषां कर्मक्षयोत्वेरतनुगुणगणैर्निर्मलात्मस्वभावै-

र्गाय गाय पुनीमस्तवनपरिणतैर्गष्टवर्णास्पदानि ॥

धन्या मन्ये रसज्ञा जगति

भगवतस्तोत्रवाणीरसज्ञा ।

मज्ञां मन्ये तदन्यां वितथजनकथा।

कार्यमौरार्यमर्गं ॥ २ ॥

निर्ग्रथास्तेपि धन्या गिरिगहनगुहागह्वरातर्निविष्टा ।

धर्मध्यानावधाना समरससुहिता

पक्षमासोपयास्ताः ॥

येन्येपि ज्ञानवत श्रुतविततधियो दत्तधर्मापदेशा ।

शाता दाता जिताक्षा जगति जिनपते

शासन भासयति ॥ ३ ॥

दान शील तपो ये विदधति

गृहिणो भावना भावयति ।

धर्म धन्याश्चतुर्धा श्रुतसमुपचितश्रद्धयाराधयति ॥

साध्य श्राध्यश्च धन्या श्रुतविशदधिया

शीलमुद्गावयत्य-

स्तान्सर्वान्मुक्तगर्वा प्रतिदिनम्

सरुद्गायभाज स्तुवति ॥

उपजाति वृत्त.

मिथ्यादृशामप्युपकारसार, सतोपसत्यादिगुणप्रसारं
वदान्यता वैनयिकप्रकार,

मार्गानुसारीत्यनुमोदयाम ॥ ५ ॥

अगधरा वृत्त.

जिह्वे प्रह्वीभज त्व सुकृतिसुचरितोच्चारणे सुप्रसन्ना ।
भूयास्तामन्यक्रीर्तिश्रुतिरसिकतया

मेघ कर्णौ सुकर्णौ ॥

वीक्ष्यान्यप्रौढलक्ष्मी वृत्तमुपचिनुत—

लोचने रोचनत्व ।

सत्सारेस्मिन्नसारे फलमिति भवतां

जन्मनो मुरयमेव ॥ ६ ॥

उपजाति वृत्त.

प्रमोदमासाद्य गुणे परेपा, येपा

मतिर्मजाति साम्यसिधौ ॥

દેદીપ્યતે તેષુ મન પ્રસાદો

ગુણાસ્તથૈતિ વિશદીભવતિ ॥ ૭ ॥

અમોહ બાવના.

૧, ક્ષપક શ્રેષ્ઠિવડે જેમણે ઠમ્ યતુઓને હીણ કરી નાખ્યા છે, સહજ સંહોદિત જ્ઞાનવડે બગૃત વેરાગ્યવત હોવાથી ત્રૈલોક્યમા ગદ્ય હરિત સમાન એવા શ્રીવીતરાગ પરમાત્મા કે જેઓ આત્મશુદ્ધિથી મ પૂણુ અ દ્રકળાની જેવા નિર્મળ ધ્યાન ધારાઉપર આરૂઢ થઈને પૂર્વકૃત સેકડો સુકૃતવડે ઉપાર્જિત કરેલી તીર્થંકર પદવીને પામી મોક્ષની સમીપે જઈ રહ્યા છે, તેમને કન્ય છે !

૨, ઠમ્ક્ષય યોગે થયેલા, અનેક ગુણ ગણનામા નિર્મળ આત્મ સ્વભાવવડે પરમાત્માની સ્તવનામા તથીન ણનેલી પરિણતિ વડે પ્રભુના વારવાર ગુણગાન કરીને આઠે વર્ણુ સ્થાનકોને અમે ધવિત્ર કરીમે છીએ તેમજ જગતમા ભગવત સંબધી સોત્ર વાણીના રસને બહુનારી જીભને જ ખરી રમણા (જીભ) હુ લેખુ છુ, બાકી નકામી લોક કથાના કાર્યમા વાચાળતાને સેવનારી જીભને તો કેવળ અરજ લેખુ છુ

૩, પર્વત, અરણ્ય, ગુફા કે નિકુજ (લના-ગૃહ) મા રહ્યા છતા ધર્મધ્યાનમા ઉપયોગ રાખનારા, શમ રસથી

સંતુષ્ટ રહેનારા, પક્ષ મામ જેવા વિશિષ્ટ (વિકૃષ્ટ) તપ કરનારા, તેમજ બીજા જ્ઞાની પુરૂષો શ્રુત સીદ્ધાન્તમા વિશ્વાળ બુદ્ધિ વાળા હાથ જનોને ઉપદેશ દેવાવાળા, શાન્ત દાન્ત અને નિતેન્દ્રિય છતા જગતમા જિનેશ્વર પ્રભુના શાસનની પ્રભાવના કરે છે, તેવા નિર્ગેય મુનિજનોને પણ ધન્ય છે

૪, વળી જે ગૃહસ્થ (ગ્રામકો) દાન, શીલ, તપનું સેવન કરે છે તેમજ રૂઢી ભાવના ભાવે છે એમ ચાર પ્રકારના ધર્મને જ્ઞાનવડે પુષ્ટ થયેલી શ્રદ્ધાથી આરાધે છે તે તથા જે સાધીઓ અને ગ્રામિકાઓ જ્ઞાનવડે નિર્મળ બુદ્ધિથી શીલ-સદાચારનું સેવન કરે છે તે સહુ ધન્ય-કૃત પુન્ય છે તેમની સર્વની સદાય અનેક વખત ભાગ્યવત લગ્યો ગર્વ રહિત સ્તુતિ કરે છે

૫, મિથ્યાદૃષ્ટિ જનોના પણ પરોપકાર પ્રધાન સતોષ સત્યાહિક શુભ પ્રમાર તેમજ દાનેશ્વરીપણું તથા વિનયવૃત્તિ (પ્રમુખ) માર્ગોનુમારીપણાના શુભોની અમો અનુમોદના કરીએ છીએ, મતવળ કે ગમે તેના સદ્ગુણો દેખી દીલમા પ્રમુદિત થવું અને તેવા સદ્ગુણો આપણામા પણ પ્રગટી નીકળે એવી નિષ્ઠા ગળવી

૬, હે જિજ્ઞા ! સુકૃત કરનારા ભાગ્યશાળી જનોના મુચસ્ત્રિ ઉચ્ચારવા ઉવસિત હતી તું સરલ થા ! અને અન્ય જનોની કીર્તિ મળધી શ્રવણ કરવાના રમિકપણાથી

હવે મારા બને કણે મુખ્ય થાઓ । તેમજ અન્ય જનોની
 ઘણી લક્ષ્મીને દેખી બને લોચન તરત જહુ આનંદિત થાઓ
 આ અસાર સસારમા તમારા જન્મનું એ-૪ મુખ્ય ફળ છે

૭, અન્ક જનોના શુભોવડે પ્રમોદ પામી જેમની મતિ
 સમતાક્રપ મમુદ્રમા મમ ધર્મ છે તેમનામા મનની પ્રમુદતા
 અગ્રી નીકળે ॥ તથા જેવા સદ્ગુણો દેખી પોતે પ્રમુદિત
 થાય તેવા નિર્મળ શુભો પોતાનામા પ્રકટી નીકળે છે

અથ ચતુર્દશ ભાવના અષ્ટક,

ટોટીરાગેણ ગીયતે ॥

જપમફી મેરે મન મક્તિ વશી રી (૪ દેશી)

વિનય વિભાગય ગુણપરિતોષ ધ્રુવપદ ॥

નિજસુકૃતાતવરેપુવરેપુ પરિહર દૂર

મત્સરદોષ ॥ વિ૦ ॥ ૧ ॥

દૃષ્ટયાય વિતરતિ વહુદાન ।

વરમયમિહ લભતે વહુમાન ॥

કિમિતિ ન વિમૃશસિ પરપરભાગ ।

ચદ્ધિમજસિ તત્સુકૃતવિભાગ ॥ વિ૦ ॥ ૨ ॥

येपा मन इह विगतविकारं ।
 ये विदधति भुवि जगदुपकार ॥
 तेषा वयमुचिताचरिताना ।
 नाम जपामो वारंवार ॥ वि० ॥ ३ ॥
 अहह तितिक्षा गुणसमान ।
 पश्यत भगवति मुक्तिनिदान ॥
 येन रूपा सह लसदाभिमान ।
 जटिति विघटते कर्मनिदान ॥ वि० ॥ ४ ॥
 अदधु केचन शीलमुदार ।
 गृहिणांपि परिहृतपरदार ॥
 यश इह सप्रत्यपि शुचि तेषां ।
 विलसति फलिताफलसहकार ॥ वि० ॥ ५ ॥
 या वनिता अपि यशसा साक ।
 कुलयुगल विदधति सुपताक ॥
 तासा सुचरितसचित्राक ।

દર્શનમપિ કૃતસુકૃતવિપાક ॥ વિ૦ ॥ ૬ ॥

તાત્વિકસાત્વિકસુજનવતસા ।

કેચન યુક્તિવિવેચનહસા ॥

અલમકૃપત કિલ ભુજનાભોગ ।

સ્મરણમમીપા કૃત શુભયોગ ॥ વિ૦ ॥ ૭ ॥

ઇતિ પરગુણપરિભાવનસાર ।

સફલય સતતં નિજમવતાર ॥

કુરુ સુનિહિતગુણાનિધિગુણગાન ।

વિરચય શાંતસુધારસપાન ॥ વિ૦ ॥ ૮ ॥

इति श्री शांतसुधारसगेयकान्ये प्रमोदभाषना वि-
भाषनो नाम चतुर्दशः प्रकाशः.

अभेद लावना अष्टक

૧, હે આત્મનૃ! શુભુવટે પરિતોષ-સતોષ-અત્યાનંદ
પામવાનું દીલમા લાવ, અને પોત પોતાના સુકૃત યોગે
લેખને શ્રેષ્ઠ વસ્તુ સાપડી છે એવા અન્ય મુન્યવત-શુભુવત
પ્રાણીઓઉપર દેખ લાવ ન કર, અચ્છરદોષને તું દૂર કર !

૨, સુભાગ્યે આ (પુરુષ) બહુ દાન દીધે છે, અને આ

(પુરુષ) અહીંયા જહુ માન પામે છે, તે જહુ સાડ છે એવી રીતે અન્યની ઉજ્જળી જાણુને તું કેમ વિચારતો નથી ? એમ રૂઝે વિચાર કરવાથી તેના સુકૃતનો વિભાગ તુ પણ મેળવી શકે મતલબ કે સાચા હીલથી ગદ્ગુણ-સુકૃતની અનુમોદના કરવી તે પણ અતિ હિતકારી છે જૈન શામનમા સુકૃત કરવા કરાવવા અને અનુમોદના ખામ દરમાન છે

૩, જેમનું મન જગત્મા વિકાર વર્જિત છે, તેમજ જેઓ જૂમડગમા ચરંત્ર ઉપકાર કરી રહ્યા છે એવા ઉચિત આચરણને સેવનાર સત્પુરુષોના નામનું અમે વારવાર રટન કરીયે છીએ, તેમનું નામ લેતા પણ પાપ જાય છે

૪, શિવશુખના નિદાનરૂપ અનુપમ ક્ષમા (સહનશીલતા) શુષ્ક ભગવતમા કેવો અપૂર્વ હતો તે તપાસે કે જેથી શાપ સહિત આકળ અભિમાનપૂર્વાક કર્મ મમૂહ શીઘ્ર અદૃશ્ય થઇ જાય છે

૫, કેટલાકે ગૃહસ્થો હતા જેમનો પરત્રીના મર્વધા પરિહાર પૂર્વાક ઉદાર શીલમતને ધાન્ય કરેલું છે, તેમનો નિર્મળ યશ અગ્રાપિ પર્વત આ જગત્મા કૃપ્યા ક્રૂર્યા મહકાર (આગ્ર વૃક્ષ) જેવો વિલસી રહ્યો છે

૬, જે સ્ત્રીઓ પણ નિર્મળ યશ સહિત પોતાના ઉભય કુળ (પિતાના અને મામરાના પક્ષ) ચોભાવે છે (અજ્ઞ-વાળે છે-દીપાવે છે) તેમના સુચરિત્રથી સંપૂર્ણ અદ્રકગા અદૃશ્ય

નિર્મળ દર્શન પણ પૂર્વ કરેલા સુકૃત યોગેજ સ પન્ને ■

૭, વળી કેટલાકે તાત્ત્વિક (ખગ) સાત્ત્વિક સંજ્ઞાન શિરોમણિ પુરૂષો તેમજ સુકૃત પુર સર વિવેચન ઠરવામા હ સ મદશ જનો છે, જેમણે ખરેખર સમસ્ત જગત્ને અલ-
કૃત કરેલુ છે, તેમનુ સ્મરણ પણ પુણ્યની પ્રાપ્તિને માટે થાય છે મતલબ કે તેમનુ સ્મરણ ઠરનાર પણ પવિત્ર થાય છે

૮, એ પ્રમાણે અન્યના સદ્ગુણનુ અનુમોદન કરવુ એજ જેમા સાર ■ એવા આ માનવ ભવને તું સદાય સદ્ગુણ કર ! સદાચારમા તહીન હોવાથી સદ્ગુણના સમુદ્રરૂપ એવા સત્પુરૂષોના ગુણનુ જ્ઞાન હો અને સગદ્ગેષાદિકે વિકારવર્જિત નિરામય શાન્તસુખારસનુ તું પાન કર !

ઇતિ પ્રભોદ ભાવનાથ

અથ પદ્મદા કારુણ્ય ભાવના

માલિની વૃત્ત

પ્રથમમશનપાનપ્રાસિવાઝાવિહસ્તા—

સ્તદન્નુ વસનવેશમાલકૃતિવ્યગ્રચિત્તા ॥

પરિણયનમપત્યાવાસિમિષ્ટેન્દ્રિયાર્થાન્ ।

સતતમભિલપત સ્વસ્થતા કાશુ તીરન્ ॥ ૧ ॥

शिरारिणी वृत्त.

उपायाना लक्षै कथमपि समासाद्य निभत्र ।
 भवाभ्यासा तत्र ध्रुवमिति निबध्नाति हृदय ।
 कथा कस्मादस्मिन्विकिरति रज कुरहृदयो ॥
 रिपुर्वा रोगो वा भयमुत जरामृत्युरथवा ॥ २ ॥

स्रग्धरा वृत्त.

स्पर्धते केपि केचिदधति हृदि मियो मत्सर-
 क्रोध दग्धा ।
 युज्यते केप्यरुद्धा धननुवतिपशुक्षेत्रपट्टादि हेतो ॥
 केचिल्लोभाह्वयते विपदमनुपद् दूरदेशानटत ।
 कि कुर्म कि वदामो भृशमरतिशते व्योङ्कुल-
 विश्वमेतत् ॥ ३ ॥

उपजाति वृत्तत्रय.

स्वय रनत स्रकरेण गर्ता-
 मध' स्वय तत्र तथा पतति ।

દગ્ધ થયા છતાં નિગોદાદિઙ્ હુર્ગતિમા પડી હા ! હા !
 તે બાપડા સેકડોગને દુરત દુ જોને સહે છે મતલબકે
 સ્વકપોલ કલ્પિત માર્ગને સ્વચ્છદ્વણે સ્થાપનાર મલીન
 આશયવાળા વાગી લોકો રાગ દ્વેષાદિક દુષ્ટ વિકારોને સે
 વવાથી નીચી ગતિમા ઉતરીને બદુ દુ ખી ધાય છે

૬, જેઓ હિતોપદેશને સાલળતા જ નથી જાને
 હેશ માત્ર ધર્મને મનમા વાસતા (વસવા હેતા) નથી
 તેમના (અતરના) રોગ શી રીતે દૂર કરાય ? તેનો આ
 એક જ ઉપાય ॥

૭, જેઓ એવી રીતે પારકા દુ ખ ટળવાના ઉપાય
 દિલમા ધ્યાવે છે વિચારે છે તેઓ પરિણામે સુદર એવું
 નિવિકાર મુખ પામે છે

પચમદશમાવનાટક—રામકુલીરાગેણ ગીયતે

हमारो अजर देह सुरारी ए देशी ॥

સુજના મજત મુદા મગવતં

સુજના મજત મુદા મગવત ધ્રુવપદ ।

शरणागतजनमिह निष्कारण—

करणावतमउतरे

॥ सु० १ ॥

क्षणमुपधाय मन स्थिरतार

पिवत जिनागमसार ।

का पथघटना विकृतविचार

त्यजत कृतांतमसारं रे ॥ सुज० २ ॥

परिहरणीयो गुरुरविवेकी

भ्रमयति यो मतिमद ।

सुगुरुश्च सद्गुदपि परिपीत

प्रथयति परमानन्द रे ॥ सुज० ३ ॥

कुमततमोभरमीलिततयन

किमु पृच्छत पथानं ।

दधिवुध्या नर जलमथन्या

किमु निदधत मथान रे ॥ सुज० ४ ॥

अनिरुद्ध मन एव जनानां

जनयति विविधातक ।

सपदि सुखानि तदेव विधत्ते

आत्माराममशक रे ॥ सुज० ५ ॥

परिहरताश्रवविकथागौरव

मदनमनादि वयस्य ।

क्रियता सावरत्तासपदीन

ध्रुपमिदमेव रहस्य रे ॥ सुज० ६ ॥

सह्यत इह कि भवकातारे

गदनिकुरं वमपारं ।

अनुसरता हितजगदुपकार

जिनपतिमगदकार रे ॥ सुज० ७ ॥

शृणुतैक विनयोदितवचन

नियतायतिहितरचन ।

रचयत सुकृतसुरशतसधान

शातसुधारसपान रे ॥ सुज० ८ ॥

इति श्री शातसुधारसगेयकाव्ये कारुण्यभाषना
विभाषनो नाम पञ्चदशः प्रकाशः

कै३प्रथ भाषना अष्टक

१, अश्लेषागत जनो उपर निष्कारण क३धु। करना२

ભગવતને હે સજ્જનો તમે પ્રેમથી (પ્રમોદથી) ભજો ! ભજો !

૨, ક્ષણવાર મનને સ્થિર કરીને જિન આગમ-અમૃતનું પાન કરો, અને ઉન્માર્ગ રચનાથી વિષમ વિચારવાળા અસાર આગમ (શાસ્ત્રનો) પરિહાર કરો !

૩, જે મતિમદ-મુગ્ધ જનોને સ સાચકમા રમળાવે છે તેવા અવિવેકી ગુરૂનો પરિહાર જ કરો અને સદ્ગુરૂનું વચનામૃતનો એક વખત પણ પીધું છતું પરમ જ્ઞાનદને વિસ્તારે છે (માટે એવા સદ્ગુરૂનું જ સેવન કરવું)

૪, કુમત (અજ્ઞાન)રૂપી અધકારના મમૂહથી જેના નેત્ર અંધ થયા છે, તેવા કુગુરૂને માગ શા માટે પુછાછા ? હે ભવ્યજનો ! જળથી ભરેલી દોડીમા તમે દહીંની બુદ્ધિથી મથાન (રવેયો) શા માટે ફેરવો છો ?

૫ લોકોનું નહિ નિઝહ કરેલું મન વિધવિધ વ્યાધિ-ઓને પેદા કરે છે, અને તે જ મન નિઝહિત-સમાધિત કર્યું છતું બેશક સુખ ઉપજાવે છે

૬, અનાદિ કાળથી સહચારી (મિત્રરૂપે માથે રહેનારા) આશ્રવ, વિકટ્યા, ગારવ તથા મદન-કામવિકારનો તમે ત્યાગ કરો અને સવરૂપ સાચો હિતકર મિત્ર કરો ! એ જ ખરેખર રહસ્ય છે

૭, આ ભવ અટવીમા અપાર રાગ સમુદાયને તમે
શામાટે સહો છો? સમસ્ત જગતનો ઉપકાર કરવા દેહ
પ્રતિષ્ઠાવ ત એવા શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનરૂપી વૈદ્યને જ તમે
અનુસરો, જેથી તમાન સમસ્ત દ્રવ્યભાવ દાગો ઉપશમે
અને તમને અનુપમ અપૂર્વ શાન્તિ અપાશે

૮, નિશ્ચે પરિણામે હિત કરનાર વિનમ્ર વટે કહેવા
યેહુ એક વચન તમે સાંભળો અને ને કડાગમે મુટત તથા
મુખ સાથે મેળાપ કરી આપનાર શાન્ત મુખ સનુ તમે
પાન કરો ।

ઇતિ કંકણા ભાવનાર્થ

અથ પોઢગ માધ્યરથ્ય ભાવના.

પચાપિ શાલિનીવૃત્તાનિ
આતા ચસ્મિન્ વિશ્રમ સશ્રયતે ।
સ્મૃત્તા પ્રીતિ ચત્સમાસાય સય ॥
લભ્ય રાગદ્વેષવિદ્વેષિરોધા—
દૌદાસીન્ય સર્વદા તત્ પ્રિય ન ॥ ૧ ॥
લોકે લોકા મિત્રામિત્ર સ્વરૂપા ।
મિત્રૈર્મિત્રૈર્કર્મભિર્મર્મમિત્રિ ॥

रम्यारम्यैश्चेष्टितै 'कस्य कस्य त-
 द्विद्विस्तूयते रुण्यते वा ॥ २ ॥
 मिथ्या शसन् वीरतीर्थेश्वरेण ।
 रोध्धु शेके न स्वशिष्यो जमालि ॥
 अन्य को या रोत्स्यते केन पापा-
 त्तस्मादौदासीन्यमेवात्मनीन ॥ ३ ॥
 अर्हतोपि प्राज्यशक्तिस्पृश कि ।
 धर्मोद्योग कारयेयु प्रसह्य ॥
 दद्यु शुद्ध कितु धर्मोपदेश ।
 यत्कुर्वाणा दुस्तर निस्तरति ॥ ४ ॥
 तस्मादौदासीन्यपीयूषसार ।
 वारवार हत संतो लिहन्तु ॥
 आनदानामुत्तरगत्तरगै- ।
 जीरद्भिर्यद्भुज्यते मुक्तिसौख्य ॥ ५ ॥

आध्यस्त्य साधना ।

१, २ छेदनीनताने पाप्मी अभित नने विश्राम पाप्मे

છે અને રાગી જનો પ્રીતિ પામે છે, તે રાગદેશનો શાધ કરવાથી પાત્રી શકાય એવું એ હાસિન્ય અમને સદા સર્વદા પ્રિય વદ્ધ છે

૨, જગતમા મમં લેદનારા લિન લિન કર્મ યોગે શુભાશુભ એલાવડે લિન લિન પ્રકૃતિના જીવો છે તેમાથી તે કર્મના સ્વરૂપને જાણનારાઓએ કોની કોની સ્તુતિ કરવી ? તેમજ કોની કોની ઉપર શાપ કરવો ?

૩ વીરપ્રભુ મિથ્યા પ્રરૂપણા કરનાર સ્વશિષ્ય જ માલિને પણ શાંતી શક્યા નહિ તો પછી ખીજો કોણ ? કોનાવડે ખાપ કર્મથી શાંતી શકાય ? તેથી ઉદાખીનતા જ આઠરવી હિતકારી છે

૪, પ્રબળ શક્તિવાળા અરિહંત ભગવાન પણ શું બલાતકારે ધર્મ ઉધમ કરાવે છે ? તેઓ તો શુદ્ધ નિર્દોષ ધર્મ ઉપદેશ આપે છે તે પ્રમાણે જે ભવ્ય જનો વતે છે તે સસાર સમુદ્ર તરી જાય છે

૫, તે માટે સજ્જનો ઔદાસિન્યરૂપ અમૃત નિચોળનું વારવાર આસ્વાદન કરે ! જેથી આનંદની ઉજળતી ઉર્મીવાળો આત્મા મુક્તિ મુખને પામે

પોહરા માનનાટક-પ્રમાતિરાગેણ ગીયતે
આદર જીવ ક્ષમા ગુણ આદર (જ દેશી)
અનુભવ વિનય સદા સુસમનુભવ ।

औटासीन्यमुदार रे ॥

कुशलसमागममागमसार ।

कामितफलमदारं रे ॥ अनु० ॥ १ ॥

परिहर परचितापरिवार ।

चितय निजमविकार रे ॥

वदति कोपि चिनोति करीर ।

चिनुतेन्य सहकार रे ॥ अनु० ॥ २ ॥

योऽपि न सहते हितमुपदेश ।

तदुपरि मा कुरु कोप रे ॥

निष्फलया किं परजनततया ।

कुरुपे निजसुखलोप रे ॥ अनु० ॥ ३ ॥

सूत्रमपास्य जडा भाषते ।

केचन मतमुत्सूत्र रे ॥

किं कुर्मस्ते परिहृत पयसो ।

यदि पीयते मूत्रं रे ॥ अनु० ॥ ४ ॥

पश्यसि किं न मनः परिणामः ।

निजनिजगत्यनुसारं रे ॥

येन जनेन यथा भवितव्यम् ।

तद्वदतां दुर्वारं रे ॥ अनु० ॥ ५ ॥

रमय हृदा हृदयगमसमताम् ।

सृष्टुं मायाजालं रे ॥

वृथा बहसि पुद्गलपरवशताम्—

मायुः परिमितकालं रे ॥ अनु० ॥ ६ ॥

अनुपमतीर्थमिदं स्मरं चेतनम्—

मतं स्थितमभिरामं रे ॥

चिरजीवविशदपरिणामः ।

लभसे सुखमविरामं रे ॥ अनु० ॥ ७ ॥

परब्रह्मपरिणामनिदानम् ।

स्फुटकेवलविज्ञानं रे ॥

विरचय प्रियं प्रवेचितज्ञानम् ।

શાતસુધારસપાન રે ॥ અનુ૦' ॥ ૮ ॥

इति श्री शातसुधारसगेयकाव्ये माधवस्थ भा-
वना विभावनो नाम षोडशः प्रकाशः

ઐઘાસિન્ય ભાવના અષ્ટક

૧, હે આત્મનૃ! તુ, ઐઘાસિન્ય' રૂપ ઉદાર અંચળ
મુખ અનુભવ ! કેમકે તે આગમ સિદ્ધાન્તના સારરૂપ મોક્ષ
માથે મેગવી આપનાર અને વાંછિત રૂળ આપવા કટપવૃક્ષ
સમાન છે

૨, પર પુદ્ગલિક ચિત્તા જાળનો તુર્લ્યાગ કરે ! અને
નિજ અવિકાર આત્મસ્વરૂપનું ચિત્તન કરે ! કોઈ મુખથી
(મોટી) વાતો કરે છે પણ કેરેડાજ મેગરે છ ત્યારે બીજા
પુરૂષાર્થી જનો સહકાર—આમ્ર મેળવે છે મતલબ કે કેટ
લાક વાત કરીને વિરમે છે, પણ કંઈ છવ જેલુ કાર્ય ક-
રતા નથી ત્યારે બીજા મહત્ત્વનું કાર્ય કરી દેખાડે છે

૩, જે કોઈ હિત ઉપદેશને તહન ન કરી શકે
(દુર્દૈવથી હિત ઉપદેશ ન રૂચે) તેની ઉપર તું કોપ
કદીશ નહિ નગમો કોઈ ઉપર કોપ કરીને તુ શા માટે
પોતાના સ્વભાવિક મુખનો લોપ કરે છે

૪, ડેટલાક જડમતિ—જનો શાસ્ત્રનો અનાદ૦ કગી
શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ જાપણુ કરે છે તે મૂઢ જનો નિર્મળ નીર

તલ લઘુ નીત (મૂત્ર)નુજ પાન કરે ■ જોમા આપણે શું કરીયે ? તેમા તેમના નમીજનોજ દોષ છે

૫, પોત પોતાની ગતિ અનુસારે પ્રાણીના મન પરિણામ વર્તે છે, 'જેવી ગતિ તેવી મતિ થાય છે' તે હું કેમ સમજનો નથી ? જે છવતુ જેવુ પરિણામ આવવાનુ છે તે તારાથી મિટાવી શકાય તેમ નથી

૬, જ્ઞાનદ્વાયી સમતાને તુ દીલથી રમાડ અને માયા જાગને મ કેલ-તેનો તાગ કર, તુ પુદ્ગલ પરાધીનતા નકામી લોગવે છે આયુધ્ય પન્નિમિત કાળનુજ છે (માટે ગદ્ગદત ન કર)

૭, અતરમા રહેલો ચેતન-આત્મા-જોજ અભિરામ (મનહર) અનુપમ તીર્થ ■ તે યાદ કર ! ચિરકાળ પર્યંત નિર્મળ પરિણામ ધારી રાખ ! તેથી તુ અક્ષય સુખ (મોક્ષ) ને પામીશ

૮, પરબ્રહ્મ-પરમાત્મ સ્વરૂપ પ્રાપ્તિના નિદાન (મૂળ કારણ) રૂપ સ્ફુટ દેવળ વિજ્ઞાન આપવાવાળુ તેમજ વિનય વડે વિનય વિજયલ ઉપાધ્યાય મહારાજે) વિવેચન કરાયેલુ જ્ઞાન્તમુધારમનુ પાન હે લડ ! તુ કર !

અગ્ધરાવૃત્તદ્વય

एवसद्भावनाभि सुरभितहृदया सशयातीतगीतो—
त्रीतस्फीतात्मतत्त्वा—

स्त्वरितमपसरन्मोहनिद्राममत्वा ॥

गत्वासत्वाममत्वातिशयमनुपमां

चक्रिशक्राधिकाना ।

सौख्यानां मधु लक्ष्मीं परिचितविनया

स्फारकीर्तिं श्रयते ॥१॥

दुर्घ्यानप्रेतपीडा प्रभवति न मनाक्—

काचिद्वद्वसौख्य ।

स्फाति प्रीणाति चित्त प्रसरति परित

सौरयसोहित्यसिंधु

क्षीयते रागरोषप्रभृतिरिपुभटा

सिद्धिसाम्राज्यलक्ष्मी ।

स्याद्वश्यायन्महिम्नापिनय शुचिधियो

भावनास्ता श्रयध्यम् ॥२॥

पध्यावृत्तः

श्रीहीरविजयसूरीश्वर—शिष्यौ सोदरानभूता द्वौ ।

श्री सोमविजयवाचक,—

वाचकवरकीर्तिविजयारयौ ॥३॥

गीतिश्रुतद्वयम्,

तत्र च श्री कीर्तिविजयवाचक ।

शिष्योपाध्यायविनयविजयेन ॥

शांतसुधारसनामा ।

सदृष्टो भावनाप्रबोधोऽय ॥ ४ ॥

शिरिनयनसिंधुशशिमित वपे हर्षेण गन्धपुरनगरे

श्री विजय प्रभसुरिप्रसादतो यत्न

एष सफलोऽभूत् ॥ ५ ॥

उपजातिवृत्तं.

यथा विधु षोडशभि कलाभि ।

संपूर्णतामेत्यजगत्पुनीते ॥

अथस्तथा षोडशभि प्रकाशे—

रय समग्रे शिखमातनोतु ॥ ६ ॥

યાગ્જર્ગત્યેપ સહસ્રમાનુ ।

પીયૂષ માનુશ્ચ સદોદયેતે ॥

તાવત્સતામેતદપિ પ્રમોદ ।

જ્યોતિઃ સ્ફુરદ્વાદ્મયમાતનોતુ ॥ ૭ ॥

इति श्रीमन्महोपाध्याय श्री कीर्तिविजयगणि
शिष्योपाध्याय श्री विनयविजयगणिविरचिते शक्ति
सुधारसंग्रहे षोडशः प्रकाशः समाप्तिमगमत्

ઉપસહાર

૧ એવી રીતે મહાભાવનાવડે જેમનું હૃદય સુવામિત છે તે મત્સ્વવત પુરૂષો સશય રહિત-નિશક હૃદય ગાનથી ઉદાર આત્મ-તેત્વની ઉત્પત્તિ આધી, શીઘ્ર મોહ નિર્ગમ મત્સ્વવને દૂર કરી મત્સ્વ વર્જિતપણે અનુપમ ચક્રવર્તી અને ઇદ્રથી પણ અધિક સુખ માહેમીને સહજ સપાદન કરી અતિ નમ્રતાને ધારણ કરતા છતાં વિગાજ કીર્તિને વરે છે

૨, જેના પ્રભાવથી નુક્યાન રૂપ પ્રેત-પીડા તગારે પજવતી નથી, અપૂર્વ (કલ્પેશ વર્જિત) સુખની સ્ફુરણા ચિત્તને પ્રસન્ન કરે છે, ચોતરફ સુખની પુષ્ટિ રૂપી નદી પ્રસરી રહે છે, રાગ દ્વેષાદિકે યત્રુવગ ક્ષય પામે છે, અને સિદ્ધિરૂપ સામ્રાજ્ય લક્ષ્મી વશ થાય છે તે પૂરોગ્ન ભાવનાઓને વિન

યથી પવિત્ર બુદ્ધિ ધારી હે સખ્ય જનો ! તમે સેવો !

શ્રીમોમવિજય વાચક (ઉપાધ્યાય) અને શ્રીકીર્તિવિજય વાચક વર એ જન્ને શ્રી હીરવિજય નામના સૂરીશ્વર ના શિષ્ય હોવાથી ગુરુભાઈ થયા

૪, તેમા શ્રી કિર્તિવિજય વાચકના શિષ્ય ઉપાધ્યાય શ્રી વિનયવિજયજી એ આ નાનતમુધારસ નામનો ભાવના સળધી પ્રકૃષ્ટ બોધ કરનારો અથ રમ્યો છે

૫, આ પ્રયત્ન શ્રી વિજયપ્રભ પૂરિની કૃપાથી ગધપુર (ભધાર) નગરમા સવત્ ૧૭૨૩ મા વર્ષે મદ્દજ થયો

૬, જેમ અદ્ર સોળ કળા વટે સ પૂર્ણતા પામી જગતને પાવન કરે છે તેમ આ અથ સ પૂર્ણ સોળ પ્રકાશ વટે શિવ સુખનો વિસ્તાર કરે !

૭, જ્યાં મુધી જગતમા આ પ્રગટ દેખાતા સૂર્ય અને અદ્ર નહા ઉદય પામ્યા કરે ત્યાં મુધી આ પ્રકાશમાન શાસ્ત્ર ઉપ જ્યોતિષત્વ પોને પ્રમોદ આપ્યા કરે તથાસ્તુ !

આ અથ વ્યાખ્યા કરતા મતિ મદ્દગદિક દોષથી જે અન્યથા લખાણ થયુ દોષ તે સર્જનો મુધારી તેમાથી સાર માત્ર અહીં મને ઉપકૃત કર્યો

ઈતિ ગમ્

प्रथम अनित्य भावना सजाय.

ढाल १ ली राग सामग्री.

विमलकुल कमलना हंस तु जीवडा,
 भुवनना भाव चित्त जो विचारी,
 तेणे नर मनुज गति रत्न नवि केळव्यु,
 जेजे नर नारी मणि कोडि हारी वि० ॥ १ ॥
 जेणे समकित धरी सुकृतमति अनुसरी,
 तेणे नरनारी निज गति समारी,
 विरति नारी वरी कुमति मति परहरी,
 तेणे नरनारी सव कुगति वारी वि० ॥ २ ॥
 जैन शासन विना जीवयतना विना,
 जे जना जग भमे धर्म हीना,
 जैन मुनि दान बहुमान हीना नरा,
 पशु परे ते मरे त्रिजग दीना वि० ॥ ३ ॥
 जैनना देव गुरु धर्म गुण भावना,

ભાવી નિતુ જ્ઞાન લોચન વિચારી,
 કર્મ ભર નાઘની વાર વર ભાવના,
 ભાવિ નિત જીવ તુ આપ તારી વિ૦ ॥ ૪ ॥
 સર્વ ગતિ માહિ વર નરભવો દુછહો,
 સર્વ ગુણ રત્નનો શોધિકારી,
 સર્વ જગ જતુને જેણે હિત કીજીયે,
 સોઈ મુનિ^૧ વઢીયે શ્રુત વિચારી વિ૦ ॥ ૫ ॥

ઢાઢ ૦ જી રાગ કેદારો.

ભાવના માલતી ચૂસીયે,
 અમર પેરે જેણે મુનિરાજ રે,
 તેણે નિજ આતમા વાસીયે,
 ભરત પેરે મુક્તિનુ રાજરે ભાવ૦ ॥ ૧ ॥
 ભાવના કુસુમ શુ વાસિયા,
 જે કરે પુન્યના કાજરે,

તે સવે અમરતરુ પેરે ફલ્લે,
ભાવના દિયે શિવરાજરે ભાવ૦ ॥ ૨ ॥

મૂમિ જનની યકી ઉપના,
સુત પેરે જે જગે ભાવરે,
તે સવે મ્ર મુજગી ગલે,
જીમ ગલે વનતરુ ઢાપરે ભાવ૦ ॥ ૩ ॥

મૂમિના ઘર અનના યયા,
મૂમિ નવિ ગડ કિણ સાથરે,
રિદ્ધિ વદુ પાપી જે તસ મઢી,
તે ન લીધી કુળે સાથરે ભાવ૦ ॥ ૪ ॥

ગડ્ય દ્વારામતિ હરિ ગયો,
અથિર સવ લોકની રિદ્ધિરે,
સુળી અતે પાડવા મુનિ હવા,
તેળે વરી અચલ પદ સિદ્ધિરે, ભાવ૦ ॥ ૫ ॥
રાજના પાપમર શિર થકે,

जस हवा शुद्ध परिणामरे,
 भग्न भूपति परे तेहने,
 भावना पुन्यना गामरे भाव० ॥ ६ ॥

राजना पाप भर शिरथके,
 जस हवा शुद्ध मन भावरे,
 भावना 'सिधुमा ते गले,
 उत्तरे मोहपद तावरे भाव० ॥ ७ ॥

जे पदारथ तुज आपणो,
 नवि गणे प्रेम रति वधरे,
 जो गणे ते हतु आपणु,
 जीव तुही मति अधरे भाव० ॥ ८ ॥

कृष्ण लक्ष्या वशे कीजीये,
 कर्म जे रौद्र परिणामरे,
 ते सवे धर्म नत्रि जाणीये,

शुभ हवे शुद्ध परिणामरे भाव० ॥ ९ ॥

जे जग आश्रव जिने भण्या,

ते सवे सवर होइरे,

धर्म जे अशुभ भावे करे,

ते तस आश्रव जोइ रे भाव० ॥ १० ॥

इति पीठिका.

दाढ ग्रीजी राग सामग्री.

मुझ मा मुझ मा मोहमा जीव तु,

शब्द घर रुप रस गंध देखी,

अथिर ते अथिर तुं अथिर तनु जीवितं,

भाव्य मन गगन हरि चाप पेखी मु० ॥ १ ॥

लच्छि सरिय तति परे एक घर नवि रहे,

देखता जाय प्रभु जीव लेती,

अथिर सत्र वस्तुने काज मृढां करे,

जीमडो पापनी कोटि केती मु० ॥ २ ॥

उरणी प्रस्तु सनि कारमी ननि रहं,

ज्ञानसु ध्यानमा जो विचारी,
 भाव उत्तम हर्या अधम सब उधर्या,
 संहरे काल दिन रात चारी मु० ॥ ३ ॥
 देख कलि कूतरो सर्प जगने भखे,
 सहरी मूप नर कोटि कोटी,
 अथिर ससारने यिरपणे जे गणे,
 जाणी तस मृदना बुद्धि सोटी मु० ॥ ४ ॥
 राच मम राजनी रिद्धि शु परिग्रयो,
 अत सब रिद्धि विसगल होशे,
 रिद्धि साथे सब वस्तु मूकी जते,
 दिवस दो तीन परिवार रोशे मु० ॥ ५ ॥
 कुसुम परे यौवन जलविंदु जीवित,
 चचल नरसुख देवभोगो,
 अग्रधि मन कैगळी सुकवि निधाधरा,
 कलियुगे तेहनो पण वियोगो मु० ॥ ६ ॥

धन्य अनिका सुतो' भावना भावता,
 केवल' सुरनदी' माहे लीधो,
 भावना सुरलता जेणे मन रोपनी,
 तेणे शिव नारि परिवार रुच्यो सु ॥ ७ ॥

बीजी अठारण जावना.

हाळ ४ धी-सांमळजो मुनि सज्जम रागे ८ देणी,
 को नवि शरणं को नवि शरणं,
 मरता कुणने प्राणीरे,
 ब्रह्मदत्त मरतो नवि राख्यो,
 जस हय गय बहु राणीरे,
 जस नव निधि धन खाणीरे को न० १
 मात पितादिक टग मग जोता,
 यम ले जनने ताणीरे,
 मरण थकी सुरपति नवि-छूटे,

नवि छूटे इद्राणीरे.

को० २

हय गय रथ नर कोडि विद्याधर,

रहे नित रायां रायरे,

बहु उपाय ते जीवने काजे,

करता अशरण जाय रे

को० ३

मरणयी भीति कदाचित जीवो,

जो पेसे पाताळे रे,

गिरि दरि वन अंबुधिमां जावे,

तो भी हरियें काळे रे

को० ४

अष्टापद जेणे वले उपाडयां,

सो दशमुख सहरियोरे,

को जग धर्म विना नवि तरियो,

पापी को नवि तरियोरे

को० ५

अशरण अनाथ जीवह जीवन,

शान्तिनाथ जग जाणोरे,

पारेवो जेणे शरणें राख्यो,
 मुनि तस चरण वस्त्राण्यो रे, को० ६
 मेघकुमार जीव गजगतिमा,
 शशलो शरणे राख्यो रे,
 वीर पास जेणे भव भय कचर्यो,
 तप संयम करी, नाख्यो रे, को० ७
 मत्स्यपरे रोगी तडफडता,
 कोणे नवि सुख करीयो रे,
 अशरण अनाथ भावना भरीयो,
 अनाथि मुनि नीसरीयो रे, को० ८

—॥॥॥—

श्रीजी ससार जावना.

ढाळ ५ मी राग केदारो.

सर्व ससारना भाव तुं,
 समधरी जीव सभारि रे,

ते सवे तें पण अनुभव्या,
 हृदयथी तेह उतारि रे ॥ स० १ ॥
 सर्व तनुमां वसी नीसयों,
 ते लीया सर्व अधिकार रे,
 जातिने योनि सवि अनुभवि,
 अनुभव्या सर्व आहार रे ॥ स० २ ॥
 सर्व सयोग तें अनुभव्या,
 अनुभव्या रोग ने शोग रे,
 अनुभव्या सुख दुःख काल तें,
 पण लियो नवि जिन योग रे ॥ स० ३ ॥
 सर्व जन नातरा अनुभव्या,
 पहेरीया सर्व सणगार रे,
 पुद्गल तें परावर्त्तिया,
 नवि नम्या जिन अणगार रे ॥ स० ४ ॥
 पापना श्रुत पण तें भण्या,

तें कर्मा मोहना मान रे,
पापना दान पण तें दिया,
नवि दियां पात्रना दान रे ॥ सं० ५ ॥

वेद पण तीन ते अनुभव्या,
तें भण्या परतणा वेद रे,
सर्व पाखंड तें अनुभव्या,
तिहा न सवेग निवेद रे ॥ सं० ६ ॥

रडवडथो जीव मिथ्यामते,
पशु हण्या धर्मने काज रे,
काज कीधा नवि धर्मना,
हरखियो पापने काज रे ॥ सं० ७ ॥

कुगुरुनी वासना डाकिणी,
तिण दम्या जीव अनत रे,
तिहा नवि मुक्ति पथ ओळख्यो,
तिणे हवो नवि भव अतरे ॥ सं० ८ ॥

चतुर्थ एकत्व भावना.

हाळ ६ ठी अरणीक मुनिवर चा० ए देशी.
 चोथी भावना भवियण मनधरो,
 चेतन तु एकाकी रे,
 आन्यो तिम जाडश परभव वळी,
 इहा मूकी सवि याकी रे,
 सम करो समता रे समता आदरो १ ए आकणी
 आणो चित्त विवेको रे,
 स्वारथीया सज्जन सहृण मळ्या,
 सुख दुख सहेशे एको रे म० २ ॥
 वित्त बहेंचण आवी सहृये मळे,
 विपति समय जाय नासी रे,
 दव घळतो देखी दश दिशे पुले,
 जिम पखी तरु वासी रे ॥ म० ३ ॥
 खटखड नवनिधि चौद रयण धणी,
 चोसठ सहस्त सुनागी रे,

छेहडे छोडी ते चाल्या एकला,
हार्या जेम जुआरी रे ॥ म० ४ ॥

त्रिभुवन कटक विरद धरावतो,
करतो गर्व गुमानो रे,
त्रागा विण नागा तेहु चाल्या,
रावण सरिखा राजानो रे. ॥ म० ५ ॥

माल रहे घर स्त्री विश्रामता,
प्रेतवना^१ लगे लोको रे,
चय लगे काया आखर एकलो,
प्राणी चले परलोको रे ॥ म० ६ ॥

नित्य कलहो बहु मेले देखीयो,
विहु पणे खटपट थायरे,
वलयाने पेरे^२ विहरीश एकलो,
इम वृक्षो नमि रायो रे ॥ म० ७ ॥

दुरा.

भवसागर बहुत दुःख जले, जामण^१ मरण तरंग;
 समता ततु तिणे ग्रहो, चेतन चतुर मतग ॥१॥
 चाहे जो छोडण भणी, तो भज भगवत महत;
 दूर करे पराविधने, जम जलथी जलकत ॥२॥

पाचमी अन्यत्व जावना

दाळ ७ मी कपूर अति उजळो रंग देशी,
 पाचमी भावना भावीयेरे जिउ अन्यत्व विचार;
 आप सवारथी ए सहुरे, मळियो तुज परिवार ॥१॥
 सवेगी सुदर वृझ, मा मूझ गमार,
 ताहारु को नथी इण ससार,
 तुं केहनो नहि निरधार. ए आकणी
 पथ सिर पथी मळ्यारे, कीजे कीणश्युं प्रेम,
 राति वसे ग्रह उठ चले रे,
 नेह निवाहे केम

स० ॥ २ ॥

जिम मेळो तीरथ मिले रे, जन वणजनी चाह,
के चोटो के फायदोरे,

लेड लेड निज घर जाय स० ॥ ३ ॥

जिहा फारज जेहना सररे, तिहां लगे दाखे नेह,
सूरिकतानी पेरें रे, छटकी देखाडे छेह स० ॥४॥

चूलणी अगज मारवारे, कूडु करी जतु' गेह,
भरत बाहुवलि झूझीयारे,

जो जो निजना नेह स० ॥ ५ ॥

श्रेणीक पुत्रे बाधियो रे, लीधु वेंहेची राज्य, -
दु ख दीधु बहु तातने रे, देखो सुतना काज स० ॥६॥

इण भावन शिवपद लहेरे, श्री मस्देवी माय,
वीर शिष्य केवल लह्यु रे,

श्री गौतम गणराय स० ॥ ७ ॥

दुहा.

मोह वसु मन मन्त्रवी, इन्द्रिय मळ्या कलाल;
 प्रमाद मदिरा पायकें, वाघ्यो जीव भूपाल ॥१॥
 कर्म जजीर जडी करी, सुकृत माल सवि लीध,
 अशुभ विरस दुरगधमय, तनगो ताहरे दीध ॥२॥

ठुठी अशुचि भावना

ढाळ ८ मी. राग सिंधु-सामेरी.

ठुठी भावना मन धरो,
 जीउ अशुची भरी आ कायारे,
 शी माया रे माडे काचा पिडशु ए ॥ १ ॥
 नगरखाळ पेरें नितु वहे, कफ मल मूत्र भडारोरे,
 तिम द्वारोरे नर नव द्वादश नारिनां ए ॥ २ ॥
 देखी दुर्गघ दूरधी, तु मुह मचकोड माणेरे,
 नवी जाणेरे तिण पुद्गल निज तनु भर्यु ए ॥ ३ ॥
 मास रुधिर मेदा रसें, अस्थी मज्जा नर वीजे रे,
 शु रीझे रे रुप देखी देखी आपणु ए ॥ ४ ॥
 कृमि वालादिक कोथळी, मोहरायनी चेटी रे,
 ए पेटी रे चर्म जडी घणा रोगनी ए ॥ ५ ॥

गर्भवास नव मासता, कृमिपेरें मळमां वसीयो रे,
तु रसियो रे उधे माथे इम रह्यो ए ॥ ६ ॥

कनक कुमरी भोजन करी,
तिहा देखी दुर्गध बुझ्या रे,
अति झुझ्यारे मल्लिमित्र निज कर्मशु ए ॥ ७ ॥

बुहा.

तन छिछर इट्टी मच्छा, विषय कलण जंवाल,
पाप कलुष पाणी भर्यु, आश्रव वहे गडनाळ ॥१॥
निर्मल पर सहजे सुगति, नाण विन्नाण रसाळ,
शु वगनी पेरें पकजल, चूथे चतुर मराळ ॥२॥

सातमी आश्रवजावना

ढाळ ९ मी राग धोरणी.

आश्रव भावना सातमी रे, समजो सुगुरु समीप,
क्रोधादिक काड करो रे, पामी श्रीजिन दीपो रे,
सुण सुण प्राणीया परिहर आश्रव पचो रे
दशमें अगे कव्वा, जेहना दुष्ट प्रपचो रे

सु० ए आकणी १

होंशे जे हिसा करे रे, ते लहे कटुक विपाक;
 परिहोसे गोत्रासनी रे,
 जो जो अग विपाको रे सु० ॥ २ ॥
 मित्या वयण वसु नढ्यो रे, मडिक परधन लेइ,
 इण अत्रहोरोलव्या रे, इद्रादिक सुर केइ रे सु० ॥ ३ ॥
 महा आरभ परिग्रहे रे, ब्रह्मदत्त नरय पहुत्त,
 सेव्या शत्रुपणु भजे रे, पाच दुरगति दूतो रे सु० ॥ ४ ॥
 छिद्र सहित नावा जले रे, बडे नीर भराय,
 तिम हिसादिक आश्रवे रे,
 पापे पिंड भरायो रे सु० ॥ ५ ॥
 अजरति लागे एकेद्रिया रे, पापस्थान अढार,
 लागे पाचे ही क्रिया रे,
 पचम अग विचारो रे सु० ॥ ६ ॥
 कटुक क्रिया थानक फलो रे, वोल्या वीजेरे अग,
 कहेता हीयडुं कमकमे रे,
 विरुओ तास प्रसगो रे सु० ॥ ७ ॥
 मृग पतंग अलि माउलो रे, करी विषय प्रपच,

दुखिया ते किम सुख लहे रे,
 जस परवस एह पचो रे सु० ॥ ८ ॥
 हास्यनिंद विकथा वशे रे, नरक निगोदे रे जात;
 पूरवधर श्रुत हारीने रे,
 अवराणी शी वातो रे सु० ॥ ९ ॥

डुहा.

शुभ मानस मानस करी, ध्यान अमृत रस रेलिं
 नव दल श्री नवकार पय, करी कमलासन केलि.
 पातक पक पखालीने, करी सवरनी पाळ,
 परमहंस पदवी भजो, छोडी सकल जजाळ
 आठमी सवर जावना

दाळ १० मी उलूनी देशी.

आठमी सवर भावनाजी धरी चित्तशु एक तार;
 समिति गुप्ति सूधी धरोजी, आपोआप विचार.
 सलुणा शान्ति सुधारस चाख (ए टेक)

विरस विषय फल फूलडेजी,
अटतो मन अलि राख स०

॥ १ ॥

लाभ अलाभे सुखे दु खेजी, जीवित मरण समान,
शत्रु मित्र सम भावतोजी, मान अने अपमान स०२
कहीये परिग्रह छाडशुजी, लेशु सयम भार,
श्रावक चिते हु कदाजी, करीश सथारो सार स०॥३॥
साधु आशसा इम करेजी, सूत्र भणीश गुरु पास;
एकलमल्ल प्रतिमा रहीजी,

करीश सलेखण खास स० ॥ ४ ॥

सर्न जीवहित चितवेजी, वयर मकर जगमित्त,
सत्य वयण मुख भारीयेजी,

परिहर परनु वित्त स० ॥ ५ ॥

काम कटक भेदण भणीजी, धर तु शील सनाह,
नवविध परिग्रह मूकताजी,

लहिये सुख अथाह स० ॥ ६ ॥

देव मणुअ उपसर्ग शु रे, निश्चल होय सधीर,
वागीस परिसह जीपीयेरे,

जिम जीत्या श्रीवीर स० ॥ ७

बुहा.

दृढप्रहारी दृढ ध्यान धरी, गुणनिधि गजसुकुमाल,
मेतारज मदन भ्रमो, सूकोशळ सुकुमाल
एस अनेक मुनिवर तर्या, उपशम सवर भाव,
कठिन करम सवि निर्जर्या, तिणे निर्जर प्रस्ताव
नवमी निर्जरा जावना.

ढाळ ११ मी राग गोडी मन भमरारे ८ देशी.

नयमी निर्जर भावना चित चेतो रे,

आदरो व्रत पचखाण चतुर चि०

पाप आलोचो गुरुकने चि०

धरीये त्रिनय सुजाण चतुर चित चे० ॥ १ ॥

वेयावच्च बहुविध करो चि०

दुर्वल वाल गिलान चतुर चित चेतोरे,

आचारज वाचक तणो चि०

शिष्य साधर्मिक जाण च० ॥ २ ॥

तपसी कुल गण सघनो चि०

यिविर प्रमर्तक धृद्ध च०

चैत्य भक्ति धहु निर्जरा चि०

दशमे अग प्रसिद्ध च० ॥ ३ ॥

उभय टक आवश्यक करो चि०

सुंदर करी सझाय च०

पोसह सामायिक करो चि०

नित्य प्रते निज मन भाय च० ॥ ४ ॥

कर्म सूदन कनकावली चि०

सिंह निक्रीडित दोय च०

श्री गुण रयण सवच्छरु चि०

साधु पडिमा दस दोय ॥ ॥

श्रुत आराधन सार

योगवहन उपधान च०

शुरू ध्यान सूधु धरो चि०

श्री आविल वर्डमान च० ॥ ६ ॥

चउद सहस्र अणगारमा चि०

धन धनो अणगार च०

स्वय मुख वीर प्रशंसीयो चि०

रुधक मेघकुमार च० ॥ ७ ॥

हुहा.

सन दारु तन नालि करी, ध्यानानल सलगावि;
कर्म कटक भेदण भणी, गोळा ज्ञान चलावि ॥१॥

मोहराय मारी करी, उचो चढी अवलोय,
त्रिभुवन मडप माडणी, जिम परमानंद होय ॥२॥

दशमी लोकस्वरूप जावना.

दाळ १२ मी.

दशमी लोक स्वरूपरे, भावन भावीये,

- નિસુળી ગુરુ ઉપદેશથી ઇ ॥ ૧ ॥
 ઉર્ધ્વ પુરુષ આકાર રે, પગ પહૂઝા ધરી,
 કર દોડ કટિ રાઘીયે ઇ ॥ ૨ ॥
 ઇળ આકારે લોક રે, પુડગલ પૂરીઓ,
 જિમ કાજલની કુપલી ઇ ॥ ૩ ॥
 ધર્માધર્માકાશ રે દેશ પ્રદેશ ઇ,
 જીવ અનંતે પૂરીઓ ઇ ॥ ૪ ॥
 સાતરાજ દેશોનરે, ઉર્ધ્વતિરિય મઝી,
 અધોલોક સાત સાધિકૂ ઇ ॥ ૫ ॥
 ચૌદરાજ ત્રસ નાઢી રે, ત્રસ જીવાલય,
 ઇક રજુ ટીર્ધ વિસ્તરુ ઇ ॥ ૬ ॥
 ઉર્ધ્વ સુરાલય સાર રે, નિરય ભુવન સામઝી,
 રાય રુપિ શિવ સમજીઓ ઇ ॥ ૭ ॥
 ઢીપ સમુદ્ર અસરયરે, પ્રભુ મુરખ સામઝી,
 રાય રુપિ શિવ સમજીઓ ઇ ॥ ૮ ॥

लावी पहोळी पणयाल रे, लखजोयण लही;
सिद्ध शिला शिर उजळीए. ॥ ९ ॥

उचा धनुसय ती नरो, तेत्रीस सांधिके,
सिद्ध योजनने छेहडे ए ॥ १० ॥

अजर अमर निकलकरे,
नाण दसण मय, ते जोवा मन गहगहे ए ॥ ११ ॥

दोहा.

वार अनती फरसीओ, छाली वाटक न्याय,
नाण विना नवी साभरे लोक भ्रमण भडवाय ॥ १२ ॥

रत्न त्रय त्रिहु भुवनमे, दुल्लह जाणी दयाळ,
बोधि रयण काजे चतुर, आगम खाणि सभाळ ॥ १३ ॥

अग्यारमी बोधीडल्लेन जावना

दाळ १३ मी.

दश दृष्टाते दोहिलो रे, लाधो मणुअ जन्मारोरे;
दुल्लहो उवर फुल ज्युरे, आरज घर अवतारोरे.

मोरा जीवनरे वोधिभावना द्रग्यारमी रे,
भावो हृदय मजारोरे मो० १ ए टेक

उत्तम कुल तिहा दोहिलोरे,
सहगुरु धर्म सयोगो रे,
पाचे इंद्रिय परवडा रे,
दुल्लहो देह निरोगो रे मो० ॥ २ ॥

साभळवु सिद्धान्त रे,
दोहिल्लु तस चित्त धरवु रे,
सूधा सदहणा धरी रे,
दुकर अगे करवु रे मो० ॥ ३ ॥

सामग्री सघळी लही रे,
मूढ मूधा मम हारो रे,
चिंतामणि देवें दीयो रे,
हार्यो जेम गमारो रे मो० ॥ ४ ॥

लोह कीलक^१ ने कारणे रे,
 कुण यान^२ जलधिमा फोडे रे,
 गुण^३ कारण कुण नवलखो रे,
 हार हीयानो त्रोडे रे मो० ॥ ५ ॥

बोधि रयण उवेखीने रे,
 काण विपयार्थे दोडे रे,
 काकरमणि समोवडि करे रे,
 गज वेचे खर होडेरें मो० ॥ ६ ॥

गीत सुणी नटडी कने रे,
 क्षुल्लके चित्त विचार्यु रे,
 कुमारदिक पण समजीयारे,
 घोधिरयण सभार्यु रे मो० ॥ ७ ॥

वारमी धर्म जावना

ढाळ १० मी डुगरीयानी देशी.

धनधन धर्म जगहित करु,

१ खीलो, २ बहाण, ३ दोरो

भारयो भलो जिनदेवरे,
इह परभव सुर दायको,
जीवडा जनम लगे सनेरे

• भावना सरस सुर बलेडी (टेक) ?

रोपि तु हृदय आराम रे,
सुकृत तरु लहिय घहु पसरति,
सफल फलशे अभिराम रे ॥ भा० २ ॥

क्षेत्र शुद्धि करिय कस्णा रसैं,
काढ मिथ्यादिक शालरे,
गुपति त्रिहु गुपति रुडी करे,
नीक तु सुमतिनी बालरे ॥ भा० ३ ॥

सींचजे सुगुरु वचनामृते,
कुमति कथेर तजी सग रे,
क्रोध मानादिक सूकरा,
वानरो वारि अनग रे ॥ भा० ४ ॥

सेवता एहने केवळी,
 पन्नर सय तीन अणगार रे,
 गोनम शिष्य शिवपुर गया,
 भावतां देवगुरु साररे ॥ भा० ५ ॥

शुक परिव्राजक सीधलो,
 अर्जुनमाली शिव वासरे,
 राय परदेशी जे पापीयो,
 कापीयो तास दुःख पासरे ॥ भा० ६ ॥

दु सम समय दुप्पसह लगे,
 अनिहल शासन एहरे,
 भानशु भविषण जे भजे,
 तहे शुभमति गुण गहेरे. ॥ भा० ७ ॥

इति

શ્રીચિદાનદણ્ડકત પ્રશોત્તરરત્નમાળા

પ્રસ્તાવના,

ચિદાનંદ ૧ પદ્મજ નમી, ચિદાનંદ ૨ સુખહેવ
 ચિદાનંદ સુખમા લદા, મગન કરે તતખેન ૧.
 ચિદાનંદ પ્રજ્ઞની ૩ કૃષ્ણા દેવગ મિજ ૪ અનપાય,
 જાણે દેવગ અનુભવી, ઈચ્છથી કહી ન જાય, ૨.
 ચિદાનંદ પ્રજ્ઞની ૫ કૃતિ, અર્થ ગલીર અપાર,
 મદમતિ હું તેહનો, પાર ન લહું નિરધાર, ૩.
 તે પછ મુજથી મદમતિ, તેહ તણે હિતકાજ,
 તેમજ સરહિત કાળે, ચિદાનંદ મહારાજ, ૪
 કૃતિ તેહની નિરખી, ૧ ઉત્તરમાળ ઉદાર,
 તાસ વિવરણ કરના લણી, આત્મ થયો ઉજમાળ, ૫
 શુદ્ધિવિકળ પણ લજિરશ, બોલુ સુખકર બોલ,
 કાલુ બોલે જાળ જે, કુલ આવે તસ તોલ ૬.

શ્રી કપૂરચ દણ અપરનામ શ્રી ચિદાનંદણ મહા
 રાજ આ વીરાગી સદીમાજ વિષમાન હતા, એમ તેમની
 અનેક કૃતિઓથી જણાય છે આનંદઘનણ મહારાજની
 ચેરે તેઓથી પણ અવ્યાત્મશાસના રસિકે અને અધ્યાત્મ
 તત્ત્વમા નિપુણ હતા, એ વાતની તેમની કૃતિઓ સારી

૧ ચરણકમળ ૨ સુખને હેતે ૩ જીવનમા-રેખા ૪ કેવળ
 જ્ઞાનના અભોધ ઉપાચરણ ૫ અથ ગના ૬ પ્રશોત્તરમાળા

રીતે શાક્ષી બરે છે તેમણે બનાવેલી કૃતિઓમા ચિદાનંદ
બહોતેરી, સ્વદેહ્ય, પુદ્ગળ ગીતા, છટક સર્વેયા તેમજ આ
પ્રશ્નોત્તરમાળા મુખ્ય છે તેમની બધી કાવ્યરચના મરલ
અને અર્થગંભીર બણાય છે દરેક કૃતિમા કાવ્યચમત્કૃતિ
સાથે અર્થગોરવ અપૂર્વ હોવાથી તેમની સકળ કૃતિ હૃદ
યગમ છે તેમના પ્રત્યેક પદમા અધ્યાત્મ માગનો ઉપદેશ
સમાયેલો છે તેઓથી અષ્ટાગ યોગના સાર અધ્યાસી હતા,
તેથી તેમનામા ઉત્તમ પ્રકારનું યોગબળ હતું, તેમજ કોઈ
અજળ પ્રકારની શક્તિ-સિદ્ધિ વિદ્યમાન હતી, એમ મ બ
ળાય છે તેઓ તીર્થપ્રદેશમા વિશેષે વાસ કરતા હોય એમ
અનુમાન થાય છે શનુ જ્ય અને ગિરનારમા તેા અમુક
શુદ્ધ કે સ્થાન તેમના પવિત્ર નામથી ઓળખાય પણ છે
શ્રીસુમેતગિખરણ ઉપર તેમનો દેહાત થયો છે, એવી દત્ત-
કથા સંભળાય છે તેઓ બહુ નિરપેહી હતા, એમ તેમના
સખથી માંભળવામા આવતી કેટલીક દત્તકથા ઉપરથી
સિદ્ધ થાય છે લોકપરિચયથી તેઓ અલગ રહેતા અને
પોતે જ્ઞાની અને સિદ્ધિમંત્ર છે એમ લોક લાગ્યેજ નાણી
શકે એવી માઠી રીતે પોતાનું જીવન ગાળતા હતા, તેમ
છતા કાકતાલીય આયે બ્યારે કોઈને તે વાતની જાણ થતી
ત્યારે ડાય પોતે તે સ્થાન તજી જતા હતા તેમને અનેક
સત્શાસ્ત્રનો પરિચય હતો એમ તેમની કૃતિનું સૂક્ષ્મ દ્રષ્ટિ
થી અવલોકન કરનાર સમજી શકે તેવું છે તેમની વાણી

રસાન અને અલકારિક છે અધ્યાત્મ લક્ષ્ય સાથે શામ
અભ્યાસ તેમની હોડ કરી શકે એવો કોઈ પ્રજાગ પુરૂષ
તેમની પાછળ જા યેજ થયો હાગે । આધુનિક છતા
તેમની પ્રયત્નશીલ એવી તો અર્થગ્રાધક સાથે આકર્ષક છે
કે જ્ઞાનદાનથી જીવંતિતરી સાથે ચિંતન બદલે તેની જ
નેક અધ્યાત્મરસિક જનો મુખ્ય કહી શકાય છે વિશેષમા
ચિદાનંદની કૃતિમા ચંદ્રચંદ્રના એવી તો સારી છે કે
તે ગાવી જાણ હોવાને પણ બહુ મુશ્કેલ પડે છે તે બધી
કૃતિમાની ‘પ્રતિભાસમાજા’ પણ એક છે મૂળ થય લખ
છતા તેમા અર્થગ્રાહ્ય એવું જણાય છે કે તેમાન. એક એક
પ્રશ્નના ઉત્તર માટે એક એક સ્વતંત્ર થયની ચેલના સ
મર્થ વિદ્વાન કરી શકે મારી જેવા મહામતિથી તેમ જાનવું
તો અશક્ય છે, પણ તેનું મહંજ સ્પષ્ટીકરણ કરવા માટે મધ્ય
મતિ વ્યવસ્થા કર્યો છે તેમાથી માર માન મહંજ કરી જાવ્ય
જનો સ્વપર હિતમા વૃદ્ધિ કરે, એજ મહાકાશા અને
એજ કર્તવ્યરૂપ સમજી પ્રસ્તુત પ્રસ્તાવના સમાપ્ત કરે ।

ચિદાનંદપદ રસિક કપૂર

શ્રોમત્ ચિદાનંદજી કૃત.

પ્રશ્નોત્તર માળા ૭ (વિવેચન સમેતા)

(મગલાચરણ—દોહા)

પરમ જ્યોતિ પરમાત્મા, પરમાનંદ અનૂપ,
નમો મિદ્ધ સુલ્લસર સદા, કલાતીત ચિદ્-રૂપ. ૧

પંચ મહાત્રત આદરત, પાઠત પંચાચાર
સમતારત સાયર મદા, સત્તાવિશ ગુણધાર. ૨

પંચ સર્મતિ ગુપ્તિ ધરા, ચરણ કરણ ગુણધાર,
ચિદાનંદ જિનકે હિયે, કરુણા ભાવ અપાર ૩

સુરગિરિ હરિ સાયર જીસે, ધીર ઝીર ગમીર,
અમમત્ત ત્રિહારથી, માનુ અપર સમીર. ૪

ઇત્યાદિક ગુણયુક્ત જે, જંગમ સીરથ જાણ,
તે મુનિવર પ્રણમુ સદા, અધિક પ્રેમ મન જાણ. ૫

લાલ વાતની એક વાત, પ્રશ્ન પ્રશ્નમે જાણ,

* આ પ્રશ્નોત્તર ગુલાબા શ્રી ચિદાનંદજી (ઈ. ૧૫૨૫-૬૭)
મદા ૧૭૨ શ્રી બાનન તરમા સ્ત્રીને સનત ૩૧૦૬ માં બનાવી છે એમ
છેલા મનથી જાણાય છે

૨૬૬૨૦ ચૌદે પ્રજ્ઞાનો, ઉત્તર કદુ વસ્ત્રાણ.
 પ્રજ્ઞામાલ ૫ કંઠમે, જૈ ધારત નર નાર,
 તાસ દિયે અતિ વપજે, માર વિષયક વિચાર.

૬

૭

વિવેચન—અનત જ્ઞાન, દર્શનરૂપ જ્યોતિ જેમને
 જાગી છે, તેમજ રાગદ્વેષ મોહાદિક મર્યાદા માત્રનો
 સંપૂર્ણ કાય કરવાથી જેમને અનત આરિ-સ્થિતતા ગુણ
 પ્રગટ્યો છે અને તેથીજ જેમની સમાન આખી જગતમાં
 બીજી કોઈ વ્યક્તિ જણાવી નથી એવા નિરૂપમ શ્રી અરિ-
 સ્થિત પદ્મમાત્રને કુ પ્રભુ હુ તથા કર્મ-કલકથી સં-
 પૂર્ણ રીતે મુક્ત થયેલા હોવાથી એટલે દેહાદિક મંપૂર્ણ
 ઉપાધિથી રહિત થયેલા હોવાથી કાયમને માટે સર્વજ
 સ્વાભાવિક આત્મસારૂપને સપ્રાપ્ત થયેલા અને આત્માર્થી
 ભવ્ય જનોને એવુજ સ્વાભાવિક મુખ પ્રાપ્ત કરાવી શકે
 એવા સિદ્ધ પરમાત્માને પ્રણામ કરે હુ

૧ વળી જે અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, દાનચર્ય અને
 અસંગતારૂપ પાત્ર મહામતોને સેવે છે, જ્ઞાનાચાર, દર્શના-
 ચાર, આરિનાચાર, વપાચાર અને વીર્યાચાર રૂપ પાત્ર આ-
 ચારને પાળે છે, મહાસાગરની જેમ અગાધ સમતારસથી
 ભરેલા છે, તથા સાધુ યોગ્ય સત્તાવિશ ગુણોને સદા ધારી
 રાખે છે, ઇર્ષ્યા, ભાવાદિક પાત્ર સમિતિ અને મન, વચન,

કાયાની ત્રણ ગુણિને, તથા ચરણ મિત્તરી (મૂળ ગુણ વિષયક ૭૦ લેદ) અને કરણ મિત્તરી (ઉત્તર ગુણ સંબંધી ૭૦ લેદ) ને જે સેવે છે, તેમજ જ્ઞાન અને ચારિત્ર્યથી પૂર્ણ એવા જેના હૃદયમાં અત્યંત કષ્ટભાવ વર્તે છે, વળી જે મેઢ પર્વતની પેરે ધીર-નિશ્ચળ છે, એટલે બ્રહ્મ કરેલી ઉત્તમ પ્રતિજ્ઞાથી કદાપિ ચત્તાયમાન થતા નથી, નિહંતી જેવા પ્રસન્ન છે, એવે કર્મ શત્રુઓનો નાશ કરવામાં કશી સિદ્ધિ જેવા છે, અને સાગરની જેવા ગંભીર છે, એવે રત્નાગરની જેમ અનેક ગુણરત્નોથી પૂર્ણ છે, છતાં લગભગ છલકાઈ નહિ જતા ચત્તાયમાન તેમને સાચવી રાખે છે, તેમજ પવનની પેરે અપ્રતિબંધપણે એક સ્થળથી અન્ય સ્થળે એકાત હિતને માટે અગ્ન કરતા રહે છે—ઈત્યાદિક માધુ યોગ્ય ગુણોવડે અવદૃત હોવાથી સમાગમમાં આવનાર લગ્ન જોનાને જે પાવન કરે છે એવા જગમ વીર્યરૂપ શ્રેષ્ઠ મુનિજનોને મનના અત્યંત પ્રેમભાવથી હું પ્રણામ કરું છું ૨-૩-૪-૫

આવી રીતે અભિષેક દેવ ગુરૂને પ્રણમવારૂપ મગળાચરણ કરીને હવે આ અથમા જે વાતનું કથન કરવાનું છે તે (અભિધેય), તેનું પ્રયોજન તથા તેનું કૃણ સંપેદથી અધિકાર જણાવે છે

વિવેચન—જેમાં લગ્ન ગમે વાતોનો સમાવેશ થઈ શકે એવી અતિ અગત્યની-મહત્વની વસ્તુ પ્રમાણ

આવે એવા ૧૧૪ પ્રશ્નોના આ પ્રશ્નોત્તર નામના અથમા હું
વખાણુ કરીશ ૬

આ પ્રશ્નોત્તરઆળા નામનો અથ જે આત્માર્થી સ્ત્રી
પુરુષો કંઠે કરશે અને તેનું મારી રીતે મનન કરશે તેમના
હૃદયમા અત્યંત હિતકારી વિવેકવિચાર ઉપજશે, જેથી તેમને
પોતાને માટે મોક્ષમાર્ગ ઘણોજ સરલ થઈ શકશે ૭

પ્રથમ અથકાર પ્રશ્નસમુદાય કહે છે—

પ્રશ્ન.

દેવ ધરમ અરુ શુરુ કહા, સુખ દુઃખ જ્ઞાન અજ્ઞાન,	
ધ્યાન ધ્યેય ધ્યાતા કહા, કહા માન અપમાન	૧
જીવ અજીવ કહો કહા, પુણ્ય પાપ કહા હોય,	
આશ્રય સવર નિર્જરા, વંધ મોક્ષ કહો દોય.	૨
હય જોય કુનિ હે કહા, ઉપદેય કહા હોય,	
બોધ અબોધ વિવેક કહા, કુનિ અવિચક સમોય.	૩
કૌન ચતુર મૂરખ કવળ, રાવ રંક ગુણવત,	
જોગી જાતિ કહો જીવ, કો જગ સૈન મહેન	૪
શૂરવીર કાયર કવળ, કો પશુ માનવ દેવ	
દાક્ષણ સત્રિય વૈશ કો, કહો શુદ્ધ કહા મેવ.	૫
કહા અધિર ધિર હે કહા, છિછર કહા અગાવ,	

तप जप संजम हे कहा, कवण चोर को साध.	६
अति दुर्जय जगमें कहा, अधिक कपट कहां होय,	
नीच उंच उद्यम कहा, कहो कृपा कर सोय.	७
अति प्रचढ़ अभि कहा, वो दूरदम मातंग,	
विषपेली जगमें कहा, सायर प्रयत्न सुरंग.	८
किणयी डरीए सर्वदा, किणयी मल्लीए धाय,	
किणकी सगत गुण वधे, किण संगत पत जाय.	९
घपळा तिम घचळ कहा, कहा अचळ कहा सार,	
फुनि असार वस्तु कहा, को जग नरक दुवार	१०
अंर वधिर जग भूष को, मात पिता रिषु मित,	
पडित मूढ सुखी दुःखी, को जगमाहे अभीत.	११
म्होटा भय जगमें कहा, कहा जरा अति घोर,	
प्रयत्न वेदना हे कहा, कहा वक्र किशोर.	१२
कल्पवृक्ष चिंतामणि, कामगरी भु थाय,	
चित्रावेली हे कहा, भु साध्या दुःख जाय.	१३
श्रवण नयन मुख कर भुजा, हृदय कंठ अरु भाळ	
इनका मंडन हे कहा, कहा जग म्होटा जाळ	१४
पाप रोग अरु दुःखना, कहा कारण भु होय,	
अशुचि वस्तु जगमें रहा, कहा शुचि कहा जोय.	१५

કહા મુગા અરુ વિપ કહા, કહા સગ કુસંગ,
કહા હ રગ પતંગકા, કહા મજીઠી રંગ.

૭૬

૧૧૪ પ્રશ્નો સૂચક ૧૬ દુહાનો અર્થ

“દેવ, ધર્મ, અને શુદ્ધ દેહને કહીએ ? સુખ, દુઃખ,
જ્ઞાન, અજ્ઞાન, દ્યેમ, દ્યાતા, માન, અપમાન, જીવ, અજીવ,
પુણ્ય, પાપ, આશ્રય, સ્વર, નિર્જરા, બધ, મોક્ષ, હેય,
હ્રેય, ઉપાદેય, બોધ, અબોધ, વિવેક, અવિવેક, અતુલ, મૂ-
રખ, રાય, રક, શુણ્ણવત, જોગી, જાતિ, સત, મહત, શૂર-
વીર, કામર, ખશુ, માનવ, દેવ, પ્રાણણ, દુનિય, વેશ્ય, કુદ્ર,
અધિર, ધિર, છિછિર, અગાધ, તથ, જપ, સજ્જમ, ચોર,
અને સાધુ દેહને કહીએ ? જગતમા અતિ દુર્જય (દુ ખે
જીતી શકાય) એવું શું છે ? અધિક કપટ કયા છે ? તેમજ
નીચ ઉચ અને ઉત્તમ કોણુ છે ? અતિ આકર્ષા અભિ
કયો ? નિરકુશ હાથી કયો ? જગતમા (હમ) વિવરેલી
કઈ ? પ્રમળ તરંગ (‘મોજા’)નોળો સાગર કયો ? મહાય
કોનાથી ઠરતા રહેલું ? અને વેગે જઈને દેહને મળ્યું ?
વિજળી જેવી અપગ વસ્તુ કઈ ? વળી જગતમા અચળ,
સાર અને અસાર વસ્તુ કઈ છે ? નરકદ્વાર કયું છે ? અધ,
ખેડેરો મુગો કોણુ છે ? માતા, પિતા, શત્રુ, મિત્ર, પડિત,
મૂર્ખ, સુખી, દુખી અને ભયરહિત કોણુ છે ? જગમા

મહુલી મોગે ભય કયો છે ? અતિ ન કની જન કઈ છે ?
 મહુ આકરી વેદના કર્ત છે ? અને અતિ વાઠો ઘોટો કયો
 છે ? કલ્પદ્રુષ, ચિતામણિ, કામધેનુ, અને ચિત્રાવેલી દોને
 કહીએ ? દુ ખ માત્ર ટાળવાનો ખરો ઉપાય શો ? કાન,
 આખ, મુખ, હાથ, ભુજ, હૃદય, કંઠ અને ભાવ (લક્ષાટ)
 એ દરેકનું ભૂષણ શુ ? જગત્મા મ્હોટી જાણ કઈ ? પાપ,
 રોગ અને દુ ખના ઠારણ કયા ? જગત્મા પવિત્ર અને અ-
 પવિત્ર વસ્તુ કઈ ? અમૃત અને વિષ કયું ? સગ અને
 કુમગ કયો ? પતંગનો ગગ કયો અને મજીકનો રંગ કયો ?”

આ મર્મ પ્રશ્નસમુદાય કહ્યો. હવે તેના ઉત્તર
 અનુક્રમે કાઢે છે.

૨૮ પ્રશ્નોનો ઉત્તર નીચે પ્રમાણે—

- દેવ શ્રી જરિહંત નિરાગી, દયા મૂલ શુચિ વર્ધ સોમાગી
 હિત ઉપદેશ ગુર મુસાવ, જે ધારત ગુણ અગમ અગાધ. ૧
- સદાસીનતા મુલ્ક જગમ્મહી, જન્મ મરણ સમ દુ :ખ કોઈ નાહી;
 આત્મરોધ જ્ઞાન દિત્તકાર, મરણ અજ્ઞાન ભ્રમણ સસાર. ૨
- ચિત્તનિરોધ તે ઉત્તમ ધ્યાન, ધ્યેય વીતરાગી ભાગવાન,
 ધ્યાતા તાસ મુમુક્ષુ ધાત્રાન, જે જિનમત તત્ત્વારથ જાન, ૩
- લહી મરણના મ્હોટો માન, રૂવણ અમલ્ય નિમિષપત્ર
 ચેતન લક્ષણ ક્રોધ જીવ, રહિત ચેતન જાન

પરત્વપગાર પુણ્ય કરી જાણ, પરપીડા તે પાપ વલાણ,
 આશ્રવ કર્મ આગમન ઘારે, સંવર તાસ વિરોધ વિચાર ૫
 નિર્મલ્લ હંસ અણ જિહા હોય, નિર્જરા દ્વાદશવિધ તપ જોય,
 વેદ મેદ વધન દુ સ્વરૂપ, વંધ અભાવ તે મોક્ષ અનુપ ૬
 પર પરિણતિ મમતાદિક હેય, સ્વ સ્વભાવ જ્ઞાન કર હેય,
 વપાદેય આતમ છૂણવૃદ્ધ, જાણો ભવિક મહા સુત્રકરુદ. ૭
 પરમવૌધ મિથ્યાદૃક્ રોષ, મિથ્યાદૃગ્ દુ સ્વ હેત અવૌધ,
 આતમ હિત ચિંતા સુવિચેક, તાસ વિમુક્ત જડતા અવિચેક. ૮

૧ દેવ શ્રી અરિહત નિરાગી—રાગ દોષ અને મો
 હાદિક દોષ માત્રથી મુક્ત થયેલા સર્વજ્ઞ સર્વદર્શી ઉત્કૃષ્ટ
 આરિત્રવત તથા સર્વશક્તિસપન્ન એવા અરિહત ભગવાનજી
 દેવાધિદેવ છે, જે સંપૂર્ણ અતિશયવત છતાં અમૃત સમાન
 વચ્ચનોથી ભવ્યજનોના ત્રિવિધ (મન વચન અને કાયા સળધી)
 તાપને ઉપશાત કરે છે

૨ દયા મૂળ શુચિ ધર્મ મોક્ષાગી—કોઈનું કઈ
 પણ અમિટ-અહિત મનથી વચનથી કે કાયાથી નહીં કરવા
 રૂપ સર્વ કોઈનું હિત કરવા રૂપ જીવને સુખદાયી અને જહાડુ
 નિપુણ દયામય તત્ત્વ જેમા સમાયેલું છે એમો અહિ સા મયમ
 અને તપલક્ષણ જરો ધર્મ છે

૩ હિત ઉપદેગ ગુરુ સુમાધ, જે ધારત ગુંજી

અગમ અગાધ—જ્ઞાન, વૈગમ્ય, ક્ષમા, મૃદુતા, સજીવતાદિક
અનેક ઉમદા ગુણોને પોતે સેવન કરતા છતાં જે બબ્બ જનો
પ્રત્યે તેમની યોગ્યતાનુસારે હિત ઉપદેશ દેવામાં તત્પર
રહે એવા મુખાધુ નિમિત્ત પુરૂષો શુરૂપદને લાયક છે

૪ ઉદાત્તીનતા મુખ જગમાહી—જગતમાં જીવોની
વિધ વિધ કર્મ અનુસારે જે વિચિત્રતા પ્રતીત થાય છે,
તેમાં મુખાધુ નહિ જતા જ્ઞાનદષ્ટિવડે તેથી નિરૂપવા રહી
સ્વ સ્વરૂપમાં સ્થિતિ કરવી એટલે નિજ કર્તવ્યરૂપ આરિમ-
માં રમણતા કરવી એમાજ ખડ મુખ મમાયેલું છે દુનિયામાં
દૃશ્ય થતી ખોટી માયિક વસ્તુઓમાં કનૂત્વ અભિમાન કરી
તેમાં મુંઝઈ જનારા જનો તેવા મુખથી બેનસીખજ રહે છે

૫ જન્મ મરણ સમ કોઈ દુખ નાહી—મહા
દુર્ગંધમય સહાસમાં કોઈને ધરાણે બેમારી રાખતા અથવા
કોઈને અન્યાયી કેદખાનામાં પુરી રાખતા જે દુખ થાય
તેથી બેમુમાર દુખ જીવને ગર્ભાવાસમાં થાય છે, કેમકે
ગર્ભાવાસમાં જીવને મહા દુર્ગંધી અને પરતત્રતાનો પુરતો
ખ્યાલ હરહમેશ આવ્યા કરે છે તેથી તે મૂંઝિતપ્રાય અ-
વસ્થા લોગને છે સહાનમાંથી તો માણસ જોરથી પણ ના-
મી જઈ શકે છે, અને કેદખાનામાંથી પણ કોઈની અતુક પા-
વડે છુટી શકે છે, અથવા દુખને કમી કરી શકે છે, તેવું
ગર્ભાવાસમાં નથી, એટલું જ નહિ પણ તેમાં અતિ ઘણી દુર્ગંધી
અને પરત ત્રાનો પુરતો અનુભવ કરવો પડે છે તેવા ગર્ભાવા-

સના હું ખ કરતા પણ માનની યોનિદ્વાગ બહાર નીકળતા જન્મ સમયે જીવને બારે હું ખ થાય છે, તે વખતનું હું ખ ખરેખર કમકમાટી ઉપજાવે એવું છે એથી પણ અનર્થ હું ખ જીવને મરણ સમયે પ્રતીત થાય છે આ વાતની કંઈક આખી અથ જીવોને તે તે સમયે અનુભવવા પડતા હું ખ તન્નૈનજર જોવાથી થાય છે આ તો એકજ વખત જન્મમરણના હું ખની વાત કહી પડતું એવા અનંત જન્મમરણના દેરામાં જીવો ક્યાંજ કદે છે જ્યાંસુધી જન્મમરણના ધીજ બૂન, રાગ, દ્વેષ, મોહ, અજ્ઞાન પ્રમુખ દોષને દૂર કરવા જીવ પ્રયત્ન કરે નહીં, ત્યાંસુધી એવા અનંત હું ખમાંથી તેનો છુટકો થઈ શકેજ નહીં, અને રાગ દ્વેષાદિક દોષોને નિર્મૂળ કર્યા કે તરતજ જન્મમરણના અનંત હું ખને અતજ અણ્યો જાયવો.

૬ આત્મબોધે જ્ઞાન હિતકાર—જેથી આત્માનું સ્વરૂપ જોળખાય, આત્માને હિતકારી શુભ અને અહિતકારી દોષનું જ્ઞાન થાય, જેથી હિતકારી વસ્તુનોજ આનંદ અને અહિતકારી વસ્તુનો ત્યાગ કરવા લક્ષ્ય જાગે તેણે તત્ત્વજ્ઞાન આત્માને અત્યંત હિતકારી છે સત સુસાધુ જ મોની યથાવિધિ ઉપાસના કરીને એ પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય છે, એથી વિજ્ઞાન-વિરેક જાગે છે કહ્યું છે કે “સો કહિએ સો પુછિએ, તામે ધરિએ રગ, ચાતે મિટે અણો ધતા બોધેરૂપ, વહે રગ” જેથી રાગદ્વેષ અને મોહા

હિકનો તાપ ઉપશમે અને ઉત્તમ સયમનુ સેવન કરી સહજ શીતળના અનુભવાય એવું આત્મજ્ઞાનનું અત્યંત હિતકર છે

૭ પ્રબળ અજ્ઞાન બ્રમણ અમારું—જેમ સૂકર (બુઠ) વિદ્યામાજ રતિ માને, તેને તેજ પ્રિય લાગે પણ બીજી ઉત્તમ ચીજ પ્રિય લાગે નહિ તેમ ભવાભિનદી જીવને ક્ષુદ્રતા, તૃષ્ણા, દીનતા, મત્સર, ભય, શંકતા, અજ્ઞતા અને સ્વછ કૃત્તિ વિગેરે કોષોને લીધે દીર્ઘ કાળ સંસાર પર્યાટન કરવું પડે તે પ્રિય લાગે, પણ જે સદૃશ્યોથી જન્મ મરણના ભયથી મુક્ત થવાય તે પ્રિયતમ લાગે તે પ્રબળ અજ્ઞાનતાનું જીર જાણવું

૮ ચિત્ત નિરોધ તે ઉત્તમ ધ્યાન—જ્યાંમુધી જીવને પદ્ય વિષયાદિક પ્રમાદનું પ્રિય છે ત્યાંમુધી ચિત્તનો પ્રવાહ (વ્યાપાર) તેજ દિશામાં વહ્યા કરે છે આત્માને પરિણામે અનર્થકારી દિશામાં વહેતો મનનો પ્રવાહ શાંતીને એકાંત હિતકારી દિશામાં તે પ્રવાહને વાળવો-વાળવા પ્રયત્ન કરવો તે ઉત્તમ ધ્યાન કહેવાય છે આત્મધ્યાન અને ગૌરવ ધ્યાનના કારણે ટાળી ધર્મધ્યાન અને શુદ્ધ ધ્યાનના કારણે સેવવાનો અભ્યાસ કરવો એજ આત્માને એકાંત હિતકારી છે, ચિત્તનો વેગ વિષયાદિકમાં વધતો જાય એવા માઠા કારણો સેવવાથી વારંવાર સંકલેષ પેદા થાય છે તેનો અભ્યગ વિચાર કરી તેવા માઠા કારણોથી ચતો સંકલેષ

અટકાવવા માટે અરિહંતાદિક પદોનું સ્વરૂપ સમજી તેમા મનને જોડવું અને તેમાજ તદ્દલીન થઈ રહેવું એજ આ તમાને એકાત હિતકારી છે

૬ દેયેય વીતરાગી ભગવાન—જેને આત્મા-પર માત્રાત્મ સ્વરૂપ સમજાયું ॥ એવો અતરઆત્મા ધ્યાતા હોઈ શકે ॥ અને જેમના સમસ્ત હોષ માત્ર દૂર થઈ ગયા છે એવા વીતરાગ પરમાત્મા ધ્યાન કરવા યોગ્ય-દેય છે પર માત્રાત્મ ધ્યાન કરનાર ધ્યાતા ધ્યાનના પ્રભાવથી કીટ (એળ) ભ્રમરીના દુષ્ટાતે પોતેજ પરમાત્માના રૂપને પામી શકે છે તેથી જેના સમસ્ત રાગાદિક દોષો વિલય પામ્યા છે, અને સમસ્ત શુભમલ પ્રગટ થયેલા છે એવા અરિહંત-મિદ્ધ પરમાત્માનુજ ધ્યાન કરવું આત્માર્થિઓને હિતકર ॥

૧૦ દેયાતા તામ્ર સુસુપ્તુ બખાન જે જિનમત તત્વાર્થ જાન—જેમણે રાગદ્વેષાદિક અતરગ શત્રુઓને સંપૂર્ણ રીતે છૂટી લીધા છે એવા જિનેશ્વર ભગવાને કથન કરેલા તત્ત્વને સારી રીતે બાણી સમજીને જેને જન્મમરણાદિ દુષ્ટાનો સર્વથા ક્ષય કરી મોક્ષ સબધી અક્ષય અવિચળ સુખ મેળવવાની તીવ્ર અભિલાષા બની છે એવા સુસુપ્તુ જનોજ ખરેખર પૂર્વોક્ત વીતરાગ પરમાત્માનુ ધ્યાન કરવાના અધિકારી ॥

મરણના દુ ખથી સર્વથા મુક્ત થઈ મોક્ષ સળધી અક્ષય મુખ પામવાને અધિકારી બનવું, એટલે તેની યોગ્યતા મેળવવી એજ ખરેખર આત્મ સત્કાર (self respect) સમજવો.

૧૨ કુવણુ અભવ્ય નિભુવન અપમાન—પૂર્વોક્ત અભવ્યતાથી વિપરીત અભવ્યતા મોક્ષ સળધી શાશ્વત સુખથી સદા યેનચીબજ રહેવાય એવી અયોગ્યતા એજ ખરેખર બળતમા મ્હોટામા મ્હોટું અપમાન બણવું કેમકે તેથી જીવ જ્યાં ત્યાં જન્મ, જરા અને મરણ સળધી અનંત દાવાનળમા પથાયાજ કરે ॥

૧૩ ચેતન લક્ષણ કહીએ જીવ—ચેતના એ જીવનું સામાન્ય લક્ષણ છે ચેતના એટલે ચેતન્ય—સજીવનપણું બાકી જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, વીર્ય અને ઉપયોગ એ જીવના વિશેષ લક્ષણો છે એવા લક્ષણો જીવમાજ લાભી શકે

૧૪ રહિત ચેતન જાન અજીવ—જેનામા પૂર્વોક્ત ચેતના—ચેત ય—અજીવનતા વિષમાન નથી તે અજીવ અથવા નિર્જીવ કહેવાય ॥ નિર્જીવ વસ્તુમા સામાન્ય લક્ષણ ચેતન્યજ નથી તેા વિશેષ લક્ષણ જ્ઞાનાદિક હોયજ ક્યાથી ? એવી રીતે જીવ અને અજીવ વસ્તુનો નિર્ણય કયો મુતર પડે છે

૧૫ પર ઉપગાર પુણ્યકર્તી જાણુ—જેમ અન્ય જોયોતુ હિત થાય એમ મન વચન અને કાયાનો સદુપ-

યોગ કરવો, અન્ય જોને જ્ઞાના સમાધિ ઉપજે એવા કાર્ય પરમાર્થ દૃષ્ટિથી કરવા, કરાવવા કે અનુમોદવા, કદાપિ સ્વપ્નમા પણ ઢોધ જીવને પીડા-અશાતા-અસમાધિ-અહિત એવું મનથી પણ નહીં ઈચ્છતા સદા સર્વદા સર્વંતુ એકાત હિત-વાત્સલ્ય યાચ તેવુંજ મનથી ચિંતવવું, તેવુંજ વચન વાપરવું અને તેવુંજ કાયાથી પ્રવર્તન કરવું, એવા પવિત્ર માર્ગથી કદાપિ સ્ખલિત ન થવાય એટલા માટે સાવધાન રહેવું, એવા હિતકારી કાર્ય કરી તેનો બદલો નહીં ઈચ્છવો. યશકીર્તિ પ્રમુખનો લોભ નહીં રાખતા સ્વકર્તવ્ય સમજીને સહુની ઉપર મમદૃષ્ટિ રાખીને એટલે રાગદ્વેષથી થતી વિષમતા ટાળીને અને મૈત્રી પ્રમુખ ચાર જાવનાનો અંત કરી શ્રી આશ્રય કરીને સ્વપર હિતને માટે પ્રવર્તવું એજ ખરેખર પુણ્યનો માર્ગ છે પૂર્વ મહા પુરુષોએ એજ પુણ્ય માર્ગ આદરેલો છે અને ઉપદેશ્યેલો છે, સ્વપરની ઉત્તતિ ઈચ્છનારે એજ માર્ગ અવલંબવવા યોગ્ય છે.

૧૬ પરપીડા તે પાપ વખાણુ—ક્રોધથી, માનથી, માયાવી કે લોભથી રાગદ્વેષને વશ થઈ, 'આત્માનો નિર્કાયા-નિર્મળ સ્વભાવ ભૂલી જઈ, પરભાવમા પરિણમીને 'મહુ જીવને આત્મ સમાન લેખવા' એ મહા વાક્યને વિમારી દઈ, પરજીવોને જનતી સહાય કરવાને બદલે ઉશ્ચટી પીડા કરવા મનથી, વચનથી કે કાયાથી પ્રવૃત્તિ કરવી કરાવવી કે અનુમોદવી, એના જેવું બીજું પાપ-અન્યાયાચરણ શું હોઈ શકે?

પરભવ જતા હવને પાપના વિરૂપા-વિષાદ લોગવવા પડે છે
 પાપાચરણથીજ હવને નન્કે તિર્યચ ગતિમા કડવા દુ ખની
 દોટીઓ ખમવી પડે ■ તેથીજ ભવભીરૂ જનો તેવા પાપા-
 ચરણથી સદતર દૂર રહે છે મહુને આત્મ સમાન દેખી
 કોઈ હવને કંઈ પણ પીડા ઉપજે તેવું કદાપિ તે કરતા કે
 કરાવતા નથી જે પોતાનેજ પ્રતિકૂળ દુ ખકારી લાગે તેવો
 અખતરો પારકા ઉપર નજ જજમાવવો જોઈએ કહા મગ
 જયો આમાની સ્થિતિનો બ્યાજળી વિચાર કરી દેવામા
 આવે તો તેને પીઠવાની ઇચ્છા થાય જ નહીં વિવેક વિના
 મિથ્યા અહ તા અને મમતામા મુંઝાઈ પરને પીડા ઉપજ
 વવા હવ પ્રવૃત્ત થાય છે, અને વિવેકવડે સ્વપરનું યથાર્થ
 જ્ઞાન થતા સ્વપરને અહિંસકારી માર્ગથી પાછો નિવર્તે છે ક્ષમા-
 વત વિવેકી હવજ અહિં મા ધર્મનું યથાર્થ પાલન કરી શકે છે

૧૭ આશ્રવ ક્રમ આગમન ધારે—જેથી નવનવાં
 કર્મ આત્માને આવીને વળગે એટલે આત્મા સાથે શુભાશુભ
 કર્મનું મિશ્રણ થવાના જે કારણ તેને શાસ્ત્રમા આશ્રવ કહે
 વામા આવે છે ઇદ્રિયોના વિષયોનું સેવન કોષાદિકે કથાયને
 વશ થવું, અવિરતપણે રહેવું, મન, વચન તથા કાયાના
 વિચિત્ર વ્યાપાર કરવા, અને નવતત્ત્વપ્રપ્તિમા કથન કરેલી
 પચીસ પ્રકારની ક્રિયાનું સેવન કરવું, એવડે શુભાશુભ કર્મનું
 આવાગમન થાય છે

૧૮ મ વર તાસ વિગેધ વિચારે—ઉપર કહેલા આશ્રવને અટકાવવા એટલે, ઉપર જણાવેલી વિવિધ કરણી વડે આત્મા સાથે મિશ્રણ થતા શુભાશુભ કર્મને રોકવા તે સ વર કહેવાય છે સમિતિ (સમ્યક્ પ્રવર્તન), શુષ્ઠિ (મન વચન અને કાયાનુ ગોપન), પરિસહ (અનુક્રમ કે પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગોદિક) અને ક્ષમાદિકે દશ મહાશિક્ષાનુ પાલન કરવું, દ્વાદશ બાવના અને સામાયકાદિક આરિત્રવડે પૂર્વોક્ત આશ્રવ ટાળી શકાય છે

૧૯ નિર્મળ હ્રમ અગ જિહ્વા હોય, નિર્જરા દ્વાદશ વિધ તપ જોય—જેમ હ્રમ દ્વીર નીરની વહે-ચણ કરી શકે છે, તેમ જેના ઘટમા નિર્મળ જ્ઞાન વૈરાગ્ય પ્રગટયા છે તે બાદ્ય અને અભ્યતર તપવડે નિર્જરા-પૂર્વ બવના સચેવા કર્મનો ક્ષર કરી શકે છે ખાનપાન વિના નિરાહાર રહેવું, આહારમા એકાગ્ર કરવી, નિયમિતપણે ખાનપાન વિગેરે કરવું, નાના પ્રકારના રસનો ત્યાગ કરવો, સમજીને સ્વાધીનપણે શીત તાપાદિકને સહવા, અને નાના પ્રકારના આસનજય પ્રમુખથી દેહને દમવું, એ સર્વ બાદ્ય તપરૂપ છે એ બાદ્ય તપ ઉત્તમ લક્ષ્યથી કરવામા આવે તો તે અભ્યતર તપની પુષ્ટિને માટે ચાય છે જાણતા અણજાણતા ગુપ્ત કે પ્રગટ કરેલા પાપનો નિ કપટપણે ગુરૂ સમીપે શુદ્ધિ કરવી, ગુણી જનોનું બહુમાન સાચવવું, સદ્ ગુણીની સેવા ચાપરી બજાવવી, અભિનવશાસ્ત્રનું પઠન પા

કનાદિકે કરણ, અરિહંતાદિકે પદ્મ સ્વરૂપ મમજી તેમા પોતાની વૃત્તિ મિથર કરવી, અને દેહમૂર્છાનો ત્યાગ કરીને પરમાત્મસ્વરૂપમા તહીન બની જવુ, એ અભ્યુત્થાન તપ કહેવાય છે સમતાપૂર્વક શાસ્ત્ર આજ્ઞાનુસારે પૂરોજ્ઞ તપ કરવાથી અનેક જન્મના સચેલા કંઠણુ કર્મ પણુ ક્ષય પામે છે માટે મોક્ષાર્થી જનોએ આત્મવિશુદ્ધિ કરવા માટે ઉક્ત ઉભય પ્રકારનો તપ અવશ્ય સેવવો યોગ્ય છે તીર્થકરોએ પણ ઉક્ત તપનો આશ્રય લીધેલો છે

૨૦ વેદ ભેદ બે ધન હુ ખડપ—વેદભેદ એટલે ચાર ભેદવાળુ બધન (બધ) હુ ખડાયકજ છે પરમાર્થ જોવો છે કે નવતત્ત્વમા અનુક્રમે કહેલો બધ ચાર પ્રકારનો છે તે બધો મોક્ષનો વિરોધી હોવાથી હુ ખડાયકજ છે ૧ પ્રકૃતિબધ, ૨ સ્થિતબધ ૩ રસબધ ને ૪ પ્રદેશબધ આત્માના જ્ઞાનાદિકે શુણ્ણને આવરવાના સ્વભાવવાળો પ્રકૃતિબધ દીર્ઘ કે—હ્રસ્વ કાળની સ્થિતિનો નિશ્ચય કરનાર સ્થિતિબધ, ૧-૨-૩-૪ કાળીઓ અથવા ત્રીન મહાદિકે શુભાશુભ ગમ જે વિપાકકાળે વેદ્યો પડે તે રસબધ, અને તે ત્રણેના સચરૂપ જે કર્મના પ્રદેશનો મત્ત્ય તે પ્રદેશબધ, આ કર્મબધ શુભ તેમજ અશુભ બને પ્રકારનો હોઈ શકે છે તેનો વિશેષ અધિકાર કર્મજ્ઞાદિકથી બાળી લેવો તે શુભ બધ પણ સુવર્ણની બેડી જેવો અને અશુભ બધ લોહની

એડી જેવો છે તે ઉભય પ્રમરનો બંધ ભારખૂત—દુ પ દાયક
ભાડી મુમુક્ષુઓએ વજવા યોગ્ય છે

૨૧ બંધ અભાન તે મોક્ષ અનૂપ—મિથ્યાત્વ,
અવિરતિ, કપાય, યોગ પ્રમુખ કર્મળ ધના સામાન્ય હેતુઓ છે,
અને તેના વિશેષ હેતુઓ પણ પ્રથમ કર્મળ ધમા બતાવેલા છે
તે લક્ષ્યમા લઈ તેવા બંધ હેતુઓથી પાછા ઓસરતા આત્મા
અનુક્રમે અનુપમ એવા મોક્ષમુખનો અધિકારી થઈ શકે છે
રાગદ્વેષ પ્રમુખ ભાવકર્મ છે, એટલે તે કર્મળ ધને બહુ પુષ્ટિ
આપે છે, તેથી આત્મા સ્વ સ્વરૂપની ન્યુત-શ્રદ્ધ થઈ પર
ભાવમા ખુબ પેસારો કરે છે, અને એમ કરવાથી સસાર
સતતિની વૃદ્ધિ થયા કરે છે વડના બીજની પેરે તેના
અત આવી શકતો નથી પરંતુ જો રાગ દ્વેષ પ્રમુખ પોષક
પદાર્થ મળે નહીં તો તેનો તરતજ અત આવી જાય છે
આથીજ તત્ત્વજ્ઞાની અધ્યાત્મી પુરૂષો રાગ દ્વેષાદિકનેજ
નિર્મૂળ કરવા મથે છે

૨૨ પરપરિણતિ મમતાદિક હેય—પોતાના આ-
ત્માને સારી રીતે જોળખી શકાય અને તેમા જે અનત-
શક્તિ-સામર્થ્ય રહેલું છે તેની જેથી દૃઢ પ્રતીતિ થાય
એવા સર્વજ્ઞ વચન કે વીતરંગ ભગવાનની પરમ તત્ત્વજ્ઞો
ધક પ્રતિમાનું અતર લક્ષ્યથી આલબન લેવું અને તેમાજ
એટલે સ્વસ્વરૂપમાજ રમણ કરવું એવી પરિણતિ આત્માને

અત્યંત હિતકારી છે પરંતુ તેથી આત્મપરિણતિ તો પરપુ-
 રગતિક વસ્તુમા અનાદિ અનંતકાળની લાગી રહેતી પ્રીતિ
 -મમતાને પરિહરવાધીજ લાગે છે, તેથી આત્માથી જનોએ
 તેવી પુરુષાર્થિક પ્રીતિ તજવી અને આત્માના અતરંગ જ્ઞાના-
 દિક ગુણોમા પ્રીતિ જોડવા પ્રયત્ન કરો. યોગ્ય છે. ત્યાં -
 મુખી હવ નકામી પર વસ્તુઓમા મમતા બુદ્ધિ ધારે
 ત્યાં મુખી મમે તેટલું ઝાંચાકદ જરે તો પણ તે તેના આત્માને
 હિતકારક વતુ નથી, અને મમતાબુદ્ધિ વજી કે તન્ત તેની
 સ્વકળ કરણી તેના આત્માને એકાંત હિતકારક થાય છે,
 માટે મુમુક્ષુ જનોએ પરવસ્તુઓમાથી મમતાબુદ્ધિ ઉઠેલી
 નાખી આત્માના સ્વાભાવિક નફગુણોમાજ મમતાબુદ્ધિ ધા-
 રવી ઈચિત્ત છે અને એજ કર્તવ્ય છે

૨૩ સ્વપરભાવ જ્ઞાન કરે એય—સ્વ એટલે આત્મ-
 દ્રવ્ય અને પર એટલે આત્મા શિવાયના બીજા દ્રવ્યો તેનું
 લેખ યથાર્થ જાણપણ થાય તેમ બની ગયે ત્યાંમુખી ગુરુ-
 ગમ્ય અભ્યાસ કરવો ઉચિત છે આત્મા, ધર્મોસ્તિકાય,
 અધર્મોસ્તિકાય આકાશસ્તિકાય, પુરુષગ અને કાળ એ પદ
 દ્રવ્યો તેમના ગુણપયોયયુક્ત હોય છે તેનો વિશેષ અધિકાર
 નવતત્ત્વાદિક પ્રયોધી જાણુને આત્મા ચેતન્યયુક્ત ચેતન
 દ્રવ્ય છે, ત્યારે બાકીના બધા ચેતન્ય રહિત જડ દ્રવ્યો છે
 તેમને તેમના ગુણપયોયયુક્ત સારી રીતે જાણખી આત્માને
 જાનુર્યોક્તી એવા પુરુષગ પ્રમુખ પરદ્રવ્યોથી નિવૃત્ત થવું

અને આત્માનાજ ગુણમા મહિમપણે પ્રવૃત્ત થવું હેય એટલે જાણવા યોગ્ય સર્વ દ્રવ્યો જાણીને તજવા યોગ્ય તજવા અને આદરવા યોગ્યજ આદરવા, એજ સાર વિચેકનું ફળ છે, બાકી પોપટની જેરે કેવળ મુખપાઠ માત્રથી તો આત્માનું કંઈ વળે તેમ નથીજ

૨૪ ઉપાદેય આત્મગુણુ વૃદ્ધ, જાણે ભવિક મહા મુખકેદ—આત્માના અનંત ગુણોનો વૃદ્ધ એટલે સમુદાય એજ ઉપાદેય એટલે આદરવા યોગ્ય છે, અને એજ આત્માને પરમ મુખમરી છે સ્વગુણુવૃદ્ધની ઉપેક્ષા કરી અને આત્મગુણના વિરોધી અવગુણોને પોથી પોતેજ પોતાનો ગણુ અને છે, તેથીજ તેને સંસારચક્રમા અનંતકાળ પર્યન્ત રજગણુ પડે છે આવી મહા ખેદકારક અને ગભીર ભૂલ મુધાર્યા વિના તેનો છૂટકોજ નથી તે વિના પોતે પોતાના આત્મામાજ સત્તાગત રહેલ અનંત મુખનો આશ્વાદ—અનુભવ કરી શકવાનો નથી અનંતકાળથી ચાલી આવતી આ પોતાની ભૂલ મુધારી સ્વદોષમાત્રને ઉન્મૂળી નાખવાજ યત્ન કર્યો જરૂરનો છે કે જેથી આત્મામા સત્તાગત રહેવા સકળ ગુણુવૃદ્ધ સહજ ભગૃત યર્ધ પ્રકાશિત થઈને રહેશે

૨૫ પરમખોધ મિથ્યા દગરોધ—મિથ્યાદગ એટલે મિથ્યાત્વ-વિષય-વિપરીત વાગના, તત્ત્વમા અતત્ત્વબુદ્ધિ અને અતત્ત્વમા તત્ત્વબુદ્ધિ, ગુણમા દોષબુદ્ધિ અને દોષમા

ગુણબુદ્ધિ, હિતમા અહિતબુદ્ધિ અને અહિતમા હિતબુદ્ધિ
 સુદેવમા કુદેવબુદ્ધિ અને કુદેવમા સુદેવબુદ્ધિ, સુગુરુમા કુગુરુ
 બુદ્ધિ અને કુગુરુમા સુગુરુબુદ્ધિ, તેમજ સુધર્મમા કુધર્મબુદ્ધિ
 અને કુધર્મમા સુધર્મબુદ્ધિ, આવી મિથ્યામતિ જોજ મિથ્યાત્વ
 તેનો રોધ એટલો અટકાવ કરે તેજ પરમ યોધ છે ઉપર
 કહેલું મિથ્યાત્વ અનાદિ કુસુમયોગે પ્રભવેલું છે, તેનો રોધ
 કરવા આત્માથી જનોએ સુમગ સજ્જવા સાવધાન થવું પડે
 છે, મહા સમર્થ જ્ઞાની પુરૂષોના નિષ્પક્ષપાતી વચન ઉપર
 પુરતા વિશ્વાસ વિના તે અનાદિ અનંત રોગ ટળવાનો નથી,
 અને અનંત અભ્યાસોધ અક્ષય સુખ યમાનું નથી

૨૬ મિથ્યાદંત દુ ખ હેત અબોધ—જેથી મિથ્યા
 ત્વજન્ય અનંત અપાર દુ ખ ઉપજે તેજ અબોધ યા અજ્ઞાન
 છે મિથ્યાત્વ જો મહાશય, મહાવિષ, મહા વ્યાધિ અને
 મહા દુ ખરૂપ છે, તેની મહાવ્યથાને ન મટાડે તે જ્ઞાનજ
 નહીં કિંતુ અજ્ઞાનજ સમજવું જે પોતેજ પૂર્વોક્ત મિથ્યા-
 મતિથી મિથ્યા વામનાથી ભરેલા છે તે બાપડા પરના
 મિથ્યાત્વને શી રીતે મગવી શકે ? જે પોતેજ ભવોદધિમા
 અનેકશ કુખતા હોય તે બીજાને શી રીતે તારી શકે ?
 જેમને પોતાનેજ સમ્યગ્દર્શન—સમ્યક્ત્વ પ્રગટ્યું નથી તે
 બીજા અથી જનોને શી રીતે સમ્યગ્ દર્શન પ્રગટાવી શકે ?
 જે પોતેજ નિરંતર નિર્ધન દુ ખી સ્થિતિમા સખડયા

ડરે છે તે બીજાને શાશ્વત મધન સુખી સ્થિતિમાં શી રીતે
મૂકી શકે ? આવી જ મિથ્યાવાસના દર કરવા અત કરણથી
છેડતા હોય તેમણે એવા મમથ નિષ્પાતી નત સુસાધુ
જનોની હિતગિજ્ઞા હેયે ધરી તેનું મનન કરી સ્વઆચાર
વિચારમાં બનવો સુધાગે કરવા મેદાન પડવું એજ આત્મા-
ને એકાત હિતકાની માર્ગ છે અને એજ ઉપાદેય છે

૨૭ આત્મહિત ચિંતા સુવિવેક—જેથી આત્મા-
નું હિત જાણવા વધુ મહેતુ એનું અતરમાં સદાય ચિંતાન
(લક્ષ્ય) બધું નહે તે જ સુવિવેક એટલે ખરો વિવેક છે
જાડીનો વિવેક તો ઢેવજ દૃઢિમ યા નામો ॥ આત્મા
એ શી વસ્તુ છે ? તેનું સ્વરૂપ શું છે ? તેના ગુણ કેમ
છે ? તેની ઢેટની શક્તિ છે ? તે કેમ ન કાઢી ગયેલ છે ?
તે શી રીતે મગન થઈ શકે ? તેમાં અતમચલત કોણ છે ?
તે અતનય કેમ દર થઈ શકે ? તના કયા કયા આધન
છે ? તે તે આધનનો ઢેટી રીતે ઉપયોગ કર્યો જોઈએ ?
આ મનુષ્યવ ઢેટલો મનૂદન છે ? તને જોઈ કેમ ગમાવી
દેવામાં આવે છે એ વિગેરે આત્મા નબળી ચિંતાવન માથે
હવે હું સવિગેર નિગૂત થઈ રહેવું જાણું જરૂર છે, જેમને
આત્માનો અનુભવ ન થયો છે એવા સત જનોની સેવાલક્ષિ
બહુમાન કરવા હવે ઉજમાળ થવાની જરૂર છે સ્વહિત
દાર્યમાં મદ્દત કરવાની જીવને અત્યાજ સુરી બહુ ખમવું

પડયું છે અને આગળ ખમણ પાંગે માટે હોતે વધારે વખત સ્વહિત સંપત્તિની ઉપેક્ષા નહીં કરના જેમ અને તેમ જ લદી ખતથી અને પ્રેમથી ચતુર્મુખી સેવીને સ્વહિત સારી વેત્તા પૂરતું લક્ષ્ય રાખવું, તમા ગદ્ગદન કરવી એ મોનેની તક હોવાથી જેણે કામ છે તેમજ સ્વહિત માધવા અતઃ લક્ષ્યરૂપ સુવિવેક જાગરો હવે બહુ બહુ ટુંકર છે

૨૮ તાત્ત્વ વિમુખ જડતા અવિવેક-જન પ્રકારનું આત્મ લક્ષ્ય ત્યજી દેવળ નહીં એવી પુણ્યલિંગ વસ્તુમાત્ર પ્રીતિ ધરવી, તેમા નિમગ્ન થઈ રહેવું, એથી ઉપરાંત બીજું કંઈ કર્તવ્ય અવશિષ્ટ (બાકી) નથી, ખાનપાન એકાદાનમ કરના એજ આ દુનિયામા માર વસ્તુ છે અને એજ પ્રાપ્ત કરવા બહોનિશ ઉદ્યમ કર્તવ્ય છે આવા એકાત અજ્ઞાન ગર્ભિત કુવિચાર તેજ અગ્રિય છે એવા અવિવેકથીજ મિથ્યા વામના વૃદ્ધિ પામે છે, અને એથીજ હવે સમાર-ચક્રમા ભ્રમણ કરે છે, જન્મ મરણ ચતુર આધિ આધિ અપાધિ અને સ્વયંચરિયોગજ ચ અનન્ય દુષ્ટ દાવાનગમા પગાયાજ દે છે, અને તેમ હતા મોહમદિતાના પ્રમદ વેગવિનાશથી તે પોતાને સુખી લેજે છે અથવા એવાજ અપિત પત્તિક સુખની આશા ગળ્યા દે છે આવા અયો-ગ્ય હવેનું કંઈયું જી નીતે થાય ?

૨૯ થી ૫૭ મુધીના ૨૯ પ્રશ્નોના ઉત્તર

પરમ સાધક ચતુર કહાયે, મૂરત્ત જે તે વધ વઢાયે,
 ન્યાગી અચઢ રાજ પદ પાયે, જે લોભી તે રંક કહાયે
 ઉત્તમ ગુણરાગી ગુણવન, જે નર કહત મનોદધિ અંત,
 મીઠી જસ મમતા નહિ રત્તિ, મન કદિ જોતે તે જતિ.
 સમતા રસ સાધર સો સંત, તજન માન તે પુરુષ મહંત,
 મુરલીર જે કટક વારે, કાયર કામભાગા શિર ધારે
 મરિયેકી નર પશુ સમાન, માનવ જસ ઘટ આત્મ જ્ઞાન,
 જિંઘ દષ્ટિ ધારી જિનદેવ, કરતા સામ શ્વેદાદિક સેવ
 ત્રાહ્મણ તે જે ઘમ્મ પિછાળે, કાત્રી કર્મરિપુ વશ આળે,
 વૈશ્ય હાળિ દુલ્લિ જે છલે, મુદ્ર મલ્લ અમલ્લ જે મલ્લે.
 અધિર રૂપ જાણો સસાર, ધિર એક જિન ધર્મે હિતકાર
 કદિ મુલ્લિછિત્તર જલ્લ જાણો, શ્રમણ અતિંદ્રિ અગાધ રહ્યાળે
 ક્ષત્રી રોધન તપ મનોહાર, જપ ઉત્તમ જગમેં નરકાર,
 સનમ આત્મ ધિરતા માત્ર, મલ્લસાધર તરવાસો ન વ
 ક્રતી શક્તિ ગોપન તે ચોર, જિવસાધક તે સાધ કિશો
 અતિ દુર્જય મનકી ગતિ જોય, અતિક કપટ નારીમેં હોય

૨૯ પરભવ સાધક ચતુર કહાયે—જાળકને મ્ત
 નની સહજ વામના પરભવની સિદ્ધિ કરી આપે છે તે

તેના જેવા અનેક પુરાવાથી પરભવની પ્રતીતિ કરીને આ ક્ષણિક દેહ તન્યા જાદ જે પરભવમા પોતાને અમુક પ્રયાણ કરવાનું છે તેને માટે પ્રયત્નથી શુભ સાધન કરી રાખવા કેટીબદ્ધ રહે તેનેજ ખરો ચતુર સમજવો, કેમકે તે પોતાનો ચતુરાધનો સદુપયોગ પોતાનું હિત સાધવામા કરે છે વળી કેટલાકે મુખ્યજનો લોકરજન કરવા માટેજ સ્વચતુરાધ જતાવે છે પરંતુ તે તેનો ગદુપયોગ નથી પણ દુરુપયોગ છે

૩૦ સુરખ જે તે બધે બહાવે--મિથ્યાત્વ, અવિ-
ગતિ, કપાય અને યોગ, દુ પ્રણિધાન કે નગદ્દેવાદિક દોષો જે
વડે જીવ વિવિધ કર્મબંધન કરી અમારચક્રમા ભમ્યાજ
કરે છે તે આત્મશુણના વિરોધી હોયેને મેવનાર અને આત્મ-
શુણને હણનાર આત્મદ્રોહી મર્ખ ॥ ‘ જુદિધ પામીને
તત્ત્વનો વિચાર કરવો જોઈએ ’ એ મહાવાક્યને અવગણી
જુદિધને અવળો ઉપયોગ કરનાર દુજુદિ વિવેકહીન મૂર્ખજ
ગણાય, દુર્લભ એવા માનવદેહને પામીને વીતરાગમણીત
મતનિયમ પાળવા એ મહા વાક્યની ઉપેક્ષા કરી તુચ્છ
અને ક્ષણિક એવા વિષયમુખમાજ મગ્ન થઈ જવું તે મોટી
મૂર્ખાઈ છે લક્ષ્મી પામીને પાત્રદાનવડે તેનો ઉદારો
લેવો એ મહા વાક્યનો મર્મ જુવી જઈ પામેલી લક્ષ્મી
કેવળ એશ્વર્યારામમાજ ઉડાવી દેવી અથવા કૃપણતા દોષથી

તેના ઉપર જોટી મમતાબુદ્ધિ રાખીને તેનો કંઈ પણ સદુપયોગ ન કરે એ પણ મૂર્ખાઈ નહીં તો બીજું શું ? અને જિજ્ઞાસુ પામીને પરને પ્રીતિ ઉપજે એવું પ્રિય અને પથ્ય વચન બોલતું એ મહાવાક્યને લોપી જેમ આવે તેમ જીમની લવરી ઝગવી એ ઉન્મત્તતા નહીં તો બીજું શું ? આ ઉપર જણાવેલા મહાવાક્યોમાજ બહુધા ગણે સાર સમાયેલો છે જે તેનો સાર સમજીને તે મુજબ વર્તન કરે છે તેને ન સારવ્યકમા વધારે વળત ગંગાવુ પડતું નથી તત્ત્વરહસ્ય સમજીને તત્ત્વ શ્રદ્ધા નિશ્ચલ રાખી જે તત્ત્વરમણુતા આદરે છે, એટલે કે જડ ચેતનને સારી રીતે સમજી લઈ સ્વચેતન દ્રવ્યમા રહેલી અનંત અગાધ શક્તિ-સામગ્રીની દૃઢ પ્રતિભા ઠરી જે પોતાના આત્મા માજ સત્તાગત રહેલી અનંત અપાર શક્તિને પ્રગટ કરવાની પવિત્ર બુદ્ધિમાંજ વીતરામ વચનાનુસાર પ્રવૃત્તિ કરે છે તે જ્ઞાનશાળી લબ્ધ કરીને બહુ લાભમણુ કરવું પડતું જ નથી પણ ઉપર જણાવ્યું તેથી અવળી રીતે આપમતિવડે જગ કાર્તિકી ઈજાવી કે ગતાનુગતિમ્તાથી કે બીજા કોઈ જાતના ગરવાની ઇચ્છાથી દ્વંદ્વદિક ધર્મક્રિયા કરે છે તે મૂર્ખા આત્મહિત સાધી શકતો નથી, માટે મોદાર્થી જનોએ જે કંઈ ધર્મ અનુષ્ઠાન કરવું તે ડેવળ આત્મ કરવાનું હોય કરવું કેમકે એવા પવિત્ર આત્મ-

લક્ષ્યથી આત્મા નિમજ થાય છે અને વિપરીત લક્ષ્યથી
આત્મા મલીન થાય છે, એમ મનજી વિવેકબુદ્ધિવે
વિચારી સ્વાહુત આદ્યુ

૩૧ ત્યાગી અચળ ગજપદ પાવે---૧ વિવેકવટે
તત્વાતત્વનો નિશ્ચય કરી જે મત્ પુરુષ તજવા ચોખ્ખ
તણ હે છે અને આદરવા ચે જ્ય તદરાસે છે, તે અતે
અવિચળ એવી શોધપન્થીને પામે જ જે દારણ સેવ
વાવા જીવને નાહક ભવબંધન કેન મનત તુળ સહેવા
પડે છે તે બધા દારણ તજવા ચોખ્ખ હ, અને જે દારણ
પેત્રીને જીવ મર્વ કમબંધનથી મુક્ત થઈ અતે પશ્ચાદને
પામે છે તે સેવ્ય છે મનદગ કે નવ પાપ-ચાનકો તમ
જીને પરિહરવા ચોય છે અને વાંતગમ મર્યાદિત
મર્વ શુદ્ધિચાનકો અનુક્રમે પેત્રવા ચોખ્ખ છે એમ વિવે
કયુખ ત્યાગ વૈરાગ્યને સેવનાર અનુક્રમે અગમ્ય મુખનો
ભોગી થઈ શકે છે પોતપોતાના અધિાર મુજબ ધર્મ-
માધન કરા અનુક્રમે ઉચી પાવની ઉપચયદનાર મુખે
જરૂરિતિને માધી અશ્વય મગાધિત મુખને પામી શકે છે

૩૨ જે લોભી તે નહ કહાવે---ગમે તેની લોભ
મામત્રી પ્રાપ્ત થયા છતા જે લોભાધ થઈ અધિકાધિકની
તૃષ્ણા કર્યા કરે છે તેજ અગ્નિર નીન-દુખી છે અને
પ્રાપ્ત સામત્રીના મતુષ્ટ રહ્યા જે પ્રમ નતાથી પ-ભવને
માટે મત્ સાધન મેવવા ઉજમાળ નહે છે તેજ ખરેખર

સુખી છે ' ન ત્ત્વના પરો વ્યાપિ. ન તોપાન્ પરમ સુખમ્ ' એ એ મહા વાચ્યો ઉપરની વાતને પુરેપુરો રીતે અર્થ છે એમ મમલ શાસ્ત્રા જનોએ મતોપવૃત્તિ ધારવી ઉચિત છે

૩૩ ઉત્તમ ગુણુરાગી ગુણુવત, જે નગ લલિત લલોદધિ અત--જે પોતે સદ્ગુણી છતાં બીજા સદ્ગુણીનો શગી હોય છે તેવો પુત્ર જલદી મસારનો અત પામી શકે છે જે પોતે શુણી હોય બીજાના સદ્ગુણોને મહન કરી શક્યા નથી અને તેથી તેમના ઉપર અકૃત્રિમ પ્રેમ ધરવાને મન્દે દેવ છતાં કે મન્દર ધારણ કરે છે તે પોતે સ્વગુણથી વ્યુત (અદ્વિત) થઈને લવ અટવીમાજ ભટકે છે મતનજ ક દેવ દોષથી ગમે તેવા શુણુ વિજુને છે અને ઉત્તમ ગુણુરાગથી ગુણુકીન પણ ઉન્નતિને પામે છે શ્રીમદ્ યજ્ઞોવિજયજી ઉપાધ્યયે ૧૮ પાપ-ચાનકની સજ્જાય પેદી દેવની મજાયમા દેવોથી થતી મદા હાનિ અને ગુણુરાગથી થતો એકાત ગા મલાલ સા? રીતે સમ ભાવેલ છે, તેથી તે મળથી વિશેષ મનન કરી કૃષ્ણ વાસુદેવની પેરે મદ્ગુણાહી થવાનો ખપ કરવો ઉચિત છે

૩૪ જોગી જમ મમતા નહિ રતિ--જેને રથમાન પણ પર પુકલિકે વસ્તુમા મમતા વર્તતી નથી તેજ ખન જોગી કહેવાય છે ઉત્તમ પ્રકારના યોગબળથી જેમણે મમતા ગાળી નાખી છે તેજ મોક્ષના અધીકારી થઈ શકે છે મમતા મૂળો એજ ખેખર પરિવ્રજ રૂપ છે, અને પરિવ્રજવડે ઉન્નત

જાનેલા ખાપણ જીવેની કેવળ દુર્દશાજ થાય છે, તેના પછી
જે સાધુવેર ધારીને પરિગ્રહને ધારે છે તેમની તો સર્વત્ર
મહા વિદબના થાય છે કેમકે તે સાધુના વેગે જગતને ઠગે
છે એટલે ધર્મઠગ બની જગતને ધુતે છે અને સર્વજ્ઞ ભગ-
વાનની પવિત્ર આજ્ઞાનો ભંગ કરે છે સર્વજ્ઞ ભગવાને સા-
ધુને દ્રવ્યભાવથી નિઃશયપણુ ધારવા દુર્માવેશુ છે દ્રવ્યથી
સુવર્ણ વિગેરે અને ભાવથી મૂર્છા પરિહરવા પ્રભુએ દુર્મા-
વેશુ છે, તે સુખપ્રતિના કર્યા છતા પ્રતિજ્ઞા બ્રહ્મ થઇ મમતા
ધારવી એ અત્યંત અનુચિત છે કહ્યું છે કે “મમતા ધિર
મુખ શાકિની, નિઃમમતા અનુકૂળ, મમતા ગિવ પ્રતિકૂળ
હે, નિરમમતા અનુકૂળ.”

૩૫ મન હાંદ્રિ છતે તે જતિ—મનને અને ઇન્દ્રિય
વર્ગને વશ કરી વીતરાગ પરમાત્માએ દુર્માવેશી દશ શિ-
દ્ધાને સારી રીતે સમજીને જે આરાધે છે તેજ ખરા યતિ
છે, અને એથી ઉલટા આશી એટલે મનને અને ઇન્દ્રિયોને
મોકળા મુદ્રી જે કેવળ સ્વતંત્રપણે આજ્ઞા વિરુદ્ધ વર્તે છે
તે તો કેવળ યતિ નામને કલક લગાડનાર છે, એમ બોધ્ય
ભણુડ જે ઉત્તમ પ્રકારની દશ શિદ્ધિ સર્વજ્ઞ ભગવાને
આમાના એકાગ્ર હિતને માટે દુર્માવેશી છે તે આ
પ્રમાણે છે—

૧ કમામુષુ ધારી સહનશીવ ચતુ ૨ મૃદુતા-કોમ-

૭તા આદરી સફળાપી પ્રત્યે નમ્રતા ધાન્વી ૩ ઋણતા એ-
 ટલ સરળતા આદરી નિષ્કપટવૃત્તિ સેવવી ૪ લોભ તણને
 મતોષટ્તિ સેવવી ૫ યથાશક્તિ જાણ અભ્યતર તપવટે
 આત્મવિશુદ્ધિ કરવી ૬ સયમ ગુણવટે આત્મનિર્મલ કરવો
 અને સર્વ જ તુઓને આત્મા સમાન લેખી કોઈના પ્રતિ
 પ્રતિકૂળ આચરણ નજ કરવું ૭ પ્રિય અને પદ્ય એટલે
 હિતકારી એવુંજ સત્ય વચન બોલવું ૮ અયાચાર્ય ત
 ણને પ્રમાણિકપણે એટલે સુદ્ધ અત કરાણુથી વ્યવહાર
 એવો મમતાદિ પરિમહને અનર્થરૂપ સમજ-નિધારી
 નિર્મમત્વપણું-નિષ્પ્રહપણું સેવવું ૧૦ મન વચન અને
 હાયાની પવિત્રતા જાળવી રાખીને ગમે તેવા વિપયલોગથી
 વિરમ્ન રહેવું ૮૧મ દગ મહા શિક્ષાને યથાર્થ ગીતે અનુ
 ગમનાર યતિઓ જગતને મહા આચીર્વાદરૂપ છે, અને તે
 પગ્મ પવિત્ર માર્ગને ઉલ્લંઘી દેવળ આપમતિથી સ્વ ૭ દપણે
 દરનાર યતિઓ તો જગતને કેવળ શ્રાપ રૂપજ છે

૩૬ મમતા ૨મ આચર એ મત--રાગ દ્વેષ અને
 મોહજન્ય મનતાદિક વિકારોને તણ જે સદા સમતા રમના
 ઝીલ્યા કરે ■ તેજ ખરેખર સત પુરૂષ છે એવા સમતા
 વત સાધુઓ ખરેખર વિધવદ છે દુનિયામા એવી કોઈ
 વસ્તુ નથી કે જેની તેમને ઉપમા આપી શકાય તેથી તેવા
 નમતા મેવી મત સાધુઓ ઉપમાવીત ઠહેલાવ છે જ્ઞાન

નારમા ઠહુ છે કે “જેમનો સમનારસ ત્વચભુ રમણુ સમુ
કની સાથે સ્પર્ધા કરે છે અને નિરત વૃદ્ધિ પામનો ત્ય
હો જોવા મુનિશ્વરોને જેની સાથે સરખાવી શકાય એવી કાદ
ઉપમા આ ચરાચર જગતમા જણાવીજ નવી ” તેમ છતા
ચંદ્ર, સૂર્ય, સાયર, ભારત પ્રમુખની જે ઉપમા આપવામા
આરે છે તે એકદેશીય સમજવી

૩૭ તજત માન તે પુરુષ મહત--જે માન માન
વીઓમા સામાન્ય નિયમ મુજબ જોવામા આવે છે, અને
જેના યોગે છોડેને બહુધા જોખમમા ઉતરવુ પડે છે,
તેમજ જેથી પગલાગે ન કાદિક દુર્ગતિમા પડુ જવુ
પડે છે તે દુ બદાથી માન-અભિમાનને તજે તે મહોગ
મહત પુરુષ છે અભિમાન તજવાનો ઉપાય નમ્રતાજ છે
ત્યામુધી આપતે પૂર્ણતા પામ્યા નથી, ત્યામુધી અભિમાન
કેમ ઠગી શકાય? તેમજ પૂર્ણતાને પામેલાને અભિમાન
ઠરવાની શી જરૂર હોય? મતલબ કે પૂર્ણને કે અપૂર્ણને
અભિમાન કરવાનો અવકાશજ રહેતો નથી તેમા પણ જે
તત્ત્વથી પૂર્ણતા પામેલા છે તે તો કદાપિ પદુ અભિમાન
કે તાજ નથી, એટલુજ નહિ પણ અભિમાન તજીને નમ્રતા
શુદ્ધને સેવવાથીજ પૂર્ણતા પમાય છે, અને જે અપૂર્ણ છતા
અભિમાન--મિથ્યા અભિમાન સેવે છે તે પૂર્ણતા પામી શ
કતા નથી, એટલુજ નહીં પણ હેય તે પણ હારીને પાય

માલ થઇ જાય છે માટે સદુચી ઓછા માર્ગે જો છે કે જેમ જેમ ગુણની વૃદ્ધિ થતી જાય તેમ તેમ નમ્રતાની વૃદ્ધિ થવી જોઈએ—જેમ જેમ નમ્રતા અધિક તેમ તેમ ગુણવૃદ્ધિમાં ગતિ શીઘ્ર અને જેમ જેમ તેમાં ખામી તેમ તેમ ગુણવૃદ્ધિમાં પણ ખામિ સમજવી ‘લઘુતા ત્યા પ્રભુતા’ અને ‘પ્રભુતાથી પ્રભુતા દૂર’ એવો નિયમ ॥ તેથીજ શવણ અને દુર્યોધન જેવાના પણ બેઠાલ થયા, અને શમશ્વર તથા પાંડવોનો અભ્યુદય થયો.

૩૮ ચૂરવીર જે કદ્રવ વારે—જે કામવિકારને નિવારે અને વિષયવાસનાને નિમુંજ કરે તેજ ખરેખર ચૂરવીર એટલે બહાદુર છે, અને જે કામવિકારને વશ થઈ સ્વપર હિતથી ચૂકે છે તે કરપોક થા કાયર છે લાખો માણસની મામે રહી રણમાં મુઠ્ઠા કરનાર કંઈક સુભટો હોય છે પણ જોકે અબળા—સ્ત્રીના નેત્રકંઠાએ તે સહી શકતા નથી, સ્ત્રીની પાને કેવળ કાયર બની જાય છે, વળી કામવિકારને વગથજે અધના જેવો અધ બની જાય છે તેથી તે મથાંદા મૂઠી જ્યા ત્યા લાગે છે અને અનેક સ્થળે માર તથા અપમાન પામે છે તેમજ પ્રાતે મલીન વાસનાથી મરીને નીચ ગતિમાં ઉત્પન્ન થાય ॥ માટે દરેક સ્ત્રીપુરુષે કામવિકારને વશ કરી સ્વમયોદ્ધા સાચવવા સાવધાન રહેવું જોઈએ કામવિકારને વશ કરનાર સ્ત્રીપુરુષનું જીવન નીચી

નીકળે છે શીજરત્ન એજ મનુષ્ય બાતનું ખરૂં ભૂષણ છે સતોષી સી પુરુષોજ શીજરત્નને આદરી શકે છે પૂર્વે એવા અનેક સ્ત્રી-પુરુષ રત્નો હતા કે જેમના પવિત્ર નામ અગ્રાપિ પર્યંત પ્રભાતમા ગવાય છે તેવા પવિત્ર સ્ત્રી પુરુષોનું અનુકરણ કરી મન, વચન કાયાની શુદ્ધિથી શીજરત્ન સાચવવા અને અનુકરમે વિષયવામનાને નિર્મૂળ કરવા આત્માર્થી સમજનોએ યત્ન કરવો જોઈએ

૩૬. કાયર કામ આણા શિર ધારે—વિષયવિહારને વશ થઈ વિવેકરત્ન શુભાવી નાખી જે સ્વમર્યાદાથી ચૂકે છે તેજ કાયરનું લક્ષણ છે આવા કાયર માણસો સ્વપરનું જીવન જગાડે છે કામાધ બની પોતેજ મર્યાદા મુકી ખી તને પણ ઉન્માર્ગે દોરે છે અને એમ કરીને ઉભયનો અધ પાત કરાવે છે કામાધ બનેલી માતા પોતાના પતિને કે પુત્રન ગણતી નથી પોતાનો ડરિપત સ્વાથ સાધવાને તેમના કિમતી પ્રાણને હરી લે છે, અને જમે તેવા નીચ નાદાનની નાથે પણ ગમન કરે છે તેમજ કામાધ બનેલો પુત્ર પોતાની કુળ મર્યાદાને મુકી માતા, ભાગિની કે પુત્રીની સાથે પણ ગમન કરતા હરતો નથી—તેને કાયર એટલા માટે ॥ હીએ છીએ કે તે મૂર્ખ પોતાના પ્રજા દોષના દારાગી પોતાને ભવિષ્યમા યનારી આપદથી બચવાને કંઈ પણ પુરુષાર્થ ફારવતો નથી તેવા કામાધ સ્ત્રીપુરુષોને પ્રજા કામ

વિધારથી આ લોકના પણ અનેક પ્રકારના અનય મળે છે, અને લવાન્તના નરકાદિકના મહા ત્રામહાયન દુખની પણ પરા તેમને જાતું પેરે વેઠવી પડે છે તેમ છતાં મનુષ્ય જન્મમા સ્વપર હિન નાથી લેવાની પેનેરી તડ ગુમાવેલી પાછી મગી શકતી નથી કદાચ ઘણે જાણે ઘણા કપટે મનુષ્યજન્મ મળે તોપણ સાડની જેમ સ્વચ્છ કપડે નેવેલા વિષયલોગથી પુષ્ટ થએલી વિષયવામના જાગૃત થતાજ જેવોને તેમજ જીવ વિષયવમગના પડી જાય છે, માટે જેમ અને તેમ મમજી શાણા માણુએએ ઉત્તમ સાધનવડે વિનય પાસથી ટુટી નિર્વિકારીપણુ પ્રાપ્ત કરવા મળળ પુરુષાર્થ દારવવા પુતો પ્રયત્ન કરે એ જોઇએ

૪૦ અવિવેકી નર પશુ સમાન—જેનામા વિવેક જાગ્યો નથી તેમજ જે વિવેકગત્ન પેલા કરવા પૂરતો પ્રયત્ન કરતા નથી તે મનુષ્ય છતાં પણ જેવોજ ગણાય છે એમડે આહાર, લય, મેથુન અને પરિશ્રદ્ધ કપ સસા ચતુષ્ટય તો ઉભયને સમાનજ છે જેથી કૃત્યાદ્રત્ય, હિતાહિત, ભક્ત્યા ભક્ત્ય, પેયાપેય કે ગુણદોષ યથાર્થ મમજી શકાય એવો વિવેક ઘટમા પ્રગટ થાયતોજ મનુષ્યજન્મની સફળતા છે પણ શુભા પ્રાય એવુ વિગ્ન હોઈ ગઈ નથી, ત્યારે મનુષ્ય ધારે તો બુદ્ધિબળથી તત્ત્વાતત્ત્વનો વિચાર કરી, નિઝાર કરી અતત્ત્વને તજી તત્ત્વને ઝટી જ કરી શકે છે એ

શુદ્ધિગત પામ્યા છતાં તેનો ઉપર કદાચ મુજબ ઉપયોગ નહિ કરતાં નાના પ્રકારની વિષયવાનનાને પોષવા માટે તેનો અવળો ઉપયોગ કરવામાં આવે, તેમજ દુલભ માનવદેહ, હૃદય અને વાળીનો પણ તેમજ માઠો ઉપયોગ કરવામાં આવે તો તે પામેલી શુભ મામમીને હાની જાય છે, અને તેવી શુભ મામમી અન્ય જન્મમાં પણ એવો ઉદ્ગમ નહિ કરવાથી ફરી મેળવવી મુશ્કેલ છે માટે ઉત્તમ શ્રી પુરુષોએ મોહ, અજ્ઞાન અવિવેકને તણ જેમ અને તેમની પ્રમત્તમ મેળવી નિર્મળ જ્ઞાન અને વિરેક પ્રાપ્ત કરવા અચુક પ્રયત્ન એવો, જેથી આ માનવજાત સફળ થઈ પડે.

૬૧. માનવ જસ ઘટ આત્મજ્ઞાનનેના હૃદયમાં વિનમ્ર ભગૃત છે તેજ ખરા માનવ છે કેમકે તેમનોજ જ મ અમજ છે આત્મજ્ઞાનવટે સ્વપન્નો, જડ ચેત ચતો, ત્યાગ્યા ત્યાગ્યનો, કૃત્યાદ્રત્યનો, હિતાહિતનો, ભક્ત્યામદ્યનો, પેયા-પેયનો તેમજ શુભદોષનો નિશ્ચય થઈ શકે છે એવી રીતે તન્વ નિશ્ચય થવાથી નિશ્ચયપણે સ્વપર હિત આધી શકાય છે, અને તેમાંથી સલાયમાન નહિ થતા મુખે સાધ્ય સિદ્ધિ મેળવી શકાય છે, આથી ગમણ સદાશે કે આત્માહિત સાધવા માટે આત્મ જ્ઞાન ટેટતુ બધું ઉપયોગી છે આ માત્રા જે અનતી શ-પ્તિ ગત્તાગત રહી જી છે તેની પૂરેપૂરી શક્તિ કરવાનાર આ-

તમજ્ઞાનજ છે, અને એવી દૃઢ આત્મશ્રદ્ધા થતાજ મતા । ૧
રહેલી માત્માની જનતી શક્તિને વ્યક્ત (પ્રગટ) કરવાને
નિ શક્યપણે સાધનક્રમ સેવી શકાય છે, એટલે અનુક્રમે આ-
મરમણતા યેજો અવિચળ એવુ મોક્ષમુખ મેળવી શકાય છે

૪૨ દિવ્યદૃષ્ટિધારી જિન દેવ, કરતા તામ
ઇદ્રાદિક એવ—જેમણે રાગદ્વેષ અને મોહાદિક ડોપોને દૂર
ઢયો છે અને પરમ શાત હગાનો જેમને સાક્ષાત અનુભવ
થયો છે એટલે જેમને પરમ દિવ્ય દૃષ્ટિ પ્રગટ થઈ છે અને
તેમાંજ ડ્રાદિક દેવો જેમની સેવા કરવા ઉજમાળ નહે છે
એવા જિન અરિહંત તીથકર ભગવાનજ ખગ દેવ છે, એ
ટલે તેજ નવાધિદેવ છે એનો નિશ્ચય થાય છે, એમ સ્વબુદ્ધિથી
તત્ત્વનિશ્ચય કરી ઠટ્યાણુ અર્થીજનોને ઉક્ત જિનેશ્વર ભગવા
નનેજ આત્માની સ પણું વિભૂતિનો સાક્ષાત્કાર કરવાને માટે
દૃઢપણે (નિશ્ચયપણે) અવલંબવા યોગ્ય છે જેમને સ પુર્ણ
સ્વરૂપ સાક્ષાત્કાર થયેવ છે એવા જિનેશ્વર ભગવાનને અ
ન ય ભાને અવલંબનાર પણ આત્મસાક્ષાત્કાર અનુભવી
શકે એમા ૮૯ માર્ગ્ય જેવુ નથીજ

૪૩ ગ્રાહણુ તે જે ગ્રહ પીછાણે—પ્રમ જે પર-
નાત્મા તેનું સ્વરૂપ સારી રીતે મમજે તે ગ્રાહણુ, અથવા
ગ્રહ જે જ્ઞાન-અયોતિ, તેમાજ જ્ઞાન કરે, જ્ઞાનમા નિમગ્ન
નહે, અજ્ઞાનાચરણુ ન કરે તે ગ્રાહણુ, અથવા ગ્રહ તે ગ્રહ
અર્થ—શીલ સતોપાદિક અણુણુ, તેમનું મ । મેવન કરે

તે બ્રાહ્મણ ઉપર કહેલા શબ્દ પરમાર્થ ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે મમ્યગૂ જ્ઞાન અને મમ્યગૂ આચરણ એ ઉલ્લેખને સાથે એવવાથીજ બ્રાહ્મણ થવાય છે, જેમા સમ્યગૂ જ્ઞાન પણ નથી અને સમ્યગૂ આચરણ પણ નથી તે ખરા બ્રાહ્મણ નથી આવા ઉત્તમ આશયથી અન્યત્ર કહ્યું છે કે ‘મર્વ જાતિમા બ્રાહ્મણો પણ છે, તેમ સર્વ જાતિમા ચડાણો પણ છે એટલે કે બ્રાહ્મણ જાતિમા પણ ચડાણો છે, અને ચડાણોમા પણ બ્રાહ્મણ છે, એ મહાવચન ઉપરની વાતને પુરતો ટેકો આપે છે મતલબ કે નિર્માળ બોધ અને નિમળ-નિર્હલ આચરણ વડેજ ખરા બ્રાહ્મણ હોઈ શકે છે

૪૪ ક્ષત્રી કર્મ રિપુ વગ આણે--રાગ દ્વેષ અને મોહાદિક કર્મ શત્રુઓનો નિગ્રહ કરી તેમને સ્વવશ કરે તેજ ખરા ક્ષત્રી મમજવો ક્ષત્રીપુણમા પેદા થવા માન્યથી કઈ કાર્યસિદ્ધિ નથી ખરૂં ક્ષત્રિયપણ કર્મશત્રુઓને વશ કરવામાજ મમાયેતુ છે, એમ ઉપરના વચનથી સ્પષ્ટ થાય છે, બાકી જે ક્ષત્રી નામધારી રાગ દ્વેષ અને મોહાદિક કર્મ શત્રુઓને વશ કરવાને જાહેરે ઉવટા તેમને વગ પડી દીન બનાય અને નિરપરાધી એવા જાનવરોને શોખની ખાતજ અથવા જીલની લોભુપતાથી ગિકારમા હણે છે કે હનુાવે છે તે સ્વશત્રિનામને કેવળ કલકિતજ કરે છે ખરા ક્ષત્રિપુરૂષ રત્નોમા તો ઉત્તમ પ્રકારની ક્ષમા, મૃદતા, સરળતા, મત્ય. મતોર અને મયમાદિક ઉત્તમ પ્રકારના સફળુણે હોવા

જોઈએ શુદ્ધ શીલ-બલકાળે ધારણ કરી, પરદાન નહોતો
 પણ, ઉત્તમ નીતિ અને ન્યાયના ધુરા ધારીને અનીતિ કે
 અન્યાયને દેશનિકાલ દેવાપાત્ર અને વિવેકરત્ન જાગૃત કરીને
 જેમાય મદિ હિંક દુષ્ટ વ્યવસાયને મુગથી ઉજોડી નાખતાપણ
 વિગેરે વિગેરે સફળતા પણ અવશ્ય આપવા જોઈએ જે
 જે જનો જમે તે જાનિમા ઉજા મહુઓનું મસેરન કરે તે ને
 સજાજનો તે તે જાનિમા ઉત્તમ પ્રાર્થના દ્રશ્ય રૂપ વધને
 અનેક દીન અનાથ જનોનો ઉદ્ધાર કરવા શક્તિવાન થાય,
 તેમજ શીઘ્ર સ્વદેશનો ઉદ્ધાર કરવામાં પણ પ્રમણ સહાયભુત
 થઈ શકે!

૪૫ વેશ હાણિ વૃદ્ધિ જે હાળે--જે લાભ તે
 ઠાનો વિચાર કરીને જેમા અચૂક વાજ મમાયેલો હોય તે
 કાર્યજ કરે અને જેથી અચૂક તોળે મલવતો હોય તે માર
 નજ કરે એજ ખરો વેશ્ય મમજનો જમે તે અકલ્પ્ય નાર
 છોથી જેમ પ્રાદાણ અને ક્ષત્રીયોમા સ્થિતિનો વિષયય
 થયેલો જણાય છે એવે જેવી તેમની પગમાર્ગી સ્થિતિ
 હોવી ઘટે તેથી બહુધા વિપરીતજ દેખાય છે, તેમ વેશ્યોમા
 પણ દેખાય છે જડ ઘાલીને જોડેવા ખોટા વહેમો, ખોટા
 રીત-રિવાજો, ખોટા ઉડાઉ ખર્ચો, મિથ્યા આકળાર અને
 તેમાજ પોતાની, પોતાની જાતની બગાઈ નમજવા ઉપગત
 દેશની દુર્દશા યા વિનાશ કરનાર મહા અનિષ્ટ ઇપો-અદેખાઈ-

દેવ અને મત્સર આદિ દુર્ગુણો જાદુ મજબૂત થઈ સ્વપરનો વિનાશ કરવા તૈયાર થયેલા છે તેવા જીવલેણ દોષોને દૂર કરવા અને તેમને જટમૂળથી ઉછેડી નાખવા શુ હરે વધારે વખત વિલાપ કરવાની જરૂર છે? હરે તો અવશ્ય કુલકરણની નિદ્રા-માથી જાગવુ જરૂરું છે અન્યથા જાદુ-જ ખેદહારક પાચનાશા દિન પ્રતિદિન વધતીજ નભરે છે જાગતાને બચ નથી એ મહાવાચ્ય વેશ્યવર્ગે હરે કાલે કાલે સલામ નાખવાની જરૂર છે 'જડ ને, તો જડ' હરે ગૂંડી તેની ૩ જાળ વેવાની છે તેમા જેટલી ઉપેક્ષા એટલીજ જામી જાનિ સમજી વેવાની છે સમજીને વધારે શુ ઠહેલુ !

૪૮ શુદ્ધ ભાષ્ય અભાષ્ય જે ભાષ્યે—જેને ભક્ત્યા-ભક્તરનો કંઈ પણ નિયમજ નથી, જે પરજીવેના કિમતી પ્રાણનો વિનાશ ફની-કરાવીને રાક્ષસોની જેમ માગ બક્ષણુ કરે છે, મુશાયાન કરે છે, મગયાની અતમા ન પચાગવ જીવોનો મહાગ ઠરે, કરાવે છે અને એવાજ અનર્થ કારક કાર્યોમા ક્ષણિક ઠટિપત મુખ-સ્વાર્થ ખાતર બની પાતાવાર જીવહિસાની લગારે દરકાર કરતા ન હી તેવા નીચ નાદાન જનોને જ્ઞાની પુરૂષો શુદ્ધ જનોની કોટિમાજ વેંજે છે ઉત્તમ પુરૂષો તો અવગમા પણ પંજીવને પીડા કરવા નિષે નહિ, ગાણા નજરન પુરૂષો તો સદુન્ય પ્રાણ પોતાના પ્રાણ અમાન કે તેથી પણ અધિક લેખીને પોતાના પ્રાણથી પાત્ર પર-

ગ્રાહ્યની અધિક રક્ષા કરે છે, અને તેથીજ તેઓ મિથ્યા મોજ
ગોળને વશ નહિ પડવા જેમ સ્વપરતુ અધિક શ્રેય સધાય
તેમ દિનગત ચત્ત કયાં કરે છે સજ્જન પુરૂષો કદાચિ
પણ નીતિ-ન્યાય-પ્રમાણિકતાનો માર્ગ મૂકાને બનીતિ-અ
ન્યાય-અપ્રમાણિકતાને આદરતાજ નથી અને તેમાજ તે-
મની ઉત્તમતા સમાયેલી છે, ત્યારે શુદ્ધ જનો પોતાના
કલ્પિત તુરંદ સ્વાર્થ ખાતર પરના ગ્રાહ્ય લેતા પણ કરતા
નથી, એવા અનાય આચરણ કરનાર શુદ્ધ જનો પોતાનો
આ ભવ અને પરભવ બગાડે છે અને દુનિયાને આપરૂપ
થઈ અનેક અજ્ઞાની જનોને ઉન્માર્ગે ચલાવી દુઃખ
ભાગી કરે છે

૪૭ અધિક રૂપ બાણો મસાર—સસાર, સના
રની માયા, સસારનું સુખમાત્ર અધિર-અશાશ્વત છે ક્ષ
ણમા એક ગતિમા તો ક્ષણમા બીજી ગતિમા કર્મવશ જીવ
જાડકયાજ રહે છે નાથેલા સાઠની જેમ જીવને કર્મ જ્યા
એથી જાય ત્યા જવુજ પડે, તેમા તેનું કંઈ ચાલેજ નહિ
એટલે કે કર્મવશ જીવોનો મસારમા અનિયત વામ છે,
તેમા પણ જેવી મતી તેવી ગતી એ શાસ્ત્રવચનને અનુસારે
ચારી મતિથી શુભ કરણી કરનારની જીભ ગતિ-દેવ મનુષ્ય
રૂપ યાય છે અને કુડી મતિથી અશુભ કરણી કરનારની માઠી
મતિ-નરક તિર્યચરૂપ યાય છે પણ જ્યાંયુધી તેના મૂળ

રૂપ રાગ દ્વેષ મોહાદિક સમુજાના લય પામ્યા નથી ત્યામુધી
 મ આગ્નિશ્વરમણ કરવુજ પડે છે, અને ત્યામુધી વિકારને
 વશ થઈ સસાગની માયામા મુઝાય અને પગિણામે અતિ
 દુઃખદાયી એવા કલ્પિત ક્ષણિક સુખમા સુખબુદ્ધિ રાખી
 મધુબિદુના દદાતે તેમા મુઝાઈ મરે ! જાવી રીતે મોહવશ
 વિષયવામનાના જોરવી એક ભવમાથી બીજા ભવમા અને
 બીજામાથી ત્રીજા ભવમા એમ ભવપરપરા ઠગી પોતાનીજ
 ગભીર બુલથી ભવચક્રમા લપ્સ્યાજ કરે છે

૪૮ થિગ એક જિન ધર્મ હિતકાઠ-આ અસ્થિગ,
 સનાતનમા જો કંઈ પણ સ્થિગ, માગ અને હિતકાઠ વસ્તુ પ્રાપ્ત
 વધ કંતી હોય તો તે જિનેશ્વર ભગવાને સાખેલો ધર્મજ
 છે નતલજ કે દરેક માતમદ્રવ્યમા જાતિવન રતનની જ્યો-
 તિની જેમ સત્તાગત વ્યાપી રહેલો ગુદ સનાતન જ્ઞાન દર્શન
 આગિનાદિક ધર્મ મહા સ્થિર, સાગરૂપ અને એકાગ્ર હિતકર છે,
 તેમજ ઉભા આત્મધર્મને વ્યક્ત-પ્રજ્ઞટ કંઠવા માટે સર્વન પર-
 આત્માએ નિર્મિત કરેલા સાધન પણ પ્રવાહરૂપે સદા વિદ્યમાન
 વર્તે છે નિર્મળ રક્ષટિક રતનની જેમ આત્માનો મૂળ સત્તા
 ગત સ્વભાવ નિષ્કલ્યાણ એટલે કોયાદિક કપાય વર્જિત છે,
 પણ જેમ ઉપાધિ (ઉપર મુકેલા ગતિ દાગા કૂન) સબ-
 થથી રક્ષટિક પણ રાત્રી કાગુ માલમ પડે છે, તેમ આત્મા
 પણ પુણ્યપાપના ચોથી સગદેવરૂપ પગિણામને પામે છે,

એટલે સત્પાથી જણાય છે જેમ સ્ફટિક રત્ન ઉપર મુઠેલ કુલરૂપ ઉપાધિસખાંધ દૂર કરવાથી સ્ફટિક રત્ન જેવું ને તેવું ઉજ્જવળ પ્રગીત થાય છે, તેમ આત્માની સાથે લાગેલા પુરુષપાપથી થયેલ રાગદ્વેષ રૂપ પરિણામને દૂર કરવાથી આત્મા નિર્મળ-નિગવળ-નિષ્કપાપ-નિર્વિકલ્પ બની રહે છે, ત્યારે તરંગ વિનાના રત્નારમા રત્નની ગણિની જેમ અનંત નાન દર્શન અને ચારિત્રાદિક સદ્ગુણોનાં સમૃદ્ધ આમાના સંપૂર્ણ પ્રદેશમા અળકી રહેલો વ્યક્ત-પ્રગટ થાય છે આત્મપ્રદેશમા મહા સત્તાગત વ્યાપી હોવા સદ્ભણસમુદાયને જે રાગદ્વેષાદિક કર્મ આવરણ પ્રગટ થવા દેતા નથી તે રાગદ્વેષાદિકને સમજાયા દૂર કરવા મહા સાવધાનપણે સર્વસંદેશિત સત્ સાધનોને સેવવા-મદ્દમ કરના એજ આત્માથી નજજનોનું મુખ્ય કલવ્ય છે, અને એજ જિનેશ્વર પગ્માત્માએ પ્રરૂપેલી શુદ્ધ સનાતન ગેલી છે

૪૬ ઈદ્રિમુખાછિત્ત્વ જળ જાણો—જેમ એક મહામાગ અથવા અગાધ જળવાળા સરોવર પાસે છિન્નર જળવાળું ખાળોચીયું કંઈ હીસાળમા નથી, તેમ શુદ્ધ નિષ્કપાપ આત્માના અતીદ્રિય સ્વભાવિક મુખ પાસે ઇદ્રિય-જન્ય વિષયમુખ ફક્ત ખાળોચીયા જેવું અન્ય અને તુચ્છ છે એમ જાણતું આત્માનું મુખ સ્વભાવિક મુખ નિરૂપાધિ ઉપાધિવર્જિત ■ ત્યારે ઇદ્રિયજન્ય મુખ રોપાધિ એટલે

ઉપાધિયુગ્મ છે આત્માનું સહજ સુખ નિર્વિકલ્પ રૂપ છે, અને ઇન્દ્રિયસુખ સવિકલ્પરૂપ છે આત્માનું સુખ સ્થિત-ચિર સ્થાયી છે અને ઇન્દ્રિયસુખ અસ્થિર ક્ષણિક છે આત્માનું સુખ મપૂર્ણ છે અને ઇન્દ્રિયસુખ અપૂર્ણ છે આત્માનું સુખ અકૃતિમ છે અને ઇન્દ્રિયસુખ કૃતિમ-કલ્પિત છે આત્માનું સુખ એકરૂપ છે અને ઇન્દ્રિયસુખ નાના રૂપ છે, તેમજ આ મસુખ શાશ્વત છે, અને ઇન્દ્રિયસુખ હેહવાળું છે ઉક્ત ઉભય જ્ઞાતના સુખમા આવો પ્રગટ પડાતો સમજીને આ તમાર્થી સજ્જનોએ આત્માનું સહજ સુખ અખંડ અક્ષય નિર્વિકલ્પ નિરૂપાધિય અકૃતિમ એકાત અજરામર એવું શાશ્વત સુખ સંપ્રાપ્ત કરવા માટેજ બહોનિશ ઉદ્યમ કરવો ઘટે છે ઇન્દ્રિયસુખનો મોહ તજી મનને સ્થિર કરવાથી તે ગેળવનું સુક્ષ્મ છે

૫૦ શ્રમણુ અતિ દ્વિ અગાધ વખાણો—શ્રમણ કહીએ તપસ્વી મુનિરાજ તેમનાવડે અનુભવાતું જે સહજ અર્થી દ્રિય આત્મિક સુખ તેજ ખરેખર અગાધ-અપાર-નિ મીમ છે અને ઇન્દ્રિયજન્ય વિષયસુખના આશી એવા અવિરતિ જનોતું ક્ષણિક અને કલ્પિત સુખ તે છિદ્ધર જળ સમાન અદ્ય અને તુરંત છે એમ ઉભયને પરસ્પર ગરખાવતા સમજશે એમ મસજી ઉભયમા જે અધિક હિતકર પ્રતીત થાય તેવા સુખને માટેજ ઉદ્યમ કરવો ઉચિત છે

૫૧ ઇચ્છારોધન તપ મનોહાર—લિપ્ત લિપ્ત વિપ
 યોમા અરન કરતી ઇદ્રિયોને અને મનને દમી તે તે વિપ
 યોમા થતા રાગદ્વેષાદિકે વિકારોને નિવારવા માટે આત્મનિ-
 ગ્રહ કરવો એજ ખરેખર સુદર મનોહર તપ છે, અને
 ઉક્ત અનિષ્ટ વિકારોને વારવા માટેજ મમર્થ જ્ઞાની પુર્યોએ
 નાના પ્રકારના બાધ અને અવ્યતર તપ કરવા ઉપદેશ
 આપેલો છે, એ ઉભય પ્રકારના તપનુ સ્વરૂપ વિસ્તારપૂર્વક
 અનેક સ્થળે બતાવેલું છે, ત્યાંથી સમજી જતી શકે તેટલો
 તેનો આદર કરવા ખપ કળે જરૂરનો છે તપથી વિકા-
 માત્ર જળી જાય છે, અનેક પ્રકારની લઘિધઓ અને મિ
 થિધઓ સંપન્ને છે, તેમજ પરિપૂર્ણ કર્મમળનો ક્ષય કરીને
 આત્માને ઉજ્જવળ કરી અક્ષય અનંત એવા શાશ્વત મોક્ષ
 મુખનો લોકતા બનાવે છે, માટેજ તેમા પૂર્ણ પ્રયત્ન કરવો
 જરૂરનો છે

૫૨ જપ ઉત્તમ જગમા નવકાર—જેથી ઉત્તમ
 કૌટિવાળા આત્માનુ મસ્મરણ થાય તે જપ કહેવાય તેવો
 જપ જગતમા નવકાર મહામત્ર જેવો કોઈ બીજો ઉત્તમ
 નથી, એમકે નવકાર મહામત્રમા અસ્તિત્વાદિકે પચ પરમે
 શીનો મમાવેશ થાય છે, તેમા જે અસ્તિત્વ અને સિદ્ધિ
 ભગવાન અનંતગુણના આગર છે આચાર્ય મહારાજ નિર્માળ
 અખંડ પ્રદાયમોદિકે ૩૬ ગુણોવડે, ઉપાધ્યાય મહારાજ

ઉત્તમ પ્રકારના વિનય મહિત સત્શાસ્ત્રના પઠનપાઠનાદિરૂપ
રૂપ ગુણોવડે અને મનુષ્યલોકવર્તી નિમ્ન ય મુનિમુદ્રાય
અહિ સાદિક ઉત્તમ ૨૭ ગુણો વડે જગત્ત્રયને પાવન કરે છે,
તેમનો સમાવેશ થાય છે, તેમજ જે અનત જ્ઞાન, દર્શન
અને આરિત્રાદિક ધર્મવડે અગ્નિ ત્રાદિક વિબૂધિત છે તેવા
શુદ્ધ આત્મધર્મનો પણ નવમ્બર મહામત્રમા સહેજે સમા-
વેશ થાય છે માટેજ આ મસાક્ષાતકાર કરવા પ્રમાણ ઇચ્છા
વાળા જન્યજનોએ ઉક્ત મહામત્ર વારવાર જપવા યોગ્ય
છે, એથી આત્માની શીઘ્ર ઉન્નતિ સાધી શકાય છે

પૃથ મજ્જમ આત્મ ચિરતા ભાવ, ભવમાયર
તરવાકો નાવ—આત્મપ્રદેશમા ગનજ્યોતિની જેમ સહેજે
વ્યાપી રહેવા જ્ઞાનદર્શન આરિત્રાદિક સદ્ગુણસમુદાય, તેમાજ
અદૃતિમ પ્રેમભાવે રમણુ ઝરતુ તજ અયમ છે જેમ ખોટવડે
ભવસાગર સુખે તરી શકાય છે તેમ ઉક્ત સયમને સેવના
વડે આત્મા સુખે જન્મ જન્મ અને મરણુ મળધી અનત
અને અગાધ દુ ખરૂપ જળથી ભરેલા આ મસારસમુદ્રનો
પાર પમી શકે છે હિસા, અસત્ય, અદત્ત, અપ્રદા અને
પરિગ્રહથી નિવર્તી, ઇદ્રિયો ઉપર કાણુ ગળી, મન વચન
અને કાયાના કુદ્વિગ્રહ (માઠા) વ્યાપારને તણ, અહિ સાદિક
ઉત્તમ સાધન ચતતિને પરમાર્થ ભાવે સેવવી, એ આત્મ
ચિરતારૂપ સુયમગુણની આરાધના માટેજ છે અને તેથીજ

ભવસમુદ્રને તરફ મોક્ષપુરીમા પહોચવું મુશ્કેલ થાય છે, એથી વિપરીત હિંસા અસત્યાદિક અમયમને અનન્યભાવે એવ વાથી આત્મભાવ અથવા અસ્થિર થઈ મલીનતાને પામે છે, અને તેથી તે અરહંતઘટિના ન્યાયે ભવચક્રમા ભટક્યાજ નકે છે

૫૪ છતી ગણિત ગોપલે તે ચોગ—ઠીકત સમય ગુણને એવવામા અને અમયમથી નિવતવા માટે જે પોતાની છતી શક્તિનો સદુપયોગ ન કરે, તેનો ગેરઉપયોગ કરે તેજ ખરેખર ચોર અમજવો લોકપ્રસિધ્ધ ચોર અન્યને અધા ગમા છતરી પરદ્રવ્ય ચાહે છે, અને તે ગુપ્ત સ્થળે ગોપલે છે, અને આ આત્મચોર તો પોતાના જ અતકરણને છેલ્લે આત્મમા ધનની અમૂલ્ય તકથી પોતાનેજ વચિત રાખીને અજ્ઞાનવડે પોતે પોતાનુજ નર્વસ્વ ગુમાવી દે છે, અને તે અમૂલ્ય તક ગુમાવી દીધાથી પુનઃ મહા પરિશ્રમે પણ તે ખોટને પૂરી પાડી શકતો નથી આનુ નામ આત્મવચકતા

૫૫ શિવમાધકે તે માધકિંગોર — પ્રનાદ તજી અપ્રમત્તપણે સિંહની જેમ ઘરવીગ થઈ સવમ આચરવડે જે મોક્ષમાર્ગ માધે છે તેજ ખરા માધુની જાણનામા આવે છે ખાતી માધુવેષ ધાગણ કરી પવિત્ર મયમાયગા સેવવાને બદલે જે અસમવડે વેષવિડબના કરે છે તે માધુ નામને ડહકિત કરે છે ઉત્તમ પુરુષો જે જે પ્રતિજ્ઞા કરે

છે તેનો પ્રથમથીજ પુરનો વિચાર કરી જેનો મુખે નિર્વાહ થઈ શકે એમ હોય તેવીજ પ્રતિજ્ઞા પોતે અગીકૃત કરે છે, અને તે પ્રાણાત સુધી પાળે છે, તેમા કદાપિ પણ પાછી પાની કળતા નથી, તેવા રીતે મહા સુમુતુ જનોએ સયમ પાળવારૂપ જે પ્રતિજ્ઞા પોતે મધ્ય મમક્ષ અગીકૃત કરી છે તેનો વિવક્ષી અવિનયરૂપ નિર્વાહ કરવો, તેમા લગાડે પ્રમાદ ન કરવો એ તે મહાશયોનુ મુખ્ય વ્રતવ્ય છે, અને એમાજ સ્વપરનુ દિન ગમાયલુ છે

૫૮ અતિ દુર્જય મનકી ગતિ જોય—જેમ બધી ઇન્દ્રિયોના નિષ્ઠા ઇન્દ્રિય અતવી મુશ્કેલ છે, સર્વ તોમા જેમ પ્રહાયર્થ પાગનુ દુષ્કર છે, તેમ યોગના મનયોગ અતનો કઠણ છે મન અતવુ કઠણ છે, એ વાત ખરી પણ તેને અતવાના ગુણ ઉપાયો શાસ્ત્રમા બતાવેલા છે, તેનો ગુરુગમ્ય પ્રોથમ મેળવીને મનને સ્થિર કરવા પ્રયત્ન કરવો જરૂરનો છે પાસની જેવા ચપળ મનને માગવા માટે બહુ પ્રરૂપાર્થની જરૂર છે, અને તેનુ કળ પણ કર્મ એણે મહત્વનુ નથી કહ્યું છે કે “મન પારદ મૂર્છિત ભયે, અતરંગ ગુણુનુદ, તમે બાવ નિરાગતા, લગત અમૃતડે ખિદ ” એવું મનરૂપી પારો, નિરાગતારૂપી અમૃતનો સ્પર્શ થતા મૂર્છિત થઈ જ્યારે મરી જાય છે ત્યારે આત્માના અતરંગ ગણનો સમસાય અજીવન થાય છે.

મતવળ કે મનનો પુરો જય કરવાથીજ મકળ નહિગુણો પ્રગટ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે તેથીજ અતિ ચપળ મનને વગ કંઠવાની આવશ્યકતા નિહ વાય છે વળી કહ્યું છે કે મનને મારવાથી ઇદ્રિયો સ્વતઃ વગ થાય છે, અને તેમ ચવાથી કર્મશત્રુઓનો ક્ષય થઈ જાય છે, માટે મનનેજ મારવુ જરૂરનું છે વગી મન જીત્યુ તેણે મધણુ જીત્યુ એમ આનંદધનજી ડહે છે, આથી વધારે શું જોઈએ ?

૫૭ અધિક કપટ નારીને હોય-પુરૂષ કરતા સ્ત્રીજ્ઞાતમા સ્વાભાવિક રીતે અધિક કપટ હોયછે આ એક મામાન્ય નિયમરૂપે વાત છે, જાડી તો અપવાદરૂપે પુરૂષથી પણ ન્યૂન કપટવાળી અથવા નિષ્કપટ પ્રતૃત્તિવાળી સ્ત્રીઓ પણ મળી આવે, એ વાત સુસંભવિત છે કપટ જનુલ સ્ત્રીઓના ચરિત્ર નોંધવા જવા પડેતેમ નથી કેમકે એવા ચરિત્રોવાળી સ્ત્રીઓજ જાદુધા નજરે પડે છે, તેમજ શાસ્ત્રથી પણ એ વાતને પુષ્ટિ મળે છે તેવીજ પુષ્ટિ શાસ્ત્રથી અપવાદરૂપે ગાયેલી સ્ત્રીઓ માટે પણ મળે છે, પરંતુ એનો પ્રગટ પુરાવો મળે એના નિષ્કપટ આચરણને સેવનારી સ્ત્રીઓ અત્યારે ભાગ્યે જ મળી શકે છે તેવો પ્રગટ પુરાવો નહિ મળવાનું અથવા જાદુજ ઝોછો મળવાનું કારણ સ્ત્રીઓનો જાતિસ્વભાવજ જણાય છે કહ્યું છે કે 'અસત્ય

ભાગ્ય, સાહસ જેડવુ, માયા-કપટ મેવવુ, મૂર્ખપણુ-અ
જ્ઞાનાચરણ, અતિ લોભ-તીન વિપયભોગરૂપ નિર્દયતા
(વિપય ભોગરૂપ સ્વાર્થમા અતરાય થતા સ્વાર્થ સાધવા
માટે હૃદયની કઠોળતા) અને અશુચિતા-અપવિત્રતા એ
ગણાવેલ ઢોપો ત્રીભૂતિમા સ્વાભાવિક હોય છે ઉક્ત ગામ-
તમા અપવાદરૂપે પ્રથમ એવીજ ઉત્તમ મતીઓ કે મહા
સતીઓ હોઈ શકે કે જે ઉત્તમ પ્રકારની શીલ સપત્તિથી
વિભૂષિત છે, તેમજ જેમણે સ્વપતિમા કે સ્વશુદ્ધમાજ નર્વ-
ન્ન આગેપેડુ છે

નીચ સોઈ પદ્મોદ વિચારે, હવ પુરુષ પરિકયા નિવારે,
ઉત્તમ ધનક કીચ સમ જાણે, દરલ તોઈ દૃઢ્ય નવિ આણે ૧૭
અતિ પ્રવહ અગ્નિ હે ક્રોધ, દુર્નમ માન મનગજ જોધ,
પિપ્પલ્લી માયા જગમાહી, લોભ સમો સાયર સોઈ નાંદિ. ૧૮
નાંચ મગથી દરીઈ ખાઈ, મળિઈ સદા સતકુ જાઈ,
સાધુ સમ ગુણ વૃદ્ધિ ધાય, નારીસી મગને પત જાય ૧૯
ચપલા જેમ ચંચલ નર આય, સ્થિરત પાન જમ લાગે વાય,
ઝિલ્લર અજઝિજઝ જેમ છીજે, ણિયિય જાણી મપનકહા કીજે. ૨૦
ચપલા નિમ ચંચલ ધનધામ, અચલ એક જગમેં પ્રધુનામ,
વર્મ એક ત્રિભુવનમેં સાર, તન ધન યોગન સકલ અસાર. ૨૧
નગ્નદાગ નારી નિત જાણો, તેયો રાગ દિયે નવિ આણો,

અતર લક્ષ રહિત તે અથ, જાનત નદિ મોક્ષ અર થય. ૨૨
 જે નવિ સુળત સિદ્ધાત વચાણ, વધિર પુરુષ જગમેતે જાણ,
 અવમર ડચિત વોલી નવિ જાણે, નાકુ જ્ઞાની મૂઠુ વચાણે ૨૩
 સમ્મલ જગત જનનો હ દયા, ફરત મદુ પ્રાણીકી મયા,
 પાઠન ફરત પિતા તે ઝહીષ, તેનો ધર્મ ચિત્ત મદુદિયે ૨૪

૫૮ નીચ મોર્ડ પગ્ગોલ વિચારે—પગ્ગોલનનુ
 અનિષ્ટ કેમ થાય, સામો કેમ બેહાન થાય, નામો કેમ
 સુખથી જાણ થાય, સામાની ઉપર કેમ આપણે આવી પડે,
 એવા પ્રકારની વિચારણા જુ થી કેવળ દુધ્યાનમાજ પોતાનો
 કાળ નિર્ગમન કરે, સુતા ઉઠતા, જતા આવતા કેવળ
 એવુજ ખોડુ ચિતવન કયા કરે અને મામાનું તાક્ષાત
 અનિષ્ટ કરવાની તક શોધ્યા કરે, તપ નળે તો કરવા શૂંકે
 નહિ, ખીજાને પણ એવીજ ખોટી સલાહ આપી પોતાનો
 કટિપત મ્વાર્થ સાધવા બનતું કરે, એક પણ પણ શુભ
 વિચારને અવકાશ ન આપે તે પરદ્રોહારીજ ખરેખર નીચ
 પાપી સમજવો એકે સામાના પ્રજા પુણ્યધોગે ક્રોધ દુષ્ટ
 ક્રાવી રાકે નહિ, ચાવત તેનો વાળ પાત વાજો કરી શકે
 નહિ, તોપણ દુષ્ટ જન તો પોતાની દુષ્ટ દુનિથી અવશ્ય
 નીચગતિગામી ચાલે જ પરદ્રોહકારી દિનગન દુષ્ટવૃત્તિથી
 દુખીજ રહે છે; ત્યારે સહુનું ભલું ઇંછનારા સજ્જનો

સહ કુખનાજ મઝ રહે છે ગાથત સુખના અર્થા નોએ
સ્વપ્નમા પણ પગ્ગાહ ચિતવ્યો નહિ

૫- ઉચ્ચ પુત્રપ પગવિક્કથા નિનારે—જે વાત ૮
વામા નથી પેતાનું હિત કે નયો પરનું હિત એવી ન
કામી વિચ્યા ઉત્તમ પુત્રો કરતા નથી કુચક્ષી ૮ના
પેતાનું અને પગનું બગાડે છે પ્રાપ્ત થયેલી ગ્રામગ્રીનો
૮ઈ પણ લાભ તે પોતે લઈ શકતો ધી તેમ બીજને
પણ લેવા દેનો નથી વિક્કથા એવાર કોઈ વખત નિદા
હિકમા ઉતરીને અપગ્ની પાપમાલી ૮ છે તેમાં જે
વાતમા ૮ માન જેવું જ નથી, તેમજ ૮ઈ લાભ પણ
નથી તેની વાત કરવા કરતા પોતાથી બની રાકે
તેનો કોઈ મહુદમ એવીને સ્વપરનું હિત માધનું એજ
શ્રેય ॥

૬- ઉત્તમ કનક કીચ મમ બાણે, હરખ મોક
હુદયે નવિ આણે—ઉદાર દિવના નિર્મળી પુત્રો મા
નિયાના દશ્ય પદાર્થોમા શ્રોહાઈ જતા નથી મમ્યન
જ્ઞાનદષ્ટિથી જઈ એન્યનું સ્વરૂપ જોળખી જેમ બને તેમ
જઈ વસ્તુથી ન્યાસ રહે છે, તેમને મોનાના ઢગ સોભાવી
શકતા નથી તેમકે નિમ્પ્રહતાથી તે સુભાર્તુ ને કીચ ન-
માન થેજે છે, તેથીજ સુવર્ણ સદૃશ પરવસ્તુઓના અયો-
ગથી તેમને ઉર્દાઉમાલ થતો નથી, તેમજ તેના વિયોગે

દુઃખ દીનતા પણ થતી નથી ઇલાનિષ્ઠ સંયોગવિયોગમા તે તત્ત્વદષ્ટિ મમાનભાવ રાખી શકે છે અને તેથીજ તે સદા પમ । ચિત્તથી સતોષસુખમા નિમગ્ન રહે છે આવા તત્ત્વજ્ઞાની પુરુષોને સ્વપ્નમા પણ દુઃખનો સ્પર્શ સભવતો નથી તેમને પોતાના આત્મામા અકૃત્રિમ અનહદ સુખનો મનુભવ હોઈ શકે છે આવી ઉત્તમ વૃત્તિ જેના ઘટમા દિનગત જાગી ■ તેનું અહો ભાગ્ય છે, અને તેવી ઉત્તમ વૃત્તિથી શીઘ્ર ભવનો પાર પામી શકાય છે

૬૧ અતિ પ્રચંડ અગ્નિ હે ક્રોધ—દ્રેષ, ઇર્ષા, અસૂયા, મત્સર, પરદ્રોહ, વૈર, શાપ અને હિમાદિક મર્વે ક્રોધના રૂપ છે તે મહાભયકર અસિસમાન છે તે અગ્નિની પેરે પ્રથમ તો જેના મનમા પ્રગટ થયો હોય તેનેજ મતાપે છે—માળે છે અને પછી જેના તરફ વગાડ કાઢવામા આવે છે તેનામા ઉપશમ રમતું જાળ ન હોય તો તેને પણ પ્રજ્વળે છે, અને એમ અનુક્રમે અનેક જનોને ઉપતાપ કરે છે ખીજે અગ્નિ જળના યોગે ગમા જાય છે ત્યારે ક્રોધાગ્નિને શમાવવાને પૂરતા શમ, પ્રશમ, ઉપશમ, લમા, શાતિ, પ્રશાતિ, ઉપશાતિ જેવા ઉપચારનીજ જરૂર રહે છે અગ્નિથી દગ્ધ થયેલી ભૂમિમા વાવેલા ખીજના અકૃદે તો ઉગી નીકળે છે ત્યારે ક્રોધાગ્નિથી દગ્ધ થયેલી હૃદયભૂમિમા પ્રેમાકૂર પ્રગટતોજ નથી આમ અનેક જીને વિચારતા ક્રોધ અત્યંત અહિતકર છે, તથી તે સર્વથા વર્જ્ય છે

૬૨ દુર્દમ માન મત્તગજ લેધ—અત્ર માનને મહો મત્ત હાથીની ઉપમા આપવામા આવી છે તેવા હાથીને મહા કબ્બે હમી શકાય છે આવા મહો મત્ત હાથીને ષણ્ણ ગ્રામમા આગળ કરી રાખવાનો રીવાજ સાબળવામા આવે છે તે પોતાના મદમા ઉન્મત્ત થયા છતો નગરના દાં ને પશુ ભાગી નાખે છે ‘અહતા અને મમતા’ ફૂંપી મોહમદિરાથી મત્ત થયેલ અહ કાર પશુ તેમજ છે તેના પશુ કોધની પેરે જડતા, મદ, અભિમાન વિગેરે અને અનિદ પચાંચો છે મહોન્મત્ત હાથીની પેરે તે પશુ દુખે હમી શકાય છે, એટલે મિથ્યા અભિમાનીને વચ કરના મુશ્કેલ છે મિથ્યાભિમાનવટે જીવો નહિ કંઈ થોડા કઈક અગમ્ય કાર્ય કરવાને ચક્ષુ ગેહાન પડે છે તેમા તે કવચિતજ ફાલે છે બાકી તો અતિ ઉન્મત્ત પશુ આદિ ના સાહસવાળા કાર્યના કરવા ફળ તેમને જીવિત પર્યંત લોગવવા પડે છે રાવણ અને દુર્યોધન જેવાના દહાત આ બાળનમા પ્રચિદ્ધ છે તેવા દુષ્ટ અભિમાનથી જે વેગમા રહે તેમને ધન્યવાદ થટે છે અભિમાનથી વિનય ગુણનો લોપ થાય છે માટે અભિમાન ત્યાગ્ય છે અને વિનયશુભ આદેય છે વિનયથી વેરી પશુ વચ થઈ જાય છે’

૬૩ વિપ વેલી માયા જગમાહી—આખા જગતમા

ફેલાયેલી કોઈ પણ વિષયેલી હોય તો તે માયા-અજ્ઞાતિ
 રૂપ છે જેમ વિષયેલીના મૂળ, પત્ર, પુલ, ફળ અને દાયા
 સર્વે વિષયરૂપ છે અને તેનું સેવન કે આશ્રય કરનારને
 વિષ વ્યાપે છે, તેમજ માયા આત્મી પણ મમજવું
 તદ્દાવત એટલેજ છે કે વિષયેલીથી દ્રવ્યપ્રાણનો વિનાશ
 થાય છે, ત્યારે માયાથી ભાવપ્રાણનો એવ થાય છે મા
 યાવી જનોની હરેક ક્રિયા વિષમય હોય છે, અને તે
 પ્રત્યેક ક્રિયાથી સ્વપરના જ્ઞાનદર્શન આદિનાદિક અમૂલ્ય
 ભાવપ્રાણનો નાશ થાય છે મતલબ કે માયાવીની ધર્મ
 ક્રિયા પણ નથી તેને સુખદાયી, તેમ નથી અન્યને સુખ
 દાયી, પણ તે સ્વપરને એકાત દુઃખદાયીજ નિવડે છે
 એથીજ એ હોય છે અને નિષ્કપટવૃત્તિ ઉપાદેય છે
 કપટરહિત મન, વચન અને ક્રિયાથી કરાતી વ્યવહાર
 કરણી કે ધર્મકચ્છી લવને દુર્ગતિથી બચાવી નિર્ગતિ
 પ્રાપ્તિ બનાવે છે

૬૪ લોભ સર્વો સાયં હોય નાહિ-લોભને અત
 જાનરની ઉપમા આપવામા આવી છે તે એવી રીતે કે લ-
 વને જેમ લાલ મળેલો બાય છે તેમ લોભ વધતો જાય
 છે અને તે અનુક્રમે વધીને સાજર જેવો વિશાળ થાય
 છે, પરંતુ લોભમૂળાનિ દુઃખાત એ ન્યાયે લોભમા દુઃખની
 મરપરા રહેલી છે, તેને લોભાધ એડ શકેલો નથી, તેથીજ

તેમા જે ચાચો બાચ છે કહ્યું છે કે 'કોઈ મયભુરમ-
ણકો, જે નર પાવે પાર, તે પણ લોભ સમુદ્રકો,
હાલે ન મધ્ય પ્રચાર' 'આગર મળહી દોપકો, ગુણ
ધનકો બડ ચોર, વ્યમનવેલીકો કદ દે, લોભ
પામ ચિહ્નુ જો' 'જેમ સમજી સુખના અર્થી'
જનોએ સતોષવૃત્તિને આહરી લોભવૃત્તિનો ત્યાગ કરવા
પટે છે

૬૫ નીચ મગધી કરીએ ભાઈ-જાની પુરોષોએ
મ્હોટામા મ્હોટું દુખ નીચ સગતિનું કહ્યું છે નીચ
સગતિથી માણી નીચવૃત્તિ થીજે છે, અને નીચ વૃત્તિથી
નરનાદિક નીચ ગતિને પામે છે એવી રીતે નીચ સગ-
તિથી ધણું માકું પરિણામ આવે છે માટેજ શાસ્ત્રકાર
નીચ મગતિનો ત્યાગ કરવા કહે છે, અને ઉત્તમ મગતિ
આકરવા ઉપદેશો છે, ઉત્તમ સગતિથી આપણામા ઉત્ત-
મતા આવે છે જેમ સુગંધી ફુલના મગધી તેલ કુવેલ
સુગંધી બને છે, મવયાચગના સુગંધી પવનના સગંધી
ફળડા પણ ચંદનના ભાવને ધારે છે, અને મેરૂ પર્વતના
શિખર ઉપર વળજેલું તૂણ પણ સુવર્ણપણાને પામે છે,
તેમ ઉચ સગતિથી આત્મા ઉચ્ચ સ્થિતિને પામે છે-ઉત્તમ
શુણાને મેળવે છે, ત્યારે નીચ સગતિથી માણી નીચ
સ્થિતિને પામે છે જેમ સ્વાતિ જળ સર્પના સુખમાં

પડીને વિષરૂપ થાય છે, તમ લોહ ઉપર પડવાથી વિનાશ પામે છે, તમ ઉત્તમ આત્મા પણ નીચની ન ગતિથી હી નવાને પામે છે, એટલા માટે નીચની મ જાનિ તજી ઉચ્ચ સજાતિ આદરવાનું કહેવામાં આવે છે

૬૬ મળિયે મદા સતકુ જાઈ—દુનિયાની ખટ-પટ મૂકીને વૈરાગ્યરસમાં ઝીલી રહેલા સત-સુમાધુ જનો નીજ સોળતથી આત્માને પારમાર્થિક લાભ સપને છે તેમની આતરવૃત્તિ અત્યંત નિર્મળ-નિષ્પાપ થાય છે, તેઓ અત્યંત શુણ્યાનુરાગી થાય છે, તેથી તેમનું દર્શન પણ પાપહર થાય છે, તો પછી તેમની એવાલક્ષિ નને બહુમાનાદિકનું તો કહેવું જ શુ ! મતસેવાદિકથી તો કોટિ ભવનાં પાપ ટળે છે અને અપૂર્વ આત્મલાભ મળે છે દુનિયામાં એવી કોઈ ઉત્તમ વસ્તુ નથી કે જે મતસેવાથી લભ્ય ન થાય અરે અહિક મુખ તો શુ પણ મોક્ષમુખ પણ સતજનોની સેવાદિકથી મુલભ થાય છે નાટે મ-પૂર્ણ મુખના ઇચ્છક જનોએ અવશ્ય સતસેવા આદરવી ઉચિત છે

૬૭ સાધુ મગ શુણ્ણવૃદ્ધિ થાય—હિ સા, અસત્ય, અદત્ત, અપ્રદા અને પરિગ્રહને તજી આત્મવચનાનુસાર અહિસાદિક ઉત્તમ મહાવ્રતોને આદરી તેનો યથાવિધ નિર્વાહ કરી આત્મહિત સાધે તે સર્વ સાધુની પશ્તિમાં

લેખાય છે તેવા સાધુજનોનો પરિચય કરવાથી- ગુણમા
વર્ધારો થાય છે અને અવગુણમા ઘટાડો થાય છે. વિનય
(નૃદ્વતા-નમ્રતા) જે સ્વકળ ગુણનું વચીકરણ છે, તેનો
ઉપયોગ સાધુપરિચયમા અવશ્ય કરવો જરૂરનો ॥ જેમ
જેમ ઘડના લોટને વધારે કુણવામા આવે છે તેમ તેમ
તેમા મીઠાના વધની જ્વય છે, તેવી-જ રીતે સદ્ગુણનિધિ
સત-ગુણાધુનો જેમ જેમ અધિક વિનય સેવવામા આવે
છે તેમ તેમ આત્માને અધિક લાભ થતો જાય ॥ વિન
યમા વિદ્યા-વિજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે, અને ઘટમા વિવેકહીપક
પ્રગટે છે તેથી આત્માને વસ્તુસ્વરૂપનું, જડ ચૈતન્યનું,
હિતાહિતનું તેમજ ગુણદોષનું અર્થાત્ બાન તથા શ્રદ્ધા
જાગે છે, અને નિર્મળ જ્ઞાન તથા શ્રદ્ધાના યોગે રચારિ
ત્રની શુદ્ધિ કરી શકાય છે, એવી રીતે રત્નત્રયીની મહા-
યથી આત્મા અક્ષય સુખને માધી શકે છે આમા માધુ
મ ગતિ પુદ્ગ આલંબનરૂપ છે, આટેજ તે ઉપાદેય છે

૬૮ નારીકી મગતે પન જાય—પરનારીનો પરિ
ચય કરવાથી પોતાની પ્રતિષ્ઠાનો લોપ થાય છે જેને
સ્વમીથી કે સ્વપતિથી સતોષ વળતો નથી તેનેજ પરસ્ત્રી
કે પરપુરૂષ માધે પરિચય કરવા ઇચ્છા થાય ॥ વળી
તેનાથી સતોષ ન થાય તો ખીજો પરિચય કરવા મન
પાડે છે, જેમ હંસાયા દોરની જેમ જ્યા ત્યા દોરત

વિવેક રહિત રખડતા દેખી તેમની પાપી વૃત્તિ લોકના
કળવામાં આવી જાય છે, અને તેથી કામાધ જનેલ આ
પુરુષ પોતાની આખરુ શુભાવે છે વળી કુળખાપણુ, કુળ
અમારકે વિગેરે ઉપનામપણુ પામે છે વિવિધ પ્રકારના
ચાહી, પ્રમેહ પ્રમુખ ભયકર વ્યાધિઓમાં સપડાઈ જાય
છે, અને પ્રાતે નરકાદિક દુર્ગતિ પામે છે, તેથી સકળ આ
પુરુષોને ઉચિત છે કે અધિક વિષયવાસના તણુ સ્વપતિ
કે સ્વદાસ સતોષીજ યવુ! એ વાત ગૃહસ્થઆશ્રી કહી,
આધુઆશ્રી તો તેમને સ્ત્રીસંગતિ સર્વાધા હોય છે, કેમકે
સ્ત્રીપરિચયથી વિષયવાસના જાગૃત થાય છે, અને પરિણામે
મતભંગ, લોકાપવાદ અને નીચ ગતિ રૂપ વિપાત લોગવવા
પડે છે

૧૬ ચપળા જેમ ચચળ નર આય, ખિરત
પાન જળ લાગે વાય, છિદ્ધર અજલિ જળ જેમ
છીજે, ઇણુ વિધે જાણી મમત કલા કીજે. ચપળા
તિમ ચચળ ધન ધામ—ચપલા એટલે વિનળી તે
દાણુવારમાં અદૃશ્ય થઈ જાય છે, કેમકે તેના સ્વભાવજ
ચપળ છે, તેમ મનુષ્યનું આયુષ્ય અને લક્ષ્મી પણ ચપળ
છે, એટલે આયુષ્ય કે લક્ષ્મી નહિ ચતા વાર લાગતી નથી
જેમ વાયરો લાગવાથી ઝાડના પાન ખરી પડે છે અને
અજલીમાં રહેલુ અપજળ જેમ વરસ ટપકી જાય છે, તેમ

૨. યુવ્ય અને લક્ષ્મી પણ જાન્મા છે, તેમનો અત આ
 વતા વાર લાગતી નથી એમ સ્વબુદ્ધિથી સમજવા છતા
 સસાગની જોની માયામા કેમ મુઝાય છે? પરવસ્તુમા
 જોટી મમતા કરવાથીજ છવ દુખી થાય છે, અને પોતાનું
 ખરૂં સ્વરૂપ તથા ખરૂં કર્તવ્ય ભૂલી જઈ ખરા મુખથી
 વચિત રહે છે. એટલીજ મમતા ને પોતાના જ્ઞાન દર્શન
 આદિત્રાદિકે આત્મગુણમાજ સખવામા આને અને નિર્મળ
 મૃદિકે રત્ન જેવા ઉજવળ આત્મસ્વરૂપમાજ અહંતા ધાર-
 વામા આવે તો અદ્ય સમયમા સમસ્ત દુખનો અત
 આરી લાય અજ્ઞાની છવો પરવસ્તુમા દેહ, સ્ત્રી, લક્ષ્મી
 પ્રમુખમાજ અહંતા અને મમતા કરે છે ત્યારે જ્ઞાની વિવેકી
 જનો શુદ્ધ આત્મદ્રવ્ય એ હું, શુદ્ધ જ્ઞાન ગુણ એજ માફ
 એવીજ માથી અહંતા અને મમતા ધારે છે, તેથી હંસની
 મનક દુખ માત્રને વણ મુખ માત્રનો આવવાદ લઈ શકે
 છે, અને એજ પરમ કર્તવ્ય છે.

૭૦ અચળ એક જગમે મહુ નામ—આ કાની
 દુનિયામા શ્રી સખલાદિ પ્રભુનુંજ નામ અચળ છે, કેમકે
 તે પૂર્વ પદવી પામેલા પરમાત્મા છે પૂર્ણતાને નહીં પા-
 મેના બીજા દેવ દાનવ અને માનવાદિકના નામ અચળ
 નથી કેમકે તેઓ જે જે સ્થળે ઉપજે છે ત્યા ત્યા તેમના
 નામ જુદા જુદા હોવા છટે છે તે પણ એક વખત સારું
 તો બીજી વખત માફ, સ્વસ્વ ગુણાગુણ ઈર્માનુસારે હોય

છે અને તેથીજ તેમના નામ અચળ કહી શકાતા નથી, ત્યારે જેમણે પૂર્વેના ત્રીજા ભવમા અતિ નિર્મળ અધ્ય વસ્ત્રાય યોગે તીર્થકરનામ કર્મ ખાધ્યું છે, તેયો જેનનો અનુક્રમે આ મનુષ્યયોગમા, આર્ય દેશમા, ઉત્તમ કુળમા અવતાર થાય છે, ત્યાં તેમનું ઉત્તમ ગુણ નિષ્પન્ન માયંક નામ રાખવામા આરે છે અને તેમને નિશ્ચયે તેજ ભવમા ઐશ્વર્ય જવાનું નિર્મિત છે, તેથી પુનર્ભવ થવાનો નથીજ એવા એવા કારણોથી પ્રભુનુંજ નામ અચળ કહી શકાય

❶ એટલુંજ નહીં પણ પ્રભુનું ગુણ નિષ્પત્ત મત્રરૂપ નામ નિર્મળ શ્રદ્ધાથી સ્મરણ કરનાર પણ અનુક્રમે કર્મ કલ્પને ફર કરી અપુનર્ભવી થઈ મિદ્ધ ભુદ્ધ અને મુગ્ધ થાય છે તેથી પ્રભુના પવિત્ર નામને એકનિષ્ઠાથી સ્મરણ કરનારના નામ પણ એવીજ રીતે અચળ થઈ શકે છે કે- મકે ફરી તેમને જન્મ લેવાની જરૂર રહેતી નથી

૭૧ ધમ એક ત્રિભુવનમે માર—જે મત્ ૧૧-
 સ્થનવડે આત્મા અવિચળ સુખ પામે એટલે જન્મ, જરા, મરણ, આદિ, યાદ તેમજ મયોગ વિયોગજન્ય મન ત ૬
 યોદધિ તરી અનત અશ્વય અવ્યાખાધ અપુનર્ભવ એવું
 અચળ મોક્ષસુખ પામે તે સાધન, દાન, શીલ, તપ, ભા
 જ્ય, દેશવિરતિ યા સર્વોવરતિ રૂપ ધર્મજ જગત્રયમા
 સ્થાપ્ય છે જે જીવને જન્મમરણના દુઃખથી ત્રામ છુટતો
 હોય અને નિરૂપાધિક સુખનીજ આહુના હોય, તો જગ

તુલસદા શ્રીજિનંદાજ ભગવાને ભવ્યજનોના એકાગ્ર હિંતને
અમે ભાષેવો. પૂરોજા માધનરૂપ ધર્મનું સ્વરૂપ વ્યર્થ
નુંરગમ્ય જાણી નિર્ધારી તેનો વ્યાગ્રહિન આદર કરવા
પ્રમાદરહિત પ્રવૃત્તિ કરવીજ જોઈએ

૭૧ તન ધન યૌવન મરુજી અમાર—શરીર,
લક્ષ્મી અને યૌવન એ ત્રણ અસાર એટલે ક્ષણિક અને
ભયધુન છે, શરીર અશુદ્ધિથી ભરેલું, ક્ષણમાં વિલુપ્તી
જાય એવું, અને રાગધુન એટલે રાગથી ભરેલું છે લ-
ક્ષ્મીનું ખીણું નામ અપલા છે, તે જાતેજ અપવન્નભાવી
છે તે ગિર રહેજેજ એરો ભરૂંસો ગળવા જેવો નથી
નેમજ તેના સુયોગે મોહાદિક ઈર્ષક ઉન્માદ ઉપજવા સ
ભવ રહે છે વળી ચાર પ્રમુખનો પણ ભય કાયમ રહે
છે યૌવનની પાછળ જન અવસ્થા જોર ઠરતી ચાવી અગ્રે છે,
તેમજ યૌવનવયમા વિપયલાલસાદિક કંઈક વિગારો ઉપજે છે,
તેથીજ તેમા વિશેષે કાળજી ગળી રહેવા સારી વરનામે
છે યૌવનના જે નિષ્કેનક રીતે પંચાર કરે છે અને તેનો દવપર
હિત અર્થેજ ઉપયોગ કરે છે તે મહા લાભવાન ગણાય છે
તેવીજ રીતે લક્ષ્મી અને શરીરઆશ્રી પણ સમજવાનું છે
જ્યાં સુધી પૂવકૃત પુણ્યનો પ્રભાવ ઉદય હોય છે ત્યાં સુધીજ
લક્ષ્મી સિવર રહે છે તેટલા અંરસામા જે તેનો મદ
પયોગ થઈ શકે તેજ સ્વપેર હિતરૂપ થાય છે, તહિતો
તેની કેવી ગતિ થશે તે કંઈ જાણી શકાતું નથી, પરંતુ

એટલુંતો ચોક્કસ છે કે કૃપણતા દોષવાળાને તો તે કંઈ પણ હિત
કર નથી, પણ કેવળ કલેશરૂપજ થાય છે. કેમકે તે દીન
અનાથ છતો મહાય તેની રક્ષા માટે સચિત રહે છે, તેમ
છતાં તેના પૂર્વ પુણ્યનો ફાયદા થતાજ તે લક્ષ્મી હતી ન
હતી થઈ જાય છે, અને ત્યારે વળી તે આપટો ચોકમાગરમા
રૂપી બાય ॥ શરીરનો સ્વભાવજ વિલુપ્તવાનો છે તેવી
વિષ્ણુસન સ્વભાવવાળી વસ્તુ માટે ગોહ રાખી આત્મ સાધ
નની અનુદય તથા હારી જવી અને અત વધારે તેને
માટે જુરી મરણુ જો કેવળ અપ્રતિ છે યુગ વાત તો
જો ॥ કે માત્રીરૂપ શરીરમાથી આત્મસાધનરૂપ મુવળું
ચોધી લેવું, એજ ખરૂં કિમિયાપણું છે મતલબ કે ઉક્ત
સર્વ વસ્તુઓની અમારતા શાસ્ત્ર યુક્તિ અને અનુભવપૂર્વક
નિર્ધારી તેમા લાગી રહેલો મિથ્યા અધ્યાન નિવારી સ્વ
પરહિત અર્થે તેનો સદુપયોગ કરે તેનેજ ધન્યવાદ ઘટે છે
જો કે આવા સ્ત્રીપુરૂષ રત્નો વિરલજ હોય છે પરંતુ એવી
નિર્મળ પરિણતિ વિના કલ્યાણ નથીજ

૭૩ નરકહાત નારી નિત જાણે, તેથી રાગ
હિયે નવિ આણે—જે સ્ત્રીજાતિના સ્વાભાવિક દુર્ગુણો
શાખમા વર્ણવેલા પ્રથમ પ્રસંગોપાત જનાવ્યા ॥ તેવી
સ્ત્રીને નરકના દ્વારરૂપ-નરકમા જવાના સાધનરૂપ મમજીને
તેમા રાગ, ગોહ આશક્તિ યવા ન પામે તેમ સહાય સા

વવાનું થઈ રહ્યું ! તે એટલા માટે કે જો તમે એક દાણ
ભગ્ન-લત્ત કરી લેશો તો પશ્ચિમે તમારે નરકના
નનત દુખ દાવાનજમા પચાવું પડશે ! સ્ત્રી-નતિમાં
પણ અપવાદરૂપે કઈક સ્ત્રીરત્નો-પ્રથમ પાક્યા છે, અત્યારે
પાકે છે, અને અગાઉ પણ પાકશે

૭૪ અતઃ લમ્પ રહિત તે અધ, જાનત નહી
મોક્ષ અતઃ બધે—કયા કયા કારણથી આત્મા કર્મથી
મુકાય છે અને કયા કયા કારણથી આત્મા કર્મથી બધાય
છે તેને યથાર્થ જાણવા કૃપ અતરલક્ષ્ય જેને નથી તેજ
પરેબર અધ છે તેવા અતરલક્ષ્ય વિનાના અધ જનો
ક્રિયા કરતા છતા બધામ છ અને સસારચક્રમાં અટકે છે,
ત્યાં અતરલક્ષ્ય સહિત સત્ ક્રિયા કરનાર જલદી મ સા-
રનો અત કરી મોક્ષપદને પામી શકે છે જેમ અધ
માણુન આખના અભાવે ગમનક્રિયા કરતો છતો અરહો
પરહો અચકાય છે, પણ ઇન્દ્રિય સ્થાને પહોંચી શકતો
નથી તેમ અતઃલક્ષ્ય વિના ઉપયોગશૂન્ય કર્મકરણી
કન્તાં આશ્રી પણ સમજવું જેને સ્વપરતુ, જડ ચેતન્યનું,
તે સુખ મોખન યથાર્થ જ્ઞાન થયું છે તે અતરલક્ષ્યથી
આ મહિત સાધવા ઉજમાળ રહેનાર શીવ શિવમુખ સાધી
શકે છે, માટે મહુ કોઈ મોક્ષાર્થી જનોએ અતરલક્ષ્ય
જગાવવાની જરૂર છે

૭૫ જે નવિ સુણુંત મિહ્નાત વખાણુ, બધિર
 પુરૂપ જગમે તે જાણુ—જે સર્વજ-વીતરાગપ્રણીત નિ
 દાત વચન શ્રવણે સાલજતોજ નથી અથવા સાલજું તો
 નહીં સાલજ્યા જેવું કરે છે, મતલબ કે જે આત્મવચનની
 ઉપેક્ષા કરે છે અથવા કદાચ દેવવશાત્ તે માલજવા પ્રનગ
 મળ્યો તો તેને-તેના રહસ્યાર્થને હૃદયમા ધારતો નથી,
 એવી રીતે જે સાલજ્યું ન સાલજ્યા જેવું કરે છે તેને-
 જ્ઞાની પુરૂષો બધિર (બહેરા) કહીને બોલાવે ॥ કારણકે
 આત્મવચનામૃત - આસ્વાદવાની અમૂલ્ય તક મળ્યે જતે
 તેમજ શ્રવણે દ્રિય સાબીત છતે તે મહભાગી જનો પ્રમા
 દવશાત્ તેવો અપૂર્વ લાભ લેવો ગમાવી દે છે જે બાપકા
 મૂળથી- બધિર હોવાથી જિનવાણી સાલજી શકતા નથી
 તે વેવહત જનોને આકરો અપરાધ નથી કેમકે તેમના
 દીલમા શાસ્ત્રશ્રવણ કરવાની લાગણી કચિત્તજ હોઇ શકે
 છે, પણ જે છતી સામગ્રીએ તેનો સદુપયોગ કરી આગમ-
 વાણીનો અપૂર્વ લાભ મેળવતા નથી તેવા ભાવમધિ-
 જનો- ખરેખર અપરાધી કરેછે કેમકે તેમને તો આખો
 જન્મ નડમો ગમાવવાથી ભવાતરમા પણ તેવો લાભ નગ
 વાનો મલવ પ્રાપ્ત થતો નથી

૭૬ અવમર ઉચિત બોલી નવિ જાણુ, તાકું
 જ્ઞાની સુક વખાણુ—જે અવમરે જે બોલવું ઉચિત હોય,

હિતક હોય, સ્વપરને લાભદાયી હોય, અનુચિત, અહિ-
ત ૨ કે સ્વપરને નુકસાનકારક નજ હોય એવું સમયઅનુકૂળ
વચન જે બોલી બાણતો નથી, બોલી શકતો નથી અથવા
બોલવાની ઉપેક્ષા કરે છે, તેને જ જ્ઞાની પુરુષો મુક (મુગો)
કહે છે. અવમર ઉચિત એક પણ વચન અમૂલ્ય થઈ પડે
છ એટલે લાખો વચનની ગરજ મારે છે ત્યારે ‘ અવસર
ચુક્યા મેવલા ’ ની જેમ ખરી તક વીત્યા પછી કહેલા ગમે
તેવા અને ગમે તેટલા મારાં વચન પણ નિષ્ફળ જાય છે
જેને મૂંઝાઈ જાય નથી અથવા તો જે જન્મથી કે કોઈ
માનસિકથી મુગો થઈ ગયો છે, અને તેથી જે વચનને
ઉચિત કરી શકતો નથી તેનો કંઈ આકરો અપરાધ
નથી. એમકે તે કૈવલ્ય છે છતાં તેના મનમાં કોઈ અનુકૂળ
પ્રયત્ન અવસર ઉચિત વચન બોલવાની લાગણી તો થાય
જ પણ તે બાપટો બોલી શકતો નથી અને જે છતી
જાણે અવમરઉચિત બોલી બાણતો નથી પણ વગર વિ-
ચાર્યું અનુચિત પ્રતિકૂળ બાપણ કરી રગનો લગ કરે છે
તેજ ખરા અપરાધી કરે છે. પ્રિય, પથ્ય અને મત્ય
વચનજ સ્વપરને હિત કરી શકે છે, તેથી વિપરીત વચન
ઉલટું નુકસાન કરે છે. કટુકે બોલા માણસ અન્યમાં અ-
ળખામણા થાય છે મારે સ્વપર ઉલયનું હિત સચવાય તેવું
મિષ્ટ અને મત્યજ બોલવાની રીત નથી.

૭૭ મકળ જગત જનની હે દયા, કૃત નહું
 પ્રાણીકી મયા—દયા, રહેમ, જયણા અને અહિંસા
 એકાર્થે રૂપ છે દયા જગત્વત્સલા જનની (માતા) છે
 દુનિયામા જે દેવ માનવ કે પશુપર્યંત સુખ પ્રતીત થાય
 છે તે દયાનોજ પ્રતાપ છે દયાનો મહિમા અચિત્ય અ
 પાર છે, દયાજ ધર્મના, ચક્રવર્તીના કે એવાજ ઉત્તમ
 ઐહિક સુખ અર્થે છે, અને પ્રાતે દયાજ આ માને શાગ્રત
 સુખનો ભોક્તા બનાવે છે જેહ લક્ષની પ્રમુખ જડ વસ્તુ
 ઉપરનો મોહ તથા પરમદયાળુ શ્રી વીર પરમાત્માના પવિત્ર
 વચ્ચનાનુમારે નિ સ્વાર્થપણે અહિંસા ધર્મનું આચરણ કરવા
 જે જે મહાઉચ્ચ સેવવામા આવે છે તે તે મહા જ્યાણ
 કારી થાય છે જગતના છમે જે જે સુખ પ્રાપ્તિને
 અનુભવ કરે છે તે તે પૂર્વ જન્મમા આચરેલા મહિંસા
 ધર્મનુજ ઉત્તમ રૂપ મમજલુ તેવીજ રીતે વર્તમાન
 કાળમા જે અહિંસા ધર્મને નાક્ષાત્ર સેવે છે અને ભવિ
 ષ્યકાળમા જે તેની સેવા કરશે તે સર્વે અહિંસા ધર્મના
 પસાયે સમારમા પણ પ્રગટ સુખ અનુભવી અનુક્રમે
 અક્ષયસુખના ભોક્તા થઈ શકશે આવી રીતે સર્વ પ્રકારના
 સુખને પ્રગટ કરનારી, તેનું પાલનપોષણ કરનારી અને
 એકાદ અમૃતવૃદ્ધિને કરનારી જગદેશા જનની અહિંસાજ
 છે એમ સમજી સુખના અર્થી મકળ જનોએ તેનું જ

આરાધન કરવા અહોનિશ ઉજમાળ રહેલુ તેનું કદાપિ
પણ કુપુત્રની પેરે વિરાવન તો કરવુજ નહિ જે ઉક્ત
માગને ૮ વધશે નહીં તે અવશ્ય સુખી થશે

જટ પાલન કરતા પિતા તે કહિયે, તે તો
ધર્મ ચિત્ત મહહિયે—? આપણુ પાલનપોપણુ કરે છે
તે પિતા કહેવાય છે, તે તો એક ભવઆશ્રીજ પ્રાય હોય
છે, પણ જે આપણને ભવભવમા નિવારે, આપણુ નમી-
હિત નાપે, આપણને આનંદમા નાખે, લગારે દુ ખનો
અર્ગ થવા ન આપે અને પરિણામે આપણને દુર્ગતિના
દાવર્માંથી બચાવી મહગતિમા નેડે અને અનુક્રમે અક્ષય
સુખમમાધિના ભાગી બનાવે એ ધર્મપિતાનોજ પરમ ઉપ-
ગાર છે એ અમાપ ઉપગાર કદાપિ વિસારી ન ગણાય
એવો છે નીતિ અનીતિનો ભેદ બતાવીને અનીતિ-અન્યા-
યના માર્ગથી નિવર્તાવી આપણને નીતિ-ન્યાયના માર્ગે
દોરી સત્ય, અસ્તેય, શીલ અને સતોષાદિકના ઉત્તમ તત્ત્વ
સમજાવી સર્વ પાપથી વિમુખ કરી નિર્મળ ચારિત્રયુક્ત
બનાવે છે અને તેમાજ આપણા ઉપયોગને જ્ઞાતપ્રાત
પરોવી આપણને ચરન્નાન્મા નિમગ્ન કરી દેછે તે પૂજ્ય
ધર્મપિતાજ મહ શરણ્ય (આશ્રય કરવા યોગ્ય) છે.
દુનિયામા જહેવાના પિતા જાતાદિક સજાથીઓ સ્વાર્થી
હોય છે, ને સ્વાર્થ ચિદ્ધ થયા બાદ ન્યાય સ્વાર્થમાં અ-

તરાય પડવાથી છેહ ઢે છે ત્યારે ખરો ધર્મ અને ખરા
ધર્મી જનોનો સંબંધ કેવળ નિસ્વાર્થ અને એકાંત સુખ
દાયા છે એમ ચિત્તામા દૃઢ શ્રદ્ધાન રાખી કલ્પિત સંબંધમા
નહિ મુઝાતા ધર્મના અવિહ્વલ સંબંધને માટેજ યત્ન
કરવો ઉચિત છે

૭૬ થી ૧૦૧ સુધીના ૨૩

પ્રશ્નોના ઉત્તર નીચે પ્રમાણે—

મોહ સમાન રિપુ નહીં કોઈ, દેલો સહુ અતરંગત જોઈ,
સુખમેં મિત્ત સકલ સસાર, દુ સ્વમેં મિત્ત નામ આશર. ૨૫
હરત પાપથી પડિત સોઈ, હિંસા કરત મૂઢ સો હોઈ,
મુન્વિયા સતોષી જગમાહી, જાકુ ત્રિવિધ કામના નાહી. ૨૬
જાકુ છાળા અગમ અપાર, તે મ્હોટા દુ સિયા તનુ ધાર,
થયા પુત્ર્ય જૈ વિપયાતીત, તે જગમાહે પરમ અભીત. ૨૭
મરણ સમાન ભય નહીં કોઈ, પથ સમાન જરા નરિ હોઈ,
પ્રયલ વેદના ખુધા વચ્ચાણો, વક્ર તુરંગ ઇદ્રિ મન જાણો. ૨૮
વલ્પવૃક્ષ સંજમ સુસ્વકાર, અનુભવ ચિંતામણિ રિચાર,
કામગૃહી વર વિદ્યા જાણ, ચિત્તાબેલિ ભક્તિ ચિત્ત આણ. ૨૯
સંજમ સાધ્યા મ્હવિ દુઃખ જાણે, દુ સ્વ સહુ ગયા મોક્ષપદ પાણે,
શ્રવણ શ્રોત્રાં સ્પર્શ જિનજાણો, નિર્મલ જિમ ગગાનલ પાણી ૩૦.

નવન શોભા જિનચિંત્ર નિહારો, જિનપટિયા જિનસમ કગો ધારો,
 સત્ય વચન મુલ શોભા સારી, તજ તબોલ મત તે વારી. ૨૧
 ફરકી શોભા દાન વલાળો, વ્રત્ય મેદ પવ તસ જાળો,
 મુજાવતે તરીફ મસાર, ફળવિષ મુજ શોભા ચિત્ત ધાર. ૨૨
 નિર્મલ નવપદ ખ્યાન ધરીએ, હૃદય શોભા ફળવિષનિમ કીએ,
 મધુગુણ મુક્તામાઠ મુલકારી, ફરો કઠ શોભા તે ભારી. ૨૩

૭૮ મોહ સમાન રિપુ નહિ કોઈ, દેખે સહુ
 અનંગત જોઈ,—મોહ જેવો કોઈ પણ કદે ચતુર હોઈ
 યામા નથી એ વાત આત્મામાજ ઉઠે આલોચ કરતા
 મનન શકાય એવી છે રાગ, દ્વેષ, કપાય, વિષયલાહના,
 અહ તા અને મમતાદિઠ મવં મોહનોજ પરિવાર છે તે
 જીવને જુદી જુદી રીતે ઘેરી તેની વિધવિધ રીતે વિહંગના
 ઠેર છે 'હુ' અને 'મારું' એવા મનથી મોહે આખી
 માનનને અધ કરી દીધેલ છે, અને એજ મત જગતના
 જીવો મુખ જુદિથી ગણે છે, પણ તેથી પરિણામે કેટલું
 ગાંધુ દુઃખ થાય છે તે તો કોઈક વિચારના સમજી શકે
 છે તે અનવીવાર જન્મમરણના ફેરામાં કરવાનું કંઈપણ
 સમજી કાઢણ હોય તે તે રાગ, દ્વેષ અને મોહજ છે
 તેનો મત (સચ)યથે છતે જન્મ મરણ સમગ્રી સમસ્ત
 દુઃખનો સહેજેજ અત થઈ જાય છે એ વાત શાસ્ત્રી,

શુદ્ધગમથી કે જાતિઅનુભવથીજ મારી રીતે સમજી નકાચ
 એવી છે. આપણે આત્મા પ્રમાદવદ્વાત્ મોહાદિક શત્રુઓના
 પાશમાં સપડાઈ ગયો છે તેમથી મુખ્ય યવાની તેને પૂરે
 પૂરી જરૂર છે, અને તે ઉપેક્ષા કરવા ચોગ્ગ નથીજ. જો
 આપણને આપણા શુદ્ધ સ્વરૂપનું એટલે આપણી માત્ર
 શબ્દોનું યથાર્થ જ્ઞાન (જ્ઞાન) અને યથાર્થ શ્રદ્ધાન (પ્રતીતિ)
 થાય તો આપણને પોતાને પૂણ આત્રી થાય કે આપણે
 આપણા કદા શત્રુઓના પાશમાં આપણીજ ભૂલથી નપડાયા
 છીએ, અને આપણે જાગૃત થઈ આપણી ભૂલ સુધારીને
 તે શત્રુઓની પુઠ પકડીએ તો તેમનો ભાર નથી કે તે
 આપણને વધારે વખત પજવી શકે! મતલબ કે આપણને
 આત્મજાગૃતિની ખરી જરૂર છે, એટલે કે આપણે આપણું
 ચરિત્ર બહુ ઉચ્ચ પ્રકારે સુધારી લેવાની જરૂર છે, અને
 એમ થયે મોહાદિક શત્રુઓ આપોઆપ આપણાથી ત્રાન
 પામીને પત્તાવન કરી જશે.

૮૦ મુખ્યમે મિત્ર મકલ સમાર, દુ ખમે મિત્ર
 નામ આધાર—પૂર્વ પુણ્યયોગે જ્યારે સકળ સુખસામગ્રી
 સંપ્રાપ્ત થઈ હોય છે ત્યારે તો બધાય મિત્ર થવા માગે
 છે, પણ જ્યારે કોઈ અત્યાચારયોગે સુખસામગ્રીનો વિયોગ
 થાય છે ત્યારે આપદા સમયે આવી ઉચ્ચ રહેનાર, તેમા
 મહદગાર થનાર ચાવત તે આપદાથી મુખ્ય કરવા પોતાથી

મનની દરેક કોશેશ કરનાર જે સખાઓ નીકળે તેજ ખરા મિત્ર છે પ્રયોક્તા રત્નમાલિકામા આ પ્રશ્નનો આપેલો ઉત્તર મનન કરવા યોગ્ય છે, અને તે એ છે ‘ જીવને ભવિયમા ભયકર દુખ આપે એવા પાપથી આપણને અગ્રાગ્રા કરે, સદુપદેશવટે પાપથી વનારા દુખની મમજ આપી આપણને પાપ આચરણથી નિવર્તાવે અને સન્માર્ગમા સ્થાપે, યાવત્ સન્માર્ગમા જ સ્થિત કરે એજ આપણો ખરો મિત્ર મુમુક્ષુઓ ’ જ્યારે બીજા મિત્ર મા ભવમાજ સહા ચમૂત યાય છે ત્યારે ઉપર જણાવેલા સન્મેત્ર પરવેકમા પણુ ચઢાયબૂત યાય છે, માટે મોક્ષાર્થી જનોએ મિત્ર કરવા તો આવાજ મિત્ર કરવા લક્ષ્ય રાખવું ચત્ર ત્રિ મિત્ર ચત્રિ ચર્મવતિ પાપાત્ ।

૮૧ કરત પાપથી પડિત સોઈ—જે પાપ આચરણથી કરતો રહે અને શુભાચરણમા આગળ પગલા ભરે તે પડિત પ્રયોક્તામાલિકામા આ પ્રશ્નનો આપેલો ખુલાનો છે કે વ પડિતો ? વિવેકી એટલે પડિત કોણ ? જેના હૃદયમા વિવેક પ્રકટયો છે અને તે વિવેકના બળથી જેને જીવ, અજીવ, (જડ, ચેતન્ય) પુણ્ય, પાપ, આશ્રવ, મવર, અંધ, મોહ અને નિર્જસરૂપ નવ તત્ત્વનો ચચાર્થ નિશ્ચય થયો છે, ચચાર્થ તત્ત્વનિર્ણય થવાથી જેના હૃદયમા નિશ્ચલ તત્ત્વમહા યઈ છે અને તેથીજ આગ્રાગ્રી કાળમા આત્માને અનર્થકારી થાય તેવી ચાપવૃત્તિથી જે અત્યંત કરતો રહે

છે, તેમજ આત્માને બલિધ્યમા એકાત હિતકારી માર્ગમાં આનંદથી પ્રવૃત્તિ કરે છે, યાવત્ અન્ય યોગ્ય જનોને સૌ વેળા મદુપદેશ આપે છે તે જ ખરો પડિત છે

૮૨ હિંસા કરતા મૂઠ યો હોઈ—જગત્ નાનું એકાત શુભ દેનારી આત્મ ઉપદિષ્ટ દયાની વિદાધિની હિંસકવૃત્તિને પોપે છે એટલે પરમકૃપાળુ પરમાત્માએ જગત્ જ તુઓના એકાત હિતને માટે ઉપદિષ્ટેલી રહાપા, ભરેલી દયાનો માર્ગ મરડીને જે આપમતિથી વિપરીત વૃત્તિ આદરે છે તે ગમે તેવા સાક્ષર ગણાવા હોય તોપણ તત્ત્વદષ્ટિ જનો તો તેમને મહા મૂર્ખની કોટિમા જ મુકે છે કેમકે તે ગુણકાની મોહવશાત્ એટલો પણ ઉંટા આલોચ કરી ગમ્તો નથી કે ‘મહુ કોઈ જીવિત વાછે છે, કોઈ મગણુ વાછના નથી’, ‘જેવું આપણને દુખ થાય છે તેવુંજ સહુ કોઈને થાય છે’ તો પછી જે આપણને પ્રતિકુલ જણાય તેવો દુખદાયી પ્રયોગ બીજા પ્રાણી ઉપર ગા માટે અજમાવવો બોધ્યો? આટલી બાબતજ ને ક્ષણ જર સામ્ય ભાવ રાખીને વિચારવામા આવે તો નિર્દય કામથી પાણુ ઓસરી ચકાય, અને જેમ જેમા તે વાત વધારે દયાર્દ્ર લાગણીથી વિચારવામા આવે તેમ તેમ નિર્દય કામ કરતા ક પારી છૂટે, અને છબટે નિર્દય કામ કરી ચકાય જ નહિ જે મૂઠ માનવીઓ શક્ષ્ઓની પેરે રસનાની

દોષપતાથી નાસબક્ષણુ અને આપેટડ (મૃગયા-જીવવધ)
 ડરે છે તે કઠોર દિવવાળા નરપશુઓ પોતાની સમીપે મર-
 છુને શરણુ થતા લનવરોની દુ ખ ભરી લાગણીઓ શું તોઈ
 શકના નથી ? શું તે દીન અનાથ લનવરો પોતાના બાળ-
 બચ્ચાને મૂકી તે નર કેત્યોને અર્થે પોતાની ખુશીથી મર-
 છુને શરણુ થવા ઇચ્છે છીં જેમ નિર્દયતાથી તેમને તેમની
 ઈશ્વરવિરુદ્ધ રીખાવીને મારી નાખવામા આવે છે, તેમ આ
 નરકેત્યોને તેમના બાળબચ્ચાને કે તેમના બહાવા બીજા
 મળધીઓને મારી નાખવામા આવે તો કેટલો બધો ત્રામ
 જગાય ! તેટલોજ બલકે તેથી પણ અધિક ત્રામ ઉત્પ-
 ન્ન પશુઓને નિર્દયપણે મારતા થયોજ નોંધજો તેની ક્યાનક
 અપીલ કોની પાસે જઈ કરવી ? આ ભારતભૂમિ ક્યાના
 પ્રતાપથી આગળ જેવી ક્યાદ્રં અને પવિત્ર હતી તેવીજ
 અત્યારે નીચ સસર્ગથી નિર્દય અને અપવિત્ર બની ગઈ
 છે રાત્ર નિર્દયતા (નિરપરાધી પ્રાણીઓ ઉપર શુભરતું
 દર શામન-ધાતકીપણુ) જ અત્ર નિયામક છે તેનેજ દૂર
 કરવા પુરતો પુરુષાર્થ સેવવામા આવે તો પુનઃ આ આર્થ-
 ભૂમિ જેવી ને તેવી હીપી રહે ! એમ સમજી પોતાની
 માતૃ-તમિના ઉદ્ધાર માટે હરેક ભારતવર્સી જને હિંસા
 પ્રતિગ્રવ માટે દૃઢ પ્રતિજ્ઞા કરવી નોંધજો !

૮૩ સુખિયા મતોથી જગમાહી બહુ ત્રિવિધ

કામના નાહિ — જેને કોઈ પણ પ્રકારની વિષયવાછા રહી નથી એવા સંતોષી મત મુમાધુજનોજ જગતમા ખરા સુખીયા સમજવા વિષયવાછા એજ દુ ખરૂં છે જેમ કુધા તૃષા વિગેરે દુ ખરૂં છે અને તેને શાત કરવાને અત્ર પાનાદિકનો ઉપચાર કરવામા આવે છે તે ઉપચાર જો યથાવિધિ લક્ષ્યપૂર્વક કરવામા આવે તો તે દુ ખ ઉપશાત થાય છે, પરંતુ જો તેમા અતિમાત્રાદિક અવિધિદોષ સેવવામા આવે છે તો બ્યાધિ પ્રમુખથી ઉલટી નવી ઉપાધિ ઉભી થાય છે અને તેને ટાળવા માટે અનેક પ્રકારના ઉપચાર કરવા પડે છે, તેમ લિન લિલ જાતની વિષયવાછના પણ દુ ખરૂં છે અને તે દુ ખને ઉપશમાવવા તેનો યોગ્ય પ્રતીકાર શાસ્ત્રનીતિથી સંભાળપૂર્વક કરવાની જરૂર રહે છે, અને જો તેમા અતિચાર થાય તો તે દુ ખ શમવાને બદલે વધવાનોજ સંભવ રહે છે મન, વચન અને ઢાયાના નિખિલ વિકારોને વશ કરવાને શાસ્ત્રક્રમે સમિતિ શુભિ રૂપ મુનિધર્મ અને સ્વહારાસંતોષાદિ રૂપ ગૃહસ્થધર્મ બતાવ્યો છે તેની સફળ સમીપે સારી રીતે મમજ મેળવી તે પ્રમાણે આચરણ કરનાર આત્માર્થી જન અવશ્ય અનુક્રમે ત્રિવિધ કામનાથી મુક્ત થઈ ગઈ છે, અને એજ સુખ—સંતોષની પરાકાષ્ઠા હોવાથી શાશ્વત સુખના અર્થી જનોએ આદરવા યોગ્ય છે કહ્યું પણ છે કે મસનારાત્ વર્ગ સુખ એટલે સંતોષ જેવું શ્રેષ્ઠ સુખ નથી અને

‘ન ત્રણાયા પરો મ્યાધિ’ વિષયતૃણા મમાન કોઈ વ્યાધિ નથી આથીજ શાસ્ત્રકારે જણાવ્યું છે કે ‘વિષય-ઇન્દ્રિયોને મોકળી મૂકવી એ આપહાનો માર્ગ છે અને તેને કાળુમા રાખવી એ મુખ-મ પહાનો માર્ગ છે એ બેમાથો તમને જે માર્ગ પસંદ પડે તે માર્ગે ગમન કરો !’

૮૪ તદુ તૃણા અગમ અપાર, તે મહોદા દુ ખીયા તનુ ધાર—જેની તૃણાનો ચારજ નથી અર્થાત્ જેની તૃણા અનત અપાર છે તેના દુ ખનો પણ પાર નથી, એટલે તેણે દુ ખ પણ અનત અપાર હોય છે જ્ઞાની પુરૂષાએ લોભને અગ્નિની અને તૃષ્ણાને તેની જ્વાળાની ઉપમા આપી છે એટલે જેમ જેમ ઇંધનાદિદે ચોગે અગ્નિ પ્રજ્વળ થતો જાય છે તેમ તેમ તેની જ્વાળા પ્રખર પરિતાપદારી થતી જાય છે એવીજ રીતે લોભી માણુમને જેમ જેમ લાભ મળતો જાય છે તેમ તેમ લોભાધતા વધીને તેની તૃણાને અમર્યાદિત બનાવે છે અને તે લોભાવિદને કેવળ દુ ખી દુ ખી કરી મૂકે છે આજ અનત અપાર દુ ખ દાવાનજના સતત પરિતાપથી બચવાને જેની પ્રજ્વળ ઇચ્છા હોય તેણે લોભાધતા મૂકી તૃણાને સંકુચિત (મર્યાદિત) કરી સતોષવૃત્તિ સેવવા અભ્યાસ કર્યો એજ ઉચિત છે

૮૫ થયા પુરૂષ જે વિષયાતીત, તે જગમાહે

પરમ અભીત—જેમણે મતોપરત્તિ ધારીને અભ્યાસ્યોગે
 અનુક્રમે વિષયવાસનાનેજ નિર્મૂળ કરી છે તેમને જગતના
 કંઈ પણ ભય રહેતો નથી જેમણે સગદ્વેષાદિકે વિકાર
 માત્રનો વિનાશ કર્યો છે તેમને વિષયવામના હોતીજ નથી
 એટલે તે જીવનમુક્ત છે, તેથી તેમને પુનર્જન્મ વેડો પડ
 તોજ નથી છેવટે આ નશ્વર દેહને અહીંજ તજી દેહા
 તીત થઈ અક્ષય, અનંત અને અવિચળ એવા મોક્ષસુખને
 પામે છે એટલે જન્મ, જરા અને મરણ સંબંધી નર્વ
 ભયથી મર્વંધા મુક્ત થાય છે જ્યાસુધી જીવમા નગદ્વેષાદિક
 વિકારોને વગ થઈને વિષયવાસના જાગે છે ત્યાસુધી તેને
 જ મ, જરા, મરણ સંબંધી ભય માયે ઝંઝૂમી રહે છે,
 ત્યારે વિષયાતીતને કોઈ પણ જાતનો ભય રહેતો જ નથી,
 એમ સમજી પ્રાણ જનોએ મન અને ઇન્દ્રિયોને ખાની પુર
 પાના વચનાનુસારે દમી, શુદ્ધ સયમ પાળી, વિષયાતીત
 નિર્ભયપદને પ્રાપ્ત કરવા માટે વિષયવામના ટાળવા પ્રતિ
 જિન ઉદયમ કરવો ઉચિત ॥

૮૯ મરણ સમાન ભય નહિ કોઈ—જગતના
 જીવોના મનમા જે મોટામા મોટો ભય કાયમ નિવાર કરી
 રહે છે તે મરણનો છે, અને તે વાસ્તવિક છે કેમકે તેની
 પાછળ ધીજ પણ જન્મ, જરા, સયોગ, વિયોગ, આધિ,
 વ્યાધિ અને ઉપાધિના ભય માયે લાગ્યા રહે છે તે મર

છુના મહાભયથી સર્વથા મુક્ત થવાય તો બીજા કાંઈ લા-
ગેલા ભય તો આપોઆપ શમી જાય એ મરણના મહા
ભયથી મુક્ત થવાને માટેજ સવજ્ઞ પરમાત્માએ મમ્મજ
દર્શન જ્ઞાન આશિષનો ઉત્તમ માર્ગ બતાવ્યો છે, અને તે
રત્નત્રયીનું યથાવિધિ આરાધન કરનાર આત્માર્થા નેના
અવશ્ય જન્મમગ્નુ મળેલી મક્કળ ભયથી મુક્ત થઈ શકે
છે તેથી નિર્ભય સુખ ઇચ્છનારને માટે એજ કર્તવ્ય છે

૮૭ પથ પ્રમાણ જરા નવિ હોઈ—જેમ જરા
અવશ્યાથી શરીર બોખડું થઈ જાય છે, તેથી યૌવન વયની
જેવું સામર્થ્ય તેમજ ઉદ્ધામ દષ્ટી શકતો નથી, તેમ મ્હોળી
મજલ જવાથી માણસ એટલા બધા યાત્રી જાય છે કે તેમ
નાથી કંઈ પણ અગત્યનું કામ હાથબર ડરી શકાતું નથી,
અને જે કંઈ અણુછૂટકે કરવું પડે છે તેમા પણ નેમને
કટાણે આવે છે માટેજ અનુભવી લોકો કહે છે કે જો
તેવડી મ્હોળી સુમાફરી પગે ચાલીને કરવાના હોય ત્યારે
'નાર ચાર ગાંઠ ચાલતા, લાગો પથ કપાય' એ વચન
અનુસારે શરીરથી મીઝે એટલેજ પથ કરો કે જેથી
ભવિષ્યમા વધારે તહેન કરવું પડે નહીં તેમજ આપણી
વ્યાવહારિક તથા ધાર્મિક કારણીમા પણ ખર્ચ પહોંચે નહિ

૮૮ પ્રખળ વેદના છુધા વખાણો—બીજી બધી
વેદના કરતા મુધાની વેદના વધારે પ્રખળ કહી છે બીજી

વેદનામા પ્રાય મનમા વેરાચ્ચ જાગે છે, પ્રભુનું નામ બાદ આવે છે, કે પરબવનું સાધન કરવા મનમા પ્રેરણા થાય છે, ત્યારે ક્રુધાના પ્રબળ ઉદય વળતે એ બધું હોય તે પણ પ્રાય સૂકાર્થ જાય છે એ ક્રુધા પરિમહને સહન કરનાર ડોઈ વિરલ જ્ઞાની તપસ્વી સાધુ જન્મેજ હોય છે તેવા અમતાવત તપસ્વી નાધુઓ શિરમાવદ્ય છે શાસ્ત્ર નિર્દિષ્ટ તપસ્યા ઉપા વેદનાને શમાવવાનો ઉત્તમ ઉપાય છે

૮૯ વક્ર તુલ્ય ઇન્દ્રિ મન જાણો—શાસ્ત્રમા ઇન્દ્રિ યોને તથા મનને અવળી ચાલના ઘોડા જેવા કહ્યા છે જેમ અવળી ચાલનો ઘોડો અધારને અણધારી વિષમ વાટમા યેચી જઈ વિડબના પાત્ર કરે છે, પણ જો તેને ડેળવનાર કોઈ કુશળ (અશ્વવિવામા નિપુણ) પુરૂષ મળે તો તેને એનો સુધારી શકે છે કે તેજ વાડો ઘોડો અપ વળતમા તેના સ્વામીને ધારેલા સ્થાને પહોચાડી દે છે, તેમ અણ-કળવાયે ની અશિક્ષિત ઇન્દ્રિયો તથા મન સ્વછદ્વલ્લે મોજમા આવે તેવા ત્રિવિધપ્રદેશમા દોડીને આત્માને અનેક પ્રકારે દુષ્ટી કરે છે અને છેવટ દુર્ગતિમા લઈ જઈને નાખે છે, પણ જો મર્વણ પ્રભુના વચનાનુસાર તેમને સારી રીતે ડેળવ્યા હોય તો તે સ માર્ગમા આવે છે અને સન્મર્ગમા ટેવાઈ તે પોતાના આત્મા-આત્માને સદ્ગતિનો લોકના બનાવે ॥

માટે શાસ્ત્રમર ઉપદિશે છે કે ‘જો તમે ભવબ્રમભના દુષ્ટ

યકી કરતા હો અને અચળ અવિનાશી અણ્ણ અનંત
અજામર એવા મોક્ષસુખની આહવા કરના હો તો ઇદ્રિ
એને વશ કરવાને પ્રણય પુરુષાર્થ ફારવો ' 'ને વિષય
સુખનો જય કયો તો મર્વ દુખનો અત આબ્યો જાણો ' '
આધી મમજ્ઞય છે કે મકળ સુખ સ્વાધીન કરવાની ખરી દુઝી
મન અને ઇદ્રિયોને શાસ્ત્રયુક્તિથી સ્વવશ કરી તેમને સન્મા-
ર્જમાજ દોન્વામાટેવવામા મમાએવી છે, તેથી એજ કર્તવ્ય છે

૬૦ કટપવૃષ્ઠ મજ્ઞમ સુખકાર—એમ સર્વ
વૃક્ષમા કપટક્ષ ઉત્તમ દેવત્વ જણાય છે અને તેની છાયા,
મૂળ, પત્ર, પુષ્પ, અને ફળ સર્વે ઉત્તમ છે, તેમ ' સુધમ
સુખ ભાર ' સર્વજ્ઞદેશિત સુધમ સર્વ સુખનું નિધાન
છે વીતરાગ પ્રભુના નિષક્ષપાતી વચન ઉપર અચળ
આસ્થા એ સુધમનું મૂળ છે, યમ નિયમ વિગેરે તેના
પત્ર છે, મહાજ સમાધિરૂપ તેની શીતળ છાયા છે, ક્રિસ્ત
દેવ મનુષ્ય ગતિ તેના મુગધી પુષ્પ છે અને એ
તેનું નવોત્તમ ફળ છે આવા એકાત સુખદાયી મદગનું
જાને આહવા ન હોય ? પરંતુ અનાદિ દુઃખ અજ
એવમા ઉગી નીકળેલા મિથ્યાત્વ, અજ્ઞાન, એ અજ્ઞાન
રૂપ (weeds domestic) દુર્ગુણો કે જે અજ્ઞાન દુઃખો
રક રાપાઓને ઉમેડી નાખી, પ્રથમ દુઃખોને દુઃખ
રૂપના ગુણદાતાનિ એવાના અજ્ઞાન દુઃખોને દુઃખ

સંદેશિત સયમના યા અધ્યાત્મના અવધ્ય ણીજરૂપ ગુહ્ય
શ્રદ્ધાન રોપી, તેમા નિર્મળ જ્ઞાનરૂપ અમૃતનુ ચિન્તન
કરવામા આવે છે, તો તેમાથી પરમ સુખદાયક યમ નિય
માદિક સયમયોગનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે, અને તેથી
સ્વર્ગના તથા મોક્ષના ઉત્તમોત્તમ સુખ સપ્રાપ્ત થઈ શકે
■ એમ સમજી આત્માર્થી જનોએ ઉપ્પત્તિ દિશામા વિશેરે
ઉપમ કરવો ઉચિત છે

૬૧ અનુભવ ચિંતામણિ વિચાર—અનુભવજ્ઞાન
ચિંતામણિ રત્ન જેવું અમૂલ્ય છે, તેથી ચિંતિત સુખ
સાધી શકાય છે તેનું જયકારે એવું લક્ષણ જતાવ્યું છે કે
વસ્તુ વિચારત ધ્યાવતા, મન પાવે વિગરામ, અમ
સ્વાદન સુખ ઉપજે, અનુભવ યાકો નામ ' અર્થાત્
' અમુક ધ્યેય વસ્તુને વિચારતા કે ધ્યાવતા મન શીત
જતાને પામે અને તે વસ્તુના રસનુ આસ્વાદન કરવા
રૂપ સહજ સ્વાભાવિક સુખ જેથી વેદવામા આવે તેનું
નામ અનુભવ ' ' શાસ્ત્ર તો વસ્તુની દિશા નાત્ર જનારે
છે, ત્યારે તેનો પાર તો અનુભવજ પમાડે છે ' ' અનુ
ભવજ્ઞાન કેવળજ્ઞાન રૂપી સૂર્યનો અરૂણોદય ■
' કોની કોની કપના રૂપી ઠંઠી શામ્ભરૂપી ક્ષીરમા
ફરતી નથી, પરંતુ અનુભવ રૂપી જીલવડે તે શામ્ભરી-
રત્ન આસ્વાદન કરનાર કોઈક વિગ્લાજ હોય ■ મા

જાધા સૂક્ષ્ણ વચનો અનુભવજ્ઞાનનો અપૂર્વ મહિમા પ્રદર્શિત કરે છે, જેમ સમજી જેથી પોતાના શુદ્ધ આત્મતત્ત્વનો સંપૂર્ણ માક્ષાતકાર થાય તેવા અનુભવજ્ઞાન માર્ગે જ યત્ન કરવો ઉચિત છે

૯૨ કામધેની વર વિદ્યા બાણુ—અત્ર મહાવિદ્યાને કામધેનુ જેવી સુખદાયી કહી છે જેમ કામધેનુ સહુ જાતની મનકામના પૂરે છે તેમ સદ્વિદ્યા પણ પૂરે છે, ‘તત્ત્વધીવિદ્યા’ એ વચનાનુસારે વસ્તુને વસ્તુસ્વરૂપે જેથી જાણી શકાય, એવ વસ્તુનું અર્થ સ્વરૂપ જોળખાવનારી વિદ્યા સદ્વિદ્યા કહેવાય છે, અને તેથી વિપરીત વિદ્યા અવિદ્યા કહેવાય છે તે અવિદ્યાનું સ્પષ્ટ લક્ષણ આણું કહ્યું છે કે ‘અનિત્ય, અમૃતિ અને પરવસ્તુને નિત્ય, પવિત્ર અને પોતાની માનવી’ આવી અવિદ્યા, મિથ્યા જ્ઞાતિ યા અજ્ઞાનને પગિ હોવા પ્રયત્ન કરવો એ પ્રથમ જરૂરનું છે તે વિના કામધેનુ સમાન શ્રેષ્ઠ વિદ્યા પ્રાપ્ત થઈ શકતીજ નથી, અને તે વિના આત્મકથ્યાણું પણ સાધી શકાતું નથી માટે આત્મમાર્ગી જનોએ સદ્ગુરુ સંગે સદ્વિદ્યાજ પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્ન કરવો ઉચિત છે

૯૩ ચિત્રાવેલી બક્ષિત ચિત્ત આણુ—અત્ર જાક્ષિતને ચિત્રાવેલી સાથે સ્પર્શાવી છે જેમ ચિત્રાવેલીથી સુવર્ણસિદ્ધિ થાય છે તેમ બક્ષિતથી પણ સખ જનોની

મનકાનના પૂર્ણ થાય છે, એટલું જ નહિ પણ તેવી સ્વર્ગ અને અપર્વર્ગ (મોક્ષ) ની પણ પ્રાપ્તિ થઈ ગયે છે. બીજા સાધન તરતા લક્ષિતનુ સાધન સુલભ છે એટલું જ નહિ પણ મગીન સુખ આપનારૂં પણ છે જ્ઞાનાદિક અન્ય સાધનમા મહા આવવાનો ભય છે ત્યારે લક્ષિતમા એવા ભયને અવકાશજ મળતો નથી. લક્ષિતથી તો નમ્રતાદિક સદ્ગુણશ્રેણિ દિન પ્રતિદિન વધતીજ જાય છે. લક્ષિતની ધુનમા મચેલા લક્ષિકાં છવ પાતાનું જ્ઞાન ભૂલી જઈ ભગવત સાથે એકમેક થઈ જાય છે તેથીજ અનેક લક્ષા જનો લક્ષિતા સુલભ માર્ગ વળેલા જણાય છે.

૬૪ સજમ માટેયા મવિ દુ ખ જાવે, દુ ખ મહુ ગયા મોક્ષપદ પાવે—સયમ એટલે આત્માનો નિશ્ચલ કરવો, તે આવી રીતે કે અનાદિ અવિદ્યાના ચેગે છવ જે ઉન્માર્ગે ચલી ગયો છે—હિ સા, અસત્ય, અહંતા, અબ્રહ્મ અને પરિગ્રહમા લુપ્થ જાન્યો છે, પાથે ઇન્દ્રિયોને પરવશ પડ્યો છે, કૌષાદિક કષાયને સુખબુદ્ધિથી મેવે છે અને મન વચન તથા કાયાના ચચેજી વ્યાપારમાજ સુખ બુદ્ધિ માની બેઠો છે તે તેની અનાદિની ભૂલ સુધારી તેને સન્માર્ગમા જોડવો, એટલે અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મ ચર્ય અને અસંગતા (નિસ્પૃહતા) રૂપ મહામતોનું યથા-વિધ સેવન કરવું, વિષય-ઇન્દ્રિયોને કાબુમા રાખવી એટલે

શબ્દ રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શ રૂપ પંચ વિષયમાં થતી વિકાર સુદ્ધિને ટાળવી, હામા, મૃદુતા, મરવતા અને મતોપ વૃત્તિથી કષાયનો જથ્થો કરવો અને જ્ઞાન ધ્યાન તપ જપવ્રતે મન વચન નથા કાયાના દુષ્ટ વ્યાપારનો રોધ કરવો, એવી રીતે ૧૭ પ્રકાર મયમને યથાર્થ પાળનારના ભવજનમણુ મળથી સમ્પન્ન હોય છે, એટલે તેને ભવજનમણુ ઘરવું પડતુંજ નથી, અને સકળ કર્મમળનો મપૂર્ણ મય કરીને તે અજરામર મુખને પામે છે.

હવે થનારુ શોભા સુષુપ્તિએ જિનવાણી, નિર્મળ જોમ ગંગાજલ પાણી—જોમ ગંગાજળ નિર્મળ-મન રહિત છે તેમ અનેશ્વર પ્રભુની વાણી ગમ દેપ અને મોહ રૂપ મળથી મર્વંથા સુક્ત છે કેમ? સર્વજ્ઞ પરમાત્માના ઉચ્ચ દાષનો મર્વંથા અભાવજ હોય છે, અને તેથીજ તેમની વાણી નિર્મળ કહી છે એવી નિર્મળ જીનવાણીનું કર્ણ-પુટથી પાન ઘરવું એજ થવળું ઇદ્રિયની ખરી શોભા છે અજ્ઞાની જનો પોતાના કાનને કલ્પિત સુવર્ણાદિક જુપજોથી શોભાવવા પ્રયત્ન કરે છે, ત્યારે તત્ત્વરમિક જનો પોતાના કણને સહજ નિરૂપાધિક સુવર્ણ (ઉત્તમ વર્ણ-અક્ષરાત્મક વચનપકિત) વડે સુશોભિત કરે છે, અને એમ કરીને પોતાની સકર્ણતા સાર્થક કરે છે.

૬૬ નયન શોભા જીનબિ બનિહારો, જીનપકિમા

છન મમ કરી ધારો—જેવી રીતે છનવાણીનું શ્રવણ
 કરુ એ કણની શોભા છે, તેની જ રીતે છનમુદ્રા—છન
 પડિમાના દર્શન કરવા એ નયનનું ભૂષણ છે જેમ છન
 વાણીથી હૃદયમા વિવેક પ્રગટે છે તેમ છનદશનથી પણ
 વિવેક પ્રગટે છે, તે એવી રીતે કે પ્રભુમુદ્રા જોતા પ્રભુનું
 મૂળ સ્વરૂપ સ્મરણમા આરે છે, અને પ્રભુના સ્વરૂપનું
 યથાર્થ જ્ઞાન થતા તેવુંજ આપણું પોતાનું આત્મસ્વરૂપ
 નત્તાગત રહેલું છે તેની ઝગક પડે છે અને સ્થિર આયા
 ને પ્રભુસ્વરૂપના સાનિધ્યથી આપણે પણ પ્રભુ સદૃશ થવાને
 શીખીએ છીએ જેમ જેમ આપણે પ્રભુમુદ્રાથી પ્રતીત થતા
 શુણનો અભ્યાસ કરતા જઈએ છીએ તેમ તેમ આપણે
 આપણા અંતરમા ઢાકાઈ રહેલા શુણને પ્રગટ કરવામા
 સફળ થઈએ છીએ, અને જેમ અતે પ્રભુ સાથે જોડ
 ભાવે નળી જતા પ્રભુ સદૃશ અસાધારણ પુરૂષાર્થ દોરવતા
 આપણે પણ પ્રભુરૂપ થઈ શકીએ છીએ આવી સર્વોત્તમ
 પદવી પ્રાપ્ત કરવાનું શ્રેષ્ઠ સાધન છનવાણી અને છનમુદ્રા
 ॥ અને તેથીજ તેને સાક્ષાત્ જોનેશ્વર સદૃશ ગણેલ છે
 એનો નિર્ણય થાય છે

૯૭ સત્ત્વ વચન મુખ ગોલા વારી, તજ ત જોળા
 મ ત તે વારી—જેમ નયનની શોભા છનનિ અને નિહાળી
 જોવામા કહી તેમ મુખની શોભા મિષ્ટ થય અને સત્ય

વચન બોલવામાજ કહી છે કેટલાક મુખ્ય જનો તોજ
 ચાવવાથી મખની ચોભા વધે છે એમ ધારે છે અને કહે
 છે, પણ તે ચોભા કેવળ કૃત્રિમ અને કૃત્રિક છે ન્યાય
 નત્યાસ અનુસારે મત્ય વચન ઉચ્ચારથી થતી મુખચોભા
 સહજ અને ચિરસ્થાયી છે તેથીજ ઉપદેશમાળાકારે
 વચન બોલતા આ પ્રમાણે ઉપયોગ રાખવા સુચન્ધુ છે કે
 'મધુર વચન બોલવું પણ વડુક નહિ, હકાપણ બરેહુ
 મોલતું પણ મૂર્ખવત્ત નહિ, ચોડુ બોલવું પણ ધણું નહિ,
 પ્રમગ પૂરતું બોલવું પણ અતિ પ્રસંગ યાય તેવું નહિ,
 નમ્ર વચન વહવું પણ ગર્વશુક્ત નહિ, ઉદાર વચન ઉચ્ચર
 વું પણ તુચ્છ નહિ, આ વચનતું કેવું પગિણામ આપશે
 એમ પ્રથમ નિચારીને બોલવું પણ રમગ વિચાર્યું નહિ,
 અને જેથી સ્વપરને હિત યાય તેવું સત્ય બોલવું પણ
 જ મત્ય અહિતકર એવું અધર્મશુભ નહિ' વિવેકી પુરુષ
 એવુંજ વચન વહે છે અને એજ મુખતું મહન છે
 પ્રત્યેનાત્ત' રત્નમાલિકાકારે પણ કહ્યું છે કે 'કિં યાચામ
 કન સત્ય' એટલે વાણીની ચોભા મી ? ઉત્તર--મત્ય અ
 રાત ઉપર વધારે જાર મૂકીને કહેવા ચોખ્ખું છે કે આજ
 કાલ કારણે કે બેકારણે લોકો મન્ય ઉપર પ્રહાર કરે છે--પ્રહાર
 'જવા દેવાયેલા' છે તેમણે સ્વપરના હિત માટે અસત્ય પણ
 તજીને સત્ય પણ અંગીકાર કરવાનું ચત્ન કરવો હિત છે.

એમ ઠરવાથીજ સ્વપરનો ઉત્તર થશે. યત મત્યમય જયન્તિ

૯૮ કરકી શોભા દાન વખાણો, ઉત્તમ ભેદ પ-
ચ તમ જાણો—એમ મુખની શોભા સત્ય બોલવામા છે
તેમ હાથની શોભા દાન દેવામા છે તે દાનના નાત્રમા
પાચ ભેદ જનાવેલા છે જભય દાન, મુપાત્રદાન, અનુકેપા
દાન, દીર્ઘદાન અને ઉચિતદાન એ તેના પાચ પ્રકાર છે
તેના પછી દ્રવ્યભાવથી જે જે ભેદ થઈ શકે જ લક્ષ્મી
પ્રમુખ દ્રવ્ય માધનથી દાન તે દ્રવ્યદાન છે, અને જાનાદિક
ભાવ સાધનથી દાન તે ભાવદાન છે જે લક્ષ્મી પ્રમુખનો
દુર્યસનોમા વ્યય કરે તે દુર્ગતિનું કારણ છે, અને
તેજ લક્ષ્મી પ્રમુખનો નમ્ર મેત્રાદિક શુભ માર્ગે વ્યય કરે
તે સદ્ગતિનું કારણ છે તેમા પછી અદ્વિવેકયોગે જે જે
સ્થળે દ્રવ્ય વ્યય કરવાની વિશેષે જરૂર જણાય તે તે સ્થળે
તેનો વ્યય કરવામા અધિક લાભ છે જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્ર
પ્રમુખનું દાન તે ભાવદાન કહેવાય છે, અને તેનું ભાવપ્ર
ધાન દાન દ્રવ્યદાન કરતા ઘણુંજ ચઢીયાનું છે, તેથી તે ઉ
ભય પ્રકારનું દાન અનુકેમે આરાધવા યોગ્ય છે, અને એજ
સફલાન્ય યોગે પ્રાપ્ત થયેલી શુભ સામગ્રીનું ઉત્તમ દાન છે

૯૯ ભુજા જળે તરીએ મ માર, ઘણું વિધ ભુજ
શોભા ચિત્ત ધાર—ભુજાજળે જેટલે નિજ પરાક્રમથી-
પુરુષાર્થથીજ સસારસમુદ્ર તરી શકાય છે તેવી ઉત્તમ ભુજા

પામીને જો પોતાનું પરાક્રમ સમ્યગ્ જ્ઞાન, કર્મનં અને
 ચાત્રિ રૂપ સત્તત્રથીનું આરાધન કરવા માટે ફેરવવામા
 ગાને તો તેથી અમારસમુદ્ધ વરવો સુવત્ પડે છે આ દુ
 નિયામા સ્પર્ધા, દેષ, ધ્રુવી અને મોહને વગ યર્ધ રણસ
 જામ વિગેરેમા પોતાની જુઓનો ઉપયોગ કરનાર અનેક
 જનો નીકળે છે, પરંતુ પુરોક્ત દોષસમૂહને ઢગી પવિત્ર
 સત્તત્રથીનું યથાવિધ આગધન કરવામા નવવીધનો મહુપ
 યોગ કરનારા કોઈ વિરલાજ નરસનો નીકળી આવે છે,
 અને એજ ખડ જુઓળણ શોભાકારી અને પ્રગલ્ભીય છે
 આત્માથી જનોએ પોતાના જુઓળણનો મહુપયોગ કરવો
 ઉચિત છે

૧૦૦ નિર્મળ નરપદ ધ્યાન ધરીજો, હૃદય
 શોભા ઈશુ વિધ નિત કીજો—હૃદય જો વિવેકનું સ્થાન
 છે જે જો હૃદયને ઢેગવી નહો છે તેનામા સદ્વિવેકનું જાગે
 છે, અને તેથી તે હિતાહિતનો નિશ્ચય કરીને અહિતનો
 ત્યાગ કરી, હિત ભણી પ્રવૃત્તિ કરે છે જ્યારે મોહવગ
 જગત્ અમત્ પ્રવૃત્તિ પમદ કરે છે ત્યારે વિવેકી હૃદય સ-
 વપ્રવૃત્તિ અથવા નિવૃત્તિજ પમદ કરે છે તે સત્ પ્રવૃત્તિ-
 ને પણ નિવૃત્તિને માટેજ સેવે છે નિવૃત્તિમાજ સાચુ
 મુખ, શાંતિ યા સમાધિ મમાચેલ છે તેથીજ જેમણે સ-
 પૂણ મુખ શાંતિ સમાધિને સ્વાધિન કરેલ છે એવા અગિ

દિ તાદિક નવપદ્મ વિવેક ત નિજ હૃદયમા અપૂર્વ શા
 નિનો સાક્ષાત્ અનુભવ કરવા એકાગ્રપણે ચિતવન રૂપ
 ધ્યાન કરે છે, અને હઠ અભ્યાસયોગે અરિહિ તાદિક
 નિમળ નવપદ્મ લયલી ન ધર્મ આત્માની અપૂર્વ શાંતિ
 નો સાક્ષાત્ અનુભવ કરી શકે છે હૃદયકમળ ધ્યાન કરવા
 માટે એક નિર્મિત સ્થાન છે, તેમા અરિહિ તાદિક વ્યેયતુ
 વિવેક પૂર્વક ધ્યાન કરવાથી અનુક્રમે હઠ અભ્યાસથી તે
 ધ્યાનની મિદ્ધિ થાય છે એટલે ધ્યાતા ધ્યેય અને ધ્યાન
 નો લેહભાવ મટી તેમાથી સમરસી ભાવ પ્રગટે છે એ સ
 મરસી ભાવતુ મુખ સમરસીભાવવેદીજ જાણે છે, અધાત
 ને અનુભવજન્ય હોવાથી વચનઅગોચર છે પણ તેની પ્રા
 પ્તિનો ખરો ઉપાય નિજ હૃદયકમળમા નવપદ્મને સમજ પૂ
 રક એકાગ્રપણે ધ્યાવવા એ છે, તેથી આત્માર્થી જનોએ
 ખીલ ખધી ધમાલ મૂકીને શાતવૃત્તિથી પોતાના હૃદયમા
 એજ ધ્યાવવા યોગ્ય છે

૧૦૧ મહુગુણ મુક્તમાળ મુખકારી, કરે।
 કઠશોભા તે સારી—મુક્તમાળ એટલે મુક્તાક્ષણ જે મોતી
 તેની માળા (મોતીની માળા) જેમ કઠે ધરવામા આવે
 છે તો કઠ સારી શોભા મામે છે, તેમ જો જીનેશ્વર પ્ર
 મુક્ત કેવળ જ્ઞાન, દર્શન, આરિત્ર પ્રમુખ અનંત ઉન્નવળ
 ગુહરૂપી મુક્તાક્ષણની માળા કઠે ધરવામા આવે છે, એ

ટલે જો પ્રભુના સફળહોનુ ૪ રત્ન કરવામા આવે છે અથ
વા મધુર કઠથી પ્રભુના પરમ ઉત્તમ ગુણોનુ ગાન કર
વાના આવે છે તો તેથી કઠની આર્થિકતા ધાય છે, મ્હા
યંવશ જીર કોની કોની ખુશામત કરતો નથી ? જેનામા
સફળહોની શ્રેષ્ઠિ પ્રગટી નથી અને જે દોષમા કુખેશ છે
તેવાની ખુશામતથી કંઈ વળતું નથી જે ખરી પૂછતાને
પ્રાપ્ત થયેલા છે તે કોઈની ખુશામત ઈચ્છતા પણ નથી,
એવા પૂછીને પ્રભુનાજ ગુણ ગ્રામ અહોનિશ ગાવા ઉ-
ચિત છે કે જેના ગુણગાન કરવાથી એવાજ ઉત્તમ ગુણુની
આપણને પ્રાપ્તિ થઈ નકે કંઈ છે કે જિન ઉત્તમ ગુણુ
ગાવતા, ગુણુ આવે નિજ અગ-ઉત્તમ લક્ષ્યથી પ્રભુ
ના ગુણુ જાનાર પોતાના સકળ દોષોનો અત કરીને પ્ર
ભુના પવિત્ર પદને પામી શકે છે એમ સમજી કૃપણ અને
નીચ-નાશાન જનો ઠી સગતિ તણ અત્સગથી પ્રભુનું સ્વ-
રૂપ યથાર્થ જાણી પ્રભુસક્તિમા પોતાનુ ચિત્ત જોડી રૂ
પરમાત્મ ગુણોનુ સ્મરણ, ચિતવન, રટણ કરવાનો દૃઢ
અભ્યાસ પાડી તેવાજ અનન અપાર સફળહો આપણમાજ
પ્રકટે એમે અચળ પ્રયત્ન કરવો ઉચિત ■

૧૦૦ થી ૧૧૪ મુધી (૧૩) પ્રશ્નોના ઉત્તર
નીચે પ્રમાણે—

મનગુરુ ચરણરેણુ શિર ઘરીણ, માલ શોભા રૂણવિષ ભવિ કરીણ;

मोहजाळ म्होटो अति कहीए, ताकु तोंट अक्षयपट लहीए. ३४
 पापका मूळ लोभ जगमाहो, रोग मूळ म्म दुजा नाही,
 दुःखका मुळ मनेह पियारे, धन्य पुरुष तेनाथो न्यारे. ३५
 अशुचि वस्तु जाणो निज काया, शुचि पुरुष जे वरजित माया,
 सुधा समान अध्यानम घाणी, विष सभ दुक्या पाप कहाणी. ३६
 जिहा वेठा परमारय लहीए, ताकु सदाय सुसगति कहीए,
 जिहा गया अपलक्षण आपे, ते तो सदाय कुसग कहाने ३७
 रंग पतंग दुरजनका नेहा, मध्य घार जे आपत छेहा,
 सज्जन स्नेह मजीठी रंग, सर्व काळ जे रहत अभंग ३८
 प्रभोत्तर इम कही विचारी, अति सक्षेप बुद्धि अनुसारी,
 अति बिस्तार अरथ इण केरा, सुणत मिटे मिध्यान अरेग. ३९

कळश

रस पूर्णनद सुचट संवत (१९०६), मास कार्तिक जागोण,
 पक्ष उज्ज्वळ तियि त्रयोदशी, वार अचळ वखाणीए,
 आदीश पास पसाय पामो, भावनगर रही करी,
 चिन्तानट निजंठ घाणी, कही भवसायर तरी ४०

इति प्रभोत्तर रत्नमाळा समाप्ता

૧૦૦ મતગુરુ ચરણ રેણુશિર ધરિયો બાહ્ય
 મોક્ષા દિવ્યવિધ ભવિ કરીયો—સદ્ગુરુની ચ તુરચ મ-
 સ્તક ઉપર ધારી ગુરુઆજ્ઞા પ્રમાણ કરવી એ મુક્ત જન્મેનું
 મર્ત્ય છે ભાલ (લયાટ) મા તિલક કરવાનો પણ જોઈ
 ઉત્તમ ઉદ્દેશ સંભવે છે ' પોતે તરવના જાડુકાર સવા
 ભવ્ય જનોના હિતમાટે ચતવ ઉજમાજ હોય, જે નિષ્પા
 પવૃત્તિને સેવનાર હોય અને અન્ય આત્માર્થી જનોને પણ
 નિષ્પાપ માન ખતાવનાર હોય, પોતે ભવસમુદયી વરે
 અને અ પને પણ તારી શકે એવા હોય તે સદ્ગુરુને
 માત્રમહિનથી જનોએ સેવવા, કહ્યું છે કે ' પવિત્ર કરીયો
 જીહા તુઝ ગુણે, ગિર વહિયે તુઝ આણુ, મનથી
 કહિયો રે પ્રભુ ! ન વિસારિયે, લહિયે પરમ ક-
 દ્યાણુ ' એવા પરમ ગુરુના ગુણઆમથી જીર્ણ પાવન
 થાય છે, તેમની પવિત્ર આજ્ઞાને વહન કરવાથી આપણુ
 ઉત્તમાત્મ દીપી નીકળે છે અને તેમનું સહાય સમરણ કર
 વાથી મત કરણ ઉજ્જવળ થાય છે, યાવત તેથી જન્મમર
 ણની સર્વ વ્યથા ટળે છે અને અશ્વય અનત એવું મો
 ક્ષસુખ મળે ॥

૧૦૩ મોહભાજ મહોટો અતિ કહિયો, તાકુ
 તોડ અશ્વયપદ લહિયો—આપણને મુખારે તે મોહ
 ઉત્તમ પ્રકારના જ્ઞાન-દર્શનનું આરોહન કરનાર અને અ

શુદ્ધ વૃત્તિને પદ કરનારજ મોહ છે રાગ, દેવ, ઇષા
 એદ, મત્તર એ સર્વે એનાજ ઘરના છે જુદા જુદા રૂપ
 ધારના ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ રૂપ તેનો ગાદો પ
 રિવાર છે દુર્ગતિના કારણરૂપ ૧૮ પાપસ્થાનકોમા પ્રવૃત્તિ
 કરાવનાર મોહજ છે તે મોહાદામા મોહોગે જગજહોર ચોગ
 છે તે ધોળે દહાડે ધાડ પાડી પ્રાણીઓનું સર્વસ્વ હરી
 ભાય છે, જે કંઈ પણ આત્મસાધન કરવા ઈચ્છે છે તેને
 તે જાતે પજવે છે અથવા પોતાના પરિવારને તેને પજ
 વવા કરમાવે છે તેમા પણ કોઈ પ્રમાણમા તો દિવ
 દેખી જાહુજ ખુશી થાય છે મોહ જાવી વિવિધ રીતે જ
 જનની વિહળના કરે છે 'હું અને મારું' એવો મત્ર
 જાણવો મહુને અધ ફરી નાખે છે એવા અતિ દુષ્ટ અને
 પ્રળભ મોહને હણ્યા વિના કોઈ મોક્ષપદ પામનો નથી,
 અને તે મોહનો ક્ષય કર્યા પછી મોક્ષપ્રાપ્તિ અતિ રીઝ
 થાય ॥ તેનો અમોઘ ઉપાય આત્મશ્રદ્ધા અને આત્મરમણ
 રૂપ ૨ નાચીનું યથાર્થ આનંદન કરવું એજ છે 'આ
 ત્મજ્ઞાનવડે પોતાનું સ્વરૂપ-મામર્થ્ય યથાર્થ રીતે જોળખા
 શકાય છે એજે પોતાની શક્તિનું યથાર્થ જ્ઞાન થઈ શક
 છે, આત્મશ્રદ્ધા વડે પોતાની પૂર્ણ શક્તિની પુરે પુરી પ્ર
 તીતિ આવે છે, અને આત્મરમણ વડે પોતાની પૂર્ણ શક્તિ
 પ્રકટ કરવામા આધકબૂત નગ, દેવ, મોહ પ્રમુખ અતરંગ

શત્રુઓને દૂર કરવા અને આધક્રૂપ સત્સંગ પ્રમુખ અનેક મદ્દગુણોને નગ્નવાને પોતે આવધાન રહે છે એવી રીતે ઉત્તમી રત્નત્રીનું યથાવિધિ આરાધન કરીને અતે સકળ કર્મભગનો હાથ કરી આત્મા અવિચળ એવી મોક્ષપદવીને પ્રાપ્ત કરે છે

૧૦૪. પાપકો મુળ લોભજગમાહી-દુનિયામા સર્વ પાપનું મૂળ લોભજ જણાય છે લોભ જુરી જુરી જાતનો હોય છે કદાચ એક જાતનો, તો કદાચ બીજી જાતનો મોક્ષ અતરમા પેત્રી નહિ કરવાનું કામ કરવા પ્રેરણા કરે છે, અને એમ આત્માને પાપથી મલીન બનાવે છે સી લક્ષ્મી પ્રમુખના લોભ માટે તો લોકો કઇક પ્રકારના યુદ્ધાદિક અનર્થો કરે છે તે પ્રકટ વાત છે, પણ યશકીર્તિના લોભથી ધનુ વાઈ દોઈ પ્રમગે અસજનો બહુ અનર્થ થોડે છે, છતાં પોતાની બલ લોભાધનાથી પોતે મમલ શકતા નથી વગી દુનિયામા પણ મ્હોટે ભાગે આ દોષ વ્યાપે લો હોય છે, તેથી ભાગ્યેજ ઢોધ દોઈની બૂવ સુધારવા કહી શકે છે કેવળ નિરપૂર્ણ સત મુનાધુ જનોજ આવી બલ સુધારી શકે છે નેમનું અવગર ઉચિત હિતવચન લોભી ઉપર પણ સાગી અસર કરી શકે છે, તેથી જેમને લોભનું ઔરધ મેળવવા પ્રગળ ઇચ્છા હોય તેમણે તેના નિરપૂર્ણનીજ પેવા કરવી !

૧૦૫ યોગ મૂળ રમ દુલ્લ નાહી—રમમગદ્ય
 ધ્યાધય જૂદી જૂદી જાતના રોગ પેદા થવાનું જાગ કારણ
 વિપચવૃદ્ધિ-વિપચાસકિત-વિચયલોહુપતા છે દરેક ઇદ્રિયોના
 વિપચોમા અત્યાસકિત અવશ્ય હુ ખદાયી થાય છે આ ભવ
 મા પ્રગટ બ્યાધિ પ્રચુખ આપદા ઉભી થાય છે, અને પર
 ભવમા નરકાદિક યાતના સહવી પડે છે, તેથી જ્ઞાની પુરૂ
 ચો વિપચચુખને વિપવત્ લેખી તે વિપચચુખથી વિમુખ
 રહે છે, અને જે વિપચાસકિતથી દૂર રહે છે તેજ ખરા
 જ્ઞાની છે, તેમજ જ્ઞાની પુરૂષોના પવિત્ર માર્ગે આવણુ જો
 આપણુ પણ પરમ કર્તાવ્ય છે એમ વિચારી જેમ બને તેમ
 વિપચાસકિત ટાળવા પ્રયત્ન સેવવો !

૧૦૬ હુ ખડા મૂળ મનેહ પિચાડે, ધન્ય પુ
 રૂપ તેનુથી ન્યારે—સ્નેહમૂળાનિ વુ જ્ઞાનિ હુ ખનુ મૂળ
 સ્નેહ છે સ્નેહ કરતા સહલો લાગે છે, પણ તેનો નિર્વાહ
 કરવામા કદનો અનુભવ થાય છે સ્નેહ કરવામા પણ ઘણી
 વખત જીવ કમાઈ જાય છે અમ્યાને સ્નેહ કરવાથી ઉલટી
 ઉપાધિ ખડી થાય છે જો કોઈ સહેકાણે સ્નેહ વયો હોય
 તો તેનો વિયોગ ન થાય તેની ચિંતા રહે ન અને દેવ
 વધાત્ વિયોગ થયો તો અત્યંત કલેશ પેદા થાય છે, તેથી
 સાસારિક સ્નેહ માત્ર સોપાધિક ગણાય છે, જેને નિરૂપા
 ધિક સુખની ચાહના હોય તેને જોયો સ્નેહ કરવો કેવધા

વેા ઉચિત નથી, તેમને માટે તો શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજી-
ના વચન અને ઉપયોગી વહ પડશે શ્રીમાન્ કહે છે કે
' રાજા ન કરવો કોઈ નરો ઠોધશુદે, નવિ રહેવાય
તો કરવો મુનિશુદે, મણિ જેમ ફણી વિપનો
તેમ તેહોદે, ગગનુ લેપજ મુજમ મનેહોદે. તેનો
પરમાર્થ જોયો છે કે ' દુનિમ સુખ માટે તો કોઈ ગાયે
ગગનુ ઉચિતજ નથી અને જો કોઈ સાથે રાજ કર
વાની- ઇચ્છા થાય તો રામ હમાદિ મહાશુભસંપન્ન મુ-
નિરાજ ગાયેજ કરવો ઉચિત છે જેમ મણિથી ફણીધરનું
ચહેરું વિષ ફર મધ જાય છે તેમ મુનિજન ઉપરના પ્રશ-
સ્ત નિસ્વાર્થ રાજથી અનાદિ અપ્રશસ્ત રાગનું વિષ ફર
વધ જાય છે ' જોયો સદુપદેશ દિલમા ધારી અપ્રશસ્ત
ગગને દૂર કરવાને માટે ઉત્ત ઉપાયને સેવવા વિશેષ ખપ
કરવો ઉચિત છે એમ હઠ અભ્યાસયોગે આત્માને અધિક
જાલ થવા સંભવ છે વળી જેમણે સપૂર્ણ રાગનો ન્ય
ઠરીને વીતગજ દશા પ્રગટ કરી છે તેમની તો બલિહારીજ છે

૧૦૭ અશુચિ વસ્તુ જાણો નિજ કાયા—અશુ-
ચિમા અશુચિ વસ્તુ આપણી કાયા છે તે વાતની પ્રતીતિ
શ્રીપુરૂષના શરીરમાથી નીકળતા દુર્ગંધી પદાર્થો ઉપરથી
થઈ શકે છે એક અતનો દવજા પણ અત્ત કાળમા-
હાઈ જેમા પ્રતિદિન અત પ્રણેયવામા આ

તેવા શરી નુ કહેલુંજ શું ! એ વાન શ્રી મદ્યોદ્ધારી ન
 પોતાના પૂર્વ જવના નિત રાજ્યોને પ્રતિપ્રોધવા મુક્તિની
 સિદ્ધ કરી બતાવી છે, અને આપણે આપણા ભવઅનુભવ
 થી ભણી શકીએ છીએ પ્રથમ તો આ શરીર અશુચિથી-
 ઉત્પન્ન થયેલું છે પિતાનુ વીર્ય અને માતાનુ રૂધિર જે
 બેનુ જ્યાં મિશ્રણ થાય છે ત્યાં આ શરીરની ઉત્પત્તિ થાય
 છે પાછુ પણ તે શરીર માતાએ બહાણ કરીને રક્તરૂપે પ
 રિણુમાનેવા અને અશુચિરૂપ થયેલા પદાર્થથી- પ્રતિદિન
 પોષાય છે આવી રીતે અશુચિથી ઉત્પન્ન થયેલ, અશુ-
 ચિથી વૃદ્ધિ પામેલા અને પવિત્ર વસ્તુને પણ
 અપવિત્ર કરી નાખનાર અશુચિમય દેહને જા
 પ્રમુખથી શુદ્ધ કરવું જોઈએ, એવો આકરેશ જામ
 કેવળ મૂઢ પુરૂષને- હોવો ઘટે છે, તત્ત્વજ્ઞને એવો
 જામ હોઈ શકતોજ નથી આ અશુચિમય દેહમા કર્મવશાત
 બ્યાપી રહેલું ચેતન-રત્ન મુક્તિથી કાઢી સ્વમતા સ્વમા
 યોગી સાદ્ધ કરી લેવું જરૂરનું છે કેવું છે કે ' જે સ્વમતા
 રમના કુઠમા રનાન કરીને પાપરૂપી મગને ધોઈ નાખા,
 કરી મલીનતાને પામતા- નથી તે અતઃ આત્મા- પદ્મ
 પવિત્ર છે ' આ અશુચિમય દેહમાંથી ઉપર કહેલી આગ
 મુક્તિથી આત્મતત્ત્વ ચોખી લેવાનીજ જરૂર છે પા
 પુનઃજન્મ મરણની બીતિ ગામવાનુ કઈપણ કારણ નથી

૧૦૮ શ્રુતિ પુરૂષ જે વરજિત માયા—જે મોહ
 માયા રહિત નિર્મોયી-નિષ્કપટી-નિર્દોષી છે તેજ ખરો
 પવિત્ર પુરૂષ છે મોહ માયાવડેજ જીવ મવીન થયેલો છે
 તે મોહમાયા ટાળવાનો ખરો ઉપાય આત્મજ્ઞાન, આત્મ-
 શ્રદ્ધા અને આત્મરમણરૂપ ચારિત્ર છે પાયા વિનાની ઇમા-
 રતની જેમ તત્ત્વજ્ઞાન અને તત્ત્વશ્રદ્ધા પિનાની લોકરજન
 અર્થે પૂજવા મનાવા અર્થે અથવા ત્વદોષ દૂષાવય અર્થે
 આકબરરૂપે કરવામા આવતી માયામય ધર્મકરણીક ઈષ્ટુ
 હિતરૂપ થતી નથી, માટે પ્રથમ આત્માની ઉત્તિમા-
 નેવળ અતીયરૂપ એવી મોહમાયાને પશ્ચિન્નવા પૂરતો
 પ્રયત્ન સેવવો જોઈએ. આત્મજ્ઞાન અને આત્મશ્રદ્ધા થોળે
 નં પ્રયત્ન સફળ થાય છે ‘સગ્લાશય નિમાયીતુ જ કલ્યાણ
 વર્ધ શકે છે’ જેની મન વચન અને કાયાની પ્રવૃત્તિ
 સગ્લ-માયાન્હિત છે તેજ પ્રભુની પવિત્ર આજ્ઞાને આરાધી
 અક્ષય મુખ માધી શકે છે, તેથી જન્મને જન્મરમણના
 અનંત કુખથી ત્રામ લાગતો હોય અને અક્ષય અનંત એવા
 નિર્જંય માક્ષરૂપની ખરી ચાહના હોય તે જો માયા-કપટ
 નજી નિષ્કપટ વૃત્તિ આદરવા પૂરતી કાળ તખવી જરૂ-
 ની છે ઉદયરત્ન કહે છે કે ‘મુક્તિપુત્રી જાવા તણો
 છરે, એ માગ છે મુકધ, રે આણી ! મ કરીશ
 માયા લગાર.’ જેમ કાળજીથી ચિત્ર કાજુ થઈ જાય.

છે, તેમ માયાથી ચારિત્ર મનીન થઇ જાય છે એમ મમજી શાળા આત્માર્થી જનોએ મોડમાયાનો ગર્વના ત્યાગ કરવા પુરતું લખ્ય રાખતુ

૧૦૬ મુધા મમાન અધ્યાત્મ સાણી—અધ્યાત્મ શાસ્ત્રનો ઉપદેશ અમૃત સમાન ટઢો છે તેથી પ્રાત્ આત્મામા પરમશાંતિ અનુભવાય છે અને અનુક્રમે મોક્ષ મુખની પ્રાપ્તિ થઇ શકે છે અધ્યાત્મ નામ લતવે તે અધ્યાત્મ વચન છે જે વચન એકાગ્ર આત્મચિત્તનેજ અંધે પ્રવર્તે છે, જે વચન રાગ દ્વેષાન્તિક વિકાર વર્જિત નીતરાગ પ્રભુની અમૃતમય વાણીના અનુવાદક હોય છે, જે વચન જ્ઞાન કે ક્રિયાનો એકાગ્ર પક્ષ ખેલતા નથી, જે વચનથી જ્ઞાન અને ક્રિયાને માથેજ પુષ્ટિ મળે છે, અને જે વચન વગરુદ્ધ સમજ પુર્વક ગુદ્ધ ક્રિયા સેવવાજ પ્રવર્તીય છે તેનું નામ ‘અધ્યાત્મ વચન’ ઠહી ગતાય છે જમ પછી જે પાળ વડેજ ઉડી શકે છે અને જેમ રથ જે લકવડેજ ચાલી શકે છે, તેમ ‘અધ્યાત્મ’ પણ શુદ્ધ રાત્ર ક્રિયાના સમેલનથીજ પ્રવર્તે છે તે વિના અધ્યાત્મ ટઢી શકાયજ નહીં વસ્તુતત્ત્વની યથાર્થ સનજ મેશની દિતાહિતનો યથાર્થ વિવેક કરી જે સ્વહિત સંધનમા પ્રવૃત્ત થાય છે અને અહિત કાયથી નિવૃત્ત થાય છે તેજ મતે સ્વહિત સિદ્ધિ કરી શકે છે, તે વિના એકાગ્ર જ્ઞાન કે દિવાના પક્ષમા

પણ સ્વપ્નને ભારે તુકથાનીમા ઉતારવામા આવે છે એ
 ધ્યાત્મમાર્ગ આત્મહત્યાણુનો અમોઘ ઉપાય છે, તેથી તેમા
 જે કંઈ ઈર્ષ્યા કરવામા આવે છે તે હોકદેખાવ માટે નહિ,
 પણ જેવળ પોતાનાજ આત્માને લખી તેની તુદ્ધિ અને
 તેનીજ ઉત્પત્તિ અર્થ કરવામા આવે છે આવી અતરહાસિ
 જેને લાગી છે તે 'અધ્યાત્મહાસિ' ના 'અધ્યાત્મી'
 કહેવાય છે આતુ વિશેષ વર્ણન 'પ્રશમરતિ' મા અ
 ધ્યા મ અ બ ધી ઉદ્દેશથી સમજી નકાય તેવું છે

૧૧૦ વિષ મમ કુકથા પાપ હહાણી—સગકથા,
 દેશકથા, ત્રીકથા, અને ભકત (ભોજન) કથા, એ ચાર
 વિકથા પ્રસિદ્ધ છે જે કથા કરતા, નવી તો કંઈ સ્વહિત
 વવાતુ કે નથી તો કંઈ પરહિત થવાતુ, એવી નકામી
 નિહાદિક પાપગર્ભિત આ શાસ્ત્ર વિદ્વદ્ સ્વકપોષ કલ્પિત
 કુકથા કરતી એ કેવળ પાપનેજ પુષ્ટિ આપનારી અને
 દુઃખતિહાયક હોવાથી વિષ સમાન જાતી વર્જનીજ યોગ્ય
 છે સ્વપર હિતઈચ્છક લબ્ધિ જનોએ એવી વિકથામા
 પોતાનો અમૂલ્ય વખત નહિ ગુમાવતા તેનો નદુપયોગ
 થાય તેમ હિત આચરણુ પ્રતિ ઉત્તર કરવો ઉચિત છે
 વિકથા નટ તો હિત આચરણુથી વિમુખ વવાય છે અને
 પ્રમાદને પુષ્ટિ મળે છે પ્રમાદની પુષ્ટિથી અનેક જનો
 આપદના મુખના આવી પડે છે એમ, સમજી પ્રમાદના

અગભૂત વિકૃત્યા નિવારી જેમ સ્વપર હિતાચરણમા અધિક
વૃદ્ધિ થાય તેમ કરવું ઘટે છે

૧૧૧ જિહ્વા ખેઠા પરમારથ લાહીએ, તાહું
મદાય મુમગતિ કહીએ—જેમની સગતિવી પરમાર્થ—
તત્ત્વ પામીએ તેજ ખરી સત્ત્વગતિ સમજવી, અને એવી
મત્ત્વગતિજ સદાય નેવવા યોગ્ય છે સત્ત્વગતિને શસ્ત્રકારે
'ગીતલ મદા મત સુરપાદ' વિગેરે પદેથી જ્ઞપ
વૃદ્ધાદિકની ઉપમા આપી છે, અને તે તેમને યથાર્થ
છાને છે જેમ કલ્પવૃક્ષની છાયા ગીતલ હોય છે, તેની
નીચે બેસનાર શાંતિ પામે છે, તેમ સત-મુસાધુ જનોની
નગતિથી લભ્ય જનોનો ત્રિવિધ તાપ ઉપશમે છે, અને
નહજ શાંતિ-સમાધિનો લાભ થાય છે વળી મત્ત્વગતિ
જયય વિં ન કરોતિ પુનામ' એ વચનાનુમારે સત્ત્વગ
તિથી કયા કયા લાભ નથી સંભવતા? સત્ત્વગતિની સર્વે
ઉત્તમ લાભ સંપન્ને છે 'બુદ્ધિની જડતા હરે છે,
વાણીમા મત્ત્વનુ સિચન કરે છે, એટલે નહુંને પ્રિય
લાગે એવું મિષ્ટ અને હિતકર મત્ત્વ શીખરે છે, પ્રતિ
જ્ઞાની વૃદ્ધિ કરે છે અને પાપના ઓઘ દૂર કરે છે' એ
વિગેરે અનેક ઉત્તમ લાભ મત્ત્વગતિ યોગે સાપડે છે,
જેમ સમજી કુબુદ્ધિ વધારનારી કુચ્છગતિનો ત્યાગ કરી,
સુબુદ્ધિને જગાડી, સદાયગણુ શીખવી, મદ્ગતિ મેળવી

આપનારી સ્વતંત્ર ગતિનેજ સેવા સદાય લક્ષ્ય મળવું

૧૧૨ જિહા ગયા અપભ્રમણ આવે, તે તો સદાય કુમળ કહાવે—જેની મગતિથી કંઈ ને કંઈ અપવ્રમણ—અવગુણ શિખાય તેને ગામ્બકાન્ત કુમળ કહે છે, અને તેવા કુમળનો સદાય ત્યાગ કે વા ઉપદિશે છે કુમળમાં કયા જ્યા અવગુણ જીવમા આવતા નથી ? મનલગ કે અવગુણ માત્ર કુમળથીજ ઉપજે છે, અને તેથીજ ગામ્બકાર સર્વથા તેનો ત્યાગ કરના ફરમાવે છે જે નિકટભવી જનો કુમળગતિનો મવથા ત્યાગ કરી અત્યંત ગતિને અનન્ય જાવે સેવે છે તે અતે સર્વ ઉપાધિથી મુક્ત થઈ નિરૂપાધિક અને નિર્દ્વંદ્વ જોડું મુક્તિનું સખ પામે છે એમ મમજી શાણા જનોએ નીચ નાદાન જનોની નગતિથી દૂર રહેવા તેમજ તેવા નબળા કાર્યોથી પણ દૂર ગહેવા મહા સાવધાન રહેવું !

૧૧૩ રમ પતંગ દુરજનકા નેહા, મધ્ય ધાર ને આપત છોહા—જે ઉત્તમ પ્રયોના પણ છિંદ જીએ છે, સહુનું અનિષ્ટ ચિંતવે છે, પ્રસંગે અન્યને અપદ્ય અહિત કરના ગમે તેવું જોખમ ખેડે છે, તેમા દેવયોગે ફાવે તો ખૂબ કુલાય છે, અને કદાચ ન ફાવે તો દિનરાત તેની ચિંતા કરી તદ્દલીયા મચ્છની જેમ દુર્ગતિના ભાના જાધે છે, તેવી કનિષ્ઠ કૌટિના જીમે કુદ્-કુર્જન પહેરાય

તેમનો સ્નેહ કેવળ કૃત્રિમ-પતંગના રંગ જેવોજ હોય છે પોતાનું ઇચ્છિત કાર્ય સાધવા માટેજ તે ઉપર ઉપરથી રાગ બતાવે છે, ખુશામત કરે છે, સેવા બજાવે છે, અને સામા માણુમ ન કળી શકે એવી હરેક કળા કેળવવા પ્રયત્ન કરે છે, પણ પોતાનો કલ્પિત સ્વાર્થ સાધવા તે હરેક તક શોધતો રહે છે, અને તેમ કરવાને કદાચ કોઈને ફવા મા કે દરિયામા નાખવો પડે તો પણ તે હસતો નથી મતલબ કે પોતાની ભુદ્ર સ્વાર્થ વૃત્તિને પોષવા તે હરેક નીચ કાર્ય કરવા તત્પર રહે છે, અને તેમ કરતા તે મનમા કંઈ શરમાતો નથી આવા માણુસોનો વિશ્વાસ કરવો એ કાળા નાગનો વિશ્વાસ કરવા કરતા પણ વધારે જોખમવાળો છે ઝેરી નાગને જેજ લુભા હોય છે, ત્યારે દુર્જનની લુભની સખ્યા કોઈ કહી શકેતું નથી મતલબ કે તે લાગ મેળવીને અનેક ઉત્તમ જનોને અનેક રીતે અનેક વાર દશ દેવા પ્રવર્તે છે જો કે દુર્જનની વિષમય જિર્મિઓ સગજન પુરુષોનું શુદ્ધ ચેતન્ય હરવા—નષ્ટ કરવા મમર્થ ધર્મશક્તી નથી સગજન પુરુષો સદાય સ્વકર્તવ્ય કર્મમા સાવધાન હોય છે, તેથી તેમને દુર્જન લોકોનો કંઈ હર નવી તેમ નામા તો અપૂર્વ અપૂર્વ જાગૃતિથી ઉલ્લુ નવનવું ચેતન્ય બલ રેડાતું જાય છે સગજનોનું દિલ દુઝાવાનું જો કંઈ પણ સબળ કારણ હોય તો તે એ છે કે દુર્જનો નિષ્કારણ

પોતાના આત્માને મવીન કરીને દુરત દુર્ગતિ ગામી થાય છે સજ્જન અને દુર્જનનો સાચો અને ખોટો સ્નેહ સર આવવાને શ્રીપાળકુમાર અને ધવલ શેઠનું હૃદય પ્રસિદ્ધ છે

૧૧૪ મજ્જન સ્નેહ મજ્જી રગ, સર્વકાળ જે રહત અલગ ગ-ત્યારે દુર્જનનો સ્નેહ પતંગના રગ જેવો ફીક્કો કારમો અને દૃઢિમ છે, ત્યારે સજ્જનનો સ્નેહ ચોળ મજ્જીના રગ જેવો ઉમદા, અવિહ્વલ અને અદૃઢિમ એટલે જ્વાલાવિક છે તેથી તે જમે તેવા સમવિપક્ષ સ્વયોગામા ગમે તેવી કસોટીના વખતે પણ બદલાતો નથી, તેમ ફિક્કો પડતો નથી સજ્જન પુરુષોનો સ્નેહમમાગમ ગજાના પ્રવાહ જેવો પવિત્ર છે, તેમની હૃદિ અમૃતમય હોય છે, તેમની વાણી મધુર હોય છે, તેથી તે ચોચા હોવાને અ નેકમા ઉપકારક થાય છે અત્યંત અયોગ્ય જનોનું હિત સાધી ન શકાય તેમા સજ્જનોનો લેશ માત્ર દોષ નથી કેમકે તેમની હૃદિ તો સહુનું હિત કરવા લાણીજ વળેની હોય છે, પણ તેવા છો પોતાના દુર્ભાગ્યથી નજ્જનોના લાભને મેળવી શકતા નથી જ્યારે ઝળહળતો સૂર્ય દશે દિશાઓને દીપાવી જગત માત્રનું સમીહિત માધે છે, ત્યારે ધ્રુવદની આખો મીચાય છે, વર્ષોમા જ્યારે બધા વૃક્ષો નવપક્ષવ ધર્ષ રહે છે ત્યારે જવાસો સૂકાઈ જાય છે, વસત ઋતુમા જ્યારે સકળ વનરાણી ખીલી નીકળે છે ત્યારે કરીર

વૃક્ષ (કરડો) કરમાઈ જાય છે, અને જ્યારે ચંદ્રથી મહુ
 ઠંડા શીતળતા મેળવી શકે છે, ત્યારે વિરહી જનોને વિ-
 રહામિ બ્યાપે ॥ તેમા કેનો દોષ ? શુ સૂર્ય, વર્ષા, વસત
 કે ચંદ્રનો તેમા દોષ છે ? નહિજ કિંતુ મામાના દુર્ભા-
 જ્યનોજ દોષ છે એમ સંમજબુ એવી રીતે સજ્જન પુર્યો
 થી આપણે ઉત્તમ લાભ મેળવી ન શકીએ એમા સજ્જનોનો
 લેશ માત્ર દોષ નથી, પણ આપણોજ દોષ ॥ સજ્જન
 પુર્યો તો પૂર્વોક્ત ઉત્તમ ઉપમાનેજ લાયક છે તેમનો
 જન્મ, તેમનો સ્વભાવ, તેમનો સમાગમ અને તેમની કૃતિ
 જગત્ જ તુઓના એકાત હિતને અર્થેજ હોય છે તેમનો
 રનેહ-પ્રેમ-વાત્સલ્ય અભંગ અને અલોકિક હોય છે ફક્ત
 તેમના ઉત્તમ સમાગમનો લાભ લેવાને આપણે યોગ્યતા
 સુપાદન કરવાનીજ જરૂર છે એ દુર્લભાદિક દોષ ટાળી
 અમુદ્ભાદિક ઉત્તમ યોગ્યતા પ્રાપ્ત થઈ શકે તો સર્વ સમી
 હિત સધાઈ શકે છે અને સજ્જનોની કૃપાનો પણ પૂર્ણ
 લાભ મળી શકે છે એવી સફળિ સહુ ઠંઈ આત્મહિ
 તેવીજનોના અત કરણમા સ્પુરાયમાન થાઓ અને તેનો
 યથેચ્છ લાભ મેળવવાને તેઓ ભાગ્યશાળી થઓ ।

તંથાસ્તુ

ઉપસહાર

હવે શ્રમની સમાપ્તિ કરતાં શ્રી ચિદાનંદજી મહારાજ

કહે છે કે—આ પ્રશ્નોત્તર રત્નામાળા, અથ સંક્ષેપ રૂચિવત જનોના હિતને માટે ઉચિત વિચારીને સ્વખુદિ અનુસારે સંક્ષેપમાં રચ્યો છે તેના અર્થ એતિ ગંભીર છે તે વિસ્તારથી રૂચિપૂર્વક શુદ્ધિએ માણજવાથી, હૃદયમાં વિવેકરૂપ દીપ્ત પ્રગટે છે એટલે અનાદિ અજ્ઞાનરૂપ અધકાર આપો-આપ નાશ પામી જાય છે

આ અથ વિક્રમ મવત, ૧૯૦૬ ના કાર્તિક માસની, ઉત્તરવળ ત્રયોદશીને દિવસે જયજળ, (શની) વારે શ્રી આદીશ્વર દયા પાર્શ્વપ્રભુના પસાયે-લાવનમરમાં રહીને જવ-સાગરથી તરવા માટે નૌકા મમાન શ્રીજિનવાણીને અનુસારે રચ્યો છે

આ અથનું વિવેચન લખતા જે કાઈ વીતરાગની વાણીથી વિરુદ્ધ લખાયું હોય જવવા કરાંનો આશય નહીં સમજાવાથી મતિકરૂપના પુર્વક લખાણ હોય તેને માટે મનજનો પાસે ક્ષમા ચાચના છે

કૃતિશ્રી કપૂરચ દ્વજ અપરનામ ચિદાન દ્વજ કૃતા
પ્રશ્નોત્તર રત્નામાળા વિવેચન સહિતા મમાસ
શ્રી ચિદાન દ પદરસિક

શ્રીમદ રાજચંદ્ર પ્રણીત કેટલાક તાત્વીક પત્રો

હે ભવ ! તું જૂલ મા

સુખ અતર્ક્ય છે, તે બહાર શોધવાથી નહીં મળે
અતરતુ સુખ અતરની સ્થિતિમા છે સ્થિતિ થવા

માટે બાહ્ય પદાર્થો સખધોતુ આશ્ચર્ય જૂલ

સ્થિતિ રહેવી બહુ વિકટ છે, નિમિત્તાધીન ફરી
ફરી વૃત્તિ ચલિત થઈ જાય છે, એનો દૃઢ ઉપયોગ રા-
ખવો જોઈએ

એ ક્રમ યથાયોગ્ય ચલાવ્યો આવીશ તો તું મુખ
ઈશ નહીં, નિર્જન થઈશ

હે ભવ ! તું જૂલ મા

વખતે વખતે ઉપયોગ ચૂકી કોઈને રજન કરવામા,
કોઈથી રજન થવામા, વા મનની નિર્બંધતાને લીધે અન્ય
પાસે મદ થઈ જાય છે — એ જૂલ થાય છે, તે ન કર

હે ભવ ! તું જમા મા, તને હિત કહું છું

અતરમા સુખ છે, બહાર શોધવાથી મળશે નહીં
અતરતુ સુખ અતરની સમશ્રેણિમા છે, સ્થિતિ થવા માટે
બાહ્ય પદાર્થોનું વિસ્મરણ કર, આશ્ચર્ય જૂલ

સમગ્રેષ્ટિ રહેવી જહુ દુર્લભ છે, નિમિત્તાધીન વૃત્તિ
ફરી ફરી ચલિત થઈ જશે, ન થવા અચળ ગણીર ઉપ
યોગ રાખ

આ કમ યથાયો યપણે આપ્યો આપ્યો તો, હ
જીવન ત્યાગ કરતો રહીશ, મુજાઈ નહીં, નિર્ભય થઈશ.

જગતતે ફડ દેખાડવા આતવાર પ્રયત્ન કર્યું, તેથી
ફડ થયું નથી, કેમકે પરિશ્રમણ અને પરિશ્રમણના હે-
તુઓ હજી પ્રત્યક્ષ રહ્યા છે એક જાવ જો આતમાનુ ફડ
થાય તેમ વ્યતિત કરવામા જશે, તો અનત જાવનુ સાદુ
વળી રહેશે, એમ હું લઘુત્વ જાવે સમજ્યો છું, અને તેમ
કરવામાજ મારી પ્રવૃત્તિ છે આ મહા બંધનથી રહિત થ-
વામા જે જે સાધન પદાર્થ શ્રેષ્ઠ લાગે, તે ગ્રહવા એજ
માન્યતા છે, તો પછી તે માટેજ ગતની અનુકૂળતા-પ્રતિ
કૃપતા શું જોવી ? તે ગમે તેમ જોલે, પણ આત્મા જો
બંધનરહિત થતો હોય, સમાધિમય દશા પામતો હોય, તો
તેમ કરી લેવું, એટલે કીર્તિ—અપકીર્તિથી સર્વ કાળને
માટે રહિત થઈ શકાશે અત્યારે જો વગેરે એમના પક્ષના
લોકોના જે વિચારો મારે માટે પ્રવર્તે છે તે, મને ધ્યાનમા
રમૂત છે, પણ વિરમૂત કરવા એજ શ્રેયસ્ક છે તમે નિ-
ર્ભય રહેજો મારે માટે કોઈ કાઈ કહે તે સાલળી માન
રહેજો, તેઓને માટે કંઈ શોક—હર્ષ કરશો નહીં જે પુરૂષ

પર તમારો પ્રશસ્ત રાગ છે, તેના ઈષ્ટદેવ પરમાત્મા જન-
મહાયોગે દ્ર પાર્થનાથાદિક—તુ-સ્મરણુ રાખજો, અને જેમ
બને તેમ નિમોહી થઈ સુકૃત દશાને ઇચ્છજો જીવિતબ્ય
કે જીવન પૂર્ણતા મળવી કંઈ સકલ્પ-વિકલ્પ કરશો નહીં,
ઉપયોગ શુદ્ધ કરવા આ જગતના સકલ્પ—વિકલ્પને બૂલી
જાવો પાર્થનાથાદિક યોગીશ્વરની દશાની સ્મૃતિ કરજો,
અને તેજ અલિલાધારા રાખ્યા રહેજો એજ તમને પુન
પુન આશિર્વાદ પૂર્વક મારી શિક્ષા છે આ અપક્વ આત્મા
પણ તે પદનો અલિલાધારી અને તે પુરુષના ચરણ કમળમા
તહિન થયેવો દીન શિષ્ય—છે તમને તેવી શ્રદ્ધાનીજ શિક્ષા
હે છે વીર સ્વામીનું યોધેતુ દ્રવ્ય, મેત્ર, કાળ, અને આ
વધી સર્વ સ્વરૂપ યથાતથ્ય છે, એ બૂલશો નહીં તેની
શિક્ષાની કોઈપણ પ્રકારે વિગતના થઈ હોય, તે માટે પ
ચાતાપ કરજો આ કાળની અચેક્ષાએ મન, વચન,
કાયા આ મહાને તેના જોખામા અર્પણ / કરો, એજ મો
ક્ષનો માર્ગ છે જગતના સઘળા દર્શનની—મતની શ્રદ્ધાને
બૂલી જાવો જૈન સંપ્રદાયી મર્વ ખ્યાલ બૂલી જાવો, માત્ર
તે સત્પુરુષોના અદ્ભૂત, યોગ-સ્ફુગિત ચરિત્રમાજ ઉપયોગને
પ્રેરણા આ તમારા “માનેવા સુરંગી” માટે / કોઈપણ
પ્રકારે હર્ષ-શોક કવચો નહીં, તેની ઇચ્છા માત્ર સકલ્પ-
વિકલ્પથી ગહિત થવાનીજ છે, તેને બંને આ વિચિત્ર
જગતને કંઈ ક્ષોભતુ / વળગતુ કે લેવા દેવા નથી, એવો

તેમાથી તેને માટે ગમે તે વિચારે બધાય કે બોલાય, તે
 સજી હવે જવા ઈચ્છા નથી, જગતમાથી જે પરમાણુ પૂ-
 ર્વકાળે બેળા કયાં છે તે, હજવે હજવે તેને આપી દઈ,
 રૂણમુક્ત થવું જોજ, તેની સદા ઉપયોગી, વહાલી, શ્રેષ્ઠ અને
 પરમ છતાંસા છે બાકી તેને કાંઈ આવડતું નથી, તે બીજી
 કંઈ ઈચ્છતો નથી, પૂર્વ કર્મના આધારે તેનું સઘળું વિચ-
 રવું છે, એમ સમજી પરમ સતોપ રાખજો, આ વાત ગુપ્ત
 રાખજો કેમ આપણે માનીએ છીએ, અથવા કેમ વર્તીએ
 છીએ-તે, જગતને દેખાડવાની જરૂર નથી, પણ આત્માને
 આદતુજ પૂછવાની જરૂર છે કેળો મુજિને ઈચ્છે છે તો
 સક-પ-વિકલ્પ, ગગ-દ્વને મૂક, અને તે મૂકવામા તને
 કંઈ બાધા હોય તો તે કહે તે તેની એણે માની જશે,
 અને તે તેની એણે મૂકી દેશે જ્યાં ત્યાંથી રાગ-દ્વેષ
 હિંસા થવું જોજ, મારો ધર્મ છે, અને તે તમને અત્યારે
 મિાધી જઈ છું હવે પરસ્પરત્મણીયુ ત્યારે તમને કંઈપણ
 આત્મત્વ સાધના બતાવાયે તો બતાવીશ, બાકી ધર્મ એ
 ઉપર કહ્યો તેજ-છે, અને તેજ ઉપયોગ રાખજો ઉપયોગ
 જોજ સાધના છે વિશેષ સાધના તે માત્ર સત્પુરુષતા ચરણ
 કમળ છે, તે પણ, કહી જઈ છું

આ મલાવમા સઘળું રાખજો, ધર્મ ધ્યાનમા ઉપયોગ
 નરાખજો, જગતના કાંઈપણ પદાર્થ, સગા, કુટુંબી, મિત્રનો
 કંઈ હર્ષ શોક કરવો મોખ્ય નથી પરમ શાંતિપદને ઈ

મહીએ એજ આપણો સર્વ સમ્મત ધર્મ છે, અને એજ ઇચ્છામાને ઇચ્છામા તે મળી જશે, માટે નિશ્ચિત રહો હું કોઈ ગરબીમા નથી, પણ આત્મામા છું, એ ભુલશે નહીં

સ ૧૬૪૪, આશો વદ ૨, શુક્ર, મુખર્ષ

વિં ૨૫૫૬

અત્ર જે ઉપાધિ છે તે, એક અમુક કામથી ઉત્પન્ન થઈ છે, અને તે ઉપાધિ માટે શું થશે, એવી કંઈ કલ્પના પણ થતી નથી, અર્થાત તે ઉપાધિ સળધી કંઈ ચિંતા કરવાની વૃત્તિ રહેતી નથી એ ઉપાધિ કળિકાળના પ્રસંગે એક આગળની સંગતિથી ઉત્પન્ન થઈ છે, અને જેમ તે માટે થવું હશે તેમ ચોક્કસ કાળમા થઈ રહેશે, એવી ઉપાધિઓ આ સંસારમા આવવી, એ કંઈ નવાઈની વાત નથી

ઈશ્વર પર વિશ્વાસ રાખવો એ એક મુખદાયક માર્ગ છે જેનો હદ વિશ્વાસ હોય છે, તે હું ખી હોતો નથી અથવા હું ખી હોય તો હું ખ વેઠતો નથી, હું ખ ઉવડ મુખરૂપ થઈ પડે છે આત્મેચ્છા એવીજ વર્તે છે કે, મસારમાં પ્રારબ્ધનુસાર ગમે તેવા ગુણાગુણ ઉદય આવો, પરંતુ તેમા પ્રીતી અપ્રીતિ કરવાનો આપણે સકલ્પ પણ ન કરવો

રાત્રિ અને દિવસ એક પરમાર્થ વિષયનું જ મન ન રહે છે, આહાર પણ એજ છે, નિદ્રા પણ એજ છે,

શયન પણ એજ છે, સ્વપ્ન પણ એજ છે, ભય પણ
 એજ છે, લોભ પણ એજ, પરિશ્રદ્ધ પણ એજ છે, ચલન
 પણ એજ છે, આસન પણ એજ છે, અધિક શું કહેવું ?
 હાલ માસ અને તેની મજાજને એકજ એજ નગનું રાજન
 છે, એક શેષ પણ એનોજ જાણે વિચાર કરે છે, અને
 તેને લીધે નથી કંઈ જોવા ગમતું, નથી કંઈ સુધવું ગમતું,
 નથી કંઈ માણવું ગમતું, નથી કંઈ વાળવું ગમતું કે
 નથી કંઈ સ્પર્શવું ગમતું, નથી કંઈ બોલવું ગમતું કે
 નથી મોન રહેવું ગમતું, નથી બેસવું ગમતું કે નથી
 ઉઠવું ગમતું, નથી મુવું ગમતું કે નથી ભાગવું ગમતું, નથી
 ખાવું ગમતું કે નથી ભૂખવું રહેવું ગમતું, નથી અસંગ
 ગમતો કે નથી સંગ ગમતો, નથી લક્ષ્મી ગમતી કે નથી
 અલક્ષ્મી ગમતી, એમ છે તથાપિ તે પ્રત્યે આશા
 નિરાશા કંઈજ ઉગતું જન્મતું નથી, તે હો તો પણ ભયે,
 અને ન હો તો પણ ભયે, એ કંઈ દુખના કારણ નથી
 દુખના કારણ માત્ર વિદ્યામાત્ર છે, અને તે જો સમ છે,
 તો સર્વ સુખજ છે, એ વૃત્તિને લીધે સમાધિ રહે છે,
 તથાપિ બહાનથી ગૃહસ્થપણની પ્રવૃત્તિ નથી થઈ શકતી,
 બાહ્યથી કરવાને કેટલોક અતરાય છે ત્યારે હવે કેમ કરવું ?
 કયા પર્વતની શુદ્ધિમા જતું ? અને અલેખ થઈ જવું ?
 એજ ગટાય છે, તથાપિ બહાનથી અમુક સસારી પ્રવૃત્તિ
 કંઈ પડે છે ? તે માટે શોક તો નથી, તથાપિ સહન

કરવા જીવ ઈચ્છતો નથી ? પરમાનંદ લાગી અને ઈચ્છે પણ કેમ ? અને એજ કારણથી જ્યોતિષાદિકે તરફ હાથ ચિત્ત નથી ગમે તેવા અવિધ્યજ્ઞાન અથવા સિદ્ધિઓની ઈચ્છા નથી તેમ તેઓનો ઉપયોગ કરવામા ઉદાસિનતા રહે છે, તેમા પણ હાલ તો અધિકેજ રહે છે, માટે એ જ્ઞાન સળધે ચિત્તની સ્વસ્થતાએ વિચારી, માગેલા પ્રશ્નો સળધી લખીશ, અથવા સમાગમે જણાવીશ

જે પ્રાણીઓ મોવા પ્રશ્નના ઉત્તર પામવાથી આનંદ માને છે, તેઓ ક્રોડાધિન છે, અને તેઓ પરમાર્થના પાત્ર થવા દુર્લભ છે, એમ માન્યતા છે, તો તેવા પ્રશ્ન ગમા આવવું પણ ગમતું નથી, પણ પરમાર્થ હેતુએ પ્રવૃત્તિ કરવી પડશે તો પ્રશ્નને કંઈ કરીશ, ઈચ્છા તો નથી

વવાલીઆ, ભાદરવા શુદ્ધ ૨, ભોમ સં ૧૯૪૬
વિં રાયચ દ્રના પ્રણામ

સુમુમુતાના અશોએ બ્રહ્મયુ તમારૂં હૃદય પરમ સતોય આપે છે અનાદિકાળનું પરિબ્રમણ હવે સમાપ્તિને પામે એવી જિજ્ઞાસા એ પણ એક કન્યાણુ જ છે કોઈ એનો યથાયોગ્ય સમય આવી રહેશે કે ન્યારે ઈચ્છિત વસ્તુની પ્રાપ્તિ યઈ-રહેશે નિરતર વૃત્તિઓ લખના રહેશે જિજ્ઞાસાને ઉત્તેજન આપતા રહેશે, અને નીચેની ધર્મકથા પ્રવણ કરી હશે, તથાપિ ફરી ફરી તેનું સ્મરણ કરશે

સમ્યક્ દશાના પાત્ર લક્ષણો છે —

શમ
સ રોગ
નિરોધ
આસ્થા

અનુકંપા

કોધાદિક કયાયોનું સમાધિ જતું, ઉદય આપેલા કેવા-
યોમા મહત્તા થવો, વાળી લેવાય તેવી આત્મદશા વધી,
અથવા અનાદિકાળની વૃત્તિઓ સમાધિ જવા તે ‘શમ’
મુખ થવા શિવાય બીજી કોઈ પણ પ્રકારની ઉચ્છેદ
નહીં,—અભિલાષા નહીં તે ‘સરોગ’

જ્યારથી એમ સમજાય કે, આતિમાજ પરિભ્રમણ
કર્યું, ત્યારથી હરે ઘણી યાદ અરે ભવ ! હરે યોગ,
એ ‘નિરોધ’

મહાત્મ્ય જેનું પરમ છે એવા નિરુપહી પુરુષોના
વચનમાજ વહિનવા તે ‘શ્રદ્ધા’—‘આસ્થા’

એ સઘળા વડે ભવમા સ્વાત્મ તુલ્ય શુદ્ધિ તે
‘અનુકંપા’

આ લક્ષણો અવશ્ય મનન કરવા યોગ્ય છે, સ્મરવા
યોગ્ય છે, ઇચ્છવા યોગ્ય છે, અનુભવવા યોગ્ય છે અધિક
અંગ પ્રમગે

વવાણીઆ, બી જા શુક ૧૪, રવિ, ૧૯૪૬

વિં સચેશ દ્રૌ

પ્રથમ મવત્મરી અને એ દિવસ પર્યંત કોઈ પણ પ્રકારે તમારો અવિનય, આગ્રાતના, અમમાધિ મારા મન, વચન, કાયાના કોઈપણ યોગાધ્યવસાયથી હોય તેને માટે પુન પુન ક્ષમાણુ છું

અતર્જનીયી સ્મરણુ કરના એરો કોઈ કાળ જણાતો નથી, વા સાબરતો નથી કે જે કાળમા, જે સમયમા, આ છને પરિશ્રમણુ ન કર્યું હોય, મકપ-વિકટપનુ રટણુ ન કર્યું હોય, અને એ વડે 'સમાધિ' ન બુર્યો હોય નિરતર એ સ્મજણુ રદ્યા કરે છે, અને એ મહા વૈરાગ્ય મને આપે છે

વળી સ્મરણ થાય છે કે, એ પરિશ્રમણુ જવળ સ્વચ્છ દથી કરતા છવને ઉદાસીનતા કેમ ન આવી ? ખીના છવો પરત્વે ક્રોધ કરતા, માન કરતા, માયા કરતા, લોભ કરતા, કે અન્યથા કરતા તે નાકું છે એમ યથાયોગ્ય કા ન જાણ્યું ? અર્થાત એમ જાણવું જોઈતું હતું, છતા ન જાણ્યું એ વળી ફરી ફરી પરિશ્રમણુ કન્વાનો વૈરાગ્ય આપે છે

વળી સ્મરણ થાય છે કે, જેના વિના એક પણ પલ હું નહીં છવી શકું એવા કેટલાક પદાર્થો (સ્ત્રિયાદિક) ને અનતવાર છોડતા, તેનો વિયોગ થયા, અનત કાળ પણ થઈ ગયો, તથાપિ તેના વિના છવાયુ એ કંઈ થોડું આશ્ચર્યકારક નથી, અર્થાત જે જે વેળા તેનો પ્રીતિભાવ

કયો હતો, તે તે વેળા તે કલ્પિત હતો એવો પ્રતિભાવ
કા થયો ? એ ફરી ફરી વેરાગ્ય આપે છે

વળી જેનું મુખ કોઈ કાળે પણ નહીં જોઉં, જેને કોઈ
કાળે હું મહણ નહીંજ કરું, તેને ઘેર પુત્રપણે, સ્ત્રીપણે,
દાસપણે, દાસીપણે, નાના નતુપણે, શા માટે જન્મ્યો ? અ
ર્થાત એવા ધ્વેષથી એવા રૂપે જન્મવું પડ્યું, અને તેમ ક-
રવાની તો ઈચ્છા નહોતી કહો, એ સ્મરણ થતા આ કહે
શિવ આત્મા પરત્વે જુશુઆ નહીં આવતી હોય ? અર્થાત
આવે છે

બધારે શું કહેવું ? જે જે પૂર્વના ભવાતરે બ્રાતિ
પણે ભ્રમણ કર્યું, તેનું સ્મરણ થતા હવે કેમ આવવું ?
એ ચિંતાના થઈ પડી છે ફરી નજ જન્મવું અને ફરી
એમ નજ કરવું, એવું દૃઢત્વ આત્મામાં પ્રકાશે છે,
પણ કેટલીક નિરૂપાયતા છે, ત્યાં કેમ કરવું ?

જે દૃઢતા છે તે પૂર્ણ કરવી—જરૂર પૂર્ણ પડવી,
એજ રટન છે, પણ જે કંઈ આડું આવે છે, તે કોરે કરવું
પડે છે, અર્થાત ખમેડવું પડે છે, અને તેમાં જાણ જાય છે
જીવન ત્રાટ્યું જાય છે એને ન જવા દેવું જ્યાસુધી થયા
ચોગ્ય જય ન થાય ત્યાસુધી એમ દૃઢતા છે, તેનું કેમ કરવું ?

કદાપિ કોઈરીતે તેમાનું કંઈ કરીએ તો તેવું સ્થાન
કયા છે કે જ્યાં જઈને રહીએ ? અર્થાત તેવા મતો કયા
છે કે જ્યાં જઈને એ દશામાં બેઠી તેવું પોષણ પામીએ,
ત્યારે હવે કેમ કરવું ?

“ ગમે તેમ હો—ગમે જોટલા દુ ખ વેઠો, ગમે તેટલા પરિસહ સહન કરો, ગમે તેટલા ઉપયુગ સહન કરો, ગમે તેટલી વ્યાધિઓ સહન કરો, ગમે તેટલી ઉપાધિઓ આવી પડે, ગમે તેટલી આધિઓ આવી પડે, ગમે તો જીવનકાળ એક સમય માત્ર હો, અને દુર્નિમિત્ત હો, પણ એમ કરવું જ ત્યાગુધી હે જીવ! છટકો નથી ” આમ નેપથ્યમાથી ઉત્તર મળે છે, અને તે યથાયોગ્ય લાગે છે

ક્ષણે ક્ષણે પલંગતી સ્વભાવવૃત્તિ નથી જોઈતી, અમુક કાળ સુધી શૂન્ય શિવાય કંઈ નથી જોઈતું, તે ન હોય તો અમુક કાળ સુધી સત શિવાય કંઈ નથી જોઈતું, તે ન હોય તો અમુક કાળ સુધી સત્સંગ શિવાય કંઈ નથી જોઈતું, તે ન હોય તો આર્થોચરણ શિવાય કંઈ નથી જોઈતું, (આર્થો-ચરણ આર્થ પુરૂષોએ કરેલા આચરણ) તે ન હોય તો જિનલક્ષિતા અતિ શુદ્ધ બાવે લીનતા શિવાય કંઈ નથી જોઈતું, તે ન હોય તો પછી ભાગવાની ધમ્મગ પણ નથી

ગમ પડ્યા વિના આગમ અનર્થકારક થઈ પડે છે, મત્સંગ વિના ધ્યાન તે તરંગરૂપ થઈ પડે છે, મત વિના અતની વાતમા અત પમાતો નથી લોકે સજ્ઞાથી લોકાએ જવાતું નથી, લોકે ત્યાગ વિના વૈરાગ્ય યથાયોગ્ય પામવો દુર્લભ છે એજ વિજ્ઞાપના

વવાણીઆ, પ્ર સા શુદ્ધ ૬, ૧૯૪૬

વિં રાયચ દના યથાયોગ્ય

સર્વ પરમાર્થના સાધનમા પરમ આધન તે સત્ત્વ ગ છે — સત્પુરુષના ચગ્લ સમીપનો નિવાસ છે, ગંધા કાળમા તેનું દુર્લભપણું છે, અને આવા વિષમકાળમા તેનું અત્યંત દુર્લભપણું જ્ઞાનીપુરુષોએ જાણ્યું છે

જ્ઞાની પુરુષોની પ્રવૃત્તિ, જેવી હોતી નથી, ઉના પાળીને વિષે જેમ અગ્નિપણાનો મુખ્ય ગુણ કહી શકાતો નથી તેમ, જ્ઞાનીની પ્રવૃત્તિ છે, તથાપિ જ્ઞાનીપુરુષ પણ નિવૃત્તિને કોઈ પ્રકારે પણ ઈચ્છે છે પૂર્વે આરાધન કરેલા એવા નિવૃત્તિના દેવો, વન, ઉપવન, ભોગ, સમાધિ અને મત્સ્યાદિ જ્ઞાનીપુરુષને પ્રવૃત્તિમા એકા વારવાર સાબરી આવે છે, તથાપિ ઉદયગ્રામ આગ્રખને જ્ઞાની અનુસરે છે નત્મ ગની રૂચી રહે છે, તેનો લક્ષ રહે છે, પણ તે વખત અત વાચ્ય નિયમિત નથી

કયાણને વિષે પ્રતિબંધરૂપ જે જે કારણો છે, તે જો વારવાર વિચારવા ઘટે છે, તે તે કારણો તેને વારવાર વિચારી મટાડવા ઘટે છે, અને એ માર્ગને અનુસર્યા વિના કયાણની પ્રાપ્તિ ઘટતી નથી મળ, વિષેય અને અજ્ઞાન એ, અનાદિના જીવના ત્રણ દોષ છે જ્ઞાની પુરુષોના વચનની પ્રાપ્તિ થયે, તેનો યથાચોગ્ય વિચાર થવાથી, અજ્ઞાનની નિવૃત્તિ હોય છે, તે અજ્ઞાનની સતતિ જળવાન હોવાથી તેનો રોધ થવાને અર્થ—અને જ્ઞાનીપુરુષના વચનોનો

યથાયોગ્ય વિચાર થવાને અર્થ, મગ અને વિવેચ મટા
કવા ઘટે છે. શરણપાત્ર, ક્ષમા, પોતાના દોષનું જોડું, અપા
રણ, અત્પ પતિગ્રહ એ આદિ મળ મટવાના સાધન છે.
જ્ઞાની પુરુષની અત્યંત ભક્તિ, તે વિવેચ મટવાનું સાધન છે.

જ્ઞાનીપુરુષના સમાગમનો અતરાય જોતો હોય,
તે તે પ્રત્યગમા વારંવાર તે નાનીપુરુષની દશા, ચેષ્ટા
અને વચનો સભારવા, નિરખવા અને વિચારવાયોગ્ય
છે. વળી તે સમાગમના અતરાયમા,—પ્રવૃત્તિના પ્રસ
ંગમા—અત્યંત સાવધાનપણું રાખવું ઘટે છે, કારણકે એક
તો સમાગમનું બળ નથી, અને બીજો અનાદિ અક્યાસ છે
જેનો, એવી સહજાકાર પ્રવૃત્તિ છે, જેથી જીવ આવરણ
પ્રાપ્ત હોય છે ધરતું, જ્ઞાતિતું, કે બીજાં તેવા કામોનું કારણ
પડયે ઉદ્ધામીનભાવે, પ્રતિબંધરૂપ જાણી, પ્રવર્તન ઘટે
છે તે કારણોને મુખ્ય કરી કોઈ પ્રવર્તન કરવું ઘટતું નથી,
અને એમ થયા વિના પ્રવૃત્તિનો અવકાશ પ્રાપ્ત થાય નહીં.

આત્માને ચિત્ત ચિત્ત પ્રકારની કલ્પના વડે વિચાર
વામા લોકસંજ્ઞા, જ્યોત્સના અને અસત્ત્વજ એ કારણો
—જે કારણોમા ઉદ્ધામીન થયા વિના, નિસત્ત્વ એવી
લોક સંબંધી જપ્ત તપાદિ ક્રિયામા સાક્ષાત્ મોક્ષ નથી,—
પરપરા મોક્ષ નથી,—એમ માન્યા વિના, નિસત્ત્વ એવા
અસત્તાસ્ર અને અસદ્ગુરુ જે આત્મસ્વરૂપને આવરણના

મુખ્ય કાંઈ છે તેને, આજ્ઞાત આત્મધાતી જાણ્યા વિના
 જીવને જીવના સ્વરૂપનો નિશ્ચય બહુ દુર્લભ છે,—અત્યંત
 દુર્લભ છે જ્ઞાની પુરુષના પ્રગટ આત્મસ્વરૂપને કહેતા એવા
 વચનો પણ તે કારણોને લીધે જીવને સ્વરૂપનો વિચાર
 કરવાને બળવાન થતા નથી હવે એવો નિશ્ચય કરવો ઘટે
 છે કે, જેને આત્મ સ્વરૂપ પ્રાપ્ત છે, પ્રગટ છે, તે પુરુષ
 વિના ખીજો કોઈ તે આત્મસ્વરૂપ યથાર્થ કહેવાયોગ્ય
 નથી અને તે પુરુષથી આત્મા જાણ્યા વિના ખીજો કોઈ
 કલ્યાણનો ઉપાય નથી તે પુરુષથી આત્મા જાણ્યા વિના
 આત્મા જાણ્યો છે એવી કંપના, સુમુખુ જીને મર્વયા ત્યાગ
 કરવી ઘટે છે તે આત્મારૂપ પુરુષના સત્સગની નિંતર
 કામના રાખી, ઉદાત્તીનપણે લોકધર્મ સંબંધી અને કર્મ
 મંબંધી પરિણામે દૂરી થકાય એવી રીતે વ્યવહાર કરવો,
 જે વ્યવહાર કયાંમા જીવને પોતાના મહત્તાદિની ઈચ્છા
 હોય, તે વ્યવહાર કંવા યથાયોગ્ય નથી

અમારા સમાગમનો હાલ અંતરાય જાણી નિગ્રહ
 તાને પ્રાપ્ત થવાય છે, તથાપિ તેમ કરવાને વિષે ધૈર્યરેઝી
 જાણી, સમાગમની કામના રાખી, પરસ્પર સુમુખુ બાઈ-
 એનો સમાગમ બને તેટલો કરવો જેટલું બને તેટલું
 પ્રવૃત્તિમાંથી વિરક્તપણું રાખવું, સત્પુરુષના ચરિત્રો, અને
 માર્ગોનુસારી (સુદરદાસ, પ્રીતમ, અણા, કબીર આદિ)

જીવોના વચનો, અને જેનો ઉદ્દેશ આત્માને મુખ્ય ઠહેવા વિષે છે, એના શ્રદ્ધાનો પરિચય રાખવો, અને એ સૌ સાધનામાં મુખ્ય સાધન એવો શ્રી સત્પુરુષોનો સમાગમ ગણવો.

અમારા સમાગમનો અતરાય જાણી, ચિત્તને પ્રમાદનો અવકાશ આપવો યોગ્ય નહીં, પરસ્પર મુમુક્ષુભાઈ એનો સમાગમ અવ્યવસ્થિત થવા દેવો યોગ્ય નહીં, નિવૃત્તિના ક્ષેત્રનો પ્રસંગ ન્યૂન થવા દેવો યોગ્ય નહીં, વામના પ્રવૃત્તિપૂર્વક યોગ્ય નહીં, એમ વિચારી જેમ અને તેમ અપ્રમતાને, પરસ્પરના સમાગમને, નિવૃત્તિના ક્ષેત્રને અને પ્રવૃત્તિના ઉદ્દાસીનપણાને આરાધવા જે પ્રવૃત્તિ અત્ર ઉદયના છે, તે બીજે દ્વારેથી આદ્યા જતા પછુ ન છોડી શકાય એવી છે, વેદવાચોમ્ય છે, માટે તેને અનુસરીએ છીએ, તથાપિ અભ્યાસાદ્ય સ્થિતિને વિષે જેવું ને તેવું સ્વાસ્થ્ય ॥

આજે આ આઠમું પત્તું લખીએ છીએ તે સૌતમ સર્વ જીવમુખાઈઓના વારવાર વિચારવાને અર્થે લખાયા છે ચિત્ત એવા ઉદયવાળું ક્યારેક $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ તેવો અનુક્રમે ઉદય થવાથી તે ઉદય ગતી તથા નિવૃત્તિની દમ મર્વને $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ અપારભને

નિવૃત્તિરૂપે ઈ-જીએ હીએ, તો ઘણી તમારે તેમ વર્તવું
 ઘટે એમા કંઈ સચય કર્તવ્ય નથી અત્યારે સમાગમ થવાનું
 ભેગનેા નિયમિત વખત લખી સમય એમ સૂચવું નથી
 એજ વિનવી

મુખર્જી, માર્ચ ૨૬, ૬૩,

સર્વ પ્રગરના કર્તાં યને વિરે ઉદ્ધાસીન એવા અમારાથી
 કંઈ થઈ શકતું હોય તો તે એકજ થઈ શકે છે કે, પૂર્વો
 પાજિંતાનું સમતાપણે વેકન કરવું, અને જે કંઈ કરાય છે
 તે, તેના આધારે કરાય છે, એમ વર્તે છે

અમને એમ આવી ભય છે કે અમે એ અપ્રતિ
 બંધપણે રહી શકીએ એમ હીએ, છતાં મસારના બાદ્ય
 પ્રચરને, અતર પ્રચરને, કુટુબાદિ રનેહને ભજવા ઇચ્છના
 નથી, તો તમ જેવા માર્ગે-રૂઢાવાનને તે ભજવાને અત્યંત
 ત્રાસ અહો શન કેમ નથી છદતો ? કે જેને પ્રતિબંધપણુપ
 ભય કર યમનુ શહુચારી પાણું વને છે

નાની પુરુને મળીને જે સુસાગને ભજે છે તેને,
 તીર્થકર પોતાના માર્ગથી બહાર કહે છે

કદાપિ નાનીપુરુને મળીને સુસાગ ભજે છે, ને
 સર્વ તીર્થરના માર્ગથી બહાર કહેવાયોગ્ય હોય, તે એણિ
 દાદિકને વિરે મિધ્યાત્વનેા સભવ થાય છે-અને વિસ વાદપા

પ્રાપ્ત થાય ■ તે વિસવાદપણાથી મુક્ત એવું વચન જે તીર્થંકરનું હોય તેા તે તીર્થંકર કહેવા યોગ્ય નથી

નાની પુરૂષને મળીને જે આત્મભાવે, સ્વચ્છ કપણે, કામનાએ કરી, રથે કરી, જ્ઞાનીમા વચનની ઉપેક્ષા કરી, અનુપયોગ પરિણામી યર્ષ સસારને ભજે છે, તે પુરૂષ તીર્થંકરના માર્ગથી બહાર છે, એમ કહેવાનો તીર્થંકરનો આશય ■

૧૯૪૬

તીર્થં કર, વારવાર, નીચે કહ્યો છે તે, ઉપદેશ કરતા હતા —

“હે ભૂવો ! તમે જુઓ, સમ્યક્ પ્રકારે જુઓ, મનુષ્ય પણ મળવું ઘણું દુર્લભ છે, અને ચારે ગતિને વિષે ભય છે એમ જાણો! અજ્ઞાનથી સદ્વિવેક પામવો દુર્લભ છે એમ, નમજો આખો લોક એકાત દુ જો કરીને બસે છે એમ જાણો!, અને સર્વ ભવ પોતપોતાના કર્મો કરી વિપર્યાયપણું અનુભવે છે, તેનો વિચાર કરો ”—મુયગડાગ, અધ્યયન ■ મુ ૧૩

મર્વ દુ બધી મુક્ત થવાનો અભિપ્રાય જેનો થયો હોય, તે પુરૂષે આત્માને ગવેષવો, અને આત્મા ગવેષવો હોય તેણે, યમ નિયમાદિક મર્વ સાધનનો આગ્રહ અપ્રધાન ડની, મત્મગને ગવેષવો, તેમજ ઉપાસવો સત્સગની ઉપાસના

કરવી હોય તેણે, સંસારને ઉપાસવાનો આત્મભાવ સર્વથા ત્યાગવો પોતાના સર્વ અભિપ્રાયનો ત્યાગ કરી, પોતાની સર્વ શક્તિઓ તે સત્સગની આજ્ઞાને ઉપાસવી તીર્થકર એમ કહે છે કે, જે કોઈ તે તે આજ્ઞા ઉપાસે છે તે, અવશ્ય આત્માને ઉપાસે છે, અને આત્માને ઉપાસનાર સર્વ દુઃખથી મુક્ત થાય ॥ —

અત્મગને ઉપાસે છે એમ જે સત્સગને ઉપાસે છે તે અવશ્ય ઠાઠશાગીનું સજગ સૂત્ર

પ્રથમમા જે અભિપ્રાય દર્શાવ્યો છે, તે ગાથા સૂચક ગમા નીચે પ્રમાણે છે —

સપુસ્ત્રહા જતવો માણુસર્ત્ત, દુદ્ધુમય યાન્તિસેણ અન્નમ્બો,
પગત દુઃસ્ત્રવે જરિણ્ણ લોણ, સરુમ્મણા વિપરિયા સુવિત્તિ.

સર્વ પ્રકારની ઉપાધિ, આધિ, વ્યાધિથી મુક્તપણે વર્તતા હોય, તોપણ સત્સગને વિષે રહેલી ભક્તિ, તે અમને મટવી દુર્લભ જણાય ॥ સત્સગનું સર્વોત્તમ અપૂર્વપણું અહોરાત્ર એમ અમને વસ્ત્યા કરે છે, તથાપિ ઉદયભોગ પ્રારબ્ધથી તેવો અતરાય વર્તે છે ઘણું કરી કોઈ વાતનો જેઠ અમારા આત્માને વિષે ઉત્પન્ન થતો નથી, તથાપિ સત્સગના અતરાયનો જેઠ અહોરાત્રમા ઘણું કરી વત્યાં કરે છે મર્વ બૃમિઓ, સર્વ માણુસો, મર્વ કામો, મર્વ વાતચિત્તાદિ પ્રમગો અજ્ઞપુયા જેવા-સાવધનના-

ઉદામીન જેવા, અરમણીય, અમાહકર અને રસરહિત
સ્વાભાવિકપણે ભાસે છે માત્ર સ્ત્રી પુરુષો, મુમુક્ષુ પુરુષો
કે માગાનુમારી પુરુષોનો સંતસગ તે જાણીતો, પોતાનો,
પ્રીતિકર, મુદર, આકર્ષનાર અને રમસ્વરૂપ ભાસે છે, એમ
હોવાથી અમારું મન ઘણું કરી અપ્રતિજ્ઞા ધપણું લજતું લજતું
તમ જેવા માર્ગેશ્વરાવાન પુરુષોને વિષે પ્રતિજ્ઞા ધપણું પામે છે

૧૯૪૬ મુળધ

“ માથે રાજા વર્તે છે ” એટલા વાક્યના ઇલાપોહ
(વિચાર) થી ગર્ભશ્રીમત એવા શ્રી શાલીભદ્ર, તે કામથી
સિયાદિ પરિચયને ત્યાગવારૂપ પ્રારભ લજતા હવા

“ નિત્ય પ્રત્યે એકેક સિને ત્યાગી, અનુક્રમે જત્રીસ
સ્ત્રીઓને ત્યાગવા હરછે છે એવો, જત્રીસ દિવસ મુધીનો
કાળ પારધિનો લરૂપો, શ્રી શાલીભદ્ર કરે છે, એ મોહુ
આદ્યયં છે ” એવા વચનો શ્રી ધનાભદ્રથી સ્વાભાવિક વૈ
રાગ્યે ઉદ્ભવ થના હવા

“ તમે એમ કહો છો, તે જો કે મને માન્ય છે, ત
થાપિ તે પ્રકારે આપ પશુ ત્યાગવાને દુર્લભ છે ” એવા
સહજ વચન તે ધનાભદ્ર પ્રત્યે શાલીભદ્રની બેહેન અને તે
ધનાભદ્રની પત્ની કહેતી હવી જે સાલળી કોઈ પ્રકારના
ચિત્તકલેશ પરિણમ્યા વગર તે શ્રી ધનાભદ્ર તેજ સમયે
ત્યાગને લજતા હવા, અને શ્રી

કે,

‘તમે શા વિચારે કાળના વિશ્વાનને જાણે છે તે શ્રવણ કરી જેનું ચિત્ત આત્મારૂપ છે, એવા તે શ્રી શાવીભદ્ર અને ધનાભદ્ર ‘જાણે કોઈ દિવસે કંઈ પોતાનું કર્યું નધી,’ એવા પ્રકારથી મૂઠાદિ લાગ કરી ચાલ્યા જતા હતા. આવા સત્પુરુષના વૈરાગ્યને સાલળ્યા છતાં આ જીવ ઘણા વર્ષના આમહિ કામનો વિશ્વાસ કરે છે, તે ક્રિયા જાણે કરેનો હશે? તે વિચારી જોવા યોગ્ય છે

મુળર્થ, કારતક શુદ્ધ ૬ શુદ્ધે, ૧૬૫૦

સત્પુરુષની આજ્ઞામા વર્તવાનો જેનો દૃઢ નિશ્ચય વત્ત છે, અને જે તે નિશ્ચયને અપરાધે છે, તેનેજ જ્ઞાન નમ્યદ્ પરિણામી થાય છે, એ વાત આત્માર્થી જીવે અવશ્ય લક્ષમા રાખવા યોગ્ય છે અને જે આ વચનો લખ્યા છે, તેના સર્વ જ્ઞાની પુરૂષો માત્રી છે

મ ૦ ૧૮૫૨ ના આશો વદ ૧૦ શનિવાર તરિયાદ

અનતવાર દેહને અર્થ આત્મા જાણ્યો છે જે દેહ આત્માને અર્થ ગણશે તે દેહે આત્મવિચાર જન્મ પામવા યોગ્ય જાતી સર્વ દેહાર્થની કર્પના છોડી કંઈ એક માત્ર આત્માર્થમાજ તેનો ઉપયોગ કરવો અચૂત જીવને અવય નિશ્ચય જોઈએ

સ ૧૬૫૭, આસો વદ ૧૦ શનિવાર, નડિયાદ

કુર્લંભ એવો મનુષ્યદેહ પણ પૂર્વે અનંતવાર પ્રાપ્ત થયા છતાં કઈપણ મફળપણુ થયું નથી, પણ આ મનુષ્ય દેહને કૃતાર્થતા છે કે, જે મનુષ્યદેહે આ જીવે જ્ઞાની પુરૂષને ઓળખ્યા, તથા તે મહાભાગ્યનો આશ્રય કર્યો, જે પુરૂષના આશ્રયે અનેક પ્રકારના મિથ્યા આશંકાદિની મદતા થઈ, તે પુરૂષને આશ્રયે આ દેહ છૂટે એજ સાર્થક છે જન્મ જરા મરણાદિકને નાશ કરવાવાળું આત્મજ્ઞાન જેમને વિષે વર્તે છે, તે પુરૂષનો આશ્રયજી જીવને જન્મ જરા મરણાદિકનો નાશ કરી શકે, કેમકે તે યથાસંભવ ઉપાય છે સંયોગ મળ્યે આ દેહ પ્રત્યે આ જીવને જે પ્રારબ્ધ હશે તે વ્યતીત થયે તે દેહનો પ્રસંગ નિવૃત્ત થશે તેનો ગમે ત્યારે વિયોગ નિશ્ચયે છે, પણ આશ્રયપૂર્વક દેહ છૂટે એજ જન્મ સાર્થક છે, કે જે આશ્રય પામીને જીવ તે ભયે અથવા ભાવિ એવા ઘોડા કાળે પણ સ્વસ્વરૂપમા સ્થિતિ કરે

શ્રી સદ્ગુરુએ કહ્યો છે એવો નિગદ્ય માર્ગનો સદાય આશ્રય રહો !

‘હું દેહાદિ સ્વરૂપ નથી, અને દેહ સ્ત્રી પુત્રાદિ ઝાંઘપણુ મારા નથી, શુદ્ધ ચેત ચમ્બરૂપ અવિનાશી એવો

હું આત્મા છું, 'એમ આત્મભાવના કરતા ગગ દ્રેપનો
ક્ષય થાય

૧૮૫૨, મુબઈ

બનતા મુખી તૃષ્ણા ઝોછી કરવી જન્મ, જરા, મરણ
ડોના ■ કે જેને તૃષ્ણા રાખે છે, તેના જન્મ, જરા, મ છુ છે
માટે જેમ બને તેમ તૃષ્ણા ઝોછી કરતા જવું

અન્ય સખધી જે તાદાત્મ્યપણુ ભાસ્યું છે, તે તાદા-
ત્મ્યપણુ નિવૃત્ત થાય, તો સહજ સ્વભાવે આત્મા મુક્તજ
છે, એમ શ્રી રૂપભાદિ અનંત જ્ઞાનીપુરૂષો કહી ગયા છે,
યાવત્ તથાકૃપમા સમાયા છે

, 'જ્ઞાનર્તુ ક્ષણ વિરતિ છે, ' વીતરાગનુ આ વચન
સર્વ મુમુક્ષુઓએ નિત્ય સ્મરણમા રાખવાયોગ્ય છે જે
વાચવાથી, સમજવાથી, તથા વિચારવાથી આત્મા વિભા
વથી, વિભાવના કાર્યોથી, અને વિભાવના પરિણામથી ઉ
દાસ ન થયો, વિભાવનો ત્યાગી ન થયો, વિભાવના કાર્યોનો
અને વિભાવના ફળનો ત્યાગી ન થયો, તે વાચ્યુ, વિચા
ર્યુ, અને તે સમજણ અજ્ઞાન છે વિચારવૃત્તિ સાથે
ત્યાગવૃત્તિ ઉત્પન્ન ઠરવી તેજ વિચાર સફળ છે, એમ કહેવાનો
જ્ઞાનીનો પરમાર્થ છે

મવત ૧૮૫૩ ના ફાગણ વ ૧૧, શ્રી વવાણીઆ

કેવળ અતર્કુષ્ઠ થવાનો મત્પુરુષોનો માર્ગ સર્વ
દુ ખક્ષયનો ઉપાય છે, પણ તે કોઈક જીવને સમજાય છે
મહત્પુરુષના યોગથી, વિશુદ્ધ મતિથી, તીવ્ર વૈરાગ્યથી, અને
સત્પુરુષના સમાગમથી તે ઉપાય સમજાવા યોગ્ય છે તે
સમજવાનો અવગર એક માત્ર આ મનુષ્યદેહ છે, તે પણ
અનિયતમગ્નના ભયથી અહિંત છે, ત્યા પ્રમાદ થાય છે એ
ખેદ અને આશ્ચર્ય છે

૧૬૫૪ ના કારતક વદ ૫, રવિ, મુંબઈ

ૐ

ખેદ નહીં કરતા શૂરવીરપણુ અહીંને જ્ઞાનીને માર્ગે
ચાલતા મોક્ષપાત્રુ મુલભજ છે વિષય, કથાયાદિ વિશેષ
વિકાર કરી જાય તે વખતે વિચારવાનને પોતાનું નિર્વીર્ય
પણુ જોઈને ઘણુંજ ખેદ થાય છે, અને આત્માને વારંવાર
નિંદે છે ફરી ફરીને તિરસ્કારની વૃત્તિથી જોઈ, ફરી મ
હત્ પુરુષના ચરિત્ર અને વાક્યનું અવલગન અહંજી કરી,
આત્માને ગાયં ઉપજાવી તે વિષયાદિ માથે અતિ હંક
કરીને તેને હઠાવે ॥ ત્યા મુધી નીચે મને બેસતા નથી,
તેમ એવો ખેદ કરીને અટકી રહેતા નથી, એજ વૃત્તિનું
અવલગન આ માર્ગી જીવોએ લીધું છે, અને તેથીજ અતે
જય પામ્યા ॥

આ વાત સર્વ અમુમુઓએ મુખે કરી હૃદયમાં સ્થિર
કરવાયોગ્ય છે

મુખર્ધ માર્ગર્ધીય શુદ્ધ ૫, ૧૯૫૪

ૐ

શુભેચ્છાથી માફીને ક્ષીણ મોહપર્યંત સત્કૃત અને
સત્સમાગમ સેવવા યોગ્ય છે સર્વ કાળમાં એ સાધનતુ
જીવને હુર્લભપણુ છે, તેમાં આવા કાળના હુર્લભપણુ
વર્તે તે યથાસભવ છે હુષમકાળ અને હુકાવસર્પિણી ના
મનો આશ્ચર્યભાવ અનુભવથી પ્રત્યક્ષ દૃષ્ટિગોચર થાય
એવું છે આત્મશ્રેયર્ધેચ્છા પુરૂષે તેથી જોભ ન પામતા
વારવા તે યોગપર પગ ઢઈ સત્કૃત, મન્સમાગમ, અને
સદ્વૃત્તિ બળવાન કરવાયોગ્ય છે

મહા શુદ્ધ ૪, બુધવાર, મ ૧૯૫૪

આ જીવને ઉત્તાપના મૂળ હેતુ શું છે ? તથા તેની
કેમ નિવૃત્તિ થતી નથી ? અને તે કેમ થાય ? એ પ્રશ્ન
વિશેષ કરી વિચારવાયોગ્ય છે અતરમાં ઉતારીને વિચા
રવાયોગ્ય છે

ન્યા મુખી એ ક્ષેત્રે સ્થિતિ રહે ત્યામુખી ચિત્તને
વધારે દૃઢ રાખી વર્તાવું એજ વિનિતિ

સ ૧૯૫૪ ના મહા વદ ૪, શુક્ર, વવાણીઆ

દુષમકાળનું પ્રળય રાજ્ય વર્તે છે, તોપણ અકુળ નિશ્ચયથી, સત્પુરૂષની આજ્ઞામા વૃત્તિનું અનુસંધાન કરી, જે પુરૂષો અગ્રમ વીર્યથી સમ્યક્ જ્ઞાન દર્શન ચાગ્રિને ઉપાસવા ઈચ્છે છે, તેને પરમજ્ઞાતિનો માર્ગ હજી પણ પ્રાપ્ત થવા યોગ્ય છે

ચેત્ર વદ ૧૨, રવિ, ૧૬૫૪, મોરળી

સર્વથી સર્વ પ્રકારે હું સિદ્ધ છું, એક કેવળ શુદ્ધ ચેત મસ્વરૂપ પરમાત્મેષ્ઠ અચિત્ત્ય સુખ સ્વરૂપ માત્ર એ ઠાત શુદ્ધ અનુભવરૂપ હું છું, ત્યાં વિશેષ શો ? વિકલ્પ શો ? લય શો ? એક શો ? બીજી અવસ્થા શી ? હું માત્ર નિર્વિકલ્પ શુદ્ધ શુદ્ધ, પ્રકૃષ્ઠ શુદ્ધ, પરમ શાત ચેતન્ય છું, હું માત્ર નિર્વિકલ્પ છું, હું નિજ સ્વરૂપમય ઉપયોગ કરું છું તન્મય થાઉં છું શાતિ શાતિ શાતિ

જ્યેષ્ઠ શુદ્ધ ૧, રાનિવાર, ૧૬૫૪

સર્વ દ્ર વધી, મર્વ હોતથી, સર્વ કાળથી, અને સર્વ ભાવથી જે સર્વ પ્રકારે અપ્રતિ બાહ્ય થઈ નિજસ્વરૂપમા સ્થિત થયા તે પરમપુરૂષોને નમસ્કાર

જેને કંઈ પ્રિય નથી, જેને કંઈ અપ્રિય નથી, જેને કોઈ શત્રુ નથી, જેને કોઈ મિત્ર નથી, જે માન, અપ માન, લાભ, અલાભ, હર્ષ, શોક, જન્ન, મૃત્યુ આદિ ધ્વ

ધ્વનો અજ વ ઠરી શુદ્ધ ચેતન્ય સ્વરૂપને વિષે સ્થિતિ પામ્યા છે, પામે છે, અને પામશે, તેમનું અતિ ઉત્કૃષ્ટ પરાક્રમ જ્ઞાનદાશ્વર્ય ઉપજાવે છે

દેહ પ્રત્યે જેવો વસનો સબધ છે, તેવો આત્મા પ્રત્યે જેણે દેહનો મબધ યદ્યાતથ્ય દીઠો છે, મ્યાન પ્રત્યે તરવારનો જેવો મબધ છે, તેવો દેહ પ્રત્યે જેણે માત્મા નો સબધ દીઠો છે, અણદ-રૂપદ-આત્મ જેણે અનુભવ્યો છે, તે મહત્પુરુષોને જીવન અને મગ્ધ બન્ને સમાન છે

શ્રીમત્ વીતગગ ભગવતોએ નિશ્ચિતાર્થ કરેલો જોયો અચિત્ય ચિતામણી સ્વરૂપ પરમહિતકારી પરમ અફમુત, મર્વ કું ખનો નિમશય આત્યતિક ક્ષય કરનાર પરમ અ અમૃતસ્વરૂપ જોના સર્વોત્કૃષ્ટ શાશ્વત ધર્મ જયવત વર્તો, ત્રિકાળ જયવત વર્તો

તે શ્રીમત્ અનત અનુદય સ્થિત ભાવતનો, અને તે જયવત ધર્મનો આશ્રય કર્તવ્ય છે જેને બીજું કંઈ સમર્થ નથી એવા અબુધ અને અશક્ત મનુષ્યો પણ તે આશ્રયના બળથી પરમ સુખ હેતુએવાં અદ્ભુત ફળને પામ્યા છે, પામે છે, અને પામશે, માટે નિશ્ચય અને આશ્રયજ કર્તવ્ય છે અધીરજથી ખેદ કર્તવ્ય નથી

ચિત્તમા દેહાદિ ભયનો વિશ્લેષ પણ કરવો યોગ્ય નથી

દેહાદિ સબધી જે પુરુષો, હર્ષ, વિવાદ કરતા નથી, તે પુરુષો પૂર્ણ દ્વાદશાગને સંક્ષેપમા સમજ્યા છે, એમ સમજો, એજ દૃષ્ટિકર્તાવ્ય છે

‘હું ધર્મ પામ્યો નથી, ’ ‘હું ધર્મ કેમ પામીશ ’ ? એ આદિ ખેદ નહીં કરતા વીતરાગ પુરુષોનો ધર્મ, જે દેહાદિ સબધીથી હર્ષ વિવાદ વૃત્તિ દૂર કરી આત્મા અમગ શુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપ છે એની વૃત્તિનો નિશ્ચય અને આશ્રય પ્રહણ કરી તેજ વૃત્તિનું બળ રાખવું, અને મહવૃત્તિ થાય ત્યાં વીતરાગ પુરુષોની દશાનું સ્મરણ કરવું, તે અદ્ભુત અસ્ત્રિત્ર પદ દૃષ્ટિ પ્રેરીને વૃત્તિને અપ્રમત્ત કરવી, એ સુગમ અને નવોત્કૃષ્ટ ઉપકારક તથા કલ્યાણ સ્વરૂપ છે

વસો (ગુજરાત), આશો શુક ૬, બુધવાર,

મ ૦ ૧૯૫૪

જે સ્વરૂપ છાશાસ્ત્ર પુરુષો છે, તે પૂર્ણ શુદ્ધ સ્વરૂપને પામ્યા છે એવા ભગવાનના સ્વરૂપમા પોતાની વૃત્તિ તન્મય કરે છે, જેથી પોતાની સ્વરૂપદશા ભગવત થતી બાધ છે, અને સર્વોત્કૃષ્ટ યથાખ્યાન ચારિત્રને પ્રાપ્ત થાય ■ જેવું ભગવાનનું સ્વરૂપ છે, તેવું જ શુદ્ધ નયની દૃષ્ટિથી આત્માનું સ્વરૂપ છે આ આત્મા અને સિદ્ધ ભગવાનના સ્વરૂપમા આપાધિક ભેદ છે, સ્વાભાવિક સ્વરૂપથી જોઈએ તો આત્મા સિદ્ધભગવાનની પ્રત્યેક છે સિદ્ધભગવાનનું સ્વરૂપ નિરા-

વળુ છે, અને વર્તમાનમા આ આત્માનું સ્વરૂપ આવરણ
 મદિત છે, અને એજ ભેદ છે, વસ્તુતાએ ભેદ નથી તે
 આવરણ ક્ષીણ થવાથી આત્માનું સ્વાભાવિક સિદ્ધસ્વરૂપ
 પ્રગટે છે, અને ત્યાસુધી તેનું સ્વાભાવિક સિદ્ધસ્વરૂપ
 પ્રગટયું નથી ત્યાસુધી સ્વાભાવિક શુદ્ધ સ્વરૂપને પામ્યા છે
 એવા સિદ્ધભગવાનની ઉપાસના કર્તવ્ય છે, તેમજ અર્હંત
 ભગવાનની ઉપાસના પણ કર્તવ્ય છે, કેમકે તે ભગવાન
 મયોગી સિદ્ધ છે મયોગરૂપ પ્રાગ્બધને લઇને તેઓ કેદ
 ધારી છે, પણ તે ભગવાન સ્વરૂપ સમવસ્થિત છે સિદ્ધ
 ભગવાન અને તેમના જ્ઞાનમા, દર્શનમા, ચારિત્રમા કે
 વીર્યમા કંઈ પણ ભેદ નથી, એટલે અર્હંત ભગવાનની ઉપા-
 સનાથી પણ આ આત્માસ્વરૂપ લઇને પામી શકે છે પૂર
 મહાત્માઓએ કહ્યું છે કે —

જે જાણ અરિહતે । દબ્બ ગુણ પજને હિંચ

સો જાણઠ નિચ આપા । મોહો સ્વલુ જાદયસ્સ લયં ॥

જે ભગવાન અર્હંતનું સ્વરૂપ દ્રવ્ય, ગુણ અને પર્યાયથી
 જાણે, તે પોતાના આત્માનું સ્વરૂપ જાણે, અને તેનો નિશ્ચય
 કરીને મોહ નાશ પામે’

તે ભગવાનની ઉપાસના કેવા અનુક્રમથી લેવાને કર્તવ્ય
 છે, તે નવમા સ્તવનમા શ્રી આનંદધનજી કહેવાના છે

ભગવાન સિદ્ધને નામ, ગોત્ર, વેદનીય અને આયુષ્ય
 એ ક્રમાંને પણ અભાવ છે, તે ભગવાન કેવળ કર્મરહિત

છે ભગવાન અહંતને આત્મસ્વરૂપને આવરણીય કર્મોનો
શય છે, પણ ઉપર જણાવેલા ચાર કર્મોનો પૂર્વબધ વેદીને
ક્ષીણ કરતા મુખી તેમને વર્તે છે જેથી તે પરમાત્મા
'સાકાર ભગવાન' કહેવા યોગ્ય છે

તે અર્હત ભગવાનમા જેઓએ 'તીર્થંકર નામકર્મ'
નો શુભયોગ પૂર્વે ઉત્પન્ન કર્યો હોય છે, તે 'તીર્થંકર ભગ
વાન' કહેવાય છે, જેમનો પ્રતાપિ, ઉપદેશભળ, આદિ
મહત્ત્વપુણ્યયોગના ઉદયથી આશ્ચર્યકારી શોભે છે

ભરતચેત્રમા વર્તમાન અવસર્પિણી કાળમા તેવા
ચોવીશ તીર્થંકર થયા — શ્રી કૃષ્ણદેવથી શ્રી વર્દમાન

વર્તમાનમા તે ભગવાન સિદ્ધાલયમા સ્વરૂપસ્થિત
પણે વિરાજમાન છે પણ 'ભૂત પ્રજાપત્નીય મય' થી
તેમને વિષે 'તીર્થંકરપદ' નો ઉપચાર કરાય છે તે આપ
આશિષ નવદંદિથી તે ચોવીશ ભગવાનની સ્તવના રૂપે આ
ચોવીશ સ્તવનોની રચના કરી છે 'સિદ્ધ ભગવાન' કેવળ
અમૂર્ત્ય છે, સ્થિત હોવાથી તેમનું સ્વરૂપ સામાન્યતાથી
ચિતવવું દુર્ગમ્ય છે અર્હત ભગવાનનું સ્વરૂપ મૃગદંદિથી
ચિતવવું તો તેવુંજ દુર્ગમ્ય છે, થંણુ ક્ષયોગીપદના અવ
લગન પૂર્વેક ચિતવતાં સામાન્ય 'જીવોને પણ કૃત્તિ સ્થિર
થવાને કંઈક મુગ્ધ ઉપાય છે જેથી અર્હત ભગવાનની
સ્તવનાથી સિદ્ધપદની સ્તવના થયા છતાં અદ્વૈતો વિશેષ

ઉપકાર લાગી શ્રી આનંદધનજીએ આ ચોવીશી ચોવીશ તીર્થંકરની સ્તવના રૂપે રચી છે નમસ્કાર મત્રમાં પણ અત્યંતપદ પ્રથમ મૂકવાનો હેતુ જોડ્યો છે કે, તેમના વિશેષ ઉપકારીપણું છે.

ભગવાનના સ્વરૂપનું ચિત્તન કરવું તે પરમશ્રદ્ધાવાન પુરુષોને જાણતાથી સ્વરૂપનું જ ચિત્તવન છે 'મિદ્ પ્રાણુત' મા કહ્યું છે કે —

જારિસ મિદ્ મહાધો' તારિ સહાયો સંઘ્વ જીવાર્ણ' ॥
તદ્મા સિદ્ધંત રદ્ ॥ કાયવ્યા મઘ્વ જાવેર્ડિ ॥

જેવું ચિદ્ભગવાનનું આત્મસ્વરૂપ છે, તેવું સર્વ જીવોનું આત્મસ્વરૂપ છે, તે માટે બન્ધનજીવોએ સિદ્ધાવને વિષે રૂચી કરવી તેમજ શ્રી દેવચંદ્ર સ્વામીએ કહ્યું છે કે “જનપૂજારે તે નિજ પૂજના” જો યથાર્થ મૂળ—દૃષ્ટિથી જોઈએ તો જનની પૂજા તે આત્મસ્વરૂપનું જ પૂજન છે સ્વરૂપ આકાંક્ષી મહાત્માઓએ એમ જન ભગવાનની તથા મિદ્ ભગવાનની ઉપાસના સ્વરૂપ પ્રાપ્તિનો હેતુ લાવ્યો છે.

શુદ્ધસ્થાનકપર્યંત તે સ્વરૂપ ચિત્તવના જીવને પ્રજ્ઞા અવલબન છે વગી માત્ર એકજી અધ્યાત્મ સ્વરૂપ ચિંતન જીવને વ્યાપ્ત છે ઉપજાવે છે, ઘણા જીવોને શુદ્ધતા પ્રાપ્ત કરાવે છે, અથવા સ્વેચ્છાચારિપણ ઉત્પન્ન કરે છે,

અથવા ઉન્મત્ત-પ્રલપ-દશા ઉત્પન્ન કરે છે ભગવાનના
અરૂપના ધ્યાનાવલંબનથી ભક્તિ પ્રધાનદષ્ટિ થાય છે,
અને અધ્યાત્મદષ્ટિ ગૌણ થાય છે જેથી શુષ્કતા, સ્વચ્છા
અરિપણુ, અને ઉન્મત્ત પ્રલપતા થતા નથી આત્મ
હમા બળ થવાથી સ્વાભાવિક અધ્યાત્મ પ્રધાનતા થાય છે
આત્મ સ્વાભાવિક ઉચ્ચ ગુણોને ભાગે છે, એટલે શુષ્કતાદિ
દોષો ઉત્પન્ન થતા નથી, અને ભક્તિમાર્ગ પ્રત્યે પશુ જુગુ
ન્નિત થતા નથી સ્વાભાવિક આત્મદશા સ્વરૂપ લીનતા
પામતી જાય છે જ્યાં અર્હતાદિના સ્વરૂપ ધ્યાનાવલં-
બન વગર વૃત્તિ આત્મભાકારતા ભાગે છે

ત્યા રૂપભણનેશ્વર પ્રીતમ માહરોરે,

ઝોર ન આહુરે કત,

ગીઝયો સાહેબ સમ ન પરિહરે રે,

ભાગે સાદિ અનત

વીતરાગોને વિષે ઇશ્વર એવા રૂપભદેવ ભગવાન
પ્રણ સ્વામી છે, તેથી હવે હું બીજા કંઈની ઈચ્છા કરતી
નથી, કેમકે તે પ્રભુ રીઝ્યા પછી છોડતા નથી તે પ્રભુનો
યોગ પ્રાપ્ત થવો તેની આદિ છે, પણ તે યોગ કોઈવાર
પણ નિવૃત્તિ પામતો નથી માટે અનત છે

જગતના ભાવોમાથી ઉદ્ધામીન થઈ ચૈતન્ય વૃત્તિ
ગુદ ચૈતન્ય સ્વભાવે સમય સ્થિત ભગવાનમા પ્રીતિમાન

યઈ તેનો હર્ષ આનંદધનજી દર્શાવે છે પોતાની શ્રદ્ધા નામની સખીને આનંદધનજીની ચૈતન્યવૃત્તિ કહે છે કે, હે સખી ! મે રૂપભદ્રેવ ભગવાનથી લગ્ન કર્યું છે, અને તે ભગવાન મને સર્વથી વહાલા છે એ ભગવાન મારા પતિ થવાથી હવે હું બીજા કોઈ પણ પતિની ઇચ્છા કરૂં જ નહીં, કેમકે બીજા બધા જન્મ, જરા, મરણાદિ દુષ્ટો કરીને આકુળ વ્યાકુળ છે, ક્ષણવાર પણ મુખી નથી, તેવા જીવને પતિ કરવાથી મને મુખ કયાથી થાય ? ભગવાન રૂપભદ્રે- તો અનંત અવ્યાપાધ મુખ સમાધિને પ્રાપ્ત થયા છે, માટે તેનો આશ્રય કરૂં તો મને તેજ વસ્તુની પ્રાપ્તિ થાય, તે યોગ વર્તમાનમા પ્રાપ્ત થવાથી હે મખી ! મને પરન શીતલતા થઈ બીજા પતિનો તો કોઈ કાળે વિયોગ પડા થાય પણ આ મારા સ્વામીનો તો કોઈપણ કાળે વિયોગ થાયજ નહીં જ્યારથી તે સ્વામી પ્રસન્ન થયા ત્યારથી કોઈપણ દિવસ મગ છોકતા નથી એ સ્વામીના યોગનો સ્વભાવ નિદ્ધાતમા સાદ્વિમ્બનત એટલે તે યોગ થવાની આદિ છે, પણ કોઈ દિવસ તેનો વિયોગ થવાનો નથી, માટે અનંત છે એમ કહ્યો છે, તેથી હવે મારે કોઈપણ દિવસ તે પતિનો વિયોગ થશે જ નહીં

હે મખી ! આ જગતને વિષે પતિનો વિયોગ ન થાય તે અર્થે જે સ્ત્રિયો નાના પ્રકારના ઉપાય કરે છે,

ત ઉપાસ સાચા નથી, અને એમ મારા પતિની પ્રાપ્તિ
 વતી નથી તે ઉપાયનું મિથ્યાપણું જણાવવા તેમાના થોડા
 એક વને કહ્યું છું કેઃકેએકતો પતિની સાથે કાષ્ટમા બળવા
 રૂઢિ છે, કે જેથી તે પતિની સાથે મેળાપજ રહે, પણ
 તે મેળાપનો કંઈ મજા નથી, કેમકે તે પતિ તો પોતાના
 કર્મોનુસાર જે સ્થળને પ્રાપ્ત થવાનો હોય ત્યાં થયો, અને
 નતી થઈને મળવા ઈચ્છે છે એવી તે જિ પણ મેળાપને
 અર્થે એક ચિતામા બળી મરવા ઈચ્છે છે, તોપણ તે
 પોતાના કર્મોનુસાર ફેરવે પ્રાપ્ત થવાની છે, જન્મે એકજ
 ન્યણે ફેરુ ધારણ કરે, અને પતિ પત્નિરૂપે યોગ પામીને
 નિરતર સુખ ભોજને એવો કંઈ નિયમ નથી, એટલે તે
 પતિનો વિયોગ થયો વળી તેના યોગનો પણ અસંભવ
 રહ્યો, એવો પતિનો મેળાપ તે મૃ- જોટો ગણ્યો છે, કેમકે
 તેનું કામ ઠેકાણું કંઈ નથી

અથવા, પ્રથમ પદનો અર્થ એનો પણ થાય છે કે,
 પરમેશ્વરરૂપ પતિની પ્રાપ્તિને અર્થે કોઈ કાષ્ટ ભક્ષણ કરે
 છે, એટલે પદ્માગ્નિની ધુણિયો સળગાવી તેમા કાષ્ટ હોમી
 તે અગ્નિનો પરિપક્વ સહન કરે છે, અને તેથી એમ સમજે
 છે કે, પરમેશ્વરરૂપ પતિને પામીશું, પણ તે સમજવું જોઈ
 છે, કેમકે પદ્માગ્નિ તાપવામા તેની પ્રવૃત્તિ છે, તે પતિનું
 અરૂપ જાણી, તે પતિને પ્રમન થવાના કારણે જાણી, તે

કારણોની ઉપાસના તે કરવા નથી માટે તે પરમેશ્વરરૂપ
પતિને કયાથી પામશે ? તેની મતિ જેવા સ્વભાવમા
પરિણમી છે, તેવાજ પ્રકારની ગતિને તે પામશે, જેથી તે
મેળાપનું કંઈ કામ ઠેકાણું નથી

હો સખી ! કોઈ વળી એમ કહે છે કે, આ જગત,
જેનું સ્વરૂપ ઓળખવાનો લક્ષ ન યઈ શકે તેવા ભગવા-
નની લીલા છે, અને તે અલખ ભગવાન મોની ઈન્દ્રિયા પૂર્ણ
કરે છે તે એમ સમજીને આ જગત ભગવાનની લીલા
માની, તે ભગવાનનો તે સ્વરૂપે મહિમા ગાવામાજ્ય પોતાની
ઈન્દ્રિયા પૂર્ણ થશે, (જોટલે ભગવાન પ્રસન્ન થઈને તેને
વિશે લક્ષતા કરશે) એમ માને છે પણ તે ખોટું છે,
કેમકે તે ભગવાનના સ્વરૂપના અજ્ઞાનથીજ એમ કહે છે

જે ભગવાન અનંત જ્ઞાન દર્શનમય સર્વોત્કૃષ્ટ સુખ
સમાધિમય છે, તે ભગવાનને આ જગતનું કર્તાપણું કેમ
હોય ? અને લીલાને અર્થે પ્રવૃત્તિ કેમ હોય ? લીલાની પ્રવૃત્તિ
તો સંદોષમાજ સંભવે ॥ જે પૂર્ણ હોય તે કંઈ ઇન્દ્રિય નહીં,
ભગવાન તો અનંત આવ્યાજામ સુખે કરીને પૂર્ણ છે, તેને
વિશે બીજી કલ્પના કયાથી અવગ્રાસ પામે ? લીલાની ઉત્પત્તિ
કુતૂહલવૃત્તિથી થાય, તેવી કુતૂહલવૃત્તિ તો જ્ઞાન સુખના
અપરિપૂર્ણપણાથીજ થાય, ભગવાનમા તો તે જનને પરિ-
પૂર્ણ છે, માટે તેની પ્રવૃત્તિ જગત્ સ્વભાવરૂપ લીલા પ્રત્યે

નજ થાય એ લીલા તો દોષનો વિલાસ છે, સરાગીનેજ તેનો સભવ છે જે સરગી હોય તેને મદ્દેષતા હોય, અને જેને એ બંને હોય તેને ક્રોધ, માન, માયા, લોભ આદિ સર્વ દોષનું સહવિતપણું છે, જેથી યથાર્થરીતે જોવા તો લીલા દોષનોજ વિલાસ છે, અને એનો દોષ વિલાસ તો અજ્ઞાનીજ ઇચ્છે વિચારવાન મુમુક્ષુઓ પણ તેવો દોષ વિલાસ ઇચ્છતા નથી, તો અનતજ્ઞાનમય ભગવાનને કેમ ઇચ્છે ? જેથી ભગવાનનું સ્વરૂપ લીલાના ઈર્તવપણાવી જાણે જે અમજે છે, તે જ્ઞાતિ છે, અને તે જ્ઞાતિને અનુસરીને ભગવાનને પ્રમત્ત કરવાનો તે જે માર્ગ લે છે તે પણ જ્ઞાતિમયજ છે, જેથી તે ભગવાનરૂપ પતિની તેને પ્રાપ્તિ થતી નથી.

હું મળી ! કોઈ પતિને રીઝવવા માટે ઘણા પ્રકારના તપ કરે છે, પણ તે માત્ર શરીરને તાપ છે, એ પતિને રાજી કરવાનો માર્ગ એ ગણ્યો નથી, પતિને રજી કરવાને તો બંનેની ધાતુનો મેલાપ થવો તે છે.

કોઈ સ્ત્રી ગમે તેટલા કટથી તપશ્ચર્યા કરી પોતાના પતિને રીઝવવા ઇચ્છે તોપણ જ્યાં સુધી તે સ્ત્રી પોતાની પ્રકૃતિ પતિની પ્રકૃતિના સ્વભાવાનુસાર કરી ન શકે, ત્યાં સુધી પ્રકૃતિના અતિકૂલપણાને લીધે તે પતિ પ્રસન્ન નજાય, અને તે સ્ત્રીને માત્ર શરીરે કુધાદિ તાપની પ્રાપ્તિ

થાય, તેમ કોઈ મુમુક્ષુની વૃત્તિ ભગવાનને પતિપદે પ્રાપ્ત કરવાની હોય તો તે ભગવાનના સ્વરૂપાનુસાર વૃત્તિ ન કરે, અને અન્ય સ્વરૂપમા રૂચિમાન હતા અનેક પ્રકારનો તપ તપીને કદ સેવે તોપણ તે ભગવાનને ખામે નહીં, કેમકે જેમ પતિ પતિને ખમે મેલાપ, અને ખરી પ્રસન્નતા ધાતુના એકત્વમા છે, તે મે હે સખી ! ભગવાનમા આ વૃત્તિને પતિપદ સ્થાપન કરી તે અચળ રાખવું હોય નો તે ભગવાનની માથે ધાતુ મેલાપ કર્યોજ ચોખ્ય છે, અર્થાત તે ભગવાન જે શુદ્ધ ચેતન્ય ધાતુપદે પરિણમ્યા છે તેવી શુદ્ધ ચેતન્યવૃત્તિ કરવાથીજ તે ધાતુમાથી પ્રતિકૂલ સ્વભાવ નિવૃત્તવાથી એક્ય થવાનો સભવ છે, અને તેજ ધાતુ મેલાપથી તે ભગવાનરૂપ પતિની પ્રાપ્તિનો કોઈ પણ કાળે વિયોગ થવાનો નથી

હે સખી ! પતિને પ્રસન્ન કરવાના તો ઘણા પ્રકાર છે અનેક પ્રકારના શબ્દ સ્પર્શોદિ ભોગથી પતિની સેવા કરવામા આવે છે એવા ઘણા પ્રકાર છે પણ તે મામા ચિત્ત પ્રસન્નતા એજ માથી ઉત્તમ મેવા છે, અને ક્યારે પણ ખડિત ન થાય એવી મેવા છે કપટરહિત થઈને આત્મા અર્પણ કરીને પતિની મેવા કરવાથી ઘણા આનંદના મસુહની પ્રાપ્તિનો ભાગ્યોદય થાય

ભગવાનરૂપ પતિની સેવાના પ્રકાર ઘણા છે દ્રવ્ય

પૂજા, ભાવપૂજા, આરાધપૂજા દ્રવ્યપૂજના પણ ઘણા ભેદ છે
 પણ તેમાં સર્વોત્કૃષ્ટ પૂજા તો ચિત્ત પ્રસન્નતા એટલે તે
 ભગવાનમાં ચૈતન્યવૃત્તિ પરમહર્ષથી એકત્વને પ્રાપ્ત કરવી
 તેજ છે, તેમાંજ નર્વ માધન સમાય છે તેજ અખંડિત
 પૂજા છે કેમકે જો ચિત્ત ભગવાનમાં લીન હોય તો બીજા
 યોગ પણ ચિત્તાધીન હોવાથી ભગવાનને આધીનજ છે,
 અને ચિત્તની લીનતા ભગવાનમાંથી ન ખસે તોજ જગતના
 ભાવોમાંથી ઉદ્ધાસીનતા વર્તે, અને તેમાં અદ્ભુત ત્યાગરૂપ
 વિકલ્પ પ્રવર્તે નહીં, જેથી તે સેવા અખંડજ રહે જ્યા
 સુધી ચિત્તમાં બીજો ભાવ હોય ત્યાંસુધી તમારા શિવાય
 બાજીમાં મારે કંઈપણ ભાવ નથી એમ દેખાડીએ તો તે
 વ્રથાજ છે, અને ડપટ છે, અને જ્યાં સુધી કપટ છે ત્યાં
 સુધી, ભગવાનના ચરણમાં આત્માનું અર્પણ કયાથી
 થાય ? જેથી સર્વ જગતના ભાવ પ્રત્યે વિરામ પમાડી
 વૃત્તિને શુદ્ધ ચૈતન્ય ભાવવાળી કરવાથી જ તે વૃત્તિમાં
 અન્યભાવ રહેા ન હોવાથી શુદ્ધ કહેવાય, અને તે નિ ક
 પટ કહેવાય એવી ચૈતન્યવૃત્તિ ભગવાનમાં લીન કરવામાં
 આવે તેજ આત્મ અર્પણતા કહેવાય ધન ધાન્યાદિક સર્વ
 ભગવાનને અર્પણ કર્યા હોય, પણ જો આત્મા અર્પણ ન
 કર્યો હોય એટલે તે આત્માની વૃત્તિ ભગવાનમાં લીન કરી
 ન હોય, તો તે ધન ધાન્યાદિકનું અર્પણ કરતું સંકપટજ

છે, કેમકે અર્પણ કરનાર આત્મા અથવા તેની વૃત્તિ તો
 બીજે સ્થળે લીન છે જે પોતે બીજે સ્થળે લીન છે, તેના
 અર્પણ થયેલા બીજા જડ પદાર્થ ભગવાનમા અર્પણ કયાથી
 થઈ શકે ? માટે ભગવાનમા ચિત્તવૃત્તિની લીનતા એજ
 આત્મ અર્પણતા છે, અને એજ જ્ઞાનદયન પદની રૂપા
 એટલે પરમ અવ્યાળાધ મુખમય મોક્ષપદની નિશાની છે,
 અર્થાત્ જેને એવી દશાની પ્રાપ્તિ થાય તે પરમ આનંદ
 ધનસ્વરૂપ મોક્ષને પ્રાપ્ત થશે એવા લક્ષણ તે લક્ષણ છે